

**TÜRK CUMHURİYETLERİNDE ANA DİLİNE VE TÜRKİYE
TÜRKÇESİ ÖĞRENİMİNE İLİŞKİN TUTUM
(ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİ ÖRNEĞİNDE)**

Hatice Vargelen Akcin

**DOKTORA TEZİ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI
TÜRKÇE EĞİTİMİ BİLİM DALI**

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

OCAK, 2019

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ FORMU

Bu tezin tüm hakları saklıdır. Kaynak göstermek koşuluyla tezin teslim tarihinden itibaren(.....) ay sonra tezden fotokopi çekilebilir.

YAZARIN

Adı : Hatice
Soyadı : Vargelen Akcin
Bölümü : Türkçe Eğitimi
İmza :
Teslim tarihi :

TEZİN

Türkçe Adı: Türk Cumhuriyetlerinde Ana Diline ve Türkiye Türkçesi Öğrenimine İlişkin Tutum (Üniversite Öğrencileri Örneğinde)

İngilizce Adı : Attitude Towards The Mother Tongue And Learning The Turkish Of Turkey In Turkic Republics (In The Context Of University Students)

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu kabul ederim.

Yazar Adı Soyadı: Hatice Vargelen Akcin

İmza:

JÜRİ ONAY SAYFASI

Hatice Vargelen Akcin tarafından hazırlanan “Türk Cumhuriyetlerinde Ana Diline ve Türkiye Türkçesi Öğrenimine İlişkin Tutum (Üniversite Öğrencileri Örneğinde)” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oybirliği ile Gazi Üniversitesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı’nda doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Prof. Dr. Fatma AÇIK

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı, Gazi Üniversitesi

Başkan: Prof. Dr. Nalan BÜYÜKKANTARCIOĞLU

İngiliz Dilbilimi Bölümü, Hacettepe Üniversitesi

Üye: Prof. Dr. Özen YAYLAGÜL ÜSTÜNEL

Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Üye: Prof. Dr. Muammer NURLU

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı, Gazi Üniversitesi

Üye: Prof. Dr. İhsan KALENDEROĞLU

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı, Gazi Üniversitesi

Tez Savunma Tarihi: 25/01/2019

Bu tezin Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı’nda Doktora tezi olması için şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Prof. Dr. Selma YEL

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü

TEŞEKKÜR

Uzun ve zor bir süreci içeren bu araştırmada, birçok kurum ve kişinin katkısı bulunmaktadır. Bu sürecin her aşamasında katkısını ve desteğini gördüğüm, çalışma azminden her zaman ilham aldığım değerli tez danışmanım Prof. Dr. Fatma Açık'a ve tez izleme komitesinde yer alan değerli hocalarıma çok teşekkür ederim.

Araştırmanın deneme uygulamaları Gazi Üniversitesi, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi ve Başkent Üniversitesi'nde gerçekleştirilmiştir. İlgili kurumlarda lisans düzeyinde veya üniversitelere bağlı TÖMER'lerde öğrenim gören öğrencilere, hocalara ve üniversitenin diğer mensuplarına katkılarından dolayı teşekkürlerimi sunarım.

Türk Cumhuriyetlerinde uygulama yaptığım süreçte Azerbaycan için, Bakü Avrasya Üniversitesi, Azerbaycan Diller Üniversitesi ve Hazar Üniversitesi; Özbekistan için Özbekistan Millî Üniversitesi, Şark Şınaslık Enstitüsü, Ali Şir Nevaî Üniversitesi; Türkmenistan için Uşak Üniversitesi TÖMER; Kazakistan için, Turan Üniversitesi, Kazak Devlet Kızlar Pedagoji Üniversitesi, Al- Farabi Kazak Ulusal Üniversitesi; Kırgızistan için Yusuf Balasagun Kırgız Millî Üniversitesi, Kırgızistan Türkiye Manas Üniversitesi, Bişkek Sosyal Bilimler Üniversitesi lisans öğrencilerine, hocalarına ve ilgili üniversite yöneticilerine katkıları ve destekleri için çok teşekkür ederim. Bunun yanında Türk Cumhuriyetlerinde beni misafir eden, bana evleriyle birlikte kalplerini de açan Türk dünyasının güzel insanlarına misafirperverlikleri ve destekleri için çok teşekkür ederim.

Lisans ve lisansüstü öğrenimim sürecinde kendilerinden çok şey öğrendiğim ve bu süreçte katkısı bulunan hocalarıma, tezin uzman görüşü alma ve düzeltmelerine dair süreçlerindeki katkılarından ötürü değerli meslektaşlarım Dr. Öğr. Üyesi Gülin Dağdeviren Kırmızı ve Arş. Gör. Dr. Kayhan İnan'a teşekkürlerimi sunarım.

Eğitim hayatım boyunca verdikleri desteği bu süreçte de esirgemeyen, sürecin bütün sıkıntı ve kaygılarını benimle birlikte paylaşan anneme, babama, kardeşime, süreçte gösterdiği anlayış ve destek için sevgili eşime çok teşekkür ederim.

Son olarak doktora sürecimde sağladığı maddi destekten ötürü TÜBİTAK'a (2211-A) teşekkür ederim.

Hatice VARGELEN AKCİN

Ankara

Ocak 2019

**TÜRK CUMHURİYETLERİNDE ANA DİLİNE VE TÜRKİYE
TÜRKÇESİ ÖĞRENİMİNE İLİŞKİN TUTUM
(ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİ ÖRNEĞİNDE)
(DOKTORA TEZİ)**

**Hatice Vargelen Akcin
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

Ocak 2019

ÖZ

Türk Cumhuriyetlerindeki üniversite öğrencilerinin ana diline ve Türkiye Türkçesi öğrenimine ilişkin tutumlarının belirlenmesini amaçlayan bu çalışma nicel yöntemle dayanmaktadır. Araştırmanın çalışma grubunu Türk Cumhuriyetlerinden 1287 üniversite öğrencisi oluşturmaktadır. Türkmenistan hariç diğer Türk Cumhuriyetlerinin her birisi için üç ayrı üniversitede ve şartlar elverdiğince farklı bölümlerde uygulama yapılmıştır. Türkmenistan için, üniversite okumak üzere Türkiye'ye gelen ve Uşak Üniversitesi TÖMER'de eğitim gören öğrencilerle çalışılmıştır. Araştırma verilerinin toplanmasında Kişisel Bilgi Formu, Dil Kullanım Anketi, Ana Diline İlişkin Tutum Ölçeği ve Türkiye Türkçesi Öğrenimine İlişkin Tutum Ölçeği kullanılmıştır. Anket sorularına ve ölçek maddelerine verilen cevapların dağılımı frekans analizi ile incelenmiştir. Ana diline ilişkin tutum ve Türkiye Türkçesi öğrenimine ilişkin tutum ölçeklerinin her ülkede ayrı ayrı cinsiyet ve yaş durumuna göre anlamlı düzeyde farklılık gösterip göstermediğine bakılmış, bunun için bağımsız gruplarda t testi ve tek yönlü varyans analizi yapılmıştır. Ölçeklerin ülkelere göre anlamlı farklılık gösterip göstermediği de tek yönlü varyans analizi ile

incelenmiştir. Anket sorularına verilen cevapların ülkelere göre dağılımları çapraz tablolar oluşturularak incelenmiştir. Analizlerde SPSS 20.0 kullanılmıştır. Araştırma sonucunda Türk Cumhuriyetlerinin tamamı için ana diline ilişkin tutumun yüksek düzeyde olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bununla birlikte, dil kullanım anketi sonuçlarından yola çıkılarak, dil kullanımında Azerbaycan için genellikle ana dilinin kullanıldığı, belirli alanlarda farklı dillerin (İngilizce, Rusça, Türkçe) tercih edildiği sonucuna ulaşılmıştır. Türkmenistan ve Özbekistan için genellikle ana dilinin kullanıldığı, belirli alanlarda farklı bir dilin (Rusça) tercih edildiği belirlenmiştir. Kırgızistan ve Kazakistan için ise önemli derecede farklı bir dilin (Rusça) kullanımda etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmada tutum ile dil kullanımı arasında meydana gelen bu karşıt durum ele alınıp tartışılmıştır. Çalışmanın Türkiye Türkçesi Öğrenimine İlişkin Tutum puanlarından, Azerbaycan, Özbekistan ve Türkmenistan katılımcılarının yüksek düzeyde tutuma sahip olduğu, Kırgızistan ve Kazakistan katılımcılarının tutumlarının ise orta düzeyde olduğu belirlenmiştir. Çıkan sonuçlar, alan yazın bilgileri ve dil kullanım anketindeki Türkiye Türkçesi verileri ile ele alınıp, tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler. : Türk Cumhuriyetleri, Dil Tutumu, Türkiye Türkçesi Öğrenimi, Ana Dili

Sayfa Adedi : 297

Danışman : Prof. Dr. Fatma AÇIK

**ATTITUDE TOWARDS THE MOTHER TONGUE AND LEARNING
THE TURKISH OF TURKEY IN TURKIC REPUBLICS
(IN THE CONTEXT OF UNIVERSITY STUDENTS)
(PhD DISSERTATION)**

Hatice Vargelen Akcin

GAZİ UNIVERSITY

INSTITUTE OF EDUCATIONAL SCIENCES

January 2019

ABSTRACT

This quantitative study aims to identify attitudes of university students in Turkic countries towards their mother tongue and learning Turkish. The sample of this study consists of 1287 university students from Turkic republics. The study was conducted in three different universities and different departments as much as possible in each Turkic country except for Turkmenistan. Students who came to Turkey to study and are enrolled in TOMER at Usak University were selected as participants to represent Turkmenistan. In data collection, personal information form, language use survey, attitude toward mother tongue scale, and attitude towards learning Turkish scale were used. A frequency analysis was completed to examine the distribution of responses provided for the survey questions and scale items. An independent samples t-test and a one-way analysis of variance (ANOVA) were conducted to see if there is a significant difference in attitudes toward mother tongue and attitudes toward learning Turkish in gender and age, separately. An ANOVA was also completed to determine if scales showed a significant difference in countries. The distribution of survey responses by country was evaluated by crosstabs. SPSS 20.0 was used in performing the

analyses. The results showed that the attitudes towards mother tongue in all Turkic countries were high. However, based on the responses of the language use survey, it was found that the mother tongue is used generally for Azerbaijan while in certain areas different languages (English, Russian, Turkish) are preferred. For Turkmenistan and Uzbekistan, generally the mother tongue is used while a different language (Russian) is preferred in certain areas. For Kirghyzstan and Kazakhstan, it was found that a significantly different language (Russian) is more effective in use. This contrast between attitude and language use is addressed and discussed in the study. The scores of the attitudes towards learning Turkish of Turkey were found to be at high levels for the participants from Azerbaijan, Uzbekistan, and Turkmenistan while the attitudes of participants from Kirghyzstan and Kazakhstan were at a medium level. The findings are addressed and discussed in the light of field literature and the data obtained from the survey given to the participants.

Key Words : Turkic Republics, Language Attitudes, Learning Turkish, Mother Tongue

Number of Pages : 297

Supervisor : Prof. Dr. Fatma AÇIK

İÇİNDEKİLER

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ FORMU.....	i
ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI.....	ii
JÜRİ ONAY SAYFASI	iii
TEŞEKKÜR	iv
ÖZ.....	vi
ABSTRACT.....	viii
İÇİNDEKİLER	x
TABLolar LİSTESİ.....	xv
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xx
SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ.....	xxi
BÖLÜM I.....	1
GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu	1
1.2. Araştırmanın Amacı	3
1.3. Araştırmanın Önemi.....	4
1.4. Varsayımlar	5
1.5. Sınırlılıklar.....	5
1.6. Tanımlar	6
1.7. İlgili Araştırmalar	6
BÖLÜM II	11
KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	11
2.1. Dil ve Ulus	11
2.1.1. Dilin Ulus İnşa Sürecindeki Önemi	12
2.2. Türk Cumhuriyetleri Hakkında Genel Bilgi.....	14
2.2.1. SSCB Döneminde Türk Cumhuriyetleri.....	14
2.2.2. Sovyet Sonrası Dönem (Bağımsızlık Dönemi)	22

2.2.2.1. Kazakistan.....	24
2.2.2.2. Türkmenistan.....	32
2.2.2.3. Özbekistan.....	38
2.2.2.4. Azerbaycan.....	42
2.2.2.5. Kırgızistan.....	46
2.3. Dil ve Tutum.....	50
2.3.1. Tutum Kavramı Hakkında	50
2.3.2. Dil Tutumu.....	57
BÖLÜM III.....	62
YÖNTEM.....	62
3.1. Araştırmanın Modeli	62
3.2. Çalışma Grubu	62
3.3. Veri Toplama Araçları	71
3.3.1. Türk Cumhuriyetlerinde Ana Diline İlişkin Tutum Ölçeğinin Geliştirilmesi	72
3.3.1.1. Deneme Formunun Geliştirilmesi ve Uygulaması.....	72
3.3.1.2. Ölçek Üzerinde Uygulanan İstatistiksel İşlemler.....	75
3.3.1.2.1. Ön Deneme Uygulaması ve Madde Seçimi.....	75
3.3.1.2.2. Madde Analizi	75
3.3.1.2.3. Güvenirlik	81
3.3.1.2.4. Geçerlik	82
3.3.1.2.5. Doğrulamalı Faktör Analizi	84
3.3.2. Türk Cumhuriyetlerinde Türkiye Türkçesi Öğrenimine İlişkin Tutum Ölçeği Geliştirilmesi	85
3.3.2.1. Ölçek Üzerinde Uygulanan İstatistiksel İşlemler.....	86
3.3.2.1.1. Ön Deneme Uygulaması ve Madde Seçimi.....	86
3.3.2.1.2. Madde Analizi	86
3.3.2.1.3. Güvenirlik	92
3.3.2.1.4. Geçerlik	92
3.3.2.1.5. Doğrulamalı Faktör Analizi	94
3.4. Verilerin Toplanması.....	96
BÖLÜM IV	99

BULGULAR.....	99
4.1. Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular	99
4.1.1. Katılımcıların Kendini En Rahat İfade Edebildiği Dile İlişkin Bulgular,.....	99
4.2. İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular	101
4.2.1. Katılımcıların Ana Dilleri ve Rusça Kullanım Sıklığına İlişkin Bulgular.....	101
4.3. Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular.....	104
4.3.1. Katılımcıların En Sevdiği Dile İlişkin Bulgular	104
4.4.Dördüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular	106
4.4.1. Katılımcıların Türkçeyi Nereden Öğrendiklerine İlişkin Bulgular	106
4.5.Beşinci Alt Probleme İlişkin Bulgular.....	107
4.5.1. Katılımcıların Türkçeyi Öğrenme Sebebine İlişkin Bulgular.....	107
4.6. Altıncı Alt Probleme İlişkin Bulgular	109
4.6.1. Katılımcıların Kişilere Göre Dil Tercihlerine İlişkin Bulgular	109
4.7. Yedinci Alt Probleme İlişkin Bulgular.....	123
4.7.1. Katılımcıların Ortama Göre Dil Tercihlerine İlişkin Bulgular	123
4.8. Sekizinci Alt Probleme İlişkin Bulgular	135
4.8.1. Katılımcıların Medya ve Kültür Alanında Dil Tercihlerine İlişkin Bulgular.....	135
4.9. Dokuzuncu Alt Probleme İlişkin Bulgular	150
4.9.1. Katılımcıların Belirli İşlevlere Göre Dil Seçimine İlişkin Bulgular	150
4.10. Onuncu Alt Probleme İlişkin Bulgular	155
4.10.1. Katılımcıların Ana Dili ve Türkiye Türkçesi Öğrenimi Tutumlarına İlişkin Bulgular.....	155
4.10.1.1. <i>Azerbaycan Katılımcılarının Ana Diline ve Türkiye Türkçesi Öğrenimi Tutumlarına İlişkin Bulgular.....</i>	<i>158</i>
4.10.1.2. <i>Türkmenistan Katılımcılarının Ana Dili ve Türkiye Türkçesi Öğrenimi Tutumlarına İlişkin Bulgular.....</i>	<i>168</i>
4.10.1.3. <i>Özbekistan Katılımcılarının Ana Dili ve Türkiye Türkçesi Öğrenimi Tutumlarına İlişkin Bulgular.....</i>	<i>178</i>
4.10.1.4. <i>Kırgızistan Katılımcılarının Ana Dili ve Türkiye Türkçesi Öğrenimi Tutumlarına İlişkin Bulgular.....</i>	<i>188</i>

4.10.1.5. <i>Kazakistan Katılımcılarının Ana Dili ve Türkiye Türkçesi Öğrenimi Tutumlarına İlişkin Bulgular</i>	198
4.11. On birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular	208
4.11.1. Ülkelerde Ana Dili ve Türkiye Türkçesi Öğrenimi Tutum Ölçeklerinin Cinsiyete Göre Değişimine İlişkin Bulgular.....	208
4.12. On İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular	214
4.12.1. Ülkelerde Ana Dili ve Türkiye Türkçesi Öğrenimi Tutum Ölçeklerinin Yaşa Göre Değişimine İlişkin Bulgular	214
BÖLÜM V.....	224
SONUÇLAR VE TARTIŞMA	224
5.1. Sonuçlar ve Tartışma.....	224
5.1.1. Katılımcıların Kendini En Rahat İfade Edebildiği Dile İlişkin Sonuçlar ve Tartışma	224
5.1.2. Katılımcıların Dil Kullanım Sıklıklarına İlişkin Sonuçlar ve Tartışma	225
5.1.3. Katılımcıların Sevdikleri Dile İlişkin Sonuçlar ve Tartışma	226
5.1.4. Katılımcıların Türkçeyi Nereden Öğrendiklerine İlişkin Sonuçlar ve Tartışma	227
5.1.5. Katılımcıların Türkçeyi Öğrenme Sebebine İlişkin Sonuçlar ve Tartışma	229
5.1.6. Katılımcıların Kişilere Göre Dil Tercihlerine İlişkin Sonuçlar ve Tartışma	229
5.1.7. Katılımcıların Ortama Göre Dil Tercihlerine İlişkin Sonuçlar ve Tartışma	231
5.1.8. Katılımcıların Medya Kullanımında Dil Tercihlerine İlişkin Sonuç ve Tartışma	233
5.1.9. Katılımcıların Belirli İşlevlere Göre Dil Seçimine İlişkin Sonuç ve Tartışma	235
5.1.10. Katılımcıların Ülkelere Göre Ana Dili Tutumları ile İlgili Sonuçlar ve Tartışma	236
5.1.10.1. <i>Azerbaycan Katılımcılarının Ana Dili Tutumları ile İlgili Sonuçlar ve Tartışma</i>	237
5.1.10.2. <i>Özbekistan Katılımcılarının Ana Dili Tutumları ile İlgili Sonuçlar ve Tartışma</i>	238

5.10.1.3. <i>Türkmenistan Katılımcılarının Ana Dili Tutumları ile İlgili Sonuçlar ve Tartışma</i>	240
5.10.1.4. <i>Kazakistan Katılımcılarının Ana Dili Tutumları ile İlgili Sonuçlar ve Tartışma</i>	240
5.10.1.5. <i>Kırgızistan Katılımcılarının Ana Dili Tutumları ile İlgili Sonuçlar ve Tartışma</i>	242
5.1.11. Katılımcıların Ükelere göre Türkiye Türkçesi Öğrenimi Tutumları ile İlgili Sonuçlar ve Tartışma	245
5.1.12. Ülkelerde Ana Dili ve Türkiye Türkçesi Öğrenimi Tutum Ölçeklerinin Cinsiyete Göre Değişimine İlişkin Sonuçlar ve Tartışma	248
5.1.13. Ülkelerde Ana Dili ve Türkiye Türkçesi Öğrenimi Tutum Ölçeklerinin Yaşa Göre Değişimine İlişkin Sonuçlar ve Tartışma	249
5.2. Öneriler	251
5.2.1. Türk Cumhuriyetlerine Yönelik Öneriler	251
5.2.2. Araştırmacılara Yönelik Öneriler	251
5.2.3. Türkiye'ye Yönelik Öneriler	252
KAYNAKLAR	254
EKLER.....	266
EK 1. Ölçme Aracı	267

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. <i>İkinci Dünya Savaşı Sonrası Orta Asya'da Rus Nüfusu (%)</i>	17
Tablo 2. <i>Kütüphanelerin Stoğunda Bulunan Kitaplar ve Ödünç Verilen Kitapların Dillere İlişkin Oranı (%)</i>	21
Tablo 3. <i>Kazakistan Cumhuriyetinde Nüfus Değişim Dinamiği</i>	26
Tablo 4. <i>Katılımcıların Yaş Dağılımına İlişkin Bilgileri</i>	64
Tablo 5. <i>Katılımcıların Cinsiyet Dağılımına İlişkin Bilgileri</i>	65
Tablo 6. <i>Katılımcıların Medeni Durumuna İlişkin Bilgileri</i>	65
Tablo 7. <i>Katılımcıların İlköğretim Eğitim Dili Tanımlamalarına İlişkin Bilgileri</i>	66
Tablo 8. <i>Katılımcıların Ortaöğretim Eğitim Dili Tanımlamalarına İlişkin Bilgileri</i>	67
Tablo 9. <i>Katılımcıların Üniversite Eğitim Dili Tanımlamalarına İlişkin Bilgileri</i>	68
Tablo 10. <i>Katılımcıların Annelerinin Ana Dili Tanımlamalarına İlişkin Bilgileri</i>	69
Tablo 11. <i>Katılımcıların Babalarının Ana Dili Tanımlamalarına İlişkin Bilgileri</i>	70
Tablo 12. <i>Çalışma Grubundaki Bireylerin Betimsel İstatistik Değerleri</i>	74
Tablo 13. <i>Denemelik Ölçeğin Madde Toplam Test Korelasyon Değerleri</i>	76
Tablo 14. <i>KMO Ve Bartlett Sphericity Testi Sonuçları</i>	76
Tablo 15. <i>Denemelik Ölçeğin Faktör Analizi ve Güvenirlik Sonuçları</i>	77
Tablo 16. <i>Varimax Rotasyonuna Göre Faktör Yük Dağılımı</i>	78
Tablo 17. <i>Ölçekteki Maddelerin Aritmetik Ortalamaları, Standart Sapmaları, Faktör Analizi ve Faktörlerin Cronbach Alfa Sonuçları</i>	80
Tablo 18. <i>Bileşen ve Toplam Puan Korelasyonları</i>	81

Tablo 19. <i>Ülkelere Göre Ölçek Toplam Puanı İçin Yapılan Varyans Analizi</i>	82
Tablo 20. <i>Cinsiyete Göre Ölçek Toplam Puanı İçin Yapılan t Testi</i>	83
Tablo 21. <i>Medeni Duruma Göre Ölçek Toplam Puanı İçin Yapılan T Testi</i>	83
Tablo 22. <i>Yaş Gruplarına Göre Ölçek Toplam Puanı İçin Yapılan Varyans Analizi</i>	83
Tablo 23. <i>Ana Diline İlişkin Tutum Ölçeğinin Uyum İndeksleri</i>	84
Tablo 24. <i>Denemelik Ölçeğin Madde Toplam Test Korelasyon Değerleri</i>	87
Tablo 25. <i>KMO ve Bartlett Sphericity Testi Sonuçları</i>	87
Tablo 26. <i>Denemelik Ölçeğin Faktör Analizi ve Güvenirlik Sonuçları</i>	88
Tablo 27. <i>Varimax Rotasyonuna Göre Faktör Yük Dağılımı</i>	89
Tablo 28. <i>Ölçekteki Maddelerin Aritmetik Ortalamaları, Standart Sapmaları, Faktör Analizi ve Faktörlerin Cronbach Alfa Sonuçları</i>	91
Tablo 29. <i>Bileşen ve Toplam Puan Korelasyonları</i>	92
Tablo 30. <i>Ülkelere Göre Ölçek Toplam Puanı İçin Yapılan Varyans Analizi</i>	93
Tablo 31. <i>Cinsiyete Göre Ölçek Toplam Puanı İçin Yapılan T Testi</i>	93
Tablo 32. <i>Medeni Duruma Göre Ölçek Toplam Puanı İçin Yapılan T Testi</i>	94
Tablo 33. <i>Yaş Gruplarına Göre Ölçek Toplam Puanı İçin Yapılan Varyans Analizi</i>	94
Tablo 34. <i>Ölçeğin Yapısına İlişkin Doğrulamalı Faktör Analizi Uyum İndeksleri</i>	96
Tablo 35. <i>En Rahat İfade Edilen Dile İlişkin Dağılım</i>	99
Tablo 36. <i>Ülkelere Göre Ana Dili Kullanım Sıklığına İlişkin Dağılım</i>	101
Tablo 37. <i>Ülkelere Göre Rusça Kullanım Sıklığına İlişkin Dağılım</i>	102
Tablo 38. <i>En Sevilen Dile İlişkin Dağılım</i>	104
Tablo 39. <i>Katılımcıların Türkçeyi Öğrendikleri Yerlere İlişkin Dağılım</i>	106
Tablo 40. <i>Katılımcıların Türkçeyi Öğrenme Sebeplerine İlişkin Dağılım</i>	107
Tablo 41. <i>Anne- Baba İle İlgili Dil Tercihine İlişkin Dağılım</i>	109
Tablo 42. <i>Çocuklar ile İlgili Dil Tercihine İlişkin Dağılım</i>	111
Tablo 43. <i>Eş ile İlgili Dil Tercihine İlişkin Dağılım</i>	113
Tablo 44. <i>Kardeş ile İlgili Dil Tercihine İlişkin Dağılım</i>	115

Tablo 45. <i>Büyükanne- Büyükbaba ile İlgili Dil Tercihine İlişkin Dağılım</i>	117
Tablo 46. <i>Akraba ile İlgili Dil Tercihine İlişkin Dağılım</i>	119
Tablo 47. <i>Arkadaş ile İlgili Dil Tercihine İlişkin Dağılım</i>	121
Tablo 48. <i>Katılımcıların Evdeki Dil Kullanım Tercihlerine İlişkin Dağılım</i>	123
Tablo 49. <i>Katılımcıların İş Yerindeki Dil Kullanım Tercihlerine İlişkin Dağılım</i>	125
Tablo 50. <i>Katılımcıların Okul Ortamındaki Dil Kullanım Tercihlerine İlişkin Dağılım</i> .	127
Tablo 51. <i>Katılımcıların İbadethanedeki Dil Kullanım Tercihlerine İlişkin Dağılım</i>	129
Tablo 52. <i>Katılımcıların Hastane Ortamındaki Dil Kullanım Tercihlerine İlişkin Dağılım</i>	131
Tablo 53. <i>Katılımcıların Pazar Ortamındaki Dil Kullanım Tercihlerine İlişkin Dağılım</i>	133
Tablo 54. <i>Katılımcıların Kitap Okurken Dil Tercihlerine İlişkin Dağılım</i>	135
Tablo 55. <i>Katılımcıların Televizyon İzlerken Dil Tercihlerine İlişkin Dağılım</i>	137
Tablo 56. <i>Katılımcıların Radyo Dinlerken Dil Tercihlerine İlişkin Dağılım</i>	139
Tablo 57. <i>Katılımcıların Gazete Okurken Dil Tercihlerine İlişkin Dağılım</i>	141
Tablo 58. <i>Katılımcıların İnternet / Sosyal Medya Kullanırken Dil Tercihlerine İlişkin</i> <i>Dağılım</i>	143
Tablo 59. <i>Katılımcıların Müzik Dinlerken Dil Tercihlerine İlişkin Dağılım</i>	145
Tablo 60. <i>Katılımcıların Tiyatro, Sinema, Konser vb. Sanatsal Etkinliklerdeki Dil</i> <i>Tercihlerine İlişkin Dağılım</i>	147
Tablo 61. <i>Katılımcıların Sayılarla Hesap Yaparken Dil Tercihlerine İlişkin Dağılım</i> ..	150
Tablo 62. <i>Katılımcıların Kendi Kendine Konuşurken Dil Tercihlerine İlişkin Dağılım</i> .	152
Tablo 63. <i>Katılımcıların Dua Ederken Dil Tercihlerine İlişkin Dağılım</i>	154
Tablo 64. <i>Katılımcıların Ana Diline İlişkin Tutum Puanlarının Ülkelere Göre Dağılımı</i>	156
Tablo 65. <i>Katılımcıların Türkiye Türkçesi Öğrenimine İlişkin Tutum Puanlarının Ülkelere</i> <i>Göre Dağılımı</i>	157
Tablo 66. <i>Azerbaycan Katılımcılarının Ana Dili Tutum Puanlarına İlişkin Dağılım</i>	158

Tablo 67. <i>Azerbaycan Katılımcılarının Türkiye Türkçesi Öğrenimi Tutum Puanlarına İlişkin Dağılım</i>	164
Tablo 68. <i>Türkmenistan Katılımcılarının Ana Dili Tutum Puanlarına İlişkin Dağılım</i> ...	168
Tablo 69. <i>Türkmenistan Katılımcıların Türkiye Türkçesi Öğrenimi Tutum Puanlarına İlişkin Dağılım</i>	174
Tablo 70. <i>Özbekistan Katılımcılarının Ana Dili Tutum Puanlarına İlişkin Dağılım</i>	178
Tablo 71. <i>Özbekistan Katılımcıların Türkiye Türkçesi Öğrenimi Tutum Puanlarına İlişkin Dağılım</i>	184
Tablo 72. <i>Kırgızistan Katılımcılarının Ana Dili Tutum Puanlarına İlişkin Dağılım</i>	188
Tablo 73. <i>Kırgızistan Katılımcılarının Türkiye Türkçesi Öğrenimi Tutum Puanlarına İlişkin Dağılım</i>	194
Tablo 74. <i>Kazakistan Katılımcılarının Ana Dili Tutum Puanlarına İlişkin Dağılım</i>	198
Tablo 75. <i>Kazakistan Katılımcılarının Türkiye Türkçesi Öğrenimi Tutum Puanlarına İlişkin Dağılım</i>	204
Tablo 76. <i>Azerbaycan için Ana Dili ve Türkiye Türkçesi Öğrenimi Tutum Ölçeklerinin Cinsiyete Göre Değişimine İlişkin Dağılım</i>	209
Tablo 77. <i>Türkmenistan için Ana Dili ve Türkiye Türkçesi Öğrenimi Tutum Ölçeklerinin Cinsiyete Göre Değişimine İlişkin Dağılım</i>	210
Tablo 78. <i>Özbekistan için Ana Dili ve Türkiye Türkçesi Öğrenimi Tutum Ölçeklerinin Cinsiyete Göre Değişimine İlişkin Dağılım</i>	211
Tablo 79. <i>Kırgızistan için Ana Dili ve Türkiye Türkçesi Öğrenimi Tutum Ölçeklerinin Cinsiyete Göre Değişimine İlişkin Dağılım</i>	212
Tablo 80. <i>Kazakistan için Ana Dili ve Türkiye Türkçesi Öğrenimi Tutum Ölçeklerinin Cinsiyete Göre Değişimine İlişkin Dağılım</i>	213
Tablo 81. <i>Azerbaycan için Ana Dili ve Türkiye Türkçesi Öğrenimi Tutum Ölçeklerinin Yaşa Göre Değişimine İlişkin Dağılım</i>	214

Tablo 82. <i>Türkmenistan için Ana Dili ve Türkiye Türkçesi Öğrenimi Tutum Ölçeklerinin Yaşa Göre Değişimine İlişkin Dağılım</i>	216
Tablo 83. <i>Özbekistan için Ana Dili ve Türkiye Türkçesi Öğrenimi Tutum Ölçeklerinin Yaşa Göre Değişimine İlişkin Dağılım</i>	218
Tablo 84. <i>Kırgızistan için Ana Dili ve Türkiye Türkçesi Öğrenimi Tutum Ölçeklerinin Yaşa Göre Değişimine İlişkin Dağılım</i>	219
Tablo 85. <i>Kazakistan için Ana Dili ve Türkiye Türkçesi Öğrenimi Tutum Ölçeklerinin Yaşa Göre Değişimine İlişkin Dağılım</i>	221

ŞEKİLLER LİSTESİ

<i>Şekil 1.</i> Tutum ve diğer diğer unsurların ilişkisi	53
<i>Şekil 2.</i> Ölçeğin yapısını gösteren özdeğer grafiği.....	79
<i>Şekil 3.</i> Modelin doğrulayıcı faktör analizi görüntüsü.....	85
<i>Şekil 4.</i> Ölçeğin yapısını gösteren özdeğer grafiği.....	90
<i>Şekil 5.</i> Ölçeğin yapısına ilişkin kurulan model ve standartlaştırılmış kestirim değerleri..	95

SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ

$\bar{X}$	Ortalama
%	Yüzde
km ² .	Kilometrekare
N	Kişi sayısı
p	Anlamlılık düzeyi
r	Korelasyon değeri
s.	Sayfa
sd	Serbestlik derecesi
Ss	Standart sapma
t	T puanı
ϵ	Hata değeri
λ	Faktör yük değeri
χ^2	Ki kare

BÖLÜM I

GİRİŞ

Tezin bu bölümünde problem durumu, araştırmanın amacı, araştırmanın önemi, varsayımlar, sınırlılıklar, tanımlar ve ilgili araştırmalar yer almaktadır.

1.1. Problem Durumu

Türk Cumhuriyetleri bulundukları jeopolitik konum, sahip oldukları doğal kaynaklar ve kültürel zenginlikler ile tarih boyunca cazibe merkezi olmuştur. Ancak sahip olunan bu özellikler dış unsurlar tarafından çeşitli müdahale ve çatışmaları da beraberinde getirmiştir. Coğrafi yakınlığı nedeniyle Rusya ve Rusya'nın tarihteki devlet yapılanmalarının bu süreçlerde etkisi büyüktür. Çarlık döneminde Türk Cumhuriyetleri üzerindeki Rus etkisi, SSCB döneminde de devam etmiştir. Uzun bir dönem boyunca SSCB'ye bağlı konumda varlığını sürdüren Türk Cumhuriyetleri, eğitimden ekonomiye birçok konuda Birliğin hakim üyesi Rusya'nın müdahalesiyle karşılaşmıştır. Bu durum bağımsızlık döneminde de devam etmiştir.

Sovyet etkisinin önemli olduğu alanlardan biri de, dil, kültür, eğitim sahasını kapsayan ve bununla da bağlantılı olarak ilgili cumhuriyetlerin kimlik alanıdır. Bağımsızlık sonrası dönemde, politik, ekonomik, demografik vb. sebeplerle Rusya ve Rusça etkinliği cumhuriyetler arasında farklı düzeylerde kendini göstermektedir. Cumhuriyetlerin bir

kısımında, Rusça resmi veya resmi statüye yakın bir konumda bulunmakta, bir kısmında ise fiilî olarak kullanılmaktadır. Rusça kullanımı hala statü göstergesi olarak algılanmaktadır. Özellikle bilim, kültür, sanat, basın yayın alanında ana dili kullanımı açısından önemli sorunlarla karşılaşmaktadır. Bu sahalarda çoğu zaman Rusçanın etkisi gözlemlenmektedir. Dil kimlik arasındaki yakın ilişkiden yola çıkarak, var olan dil sorunlarının cumhuriyetlerin ulusal kimlik inşasına ve ülkelerde ulusal birliğin sağlanmasına dönük faaliyetlere olumsuz etki edeceği söylenebilir.

Türk Cumhuriyetlerinin bağımsızlık sonrası süreçte ana diline dair yaşanan gelişmeler Türkiye için önem taşımaktadır. Türkiye ile ilgili cumhuriyetler arasında ilişkiler coğrafi yakınlıkla sınırlı değildir. Türkiye çalışmanın konusunu oluşturan Türk Cumhuriyetleri gibi, bağımsız bir Türk Cumhuriyetidir. Ülkeler arasında maddi ve manevi alanda bağlar bulunmaktadır. Halihazırda cumhuriyetlerle Türkiye arasında dil, din, tarih, kültür ortaklıkları ve ekonomik, sanayi vb. alanlarında iş birliği çalışmaları vardır. İkili ilişkilerin geliştirilmesi tüm taraflar açısından önemlidir. Bu konuda dil ve kültürün rolü yadsınamaz.

Çalışmada bu noktadan yola çıkarak, cumhuriyetlerdeki üniversite öğrencilerinin ana diline ve Türkiye Türkçesi öğrenimine ilişkin tutumu araştırılmıştır. Çalışma içerisinde, cumhuriyetlerde yaşayan üniversite öğrencilerinin ana dil kullanım durumu ve tutumu belirlenmeye çalışılmıştır. Yine çalışma kapsamında Türkiye Türkçesi öğrenmeye dönük tutumları, bu dili öğrenme veya öğrenmek isteme nedenleri, Türkiye Türkçesi biliyorlarsa hangi kanal aracılığı ile öğrendikleri vb. durumlar araştırılmıştır. Bu durum tespiti Türkiye Cumhuriyetlerinde Türkiye Türkçesi öğretimi açısından önemli katkılar sunacağı düşünülmektedir.

Alanda konu ile ilgili yapılan çalışmaların daha çok bölgenin stratejik ve siyasi konumuna dair uluslararası ilişkiler içerikli olduğu görülmektedir. Daha özele inilip dil öğretimi, ana diline ilişkin tutum açısından bakıldığında, Türk Cumhuriyetlerinde Türkiye Türkçesi öğretimi üzerine yapılan çalışmaların geneli durum tespiti niteliği taşımakla birlikte var olan algıyı ifade etmemektedir. Konuyla ilgili yüksek lisans ve doktora benzeri akademik

Çalışmaların önemli kısmında Türk Cumhuriyetlerinde Türkçe ğretimi yapılan merkezlerin ğretmen, fiziki durum, ders kitabı vb. unsurları değerlendirilmiş, amaca yönelik anket, ölçek ve benzeri lme araçları uygulanmıştır. Ancak bu çalışmalar dil tutumunu belirleme noktasından uzaktır. Yine tutum ve dil kullanımına ilişkin yapılan çalışmaların çoğu zaman bir ülke ile sınırlı kaldığı (genellikle Kazakistan veya Kırgızistan) ve çalışmaların tarihi itibariyle cumhuriyetlerin güncel durumdaki dil kullanımının ve dil tutumunun belirlenmesinden uzak olduğu görülmektedir. Çalışmada cumhuriyetlerin dil tutumunun ve Türkiye Türkçesi ğrenmeye yönelik tutumlarının tespiti güncel veri elde edilmesine katkı sunacaktır. Bunun yanı sıra daha nitelikli ve etkili Türkiye Türkçesi ğretimi konusunda Türk Cumhuriyetlerine dönük olarak yapılacak çalışmalara veri sağlayacaktır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Çalışmanın temel amacı, dil, kültür, akrabalık bağlarımız bulunan Türk Cumhuriyetlerindeki soydaş halkların dil durumlarının tespitiyle bu yöndeki çalışmalara katkı sunabilmaktır. Bu kapsamda Türk Cumhuriyetlerinde niversite ğrencilerinin ana diline ve Türkiye Türkçesi öğrenimine ilişkin tutumlarını belirlemek amaçlanmıştır. Çalışma çerçevesinde katılımcıların ana dillerinin ve Türkiye Türkçesinin kullanım durumu ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranacaktır:

1. Katılımcıların ana diline ilişkin tutumları nasıl tanımlanabilir?
2. Katılımcıların Türkiye Türkçesi öğrenimine yönelik tutumları nasıl tanımlanabilir?
3. Katılımcılar ana dillerini ve Türkiye Türkçesini hangi durumlarda ve ortamlarda kullanmaktadırlar?
4. Katılımcıların Türkiye Türkçesi ğrenme nedenleri nelerdir?
5. Katılımcılar Türkiye Türkçesini nereden öğrenmektedir?
6. Katılımcıların ana dillerine ve Türkiye Türkçesine ilişkin tutum puanları cinsiyet, yaş değişkenine göre ve lkeler arasında anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

1.3. Araştırmanın Önemi

Türkiye ile Türk Cumhuriyetleri arasında tarihe dayanan yakın ilişki ve ortak bağlar bulunmaktadır. Sovyetler Birliği dağıldıktan sonraki süreç içerisinde, Türkiye ile söz konusu cumhuriyetler önemli çalışmalar gerçekleştirmiştir. Türkiye tarafından, Türk Cumhuriyetleri önemli bir konumda bulunmakta, yaşadıkları değişim ve gelişme dikkatle takip edilmektedir. Türkiye'nin bölgeye ilişkin izlediği politikalar var olan ilişkilerin daha da geliştirilmesine dönüktür.

Bölge ülkeleri ile ilişkilerinin geliştirilmesinde ülkelerin sosyolojik yapısının anlaşılması önemlidir. Dil bu yapıyı oluşturan önemli kültürel unsurlardan biridir. Dilin kimlikle yakın ilişkisi ve ulusal birliği sağlayan temel unsurlardan olması sebebiyle, bu ülkelerin dile ilişkin durumunun bilinmesi önem taşımaktadır.

Çalışmada bu noktadan hareket edilerek, dil, ana dili, kimlik, ana diline ilişkin tutum gibi unsurlar ele alınmıştır. Türk Cumhuriyetlerinde belirtilen unsurların ele alındığı akademik çalışmalar sınırlı sayıdadır. Bu çalışmaların da özellikle dil politikası ve ulus inşa süreçleri üzerine odaklandıkları ve daha çok Kazakistan, Kırgızistan ile sınırlı kaldığı görülmektedir. Bu araştırmada bağımsız bir devlet konumunda bulunan tüm Türk Cumhuriyetleri çalışma kapsamına alınmıştır.

Ana diline ilişkin tutumun belirlenmesinin amaçlandığı bu çalışma var olan algının tespitini sağlamaktadır. Tutum kavramı davranışın öngörülmesi açısından önemlidir. Bir konuya ilişkin olumlu tutum beraberinde davranışı meydana getirecektir. Bununla birlikte tutum davranış tutarsızlığı belirli etkenler sebebiyle meydana gelebilir. Böyle bir sonuç çıkması durumunda, bu etkenler gözden geçirilerek dil kullanımına ilişkin bir sonuca ulaşılabilir. Buradan yola çıkarak ana diline ilişkin tutumun belirlenmesinin, Türk Cumhuriyetlerindeki soydaşlarımızın ana dilinin var olan kullanımı ve gelecekteki durumunun öngörülmesi için önemli veri sağlayacağı düşünülmektedir.

Çalışmanın ikinci önemli noktası ise, cumhuriyetlerdeki Türkiye Türkçesi öğrenimine yönelik tutum ve bu süreçle ilgili unsurların irdelenmesidir. Dil öğretimi aynı zamanda bir kültür aktarım sürecidir. Bir ülkenin dilini öğrenen kişiler o ülkenin insanlarına ve

kültürlerine de yaklaşırlar. Türk Cumhuriyetleri ile Türkiye arasında yakın ilişkilerin geliştirilmesinde, Türkiye Türkçesi ve diğer Türk lehçelerinin öğrenimi ve kullanımının ciddi payı olmaktadır.

Ana diline ilişkin tutum hakkında belirtilenler burada da geçerlidir. Çalışmada Türkiye Türkçesi öğrenimine ilişkin tutumun belirlenmesinin, Türk Cumhuriyetlerindeki Türkiye Türkçesinin var olan kullanımı ve gelecekteki durumunun öngörülmesi açısından önemli veri sağlayacağı düşünülmektedir. Elde edilen veriler Türkiye Türkçesi öğretimi ile ilgili yapılan çalışmalara katkı sunacaktır.

1.4. Varsayımlar

1. Araştırma için nicel yöntem kullanılmıştır. Bu yöntem araştırma için uygundur.
2. Araştırma verilerinin toplanmasında kullanılan *Türk Cumhuriyetlerinde Ana Diline İlişkin Tutum Ölçeği* ve *Türkiye Türkçesi Öğrenimine İlişkin Tutum Ölçeği* geçerli ve güvenilirlerdir.
3. Araştırma kapsamında elde edilen verilerin katılımcıların gerçek duygu ve düşüncelerini yansıttığı düşünülmektedir.
4. Araştırmada elde edilen sonuçların araştırma evrenine genellenebileceği varsayılmaktadır.

1.5. Sınırlılıklar

Bu çalışma,

1. Çalışma evrenine dâhil olan Azerbaycanlı 333, Türkmenistanlı 132, Özbekistanlı 327, Kırgızistanlı 260, Kazakistanlı 235 üniversite öğrencisiyle,
2. Araştırmacı tarafından geliştirilen *Kişisel Bilgi Formu*, *Dil Kullanımı Anketi* ve *Türk Cumhuriyetlerinde Ana Diline İlişkin Tutum Ölçeği* ve *Türkiye Türkçesi Öğrenmeye Yönelik Tutum Ölçeği*’nden elde edilen verilerle sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Ana Dili: İnsanın içinde doğup büyüdüğü aile ya da toplum çevresinde ilk öğrendiği dildir (Vardar, 1980, s. 20).

Ulus: Tarihi bir toprağı/ülkeyi, ortak mitleri ve tarihi belleğı, kitlevi bir kamu kültürünü, ortak bir ekonomiyi, ortak yasal hak ve görevleri paylaşan bir insan topluluğunun adıdır (Smith, 1994, s. 32).

Tutum: Deneyim yoluyla kazanılan, kişinin ilgili olduğu bütün nesne ve durumlara karşı olan tepkileri üzerinde yönlendirici ya da dinamik bir etkiye sahip zihinsel ve nöral bir hazır olma halidir (Allport'un, 1935).

Dil Tutumu: İnsanların kendi dillerine veya başkalarının dillerine karşı sahip oldukları duruş, his, gibi durumların ifadesidir (Crystal, 1997, s. 215).

1.7. İlgili Araştırmalar

Güney (2007), tarafından hazırlanan “Language Planning Policies in Post Soviet Kazakhstan” isimli yüksek lisans tez çalışmasında, Sovyet sonrası dönemde Kazakistan’da dil planlaması politikaları ile ulus inşası süreci arasındaki ilişki incelenmiştir. Çalışmada, Kazakistan’ın dil politikaları açıklanmış, dil politikası kapsamında çeşitli alanlarda hedeflenen uygulamalara ve yetersiz kalınan durumlara yer verilmiştir. Kazakçanın devlet dili olma sürecinde dil politikalarının etkisine değinilmiştir. Var olan dil politikalarının ise toplumun ihtiyaçlarına cevap veremediğı ifade edilmiştir. Tez çalışmasının devamında bu durumun nedenleri ve bu süreci etkileyen faktörler belirtilmiştir.

Dinç (2010), “Nationality Policies In Post-Soviet Kazakhstan” isimli yüksek lisans tezinde, Kazakistan’daki ulus inşası, Sovyet dönemi arka planı verilerek, detaylı bir şekilde açıklanmıştır. Bu süreçte Kazakistan demografik yapısı ve bunu oluşturan etnik unsurlar açıklanmıştır.

Açık, F. (2002), “Özbekistan’da 1999-2000 Yılları Arasında Özbek Türkçesi’nin Durumu” isimli çalışmasında, bağımsızlık dönemi ve öncesine ilişkin Özbekçenin durumuna yer verilmiştir. Bağımsızlık döneminde Özbek Türkçesinin gelişmesi yönündeki çabalar eğitim sistemi ele alınarak değerlendirilmiştir. Dil kullanımına ilişkin bir ankete yer verilen çalışmada, yeni dönemde Özbekçenin kullanımının ilerleme gösterdiği ifade edilmiştir. Bu olumlu gelişmelerle birlikte dile dair birtakım sorunların ve dilin ilerlemesinin yönündeki bazı engellerin devam ettiği belirtilmiş, bunların çözümüne yönelik önerilerde bulunulmuştur.

Kurubaş (2006), “ SSCB Sonrası Türk Cumhuriyetlerinde Yeni Uluslaşma Süreçleri Üzerine Bir Değerlendirme” isimli makale çalışmasında, Sovyetler Birliği’nin dağılması sonrasında, Türk Cumhuriyetlerinde ulus inşa sürecini konu almıştır. Makalede Sovyetik ulustan modern ulusa geçiş ve bu süreçte Sovyet mirasının “ulusu yeniden kurma”daki etkileri, geniş çaplı değerlendirilmiştir.

Schendel ve Zürcher (2014), tarafından hazırlanan “Orta Asya ve İslam Dünyasında Kimlik Politikaları” isimli kitapta tarihi süreç içerisinde, belirtilen coğrafyadaki etnik çatışmalar, din ve mezhep farklılıkları, savaşlar, dış müdahaleler, ulus devlet deneyimi süreci, milliyetçilik, kimlik ve dil unsuru gibi durumlar ele alınmıştır. Kitapta farklı yazarlar, Sovyetler Birliği, Azerbaycan, İran, Bengal, Pakistan, Bangladeş, Afganistan ve Türkiye özelinde bu unsurları ele alıp, tartışmıştır.

Smith (1994), “ Milli Kimlik” isimli kitap çalışmasında, millî kimlikleri tarihî süreç içerisinde kapsamlı bir biçimde ele almıştır. Kimlik tanımı, özellikleri, oluşumu anlatılmış, kimlik kavramının etnisite, ulus devlet, milliyetçi ideoloji ve bunların dışındaki birtakım kavramlarla bağlantısına yer verilmiştir.

Dağdeviren Kırmızı (2015), “Emotional and Functional Attitudes of Native Speakers Towards Gagauz as an Endangered Language” isimli doktora tez çalışmasında, Gagauzların Gagauzcaya yönelik duygusal ve işlevsel tutumlarını incelemiştir. Araştırmada veriler kişisel bilgi formu ve tutum anketi aracılığı ile toplanmıştır. Katılımcı sayısı 137’dir. Araştırma sonucunda katılımcıların duygusal tutumları Gagauzca için daha yüksekken, işlevsel tutumlarda Rusçanın

daha önde olduğu belirlenmiştir. Yaş ve yerleşim yeri değişkenlerine göre ise gençlerin Rusçaya, köylerde yaşayanların Gagauz diline yönelik tutumlarının daha olumlu ve yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Fuller'in (1982), "A Study of Navajo Language Maintenance and Shift" isimli doktora tez çalışmasında, Navajo dilinin okuldaki kullanımına yönelik tutum araştırılmıştır. Veriler, anket aracılığı ile toplanmıştır. Çalışma sonucunda, Navajo diline yönelik tutum ve demografik özellikler arasında bir ilişkinin olmadığı tespit edilmiştir. Araştırmanın bir diğer sonucu, katılımcıların Navajo dilini eğitim ortamında kullanmaları ve Navajo dilinde okuryazar olmaya yönelik olumlu tutuma sahip olmalarıdır.

Yalınkılıç'ın (2013), "Bulgaristan Kırcaali Türklerinin Dil Durumu-Toplumdilbilimsel Bir İnceleme" isimli doktora tez çalışmasında Bulgaristan'ın Kırcaali bölgesinde yaşayan Türklerin dil kullanımları ile Türkçe ve Bulgarcaya yönelik dil tutumları arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmanın sonucunda, Türkçenin Kırcaali'de en etkili iletişim dili olarak öne çıktığı ancak yeterli destek unsurlarını bulamaması nedeniyle Bulgarca karşısında düşük bir dilsel canlılık sergilediği tespit edilmiştir.

Pavlenko (2008), "Multilingualism in Post-Soviet Countries: Language Revival, Language Removal, and Sociolinguistic Theory" isimli makale çalışmasında, Sovyet sonrası ülkelerdeki dil durumu incelenmiştir. Çalışmada, dilin yeniden canlandırılması, dil kayması gibi unsurlar açısından ülkelerin durumu belirtilmiştir. Dil unsuru, ülkelerin sosyoekonomik, kültürel, demografik vb. durumları ile ilişkilendirilerek verilmiştir.

Doğan Aksoy (2008), "The Role of Language In The Formation of National Identity in Post-Soviet Kazakhstan" isimli yüksek lisans tezinde, Kazakistan ulusal kimlik inşasında dilin rolüne değinmiş, bu iki kavram arasındaki ilişkiyi belirtmiştir. Bağımsızlık sonrası Kazakistan'da ulusal dilin geliştirilmesine dönük uygulamalara yer vermiştir. Bununla birlikte, bu süreçte bazı faktörlerin belirtilen uygulamaların ilerletilmesine engel olduğunu ifade etmiştir. Bu faktörler detaylı açıklanmıştır. Çalışma sonucunda, Kazakçanın iletişim aracı olarak kısa vadede

kullanılmayacağı belirtilmiş ve bu dilin ulusal kimlik oluşum sürecinde. sembolik bir unsur olarak kalmaya devam edeceği ifade edilmiştir.

İnan (2018), “Kazakistan’da Yaşayan Ahıska Türklerinde Türkçe Ana Dili Bağlılığı” isimli doktora tez çalışmasında, dil bağlılığı olgusunu Kazakistan’daki Ahıska Türkleri örneğinde incelemiştir. Araştırmada nicel veriler için dil biyografisi anketi ve Türkçe dil bağlılığı ölçeği kullanılmıştır. Nitel veriler ise dilin konuşulduğu ortam içerisinde ses kaydı alınarak toplanmıştır. Araştırmada elde edilen veriler cinsiyet, yaş, medeni durum gibi değişkenlere göre ele alınmıştır. Araştırma sonucunda, Kazakistan’da yaşayan Ahıska Türklerinin Türkçe dil bağlılıklarının yüksek olduğu ancak Türkçe öğretiminin özellikle genç kuşaklar için desteklenmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Smagulova (2008), “Language Policies of Kazakhization and Their Influence on Language Attitudes and Use” isimli makale çalışmasında, Kazakistan’da izlenen dil politikasını çeşitli faktörler (demografik, ekonomik, sosyal vb. ile ilişkilendirerek açıklamıştır. Çalışma, Kazakça ile birlikte Rusçanın etkin fonksiyonunun anlaşılmasını sağlamaktadır. Çalışmanın sonunda 2005 yılında Kazakistan’da dil tutumları ve kullanımı üzerine yapılan anketinin sonuçları incelenmiştir.

Abdieva (2017), “Bağımsızlıklarını Kazandıktan Sonra Türk Cumhuriyetlerinin Dil Politikaları ve Türkiye ile Ortak Dil ve Ortak Alfabe Çalışmaları” isimli makale çalışmasında, Sovyetler Birliği’nin dağılmasından sonra Türk Cumhuriyetleri arasında oluşturulması planlanan ortak dil ve alfabe çalışmalarına değinmiştir. Çalışmanın devamında bağımsızlık döneminde Cumhuriyetlerdeki dil politikaları ve alfabeye ilişkin süreçler her Cumhuriyet için ayrı başlık halinde değerlendirilmiştir.

Garibova (2012), “Sovyet Sonrası Dönemde Türk Dilli Halklar Dil Sorunu Yeniden Biçimlenen Kimlikler” isimli kitap çalışmasında, belirtilen süreçte Türk dilli halklar ve bağlı bulundukları siyasi otoriteler tarafından izlenen kimlik inşa sürecini, bu süreçteki dil politikalarını detaylı bir şekilde aktarmıştır. Kitapta, dil ve kimlik ile ilgili açıklamalar demografik, sosyal, ekonomik vb. unsurlarla ilişkilendirilerek belirtilmiş, süreçteki Türkiye ve Rusya etkilerine yer verilmiştir.

Aminov, Jensen, Juraev, Overland, Tyan, Uulu (2010), “Language Use and Language Policy in Central Asia” isimli makale çalışmasında, Kazakistan, Kırgızistan, Türkmenistan ve Özbekistan ile ilgili Sovyet sonrası dönemde dil kullanım ve dil politikalarını ele almıştır. Belirtilen durumlar medya, ekonomi, sanayi, kültür, eğitim, alfabe kullanımı vb. gibi birçok alan açısından incelenmiştir.

Landau, ve Kellner-Heinkele (2001), “Politics of Language in the Ex-Soviet Muslim States: Azerbaijan, Uzbekistan, Kazakhstan, Kyrgyzstan, Turkmenistan and Tajikistan” isimli çalışmasında belirtilen cumhuriyetlerde, dil politikalarını ele almıştır. Çalışmada, ilgili cumhuriyetlerin dil politikasına dair gerçekleştirdiği yasal süreçler, alfabe değişiklikleri, süreçteki Rusya etkisi ve ülkelerdeki Rus nüfusun varlığı gibi durumlar her Cumhuriyet için detaylı bir şekilde ele alınıp, açıklanmıştır.

Lee (1999), “Sources of Influence over Navajo Adolescent Language Attitudes and Language Use” isimli doktora tez çalışmasında, Navajo gençlerinin dil kullanımı ve dil tutumu araştırılmıştır. Çalışmanın sonucunda, Navajo dilinin yaygın olarak evde ve törenlerde konuşulduğu belirlenmiştir.

Roy, (2016), “Yeni Orta Asya ya da Ulusların İmal Edilişi” isimli kitap çalışmasında, Azerbaycan, Türkmenistan, Özbekistan, Kırgızistan, Kazakistan devletleri, tarihi süreç içerisinde ele alınmıştır. İlgili devletlerin sosyal, kültürel, siyasi yapılanmaları, ulus inşa süreçleri kapsamlı bir şekilde değerlendirilmiştir.

BÖLÜM II

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Dil ve Ulus

“Dilin Kaderi Halkın Kaderidir”

Kırgız Atasözü

Dil, kimlik, ana dili, ulus, ulus devlet, etnik aidiyetler kavramları sosyal bilimler literatüründe geniş yer bulan ve çok tartışılan konular arasındadır. Belirtilen kavramlar modern dünyada yarattıkları etkinin yanı sıra birbirleriyle de doğrudan ilişkidir.

Çalışmanın ana eksenini oluşturan dil kavramı ve bu çerçevede yer alan ana dili, resmi dil, azınlık dilleri, dil tutumu gibi unsurlar ulus inşa süreci ve bu bağlamda ulusal birliğin sağlanması açısından önemli bir faktör olarak yer almakta hem de bu süreçlerden doğrudan etkilenmektedir. Dil, kültürün taşıyıcılığını üstlenmekte, kuşaklar arası iletişimi sağlamaktır. Her dil içinde bulunduğu milletin değerlerini ve özelliklerini taşımaktadır. Ulusların oluşumunda ve varlıklarını devam ettirmelerinde dil faktörü önemli bir yerde durmaktadır.

Çalışmanın konusunu oluşturan Türk Cumhuriyetleri ulus devlet yapılanmalarıdır. Türk Cumhuriyetlerinin ulus inşa sürecinde dil faktörü ve izlenen dil politikaları önemli aktörlerden biri olmuştur. Dil konusu, çeşitli nedenlerle Türk Cumhuriyetlerinde güncelliğini korumaktadır. Bu nedenle çalışmanın girişinde ilgili kavramların

tanımlanmasının ve birbirleriyle olan ilişkilerinin ortaya konulmasının, hedeflenen çalışmanın daha nitelikli anlatımını sağlayacağı düşünülmektedir.

2.1.1. Dilin Ulus İnşa Sürecindeki Önemi

Dil, ulus ve ulus devlet birbiriyle doğrudan ilişkiye sahip, birbirini tamamlayan ve temellendiren kavramlardır. Ulus devlet, “İşaretlenmiş hudutları (sınırları) olan bir bölge üzerinde bir idari tekel sürdüren, hükmü kanun ve iç ve dış şiddet araçlarının kontrolü ile onaylanan bir kurumsal hükümet şekilleri dizisi” olarak tanımlamaktadır (Giddens, 2008, s. 165).

Ulus devletin temelinde ulus kavramı yer almaktadır. Ulus kavramı ulus devletin meşruiyet kaynağı olarak nitelendirilmektedir. İki kavram arasındaki sıkı bağlantıya dikkat çeken Habermas’a (2001, s. 80-81) göre ulus kavramı, bir siyasi aktör olarak ulus-devletin, kendini meşrulaştırmada ve egemenlik gücünün kaynağını oluşturmada kullandığı bir kavramdır. Ulus, kültürel ve siyasi boyuta sahip bir olgudur. Ulus-devlet modelinde, bir yandan homojen kültürel bir unsur olarak toplumsal yapının; öte yandan da egemenliğin kaynağı ve sahibi olarak siyasi sistemin temelinde yer almaktadır.

Ulus-devletleri geleneksel devlet yapılarından ayıran temel özelliklere değinen Drucker’a (1994, s.171) göre, ulus-devletler geleneksel devletlerden farklı olarak merkeziyetçi bir yönetim yapısına sahiptirler. Bu özellik, kültürel birlikteliği ve dil birliğini (resmi dil) sağlamıştır. Bu unsurların katkısıyla, geleneksel devletler içinde farklı topluluklar olarak yaşayan bireylerin ‘ulus’ adı altında bütünleşmesi gerçekleştirilmiştir.

Ulus devletlerdeki otoriteler, dil ve kültür birliğini gerçekleştirmek için birtakım çalışmalarda bulunmuştur. Kırca’ya (2003, s. 156) göre, Fransa’da ülkedeki yerel ağızlardan biri seçilerek dilde standartlaştırmaya gidilir. Bu süreç yazım ve noktalamayı da kapsar. Fransız Devrimi sırasında “Yerel Ağızların Yok Edilmesine ve Fransız Dilinin Evrenselleştirilmesine İlişkin Kanun” çıkarılmıştır. Yine Oktay (2003, s. 240) İtalyan Birliği kurulduğu zaman İtalyanların ancak % 2,5’inin İtalyanca konuştuğunu, Almanlar için bu

oranın % 17 civarında olduğunu belirtmiştir. Bugün ilgili ülkelerdeki ulusal dil kullanım oranına baktığımızda, bu süreçte dil faktörünün ilerleyişini görebiliriz.

Türk Cumhuriyetlerinin de dahil olduğu, sömürgeci veya egemen bir devletten ayrılarak ulus ve ulus devlet inşa sürecine giren devletlerin dil kullanım sürecini aktaran Korth'a (2005) göre, yeni devletler, sömürgeci dilin bütün dil grupları için daha geniş bir iletişim dili olarak kabulü, yerel dillerden birinin devlet dili olması, yerel dillerin ve sömürge dilinin farklı bölgelerde yan yana kullanılması gibi durumlara karar vermek zorundadır. Bu toplumlarda sömürgecilerin dili eğitim, devlet idaresi vb. konumlarda kullanılır. Sovyet sonrası bazı Orta Asya ülkeleri örnek gösterilebilir. Bir de- Singapur'daki Malayca gibi- tamamen sembolik bir amaç için benimsenen ulusal dil örneği vardır. İngilizce faal dil, Malayca ise resmi amaçlar ve ulusal marş için kullanılmaktadır. Bu toplumların dilleri idare ya da bilim için yeterli değildir. Bir dereceye kadar standartlaştırılmışlar ve kodlanmış bir terminolojiden yoksundurlar. Ayrıca sömürge dilinin dil grupları için bir lingua franca olması ve seçkinlerce saygınlık göstergesi olarak algılanması da tercih edilmesini sağlamaktadır.

Farklı coğrafyalarda bulunan devletlerin ulus inşa sürecinde dil unsurunun öne çıkması, dilin bu konudaki etkinliğini göstermektedir. Dilin, ulusun üyeleri arasında bütünleştirici bir rolü bulunmaktadır. Doğan Aksoy'a (2008, s.4) göre dil, vatandaşlar arasında dayanışmanın oluşturulmasında bir unsur olarak kullanılır. Dilin iletişimsel yönü, bir ulusun bireyleri arasındaki iletişimi ve ortaklığı artırarak başarılı bir ulusal kimlik inşasını sağlar .

Fishman'a (1972) göre, dil sadece bir iletişim aracı değildir, aynı zamanda ulusal bir sembol olarak insanlar arasında ortaklık oluşturulması için tarihsel ve geleneksel verilerin bir nesilden ötekine aktarılmasında en güvenli yoldur.

Devletlerin kendilerine has koşulları (tarihi, ekonomik, coğrafi vb.) sebebiyle ulus inşası ve sonrasındaki süreçlerde dilin etkisi farklılaşabilmekteyse de, devletler koşulları elverdiğince ulusal dillerinin standartlaştırılması ve etkinleştirilmesine yönelik politikalar izlemektedir. Bu açıdan dile ilişkin ana dili, dil tutumu, dil kullanımı gibi kavramların anlaşılması ve

güncel durumlarının bilinmesi ulusal dilin varlığı ve gelecekteki durumunun tespiti açısından önemlidir.

2.2. Türk Cumhuriyetleri Hakkında Genel Bilgi

Türk Cumhuriyetleri olarak belirtilen bağımsız devletler, Türkiye Cumhuriyeti dışında, Azerbaycan, Özbekistan, Türkmenistan, Kırgızistan, Kazakistan ve KKTC'dir. KKTC'de kullanılan Türkçe, zaten Türkiye Türkçesi olmasından dolayı alandaki uzmanların bir kısmı tarafından Kıbrıs ağzı isimlendirmesi ile nitelendirilmektedir. Bu nedenle çalışma kapsamının dışında tutulmuştur.

Türk Cumhuriyetlerini oluşturan milletlerin tarihi daha da eskiye dayanmakla birlikte, bugünkü devlet ulus ve kimlik yapılarının meydana gelmesinde Sovyetler Birliği'nin önemli etkisi bulunmaktadır. Uzun bir tarihi süreçte farklı isimlendirmelerle Sovyetler Birliği'ne bağlı bulunan Cumhuriyetler, bu dönemde çeşitli kültürel, etnik, siyasi vb. müdahalelere maruz kalmışlardır. Bu nedenle ilgili cumhuriyetler hakkında genel bilgilendirme ve dil unsuruna ilişkin değerlendirmeler Sovyet dönemi ve Bağımsızlık dönemi olarak iki başlık altında yapılacaktır.

Türk Cumhuriyetlerindeki dil tutumu ve dil kullanımına ilişkin, çalışma kapsamında yapılan uygulama sonuçlarının anlaşılması ve değerlendirilmesinde, Türk Cumhuriyetlerinin tarihi süreçleri, bu süreçlerde izlenen dil politikaları, Rusya ve Sovyet dönemi etkisi, demografik yapı, ekonomik etkenler vb. durumların bilinmesi büyük önem taşımaktadır. Belirtilen unsurların, cumhuriyetlerde dile ilişkin tutumunun oluşmasında arka planda belirleyici etkisi bulunmaktadır.

2.2.1. SSCB Döneminde Türk Cumhuriyetleri

1917 Ekim Devrimi, diğer bir ifadeyle Bolşevik İhtilali'nin en önemli sonucu, 1922 yılında Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin kurulması olmuştur. Birliğin kurulması ise, en çok Türk dünyasını etkilemiştir. Rusya'nın hakim ve kurucu üye sıfatıyla uyguladığı

milletler politikası ve bunun başat unsuru olan dil politikası Türk dillerini derinden etkilemiştir (Uzman, 2017, s. 41).

Türk Cumhuriyetlerini oluşturan halkların etnisite ve dil temelinde tanımlanmasını SSCB dönemine ait bir uygulama olarak değerlendiren Roy'a (2016, s.30-31) göre bugünkü cumhuriyetlerin yirmili yıllarda Stalin tarafından kurulmasından önce, Orta Asya bir topluluğun etnik ve dile dayalı olarak bir grupla ilişkilendirmesine dayanan devlet ilkesine yabancıydı. Orta Asya'da birbiri ardına gelen siyasi oluşumlar hep bir hanedana sadakat ve İslam'a bağlılık üzerine kurulmuştu.

SSCB'nin, etnisite ve dile dayalı ulus inşa sürecindeki hedeflerinden biri bölgede Türklük ve İslamiyete dayalı ortaklıkları kırmaktır. Dil ve etnisiteye dair çeşitliliği teşvik eder görünüm veren SSCB son kertede daha kontrol edilebilir, küçük topluluklar oluşturarak Sovyet etkisinin yayılmasını gerçekleştirmek istemiştir.

Sovyetler Birliği'nin 1924'te gerçekleştirdiği ulusal bölünmeyi, bir sömürgeci gücün yalnız ülkeleri değil, dilleri, ulusal tarihleri hatta folklor ve edebiyatı şekillendirdiği tek örnek olarak tanımlayan Olivier Roy'a (2016, s.99-100) göre bir gecede, Türkmenistan ve Özbekistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri, diğer yandan Rusya'ya bağlı olan Kırgızistan (Kazakistan), Kara-Kırgızistan (Kırgızistan) Özerk Cumhuriyetleri ve doğrudan Rusya'ya bağlı Karakalpakistan Özerk Bölgesi ortaya çıkıverdi . Kırgızistan'ın adı Kazakistan, Kara Kırgızistan'ın adı ise, Kırgızistan olarak değiştirildi. 1936'da Karakalpakistan Özbekistan'a aktarıldı. Kazakistan ve Kırgızistan Sovyet Cumhuriyeti statüsünü elde ettiler. Aynı dönemde Kafkaslar'da Transkafkas Sovyet Cumhuriyeti de üç Sovyet Cumhuriyetine bölünüyordu: Gürcistan, Ermenistan ve Azerbaycan. Artık nihai statüler belli olmuştu. 1991'de bu çerçevede bağımsızlıklarına kavuşacaklardı.

Sovyetlerin sınır belirlemesini mühendislik çalışmasına benzeten Fragner'e (2014, s. 32) göre, sınırlarla ilgili kararlar, Moskova'daki iktidarın yetkisindeydi. Sovyet iktidarı, kendi ütöpik insan ve toplum mühendisliği görüşleri doğrultusunda planlı habitatlar ve yaşam alanları yaratmış, ülkeler için topraklar tahsis etmişti. Bu nedenle Sovyet milliyetçiliğinde

ulusal bağımsızlık için doğrudan siyaset yapmak gibi bir şey söz konusu değildi. Ulusal liderlere düşen görev, toprak, dil (düzeltilmiş veya en azından standartlaştırılmış) ve iç idaresinde kendine özgü ortak kimliğini oluşturmak. Görevlerin başında ise, Sovyet çerçevesi içinde ve başkalarıyla karıştırılmayacak biçimde özgün ve farklı bir kültür geliştirmek geliyordu.

Bölgenin gerçekleri ve demografik yapı dikkate alınmadan çizilen sınırlar, cumhuriyetler arasında etkisi bugün bile devam eden anlaşmazlıkları beraberinde getirmişti. Yardımoğlu'na (2013, s.39) göre, farklı etniler karşılıklı olarak farklı cumhuriyetlere yerleştirildiler. Çoğunluğu Özbek olan Oş bölgesinin Kırgızistan sınırlarına dahil edilmesi gibi. Bir cumhuriyet içinde başka bölgeye giderken bir hatta iki defa başka cumhuriyetin sınırlarından geçme zorunluluğu gibi. İnsanlar için zor olan bu durumlar, ülkeler arasında da bağımsızlık sonrası çeşitli sorunları beraberinde getirmiştir. Mesela Özbekistan, Oş bölgesinde Özbek nüfusunun çoğunluk olması sebebiyle, Kırgızistan'ı askeri anlamda tehdit eden davranışlar sergileyebilmektedir.

Sınırları bu şekilde karmaşıklaştırmak, Sovyetler Birliği idareci gücü Rusya'nın istediği bir durumdur. Rusya, sınır sorunları yüzünden birbiriyle sorunları olan cumhuriyetlerin gerektiğinde başvurabilecekleri bir merci veya bilirkşi mevkiine yükselmiş, ki bu da onun konumunu güçlendirmiştir.

Sovyet yönetiminin bölge üzerinde egemenliğini güçlendirdiği ve demografik yapıya etki ettiği diğer bir girişimi ise gerçekleştirdiği göç ve iskan hareketleridir. Akyıldız'a (2008, s.172) göre Rusların Orta Asya ve Kafkasya'da uyguladıkları göç ve yerleştirme politikaları, günümüzde bile bölgedeki Türk Cumhuriyetlerini yakından ilgilendirmektedir. Özellikle Stalin dönemindeki baskı ve soykırıma dayalı politikalar ile bölgenin coğrafi ve demografik yapısı değiştirilmiştir. Bu durum o bölgelerin kimlik, dil ve kültür yapısındaki unsurların değişimlerine de etki etmiştir.

Orta Asya'ya yapılan Rus göçlerinin istatistiğini ve süreci Rybakovsky'den (1995, s. 90-919) aktaran Mamytov'a göre, Rus nüfusunun en önemli göç dalgası, İkinci Dünya Savaşı

dönemine denk gelmektedir. 1941 yılında, Rusya dışındaki Sovyet topraklarında yaşayan etnik Rusların sayısı 9,3 milyondur. 1926 yılında 4,1 milyon olan bu rakam, iki kattan fazla artış göstermiştir. Rusya, Ukrayna ve Beyaz Rusya bölgelerinden Orta Asya'ya yaşanan göç, 1950 yıllarına kadar durmadan devam etmiştir. Aşağıdaki tabloda geline nokadaki nüfus oranları ve sonraki yıllardaki durum gösterilmiştir. 1950'lerden sonraki nüfus oranlarındaki azalma, kısmi olarak savaşın bitmesiyle Rusların geri dönmesinden kaynaklanmaktadır. Asıl neden olarak ise, Orta Asya' da doğum oranlarının yükselmesi gösterilebilir (2016, s. 55-56).

Tablo 1.

İkinci Dünya Savaşı Sonrası Orta Asya'da Rus Nüfusu (%).

Cumhuriyetler	1959	1970	1979	1989
Kazakistan	42,7	42,4	40,8	37,8
Özbekistan	13,5	12,5	10,8	8,3
Kırgızistan	30,2	29,2	25,9	21,5
Türkmenistan	17,3	14,5	12,5	9,5

Tablo 1'e bakıldığında yıldan yıla düşüş gözlenmekle birlikte Rus nüfus oranının özellikle Kırgızistan ve Kazakistan'da yüksek olduğu görülmektedir. Kazakistan için Rusya sınırında bulunması bu duruma etki eden faktörlerden biridir. Düşüş oranı 1990'dan sonra devam edecekse de, var olan nüfus Rus dili ve kültürünün bölgedeki etkinliği açısından önemli olmaktadır.

Sovyetler Birliği yönetiminin, Türk Cumhuriyetlerinin ulus inşasında ve cumhuriyetlere ilişkin diğer politikalarında kullandığı en önemli argümanlardan biri daha önce de belirtildiği gibi dil faktörüdür. Bu süreçte dile ilişkin uygulamaların etkisi bağımsızlık sonrası da devam etmiştir. Bugün Türk Cumhuriyetlerinde dile dair güncel konu ve problemlerin önemli bir kısmının temeli Sovyet dönemindeki uygulamalara dayanmaktadır.

Türkistan coğrafyasında dile dair müdahalelere Çarlık Rusyası dönemini de eklemek gerekir. Bir ara Kazan Türkoloji Enstitüsü Müdürlüğü de yapan Ortodoks misyoneri İlminskiy tarafından dile getirilen eğitim ve dil konusundaki düşünceler öne çıkmıştır. İlminskiy, Türkistan'ı Ruslaştırma doğrultusunda 1876 yılında Rus alfabesinin Müslümanların dillerine uygulanmasını önermiştir. Ayrıca ortak bir Türk dili yerine her boy için boyların ağızlarının ana dili olarak kabul ettirilmesini savunmuştur (Açık, 2015, s. 25-26).

Sovyet dönemine bakıldığında, Çarlık Rusyası'nın dile ilişkin araştırmalarının hayata geçirildiği görülebilir. Çeşitli yöntemlerle ulusal dillerin icat edilişi, alfabe değişiklikleri ve Rusça ve Rus kültürünün yaygınlaştırılıp, dayatılması Sovyet dönemi uygulamalarındandır. Uygulamanın amaçlarından biri Türk dilleri arasındaki bütünlüğün bozulmasıdır. Dilleri farklılaşan, birbirinden uzaklaşan toplulukların birbirleri ile iletişimi de zorlaşacaktır. Rusçanın yaygınlaştırılmasıyla, dil öğretiminin aynı zamanda kültür aktarımı olduğu düşünüldüğünde, Rus dili ve kültürünün etkisiyle hedeflenen "Sovyet insanına" ulaşmak daha kolay olacaktı.

Konuyla ilgili Özbekçenin geçirdiği değişimler örnek olarak verilebilir. Etnik özgünlük adına, ilk önce Fergana'da Kıpçakçaya, yani Kazakça ve Tatarca'nın dahil olduğu gruba yakın bir Özbek dili üzerinde çalışılmıştır. Sonra 1928'de alfabenin geçirdiği ilk değişiklikte, dilbilimciler aslında Çağatayca'dan gelen daha İranlı bir modelin, Taşkent'te konuşulan lehçenin temel alınması emrini aldılar. Bunun nedeni, Kıpçakçadan olduğu kadar Türkmenistan'da ve Türkiye'de konuşulan Oğuz dilinden de en uzak modelin bu olmasıydı. Bugün Özbek Türkçesi adı altında, Harezmi'de Türkmenceye, Fergana'da Kazakça'ya yakınlık gösteren ve kimi zaman birbirinden çok farklılaşan lehçelerin konuşulmasının nedeni budur (Roy, 2016, s. 118-119).

Sovyet dil politikasını tarihi süreç içerisinde ele aldığımızda, ilk aşamada, Lenin'in milletler siyaseti bulunmaktaydı. Lenin, çok uluslu Sovyetler Birliği'ni yönetebilmek ve Sovyet ideolojisinin gerçekleştirilebilmesi için halkların dillerinin her birinin eşit statüde ve dokunulmaz olması gerektiğini iddia etti. Nihayetinde Marksist ideoloji dilleri ve kimlikleri

aşacak, kişileri Sovyet ideolojisinin ön gördüğü “Sovyet insanı” tipinde buluşturacaktı. Lenin’in dillerin eşitliği konusundaki ısrarına rağmen, parti liderliği amacına ulaşmak için bir lingua francaya ihtiyaç duyuyordu, bu da Rusçaydı. Buna ek olarak, parti zaten Ruslar dışındaki farklı milletlere, eğitim de dahil olmak üzere herhangi bir devlet kontrolünü devretmek istemiyordu (Torgersen, 2009, s. 14-15).

Lenin’in çalışmalarını bir göz boyama faaliyeti olarak nitelendiren ve Sovyetler Birliği’ndeki Rus olmayan halkları yeni sürece ve rejime alıştırmaya amaçlı yapıldığını belirten görüşler bulunmaktadır. Yerel dil ve kültürlerin geliştirilmesine yönelik bu teşvik bir süre daha devam etmiş ama uygulamada neticeler alınamamıştır. Stalin döneminde ise dile ilişkin yaklaşım daha baskıcı bir şekilde ilerlemiştir.

1930'larda, Sovyet dil politikasında köklü bir değişim meydana geldi. Başlangıçta dil alanındaki daha özgürlükçü sayılabilecek politikalar, Ruslaştırma ve Rus dilinin üstünlüğü üzerinde ani bir vurgu ile yer değiştirdi. Mart 1938’de, Rusçayı zorunlu kılan ve Rusçayı (fonksiyonel olarak böyleydi zaten) diğer Sovyet dillerinden üstün tutan kararname kabul edildi (Kirkwood, 1991, s. 63). Bu kararnameyle birlikte Rusça öğretimi zorunlu kılınmış, Rusça bu coğrafya için ana dilinden sonra, ikinci dil olarak dayatılmıştır.

Bu dönemdeki önemli değişikliklerden biri de kullanılan alfabeye yöneliktir. Sovyetler Birliği öncesinde Arap harfleri kullanılırken, Sovyet Dönemi’nde bu alfabenin değiştirilmiş hali kullanılmaya başlandı. 1925’te bu politika tersine çevrildi ve Arap harfleriyle basılan tüm materyaller yasaklandı. Bunun yerine, bu diller için Latin alfabesinin kullanılması 1926 yılında Bakü Türkoloji Kongresi’nde önerildi. 1927 ile 1930 yılları arasında Latin alfabesi beş dil için kabul edildi (Direciht Pamir, 2005, s. 1).

Stalin’in kendi politikasını etkili bir şekilde uyguladığı dönem 1930’lu yıllardır. 1930’lu yılların sonunda bu sefer Latinden Kirile geçilmiştir. Bu durum, Rus etkisinin yayılmasına dönük izlenen dil siyasetinin bir gereğidir. Aynı zamanda, bu dönemde Türkiye de Latin alfabesine geçmiştir. Bu kapsamda Türk dünyasında dilsel ve kültürel birlik oluşacağına dönük bir endişe de Kiril kullanımında bir etken olarak yer almıştır.

Geçtiğimiz yüzyılı bu bölge için yazım alanında karışıklık ve istikrarsızlık dönemi olarak nitelendiren ve bu süreci özetleyen Sebba'ya (2006, s.4) göre, Çarlık döneminde, Türk dilliler Arapçayı kullanmışlardır. 1920'ler boyunca alfabe reform programı uygulanarak, Latin alfabesine geçiş 1930'a kadar tamamlanmıştır. Ancak bu program meyvesini vermeden 1930'ların sonlarında Latin yazımı Kiril alfabesi ile değiştirilmiştir. Bu durum Stalin'e ve onun SSCB'nin Rus olmayan nüfusa yönelik politikalarına bağlıydı. Böylece, Latin alfabesi sadece on yıl kullanılmış ve Arapça ile Kiril arasında geçişe hizmet etmiştir. Bu sürecin sonunda bir nesil üç alfabe de kullanmıştır. Yaşamı boyunca üç farklı alfabe görmüş bir neslin yaşadığı zorluklar tahmin edilebilir.

Stalin sonrasındaki Kruşçev ve Brejnev dönemlerinde izlenen dil politikalarında biçim olarak değişiklik olsa da, içerik Stalin dönemine benziyordu. Türk dilliler üzerinde Rusça ve Rus kültürünün etkisini artırmaya ve Rusçayı Sovyet halkları arasında ortak iletişim dili haline getirmeye dönük dil politikaları bu süreçte de devam etmiştir.

Kruşçev döneminin en dikkat çekici uygulamalarından biri 1958-59 yıllarındaki Sovyet eğitim yasaları ve bu süreçte yapılan eğitim reformlarıdır. Bu reformlarla, Rus olmayan cumhuriyetlerdeki Rus okullarına devam eden okul çocuklarına, içinde yaşadıkları cumhuriyetin tikel dilini öğrenmeme seçeneği verildi. Başka bir deyişle, Özbek Sovyet Sosyalist Cumhuriyetinde bir Rus dil okuluna katılan bir Rus veya bir Özbek, şimdi bütün eğitimini, Özbek diline aşina olmadan Rusça olarak tamamlayabilirdi. Bu Sovyetler Birliği'ndeki dilsel Ruslaştırmaya yönelik ikinci kritik dönüm noktasıydı. (Zhemukhov ve Aktürk, 2015, s. 41-42).

Sovyetler Birliği bu politikasını yürütürken kamu olanaklarını kullanmıştır. Eğitim alanındaki destekler ve ekonomik sebepler tercih açısından Rus okullarını öne çıkarmıştır. Doğan Aksoy'a (2008, s. 38) göre Sovyetler Birliği'nde, Rus olmayan ailelerin çocuklarını Rus veya yerel okullardan hangisine göndereceklerine dair karar verme süreci pragmatik tercihlere dayanıyordu. İyi bir kariyer için bir Kazak çocuğu Rusça öğrenmek zorundaydı.

Rus okulları fiziki yapı, materyal temini vb. açılardan daha donanımlıydı. Bu nedenle Rus olmayan ailelerin seçimi Rus dilinden yana olabiliyordu.

Bu süreçte değinilmesi gereken önemli noktalardan biri de, Sovyetler Birliği'ne bağlı olan Türk Cumhuriyetlerindeki kitap, dergi vb. alanlardaki yayınların durumudur. Bu cumhuriyetlerdeki yayınların önemli bir kısmı ana dilleri dışında daha çok da Rusça olarak çıkmaktaydı. Aşağıdaki tabloda, ilgili cumhuriyetlerin kütüphanelerinin stoğunda bulunan ve ödünç verilen toplam yayınların dillerine ilişkin istatistiklere yer verilmiştir.

Tablo 2.

Kütüphanelerin Stoğunda Bulunan Kitaplar ve Ödünç Verilen Kitapların Dillere İlişkin Oranı (%)

	Rusça	Ülkenin Ana dili	Rusça	Ülkenin Ana Dili
Azerbaycan	31	68	20	80
Kazakistan	79	20	78	21
Özbekistan	52	44	40	57
Kırgızistan	77	20	69	29
Türkmenistan	65	33	45	54

Marchenko'da (1994, s. 148) yer verilen Narodnoe obrozovanie i kul'tura v SSSR (Moscow, 1989, s. 274) verileri aktaran Landau ve Kellner- Heinkele, 2001, s. 60).

Verilere bakıldığında Azerbaycan dışında ülkelerdeki yayınların yarıya yakını veya Kırgızistan ve Kazakistan örneğinde olduğu gibi büyük çoğunluğu Rusçadır. Bu durumun ekonomik sebepleri bulunmaktadır. Ancak bir ülkedeki yayınların büyük çoğunluğunun ana dilinden başka dilde olması, o ülkenin ana dili ve kültürü açısından önemli bir sorunu teşkil etmektedir. Bu sonuçlar ilgili cumhuriyetlerdeki Rus dili ve kültürünün etkisini ortaya koyması açısından da önemlidir.

Gorbaçov dönemine gelindiğinde, ekonomik ve sosyal alanda Sovyet sisteminden kaynaklı bozulmalar daha görünür hale gelmiştir. Bu sürece çözüm getirmek adına Gorbaçov, Sovyet

sisteminde değişimi ifade eden iki önemli kavram üretti: “Perestroyka ve Glasnost”. Perestroyka, yeniden yapılanma, glanost da yönetimde şeffaflık anlamlarına gelmekteydi. Yeniden yapılanma ile Sovyet ekonomik isteminin uyguladığı merkeziyetçi yapıyı değiştirmek ve piyasa ekonomisine geçmek, Glanost kavramıyla da mekanizmayı oluştururken toplumun desteğini alabilmek amaçlanmıştır (Canşen, 2011, s. 80).

Gorbačov’un Sovyetlerin kötü gidişatını düzeltmeye dönük yaptığı reformlar bu süreci durduramadığı gibi, Birlięin dağılmasını hızlandırdığını ifade edenler olmuştur. Kimilerine göre ise, Sovyet sisteminin geldiği noktada zaten devam etmesi mümkün değildi. Bu süreçte bağımsızlıklarını ilan eden cumhuriyetler, uzun bir süreç boyunca Rusça ve Rus kültürüne dayalı kimlik inşa etmeye çalışan Sovyet mirasının etkilerini de yeni sürece taşımışlardır.

2.2.2. Sovyet Sonrası Dönem (Bağımsızlık Dönemi)

Sovyetler Birliği’nin dağılmasının ardından 1991’de Birliğe bağlı Cumhuriyetlerin bir kısmı bağımsızlıklarını ilan ettiler. Ancak, cumhuriyetler uzun zaman başka bir devlete bağlı yaşamanın da etkisiyle bu sürece çok hazırlıklı değildi. Nitekim Keskin’e (2013, s. 83) göre, ilgili cumhuriyetler bu durumu “bağımsızlık başımıza düştü” şeklinde değerlendirmiş ve hala bu sürecin sancılarını yaşamaktadır.

Bağımsızlık sonrası cumhuriyetlerin önündeki ilk aşama ulus devlet ve beraberinde ulus inşa sürecini gerçekleştirmektir. Sovyet rejiminin bölgedeki bütünlüğü bozmak için dil ve etnisite temelinde oluşturduğu sınırlar ve iskan politikaları yeni dönemde de cumhuriyetler üzerinde etkili olmuştur. Bağımsızlık sonrası Türk Cumhuriyetleri Pantürkist veya Panislamist eğilimler yerine etnisite ve dil temelinde oluşturulmuş ulus inşa sürecini devam ettirmişlerdir.

Sovyet sistemi istemedi de olsa, ulus-devletten bihaber olan bir bölgeye ulus-devlet modelini yerleştirmişti. Müslüman cumhuriyetlere meşruiyetlerinin ve kendilerini tanımlamalarının unsurlarını sağlayan kavramsal (tarihsel, etnografik, dilbilimsel) araçları oluşturan da Sovyet sistemiydi. Bundan önce var olan bir milliyetçilik bulunmadığından

varlıklarını kanıtlayan şey onlara verilen bu ulusal biçimdi. Sovyetlerin asıl düşüncesi yalnızca bir biçimin söz konusu olduğuydu; gerek edebi, gerek siyasi içerik Sovyetik olmalıydı. Ancak her şeye karşın bu biçim kendi nesnesine hayat verdi (Roy, 2016, s. 10).

Ulus inşa sürecinin somut gereklilikleri bu cumhuriyetler için de oluşturulmaya çalışıldı. Bağımsızlık kazanıldıktan sonra bayrak, marş, özel günler, köken efsanesi, kültürel ve tarihsel simgelerin canlandırılması, yer ve kurum adlarındaki değişiklikler gibi Sovyetik ulustan kopuşu ve yeni ulusu simgeleyen pek çok adım atıldı (Kurubaş, 2006, s.122).

Dil unsuru yeni süreçte öne çıkan kavramlardan biriydi. Rus kültürünün ve felsefesinin etkisi azaltılmak istenmiş ve ulusal dile verilen önem artmıştır. Uzman'a (2017, s.54) göre, yaklaşık bir asır boyunca uygulanan politikalarla dil meselesi öyle hassas bir noktaya gelmişti ki daha birlik dağılmadan bütün cumhuriyetlerde 1989- 1990 art arda dil yasaları kabul edildi. Bu yasalar titular dillerin statülerinin yükseltilmesi ve iletişim ortamlarında kullanılmasını içeriyordu. Yakın geçmişteki uygulamaların reddine dönük dili ihya çabaları devam etmektedir. Bunun sembolleştiği ilk hamle ise alfabe değişikliğidir. 1990'ların başında Özbekistan, Azerbaycan ve Türkmenistan 1928'den 1940'a kadar kullandıkları Latin alfabesine geçmişlerdir. Kazakistan da 2018'den itibaren bu süreci başlatacağını ilan etmiştir.

Ulus inşa süreçlerinde öne çıkarılan milli argümanlar, Batıya açılma çabaları, serbest piyasa ekonomisine geçiş gibi süreçler Rusya'nın etkisini azaltsa da, yeni dönemde de Rusya Türk Cumhuriyetleri için önemli bir aktör olma özelliğini sürdürmüştür. Bu durumda, ortak bir tarihi paylaşma, ekonomik faktörler, Türk Cumhuriyetlerinde yaşayan Rus nüfusun etkisi, Rus eğitim kurumlarının rolü yadsınamaz. Rusya bu argümanları zaman zaman kullanarak yeni dönemde de cumhuriyetlerin iç ve dış politikasına müdahil olabilmektedir.

Buraya kadar Sovyet sonrası Türk Cumhuriyetlerinin sürecine dair genel bir çerçeve çizilmiştir. Bu cumhuriyetler, izledikleri süreçler ve maruz kaldıkları dış etkenler açısından ortaklıklar taşımakla birlikte, kendilerine ait birtakım özellikleri nedeniyle de farklılaşmaktadır. Demografik yapı, devletin sınırları, ekonomik durum, kendi iç dinamikleri

gibi nedenler bu farklılaşmayı oluşturmaktadır. Buradan yola çıkarak çalışmanın konusunu oluşturan beş cumhuriyet, Sovyet sonrası dönem için ayrı başlıklar altında değerlendirilecektir.

2.2.2.1. Kazakistan

Kazakistan, 16 Aralık 1991’de bağımsızlığını ilan etti. Böylelikle Sovyetler Birliği’nden ayrılan en son cumhuriyet oldu. (Olcott, 1995, s.270). Kazakistan’ın başkenti Astana, nüfusu 17,9 milyondur. Para birimi olarak Tenge’yi kullanmaktadır. Bağımsızlığın ilanından bu yana cumhurbaşkanlığını Nursultan Nazarbayev yürütmektedir. Yüzölçümü 2, 724,000 km²’dir. Kapladığı alan açısından dünyanın 9. büyük ülkesi olan Kazakistan’da nüfus yoğunluğu oldukça düşüktür. Rusya, Çin, Kırgızistan, Özbekistan ve Türkmenistan ile komşudur (Akorda, 2018).

Kazakistan Sovyetler Birliği’nden ayrılma sürecinde ve bağımsızlık döneminin başlarında ekonomik olarak zorlanmakla birlikte, sonrasında toparlanma sürecine girmiştir. Son yıllarda ekonomik gelişme açısından da öne çıkmıştır. Zengin yer üstü ve yer altı kaynaklarına sahiptir. Dünyanın önemli petrol, gaz, kömür ve hububat merkezlerinden biridir. Ülkedeki siyasi ortam ve güvenlik açısından da belirli bir istikrarı sağlayan Kazakistan var olan potansiyeliyle bölgesinde öne çıkmaktadır (Hizmetli, 2011, s.23).

Bağımsızlık sonrası Kazakistan’da ulus devlet ve ulus inşa süreçlerindeki en önemli konularından biri ülkedeki demografik yapının durumu olmuştur. Çarlık Rusyası’ndan başlayan Rus ve Kazakların göçleriyle Kazak steplerinin demografik yapısı değişmeye başlamıştır. Sovyet Rusya’sı ise, 2. Dünya Savaşı’nda düşmanlarla işbirliği yapmakla itham ettiği toplulukları Orta Asya’ya sürgün olarak göndermiştir. Bu dönemdeki ekonomik kriz ve kıtlık Kazakların kitlesel ölümlerine neden olmuştur. Bunların sonucunda Kazakistan’da titular halk olan Kazaklar ülkede çoğunluk durumunu kaybetmiştir. Bağımsızlık sonrasında Sovyetler Birliğinden ayrılan cumhuriyetler içinde titular grubun (Kazaklar) çoğunluğu oluşturmadağı tek cumhuriyet Kazakistan olmuştur (Çetin, 2014, s.18).

Konuyla ilgili Tatimov'un (1992) aktardığı verileri yorumlayan Boranbayeva (2004, s.32) Sovyet rejiminin demografiye dönük müdahaleleri ile 20. yüzyılın başında %75 olan Kazak nüfusunun 1970 senesinde %32'ye indiğini, ancak ilerleyen dönemde (1980'lerde) nüfusun %40'a çıkabildiğini ifade etmiştir.

Ruslar ağırlık olmak üzere farklı etnik grupların demografik yapıdaki etkisi ülke bütünlüğünden dil kullanımına kadar birçok konuda görülmektedir. Bağımsızlık dönemi ulus inşa süreci politikalarında demografik yapı ve etnik dengenin gözetilmesi dikkate alınmıştır. Bu politikalarda mümkün olduğunca durumu Kazaklar lehine değiştirme amacı güdülmüştür. Özellikle ülkenin kuzeyindeki Rus nüfusun yoğunluğu bu bölgeye yönelik Kazaklaştırma politikalarının önemli belirleyicisi olmuştur.

Bu konuya yönelik adımlardan biri başkent değişikliğidir. Demografik dağılımdaki en radikal değişikliklerden biri olarak 1998'de başkent, Almatı'dan Astana olarak değiştirilerek Akmola'ya taşıma kararı alınmıştır. Bu kararın alınmasında birkaç neden vardır: Kuzey başkenti, cumhuriyetin sanayi ve kaynak bakımından zengin bölgelerine daha yakın; Çin, Afganistan ve Tacikistan gibi çatışma bölgelerinden uzaktı. Kararın alınmasındaki esas nedenlerden biri ülkenin kuzeyindeki etnik dengesizliğin düzeltilmesiydi. Yeni başkent in yapılmasından sonra, küçük bir kent olan Akmola çoğunlukla Kazak nüfuslu güneyden çok sayıda göçmen çekmiştir (Zardykh, 2004, s.75-76).

Bağımsızlık sonrası Rus, Belarus, Ukraynalı ve Almanların büyük bir bölümü anavatanları gibi gördükleri Rusya'ya ve Almanya'ya göç ederek Kazakistan'ı terk etmiştir. Bu dış göçler ve Türk dillilerin genelindeki yüksek doğum oranları, Sovyetler Birliği'nin son dönemindeki Slav nüfus oranındaki azalmayı ve Kazak nüfusundaki artışı belirgin bir şekilde devam ettirmiştir. Bu oranlar bağımsızlık sonrası nüfus sayımlarında görülmektedir (Çetin, 2014, s. 56-57). 1999 nüfus sayımında Kazak nüfusunun uzun bir dönemden sonra %50'yi geçtiği belirlenmiştir. Şüphesiz psikolojik bir eşik olması açısından bu önemlidir. Sonraki yıllarda bu artış devam edecektir. Ancak bağımsızlığının ilk dönemlerinde titular grubun

(Kazakların) %50 bandına ancak ulaşabilmesi, Kazakistan'ın ulus devlet inşası ve üniter devlet yapısı oluşturması açısından zorlu bir süreç yaşadığını göstermektedir.

Tablo 3'te, Kazakistan'daki Kazaklar ve diğer etnik grupların oranları ve 1970-2009 yıllarındaki nüfus değişimleri % olarak gösterilmiştir:

Tablo 3.

Kazakistan Cumhuriyetinde Nüfus Değişim Dinamiği

	1970	1979	1989	1999	2009
	%	%	%	%	%
Toplam	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
Nüfus					
1.Kazaklar	32.6	36.0	40.1	53.4	63.1
2.Ruslar	42.4	40.8	37.4	30.0	23.7
3.Ukranalılar	7.2	6.1	5.4	3.7	2.1
4.Özbekler	1.7	1.8	2.0	2.5	2.9
5.Almanlar	6.6	6.1	5.8	2.4	1.1
6.Tatarlar	2.2	2.1	2.0	1.7	1.3
7. Uyгур	0.9	1.0	1.1	1.4	1.4
8.Belaruslu	1.5	1.2	1.1	0.7	0.4
9. Koreli	0.6	0.6	0.6	0.7	0.6
10. Azeri	0.4	0.5	0.5	0.5	0.5

Tablo 3 1999 Nüfus Sayımı'nda, kayıtlı 126 etnik grup içerisindeki oran olarak en büyük etnik grupları göstermektedir. (Smailov, 2001 aktaran Smagulova, 2008, s. 447) ve Liportal (2011) 2009 nüfus sayımı sonuçlarının istatistikleri karşılaştırma amacıyla tabloya eklenmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı tarafından halihazırdaki etnik grupların oranı şöyle belirtilmiştir: Kazaklar %65.2, Rus %21.8, Özbek %3, Ukraynalı 1.8, Uyğur %1.4, Tatar 1.3, Alman 1.1, Diğer 4.4 (Dışişleri Bakanlığı, 2018).

Bağımsızlık sonrası Kazakistan Cumhuriyetinin ulus inşa sürecinde demografik yapı ile birlikte öne çıkan konularından biri dil olmuştur. Sovyet döneminde Rus dili ve kültürünün etkisinin artırılması ve ana dilinin ötelenmesine yönelik politikalardan en çok etkilenen cumhuriyetlerden biri Kazakistan'dı. Bu durumda ülkedeki Rus nüfus oranının yüksek olması ve Rusya ile kara sınırını paylaşmasının rolü yadsınamaz. Dave (2007, s. 53) 1980'lerde konuyla ilgili araştırmalardan yola çıkarak, Kazakistan'da nüfus içinde %28 veya diğer bir görüşe göre %40 oranında Kazağın ana dilini konuşamadığını veya dili konuşma yeterliliğine sahip olmadığını belirtmiştir. Kazakistan'da dil konusu, Rusçanın yaygınlığıyla birlikte ülkenin önemli bir bölümü tarafından ana dilleri olan Kazakçanın bilinmemesi veya yeterli seviyede konuşulamaması sebebiyle bağımsızlık döneminde sorun olarak öne çıkmıştır.

Bu kapsamda, 1980'li yılların sonunda Kazak diline devlet dili statüsü verilmesiyle başlayan süreç bağımsızlık sonrasında Kazak dilinin öneminin artırılması ve yaygınlaştırılmasına yönelmiştir. Kazak yönetimi bunu yaparken, demografiye yönelik politikalarında olduğu gibi ülke bütünlüğü ve iç barışı korumak için hassas bir dengeyi gözetmeye çalışmış, Ruslar başta olmak üzere ülkedeki farklı etnik grupların tepkisini çekmemeye gayret göstermiştir. Birçok araştırmacı tarafından Kazakistan'ın dil politikası uygulamalarında ülkedeki çok etnili yapı gözetilerek multilingual (çokdilli) bir yaklaşım benimsendiği ifade edilmektedir.

Devlet dili olarak Kazakçanın ilan edilmesi sürecinin Kazakistan'ın ulusal kimliğinin karmaşıklığı nedeniyle, Rusçanın statüsüne verilen imtiyazlar eşliğinde gerçekleştiğini belirten Fierman (1998, s. 179) Kazakistan'ın ilk anayasasının (sırasıyla Haziran 1992 ve Ocak 1993) taslak ve nihai versiyonlarında, Kazakçaya devlet dili statüsü verilirken Rusçanın statüsünün “uluslararası iletişim” dili olarak geçtiğini belirtmiştir. Ancak Ruslardan gelen itiraz üzerine, bu yasa reddedildi. 1995 anayasası taslağı hazırlanırken, “uluslararası iletişim dili” formülasyonu geçerli değildi. Sonunda, Rus diline, belirsiz olan yeni bir tanımlama verildi. 1995 Anayasasının 7. maddesi, “Yerel yönetimde devlet örgütleri ve organlarında Rus dili resmi olarak Kazakça ile eşit olarak kullanılmaktadır” (Madde 7)

ifadesine yer vermiştir. Özdeş ifadeler 1997 dil yasasında da yer almıştır. Bu ifade ile Rusçanın resmi dil olarak konumlandırıldığını söyleyenlerle birlikte, sadece “yerel yönetimin devlet örgütleri ve organları” na gönderme yapan bağlam açısından bakıp çok daha sınırlı bir anlam ifade ettiğini söyleyenler de bulunmaktadır.

1995 anayasası ile 'Kazakistan Cumhuriyeti Dilleri Kanunu' uyarınca, Kazakçanın devlet dili olarak öğretilmesi Kazakistan Cumhuriyetindeki her okul için zorunlu hale gelmiş, yine ana dili ne olursa olsun, orta ve yüksek öğrenim mezuniyeti için Kazak dil sınavı zorunlu hale getirilmiştir (Zardykhan, 2004, s. 74).

Bağımsızlık sonrası Kazakça ile ilgili girişimlerin devamı olarak, Ağustos 1998'de bir kararname yayınlandı. Bu kararname 1 Ocak 1999 tarihine kadar devlet ile ilgili resmi evraklarda, belgelerde, tabelalarda hem Kazakça hem de Rusça kullanılmasını ön görüyordu. Devlet dilinin devlet organlarında kullanım alanı genişletilmiş, hükümet haber ajansları yeniden düzenlenmiş, konuyla ilgili materyallerin % 50'sinin Kazakça, % 50'sinin Rusça olarak yayınlanması gerekliliği belirtilmiştir. Başka bir kararname ile tüm hükümet çalışanlarına Kazakça öğrenmeleri veya işlerini bırakmaları emredilmiştir. Nazarbayev Ekim 1998'de dillerin geliştirilmesi için yeni bir hükümet programı yürütmek amacıyla iki yıllık bir kararname daha çıkardı. Program önceki uygulamalardan daha kapsamlıydı. Hedeflerinin tartışması ve süreç 5 aşamada belirtilmiştir:

- a. Yasal temeli oluşturmak
- b. Bilimsel bir dilsel yaklaşımı sağlamak
- c. Bilgi, bilim, kültür ve eğitim çevrelerinde dil uygulaması
- d. Devlet dilini desteklemek
- e. Terminoloji ile ilgili girişimlerde bulunmak (Landau ve Kellner- Heinkele, 2001, s. 119).

Bu çabalara karşın ekonomik, siyasi vb. gerekçelerle Kazakçanın ilerletilmesine yönelik uygulamalar istenilen düzeye gelmemiştir. Kazakça bilmeyen memurların işten çıkarılmasına yönelik yasalar çıkarılmaktadır, ancak bu konudaki genel algı Kazakça

bilmemesine rağmen herhangi bir memurun işten çıkarılmadığı şeklindedir. Yine Kazakistan'daki gözlemlerimiz Kazakçaya yönelik terminoloji oluşturma çabalarında da yetersizlikler olduğu, birçok bilimsel terimin Kazakça karşılığının henüz bulunmadığıdır. Kazakçanın geliştirilmesine dönük çalışmalar bu aksaklıklarla birlikte düşünülmelidir. Bununla birlikte bağımsızlık döneminde Kazakçanın ilerletilmesine yönelik önemli mesafe kat edildiği de bir gerçekliktir.

Kazakça eğitime yönelik çabaların olumlu sonuçları ileriki yıllarda görülmeye başlanacaktı. Örneğin, Kazakistan'ın eski başkenti olan Almatı şehrinde 1980'li yılların sonuna kadar sadece 1 Kazak okulu, 3 yatılı okul vardı. Son verilere göre Almatı şehrindeki 171 okulun 33'ü Kazakça, 57'si karma (Kazakça ve Rusça), 81'i Rusça eğitim vermektedir. 1995-96 yıllarında Kazakistan genelinde orta öğretimde Rus dilinde öğrenim gören öğrencilerin sayısı Kazak dilinde öğrenim gören öğrencilere göre 236.500 kişi daha fazla idi. 2000-2001 senesinde ilk defa Kazak dilinde öğrenim görenlerin sayısı 1.692.700 oldu ve Rusça öğrenim gören öğrencilere göre 231.200 arttı. Rus dilinde öğrenim gören öğrenciler şehirlerde daha fazladır. Örneğin, Astana'da 47 orta öğrenim okulu mevcuttur. Ancak bunların sadece 9'u Kazak dilinde eğitim veren okullardır (Boranbayeva, 2004, s. 30-31).

Bu veriler göstermektedir ki, eğitim alanında iyileşmeler olmakla birlikte, Rus okullarının varlığı ve Rusça eğitim önemli bir etken olarak Kazakistan eğitim sisteminde varlığını devam ettirmektedir. Fierman'a göre, Rusça ve Kazakça eğitimin kalitesindeki farklılık azalmakla birlikte, ilgili veriler hâlihazırda, Rusça eğitim veren okulların Kazakça eğitim verenlere göre daha iyi bir eğitim sağladığına dair yaygın görüşün devam ettiğini göstermektedir. (2006, s.115).

Kazakistan'da Rus dilinin kullanılmasında, Rusça bilmenin saygınlık, statü ve eğitimli olma göstergesi olarak algılanmasının etkisi vardır. Bu duruma değinen Aydıngün ve Tüfekçioğlu'na (2012, s. 98) göre, bağımsızlığın yirmi yılının geride kalmasına rağmen bu algının değişmesinde köklü bir değişikliğin olduğunu söylemek çok kolay değildir. Aynı şekilde Kazakların kendilerinin dahi tercihlerini tam anlamıyla ana dillerinden yana

yaptıkları görüşünü savunmak çok kolay görünmemektedir. Onların pratik sebeplerden ve dilleri algılama biçimlerinden kaynaklanan tereddütleri, Kazaklaştırma politikasının önemli bir parçası olan dil politikasının istenen hızda ilerlemesinin önündeki en büyük engellerden biridir.

Rus dilinin Kazakistan'da etkinliğinin sebeplerinden biri yine demografik yapıyla ilişkili olarak, ülkedeki etnik grup sayısının fazlalığıdır. Bu sayı 126 olarak ifade edilmiştir. (Bkz. Tablo 3) Rusça farklı etnik gruplar arasında iletişimi sağlayan ortak dil işlevi görmektedir. Nitekim Kazakistan'da bu çalışma sırasında gerçekleştirilen kişisel sohbetlerde Kazak öğrencilerin bu yargıyı destekler nitelikte konuştukları gözlemlenmiştir. Öğrenciler, Rusça kullanmalarının sebeplerinden birinin ülkedeki farklı etnik gruptan kişiler olduğunu örneğin çok sayıda Uygur etnik grubundan arkadaşları bulunduğunu, Rusçanın ortak anlaşma dili olarak iletişimde kolaylık sağladığından dolayı zaman zaman Rusçayı kullandıklarını belirtmişlerdir.

Kazakistan'daki dergi, gazete, kitap vb. alanlarında Rusça yayınlarının sayıca durumu da Rus dilinin etkinliğini sağlayan faktörlerdendir. Kassymbay'a (2016, s.99) göre, 90'lı yıllardan sonra Kazak dilinde medya gelişmeye başlamıştır. 2000'li yıllarda Kazakça internet sayfaları açılmış, çocuk dergileri yayınlanmaya başlamıştır. Ancak günümüzde de Rusça ve Kazakça-Rusça olarak iki dilde basılan dergi ve gazetelerin sayısı daha yüksektir. 2970 (200 internet) gazete ve çok sayıda dergi Rusça ve Kazakça karışık iki dilde basılmaktadır. Rusya'dan binlerce dergi getirilmektedir. Kazakistan'da basılan gazete ve dergilerin yalnız 453 tanesi Kazak dilindedir.

Eğitimden kültüre çeşitli alanlara dair belirtilen durumlar Kazakistan'da Rusça'nın hakimiyetini göstermektedir. Aydınğün ve Tüfekçioğlu (2012, s.103) Rusçanın baskın durumunu onaylamaktadır. Bununla birlikte Rusların ve Kazak olmayan diğer halkların göçü, oralmandarın gelişi ve Kazaklardaki yüksek doğurganlık nedeniyle değişen etnik dengelere, devletin izlediği dil politikalarını ekleyerek zamanla bu durumun değişeceğini belirtmiştir. Rusçanın egemenliğinin sarsılmaya başladığı bir gerçektir. Kazakçanın önemi

giderek artmaktadır. Yapılan mülakatlarda katılımcılardan biri on sene sonra Kazakistan'da herkesin Kazakça konuşacağını belirtmiştir. Ruslaşmış Kazakların da artık utanıp Kazakça öğrenmeye başladıklarını ifade etmiştir. Kazakça öğrenmek bir ihtiyaç olarak başgösterirken, küresel bir dil olan İngilizce de tüm Kazakistan halkı tarafından ihtiyaç olarak algılanmaktadır.

Kazakistan, bugün yeni bir aktör olan İngilizcenin de varlığıyla, farklı dillerin ayrı dengeleri ifade ettiği bir ortamda, dile yönelik olarak en son alfabe değişikliğinde (Kirilden Latine geçiş) olduğu gibi atılımlarını sürdürmektedir. Bu çabalar halihazırdaki durumlar nedeniyle Rusçanın etkisini azaltmasa da uzun vadede Kazakçaya dair olumlu beklentilere yol açmaktadır.

Kazakistan Türkiye ilişkilerine baktığımızda, Türkiye, Kazakistan'ın bağımsızlığını tanıyan ilk ülkedir. İki ülke arasındaki ortak tarihi, kültürel ve manevi bağlar, ilişkilerimizin geliştirilmesine temel teşkil etmiştir. Avrasya coğrafyasında barış ve istikrarın tesisi için sürdürülen iş birliği sayesinde iki ülke öncülüğünde Türk Dili Konuşan Ülkeler Zirvesi kurumsallaştırılmış; bu çerçevede Kazakistan, Türk Konseyi'nin ve TÜRKPİA'nın kuruluşunda ülkemizle birlikte etkili olmuştur. Kazakistan, ayrıca Türk Konseyi bünyesinde kurulan Uluslararası Türk Akademisi'ne de ev sahipliği yapmaktadır. Eğitim ve kültür alanı da iki ülke ilişkilerinin önemli boyutunu oluşturmaktadır. Merkezi Türkistan'da bulunan Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi'nin yaklaşık 8.000 öğrencisi vardır (Dışişleri Bakanlığı, 2018). Kazakistan Devleti tarafından açılan Abay Kazak Millî Pedagoji Üniversitesi, El-Farabi Kazak Millî Üniversitesi, Abılay Han Kazak Uluslararası İlişkiler ve Dünya Dilleri Üniversitesi vb. bünyesinde Türkoloji, Filoloji, Doğu Dilleri, Türk Dili ve Edebiyatı gibi bölümler bulunmaktadır. Buralarda Türkiye Türkçesi öğretimi yapılmaktadır. Bunun dışında Türkiye'deki üniversitelerin Kazakistan'daki üniversitelerle imzalamış oldukları ikili protokoller ve Mevlana anlaşmaları sayesinde Türkiye Türkçesi bölgede daha popüler bir hâle gelmektedir (Yılmaz, 2015, s. 264).

Üniversiteler dışında, Türkiye ve Kazakistan eğitim bakanlıklarına bağlı Türkiye Türkçesinin öğretildiği çeşitli kademelerde öğretim kurumları bulunmaktadır. Almatı TUTEM – Türkiye Türkçesi Eğitim Öğretim Merkezi Türkiye Türkçesi öğretimi faaliyetleri yürütmektedir (Astana.meb, 2018). Yine başkentte faaliyet gösteren Astana Yunus Emre Enstitüsü’nde Türkiye Türkçesi öğretimi yapılmaktadır. İki ülke arasındaki anlaşmalar çerçevesinde her yıl Kazak öğrenciler ülkemize gelmekte üniversitelerde lisans ve lisansüstü düzeyde eğitim görmektedirler. Bu aynı zamanda söz konusu öğrencilerin Türkiye Türkçesi öğrenmesi anlamına gelmektedir. Yine Türkiye’deki dizi, müzik ve medya kültür alanındaki yayın faaliyetleri Kazakistan’da ilgiyle takip edilmekte, bunlar Türkiye Türkçesinin öğrenilmesine katkı sunmaktadır.

2.2.2.2. *Türkmenistan*

Türkmenistan 27 Ekim 1991’de bağımsızlığını ilan etmiştir. 1990’da cumhuriyetin yüksek Sovyet Başkanı olan Saparmurad Niyazov 1991’de ve Haziran 1992’de (rakipsiz katıldığı seçimlerin ilkinde %98.3, ikincisinde %99.5 oranında oy alarak) bağımsız cumhuriyetin başkanı seçilmiştir. Mayıs 1992’de kabul edilen anayasa ile Niyazov’un soyadı Türkmenbaşı olarak değiştirilmiştir. Yönetim tarafından en başından itibaren her türlü muhalefet sert bir şekilde bastırılmıştır (Roy, 2016, s.188-189).

Türkmenistan’ın başkenti Aşkabat, nüfusu 5,4 milyon, yüzölçümü 488.100 km², dir. Para birimi manat olan ülkenin resmi dili Türkmenicedir. Etnik yapının %85’ini Türkmenler, %5’ini Özbekler, %4’ünü Ruslar, %6’sını diğer gruplar oluşturmaktadır (Dışişleri Bakanlığı, 2018). Türkmenistan’ın etnik yapısına bakıldığında, homojen bir nüfus yapısına sahip olduğu söylenebilir. Ülke nüfusunun büyük çoğunluğu Türkmenlerden oluşmaktadır. Türkmenistan’ın sınır komşuları Kazakistan, Özbekistan, Afganistan ve İran’dır.

Türkmenistan’ın milli kimlik oluşturma ve ulus inşa süreci devlet başkanı Saparmurat Niyazov’un (Türkmenbaşı) görüşleri doğrultusunda ve onun kişilik kültü etrafında gerçekleşmiştir. Clement’e (2014, s. 550) göre, ulusal uyanış sembollerinin hiçbirisi, başkanı

çevreleyenlerden daha fazla değildir. Niyazov 'un fotoğrafları resmi kurumlara, sınıflara ve uçaklara asılmıştır. Niyazov'un heykelleri, Aşgabat şehir merkezinde bulunan Tarafsızlık Kemerinin üstündeki ünlü altın figürü de dahil olmak üzere yüzü güneşe dönerek ülkenin dört bir yanına yayılmıştır. Niyazov'un resmi, her gazetenin ön sayfasında ve yeni para biriminde görüldü. Niyazov, Krasnovodsk kentinin adını Türkmenbaşı olarak değiştirirken Çärjew, Türkmenabat (Türkmen şehri) oldu. Niyazov 'un annesinden sonra Lylanly bölgesi Gurbansoltan Eje oldu. Ulusal marş bile onun ismiyle başladı.

Niyazov, ulus inşasında Rus etkisinin azaltılmasını istiyor, Türkmenleştirmeye vurgu yapıyordu. Ruhnama adlı eserinin birçok yerinde, Türkmen kimliğinin oluşturulmasında dil ve din unsurlarına dikkat çekilmiştir. Ruhnama'de dil olgusu ile ilgili olarak "*milli bir dil*" kavramına rastlanır. Eserde, Türkmen dili övülmüş, dile yabancı unsurların girmemesi gerektiği belirtilmiştir. Yine Sovyet dönemi uygulamaları ve Rusçanın etkisi eleştirilmiştir (Ruhnama, 2001 aktaran Sağır, 2009).

Ruhnama eserinde vurgulanan milli dil unsuru, Türkmenistan ulus inşa sürecinde etkili olmuştur. 24 Mayıs 1990'da çıkarılan dil yasasında, Türkmenlerin devlet dili olduğu belirtilmiştir. Bayrak ve ulusal marş gibi, sembolik değişimi yansıtan bu durum Türkmen halkının büyük kısmı tarafından memnuniyetle karşılanmıştır. Bu süreçte Türkmen Rusçanın yerini almaya, politik, ekonomik ve sosyal güce sahip olmaya başlamıştır (Clement, 2008, s. 175). Türkmenistan'daki otoriter yönetim kaynaklı olarak, dil ile ilgili karşıt görüşlere izin verilmemesi, Türkmenistan'ın homojen etnik yapısı gibi nedenlerle dil konularında diğer cumhuriyetlere kıyasla çok sayıda mevzuat, yeni program kararları ve yasalarla karşılaşmaz (Landau ve Kelner -Heinkele, 2011, s. 155).

20.5.1990 tarihli "Dil Hakkındaki Yasa" ile devlet dilinin kamu dairelerinde, eğitim, ve kültür alanlarında kullanımı ile ilgili maddeler ve vatandaşlara istedikleri dili kullanma özgürlüğü getirilmiştir. İsimlerde ve basın-yayında dil kullanımını düzenleyici hükümler vardır. Kamuda çalışanlardan 1996 yılına kadar görevlerini yerine getirebilecek düzeyde Türkmen ve Rusça öğrenmeleri istendi. 5. maddeye göre, başka halkların yoğun olarak

yaşadığı bölgelerde, görevlilerden Türkmençe ve Rusçanın yanında bu dilleri öğrenmeleri beklenmektedir. 6. Maddede ise 1999 yılına kadar devlet kurumlarında belgelerin Türkmençe hazırlanması gerektiği, 23. Maddede, başka dilde eğitim yapan okullara Türkmençe ders koyulması yer almaktadır. Yoğun olarak yaşadıkları bölgelerde azınlıklar, orta öğretimlerinin sonuna kadar kendi dillerinde de eğitim yapabileceklerdir. 34. Madde, azınlık dillerinin devlet tarafından korunacağını taahhüt etmektedir (Gökdağ, 2013, s. 4-5). Yapılan düzenlemelere bakıldığında, Türkmençenin lehinde çaba gösterildiği görülmektedir. Bununla birlikte, Türkmençe dışındaki dillere alan açıldığı, izin verildiği söylenebilir.

Dile yönelik çalışmalar bağımsızlık sonrası farklı uygulamalarla devam etti. Devlet tarafından dil ve eğitime çok önem verildiği, halka hitap edilen birçok yerde vurgulandı. Dil öğrenmedeki zorluklar tartışıldı ve üstesinden gelinmeye çalışıldı. Örneğin Türkmençe öğrenimi ve konuşulması için filmlerin üretilmesi ve yeni didaktik metotların geliştirilmesi, Rusça ve Türkmençenin yükseköğretim dili olması, büyük Rusça -Türkmençe sözlüğün hazırlanması gibi (Landau ve Kellner- Heinkele, 2001, s.190).

Dile yönelik çalışmalardan biri de alfabe değişikliğidir. Türkmenistan, 1993 Devlet Başkanlığı Kararnamesi ile Kiril alfabesinden ayrılıp Latin harflerine geçme planlarını açıkladı. Bu süreç ilk yıllarda yavaş ilerlemesine rağmen 29 Aralık 1999'da Türkmenistan parlamentosu yeni bin yıldan başlayarak Türkmenlerin Latin harfleriyle yazacağını bildiren kararı kabul etti. İlerleyen günlerde merkez medyanın tüm gazeteleri sadece Latin alfabesiyle çıkmaya başladı. (Postanovlenie Khalk Maslakhaty, 1999 aktaran Fierman, 2009, s. 1219).

Türkmenistan'daki alfabe değişikliğinin önemli noktalarından biri Türkiye Türkçesi alfabesine ve "Ortak Türk Alfabesi'ne aksi yönünde hareket edilmesidir. Türkmenistan'ın kendine özgü bir alfabe konusundaki ısrarı bağımsızlığını simgesel düzeyde tescil ettirmenin en çarpıcı örneklerinden biri olarak görülebilir. Bu cumhuriyetler, Kiril alfabesinden Latin alfabesine geçerken Rusçanın etkisinden kurtulmayı hedeflemişler. Kendilerine özgü birer

Latin alfabesi hazırlayarak da Türkiye'nin etkisinden kaçınmayı düşünmüşlerdir (Şahin, 2012, s. 382).

Yeni alfabe kanunun devletin uluslararası geçerliliğe sahip olan Latin temelli yazıya ilişkin görüşlerini yansıttığını belirten Clement'e (2014, s.552) göre, Aşgabat üç dilli politikaya geçmiş, İngilizcenin ülkedeki statüsü yükselmiştir. Burada Türkmenbaşı'nın (1994, s. 33-34) Kiril alfabesi Türkmenlerin Rusça öğrenmesine yardım ettiği gibi, yeni (Latin) alfabesi, halkın İngilizce öğrenmesine yardımcı olacaktır sözüne atıf yapılmış, Latinleşmenin yeni ve örtük bir anti-Sovyet entelektüel düzeninin ortaya çıkmasını kolaylaştırmayı amaçladığı belirtilmiştir.

Ülkedeki dil ve ulusal kimlik inşası için izlenen politikalarla Rusçanın etkisi azalmakla birlikte, devam etmektedir. Bu durumun ekonomik, tarihi, politik, kültürel sebepleri bulunmaktaydı. Niyazov'un ardından iktidara gelen Berdimuhammedov'un halklar arası ilişkilerin geliştirilmesi politikası da Rus etkisinin azaltılmasına dönük eğilimlerinin zayıflamasına neden olmuştur. Bu dönemde dil politikası ve eğitim sisteminde Rusya ögesi ağır basmaktadır. Türkmenistan ve Rusya üniversiteleri arasındaki öğrenci değişim programları, Rus Üniversitelerinin Türkmenistan'da şube açmaları ve çok sayıda Türkmen öğrencinin Rusya'daki üniversitelerde eğitim görmesi Rusçanın devamlılığında önemli rol oynamaktadır. Rusya'nın Gubkin Petrol ve Doğalgaz Üniversitesi üç yılı aşkın bir süredir Aşgabat'ta etkinlik göstermektedir (Garibova, 2012, s. 101-102).

İş hayatı ve ekonomik alana baktığımızda, Türkmence kullanılmakla birlikte kimi durumlarda (konuyla ilgili raporların hazırlanması, web site içeriklerinde vb.) Rusça bazen de İngilizce kullanılmaktadır. Karayollarındaki büyük ilan panoları ve caddelerde Türkmence kullanılmakta, Aşgabat'taki daha küçük reklam panoları Türkmence, Rusça ve bazı durumlarda İngilizce olarak hedef kitleye göre tercih edilmektedir. Aşgabat ve bölgesel merkezlerde, otobüs duraklarındaki ilanlar (satış, kurslar, konserler vb.) tanıtım ve promosyon teklifleri ile sokak broşürleri çoğunlukla Rusçadır. Bölgesel gazetelerde ilanlar

sadece Türkmençe basılmaktadır. Rusça ilanları yayınlayan günlük Neutral Turkmenistan gazetesi (devlete ait tek Rusça gazete) hariç (Aminov, vd. 2010, s.20-21).

Eğitim sistemine bakıldığında, zaman içerisinde Türkmençe kullanımının yükseldiği görülmektedir. Bağımsızlık sonrası eğitim dilinin Rusçadan Türkmençeye değiştiğini ifade eden Clement'e (2008, s.182) göre, devlet Türkmençe öğretmek için daha fazla öğretmen yetiştirmek zorunda kaldı. Ancak 1993'teki eğitim reformları sistemi daha kötü bir hale getirdi. Takip eden yıllarda dil ve eğitim, vatandaşlar ile devlet arasındaki en büyük sosyal kaygılar arasında yer alacaktı. Sonrasında devlet başarılı bir geçiş sürecine girdi ve üç yıl içinde Latin alfabesinin kullanımında, Özbekistan'ın, Kazakistan'ın ve Kırgızistan'ın elde edemediği bir kamu kullanım düzeyine ulaşıldı. Bu durumu destekleyen ve eğitim sistemindeki sorunlara değinen Landau ve Kellner- Heinkele (2011, s.157) 2008'deki Aşkabat ziyareti sırasında Latin alfabesinin hemen hemen her yerde kullanımda olduğunu ancak Latin alfabesi ile yayınlanmış kitapların sayısının oldukça düşük olduğunu belirtmiştir. Latin alfabesine geçiş sürecinde gerek öğretmen yetiştirme gerekse materyal hazırlama ve kullanımı sıkıntılı ve uzun bir süreçten geçmiştir. Bu süreçte yakın zamana kadar özellikle kırsal alanda, Sovyet döneminden kalma ders kitaplarının kullanıldığı olmuştur.

Okullaşmada eğitim dili ağırlıklı olarak Türkmençedir. 2009 itibariyle Türkmenistan'da 1711 ortaokul mevcuttu. Başkentte Uluslararası (Amerikan) Okulu haricinde özel veya devlet dışı eğitim kurumları bulunmamaktadır. Daha önce yaklaşık 30 Kazak okulu vardı, ancak 2000 yılından beri Özbek ve Kazak okullarına kayıtlar durdurulmuştur. 2001 yılına kadar 49 Rus ortaokulu ve 56 karışık öğretim dili olan okul vardı. Şimdi Rus ortaokulları gelen talimatla eğitimde Türkmen diline geçmişlerdir. Türkmenistan'da neredeyse tüm okullar orta öğretimin ikinci yılından itibaren zorunlu yabancı dil öğretmektedir. Bu diller Rusça ve İngilizcedir. Birkaç okulda Almanca ve Fransızca da mevcuttur (Aminov, vd. 2010, s. 19).

Bağımsızlık dönemi Türkmenistan'da, Türkmenleşme ve Türkmencenin yaygınlaştırılması konusunda çabalar dikkat çekmektedir. Bu durumda yönetim tarafından izlenen otoriter politikalar ve demografik yapının (Türkmen nüfusun büyük çoğunluğu oluşturması, nüfus olarak homojen yapıda olma) etkisi vardır. Bununla birlikte, özellikle ekonomik, politik, kültürel ve tarihi sebeplerle Rusçanın da etkisi bulunmakta, İngilizce ise küresel bir aktör olarak öne çıkmaktadır.

Türkmenistan ile Türkiye arasındaki ilişkilere baktığımızda tarihi, kültürel ortaklıklar ve dil yakınlıkları gibi nedenlerle birçok alanda önemli iş birliği çalışmaları görülmektedir. Türkiye 16 Aralık 1991'de Türkmenistan'ın bağımsızlığını tanıyan ilk ülke olmuştur. Bağımsızlık sonrası siyasi ilişkilerin yanı sıra önemli ticari ortaklıklar da geliştirilmiştir. Türkmenistan'da iplik, tekstil, konfeksiyon, gıda, sanayi, inşaat, turizm, taşımacılık, petrol ve petrol ürünleri, süpermarket, mağaza, bankacılık, oto tamir servisi, lokantacılık gibi alanlarda faaliyet gösteren Türk firmaları vardır (Kanbolat, 1997, s.1341-1342).

Türkiye, Türkmen öğrencilere Türkiye'de eğitim görmeleri için burs vererek desteklemektedir. Aşgabat'ta bir dil merkezi ve bir Anadolu Lisesi faaliyet göstermektedir. Türkiye'nin 1993'te başlattığı büyük öğrenci projesi kapsamında binlerce Türkmenistanlı öğrenci Türkiye Türkçesi eğitimi alarak ülkelerine dönmüşlerdir. Türkiye televizyonlarının uydu kanalıyla Türkmenistan'dan seyredilmesi de kültürel etkileşimleri artırmaktadır. TİKA, Türkmenistan'daki Turizm Meslek Lisesi'nin 2012-2013 eğitim öğretim döneminde taşınmış olduğu binasında, Türk Dili öğrenen yaklaşık 350 öğrencinin çok daha çağdaş yöntemlerle öğrenim görmelerine destek sağlamaktadır. Bu kapsamda TİKA tarafından Turizm Meslek Lisesi'nin Türk Dili Sınıfı, Türk Dili Lingafon Odası ve Türk Dili kitaplığı yaptırılarak modern eğitim araç-gereçleri ve kitapları ile donatılmıştır (Gökdağ, 2013, s.9). İki ülke arasındaki anlaşmalar çerçevesinde Türkmen öğrencilerin ülkemize gelip, üniversitelerde lisans ve lisansüstü düzeyde eğitim görmesi devam etmektedir. Türkiye'nin Türk Cumhuriyetleri ile artan iyi ilişkileri kapsamında ileriki dönemde Türkmenistan'da Türkiye Türkçesi öğretimi imkanlarının daha da artacağı düşünülmektedir.

2.2.2.3. Özbekistan

Özbekistan Cumhuriyeti 1 Eylül 1991’de bağımsızlığını ilan etmiştir. O tarihten 2016’ya kadar Devlet Başkanlığını İslam Kerimov üstlenmiştir. Bu süre zarfında otoriter bir yönetim sergilemiştir.

Kerimov’un 2016 yılındaki vefatından sonra yerine Şevket Mirziyoyev geçmiştir. Özbekistan’nın başkenti Taşkent, nüfusu 31.2 milyon, yüzölçümü, 447.400 km²’dir. Resmi dili Özbekçe’dir. Etnik yapısının %80’ini Özbekler, %5,5’ini Ruslar, %5’ini Tacikler, %3’ünü Kazaklar, %2,5’ini Karakalpaklar, %1,5’ini Tatarlar ve diğer gruplar oluşturmaktadır (Dışişleri Bakanlığı, 2018). Komşuları, Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan, Afganistan, Türkmenistan’dır. Türk Cumhuriyetleri arasında en fazla nüfusa sahip ülkedir. Aynı zamanda komşu ülkelerde de azınlık sayılabilecek kadar Özbek nüfusu bulunmaktadır. Özbekistan, zengin yer altı kaynakları, jeopolitik konumu, sahip olduğu tarihi ve kültürel değerlerle bölgesinde öne çıkmaktadır.

Özbekistan’da ulusal kimlik inşasında dil faktörü önemli yer tutmuş, bu konuda milli kimliğinin ve Özbek dilinin güçlendirilmesiyle ilgili politikalar izlenmeye çalışılmıştır. Nitekim daha bağımsızlık öncesi dönemden itibaren, Özbekçenin ilerletilmesi noktasında çeşitli yasal düzenlemeler ve uygulamalar hayata geçirilmiştir. Sürecin yavaş yürütülmesi ve karşılaşılan çeşitli sıkıntılarla birlikte ilerleme de kaydedilmiştir.

Resmi kurumlara dayandırarak yapılan yasal düzenlemeleri aktaran Abdieva’ya (2017, s. 114) göre, 21 Ekim 1989’da çıkartılan Dil Yasası ile Özbekçe Özbekistan’ın devlet dili olarak belirlenmiş ve kamu görevlilerine devlet dilini iyi düzeyde bilme gerekliliği getirilmiştir. Gözden geçirilmiş ve 5 Aralık 1995’te kabul edilmiş olan Dil Yasası’nda da Özbekçeye devlet dili statüsü verilmiştir. Ayrıca Özbekistan Cumhuriyetinin tüm vatandaşlarının iletişim dillerini seçme özgürlüklerine sahip oldukları ifade edilmiştir. Özbekistan, ne 1992 anayasasında ne de gözden geçirilmiş Dil Yasası’nda Rusçaya resmi dil veya etnik gruplar arasındaki iletişim dili statüsünü vermiştir.

10 Eylül 1996’da, Bakanlar Kurulu tarafından “Devlet dili hakkında Özbekistan Cumhuriyetinin Devlet Programı” isimli kararname yayınlanmıştır. Ana hükümleri, devlet diline ilişkin düzenlemeleri halka açıklamaktı. Programda, yılda bir gün Özbek dili gününün kutlanması, yabancı dildeki bilimsel ve teknik metinlerin Özbekçeye çevrilebilmesi için bilgisayar yardımıyla çeviri sistemlerinin kurulması, tüm okullarda Özbekçe ders saatlerinin artırılması, dile ilişkin yetersizlikleri bulunan Özbek vatandaşlarına yönelik ücretsiz dil öğretimi faaliyetlerinde bulunulması, Özbekçe ile ilgili konferanslar ve yarışmalar düzenlemesi gibi konular yer almaktadır (Landau ve Kelner -Heinkele, 2001, s.116). Özbekistan’da, devlet dilinin ilerletilmesi için bağımsızlık döneminde oldukça önemli mesafeler kat edildiğini belirten Açık’a (2002, s.145-146) göre, iletişim dili, resmi yazışmalar dili olarak her geçen gün kullanım alanını artırmaktadır. Ders kitaplarının başında yer alan “.....Bilimde ilerlemek için ana dilinizi iyi bilmeniz gerekir” cümlesi, Özbekistan için yeni bir ibaredir. Eğitim Bakanlığı, Özbekçe ve başka dillerde eğitim veren okullar için ayrı ders saati, müfredat programı belirlemiştir. Bu çalışmanın arka planında, resmi olarak devlet dili olarak kabul edilen Özbekçeyi bütün Özbekistan vatandaşlarına kademe kademe öğretmek ve her alanda kullanımını sağlamak hedeflenmiştir.

Bağımsızlık sonrası dil politikasında “Özbekleşme” eğilimlerinin güçlenmesi ve bütün yurttaşlara uygulanmasının Özbeklerin Sovyet döneminde yaşadıkları dil travmasından kurtulma isteğiyle ilişkilendiren Garibova’ya (2012, s. 84-85) göre, 2000’li yılların başlarına değin Özbekistan, devlet siyaseti düzeyinde Rusya ve Rus etkisinin sınırlandırılmasına yönelik hareketin en keskin ve hızlı biçimde yaşama geçirildiği ülkedir. Rusça toplumsal yayın ve programlarda, özellikle de müfredat programlarında sınırlandırılmış, devlet yönetiminde, kitle iletişim araçlarında ve yargı sisteminde Özbekçe zorunlu dil olmuştur. Rus ve Rus-Özbek karışık okullarının sayısı 1,147’den (1992) 813’e (2000) düşmüştür. Bu çabalar sonucu halkın belirli grupları giderek Rusçadan uzaklaştırmıştır. Aynı dönemde Özbekistan’ın ABD ile yakınlaşması, yönetimi Rusya ve Rus etkisinin sınırlandırılmasına yönelik olarak daha fazla cesaretlendirmiştir.

Dil politikası alanındaki Rus etkisinin sınırlandırılmasına yönelik adımlardan biri de Kiril alfabesinden Latin Alfabesine geçiş karardır. Bu karar aynı zamanda bağımsızlık sonrası Batı dünyası ile ilişkilerini geliştirmek için atılan adımlardan biri olarak değerlendirilebilir.

Özbekistan’da 2 Eylül 1993’te, 29 harfli yeni Latin alfabesi resmen kabul edilir. 1995 yılında 1. ve 2. sınıftan başlayarak ve her yıl başka bir sınıfta uygulanmak suretiyle 2005’te, Latin harflerinin eğitimde tam anlamıyla yerleşeceği öngörölmüştür. Özbekistan’ın yeni Latin alfabesinde ne Türkiye Türkçesi yazısında ne de "Ortak Türk Alfabesi"nde yer alan harfler bulunmaktadır (şahin, 2012, s.380-381). Türkmenistan örneğinde olduğu gibi, Özbekistan’da da, Latin alfabesine geçiş süreci Rusya ile birlikte Türkiye’nin de etkisinden uzak durma çerçevesinde gerçekleşmiştir.

Özbekistan’nın Kiril alfabesinden Latine geçiş sürecinde vurgulanması gereken diğer bir nokta bu sürecin sıkıntılı ve yavaş ilerlediğidir. Sharifov’a (2007) göre, bu durumda zayıf koordinasyon ve çeşitli ekonomik faktörler önemli rol oynamaktadır. Bununla birlikte süreç muhtemelen Özbekistan ile yabancı ölkeler arasındaki ilişkilerde meydana gelen değişimlerle de bağlantılıdır. Bu ölkelerin en önemlileri Rusya ile Türkiyedir. Bu ölkeler bazen de Batı Avrupa ve ABD tarafından temsil edilmektedir. 2005’te tamamlanması beklenen süreç, 5 yıl daha ileri atılarak 2010’a kaymıştır. Orta öğretim kitapları 1996’ dan itibaren değişmeye başlamış, süreç 2005’te tamamlanmıştır. Bununla birlikte, 2009 baharında birçok Özbek gazetesi Kiril alfabesiyle çıkıyordu (2007’deki rapora göre). Özbekçe kitapların %85 i Kiril alfabesiydi (Sharifov’dan aktaran Fierman, 2009, s.1219).

Özbekistan’da alfabe değişikliği sürecindeki sorunlara ve Özbekçe bilimsel yayın eksikliğine değinen Garibova’ya (2012, s. 86-87) göre, yeni Özbek alfabesi teknik bakımdan sorunludur. Alfabe sorunu gençlerin nitelikli anlama ve kavrayış potansiyellerini zayıflatmaktadır. Bu süreçte ders kitaplarının da olduğu Kiril alfabesi ile yazılmış bazı yayınlar zararlı göröldüğü için imha edilmiştir. Latin alfabesi ile yeni yazınsal ürünlerin henüz basılmadığı ve yalnız Özbek klasik yazını, ocuk yazını ve ders kitabı alanında sınırlı sayıda eserin yayımlanabildiği, bilimsel eserlerin ise henüz bulunmadığı söylenebilir.

Üniversitelerde ders kitabı yerine hacimce sınırlı kitapçıklar kullanılmaktadır. Orta dereceli okullar için yazılan ders kitaplarında yöntembiliminden uzak kişilerin görev alması nedeniyle hatalar gözlemlenmektedir. Bu süreçler Özbek gençlerinin Özbekçeyi yeterli düzeyde okuyup yazması ve kullanabilmesi açısından sorun oluşturmaktadır.

Araştırma amacıyla Özbekistan’da bulunan dönemde de (2017) Kiril alfabesinin özellikle toplumsal hayatın bazı noktalarında kullanılmaya devam ettiği gözlemlenmiştir. Bununla birlikte özellikle yeni neslin, eğitim sürecinin de katkısıyla birçok alanda (sosyal medya kullanımı, kişisel yazışmalar vb.) Latin alfabesini kullanmaya başladığı ve bu alfabenin kullanımının giderek yaygınlaştığı söylenebilir. Ancak ülkenin genel durumu bu sürecin zaman alacağını göstermektedir. Çalışma sırasında bilimsel yayın ve ders kitaplarına ilişkin de ilerleme kaydedildiği gözlemlenmekle birlikte Özbekçe yayın ve bilimsel terminoloji oluşturulmasıyla ilgili sorunların olduğu çalışma yapılan öğrenci ve akademisyen grubu tarafından dile getirilmiştir.

Özbekistan’da bugün Rusçanın konumuna baktığımızda, daha çok belirli alanlarda kullanıldığı görülmektedir. İş hayatı ve medya Özbekçe ve Rusçanın birlikte kullanıldığı alanlardır. Halkın çoğunluğunun yaşadığı kırsal kesimde Rusça bilenlerin sayısı şehirlere oranla az ve Rusçanın kullanımı kısıtlıdır (Balım ve Gürbüz, 2012, s. 273).

Genel duruma baktığımızda, Özbekistan, ana dilinin kullanımı ve etkinliğinin artması noktasında daha ulusçu politikalar sergileyerek ilerleme kaydetmiştir. Bununla birlikte diğer cumhuriyetlerdekine benzer sorunlar burada da devam etmektedir. Dile ilişkin bilimsel alandaki (yayın azlığı, terminoloji sorunu vb.) eksiklikler, yabancı dil (Rusça, İngilizce vb.) kullanarak daha seçkin ve kültürlü olarak gözükmeyeceğine dair var olan algı gibi unsurlar Özbekçenin geliştirilmesi ve kullanımı konusunda sorun oluşturmaktadır.

Özbekistan Türkiye ilişkilerine baktığımızda, Türkiye 16 Aralık 1991’de bağımsızlığını tanıyan ilk ülke olmuş, 4 Mart 1992’de diplomatik ilişkiler tesis edilmiştir. Özbekistan, 30 milyona yaklaşan nüfusu, jeostratejik konumu, köklü tarihi, zengin kültürel değerleri ve ekonomik potansiyeliyle bölge barışı ve istikrarı için önemli konumdadır. Türkiye,

Özbekistan ile işbirliğinin gelişmesine önem vermektedir. Son dönemde Özbekistan ile ilişkilerimizde büyük atılım yaşanmakta olup, ikili ilişkilerimiz her alanda hızla gelişmektedir. İkili ticaret hacmimiz, 2016'da 1,24 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Birçok Türk sermayeli firma Özbekistan'da faaliyet göstermektedir (Dışişleri Bakanlığı, 2018).

Türkiye'nin Taşkent Eğitim Müşavirliği verilerine göre, Taşkent'te, Türk İlkokulu ve Türk Ortaokulu bulunmaktadır (Taşkent.meb, 2018). Günümüzde Taşkent Devlet Şarkşinaslık Üniversitesi Türkoloji Bölümünde Türk Dili ve Edebiyatı uzmanları yetiştirilmekte ve Türkiye Türkçesi öğretilmektedir. Taşkent Devlet Şarkşinaslık Üniversitesine bağlı olan Olmazor ve S. Rahimov Akademik Lisesinde Türkiye Türkçesi öğretimi yapılmaktadır. Bunun dışında Özbekistan Devlet Cihan Dilleri Üniversitesi ve Semerkant Devlet Yabancı Diller Üniversitesi'nde ikinci dil olarak Türkçe dersleri verilmektedir. Çeşitli dil kurslarında da Türkiye Türkçesi öğretimi faaliyeti yapılmaktadır (Allaniyazova, 2014). Türkiye'deki dizi, müzik ve diğer yayın faaliyetleri Özbekistan'da yoğun ilgiyle takip edilmekte, bunlar Türkiye Türkçesinin öğrenilmesine katkı sunmaktadır.

İki ülke arasındaki anlaşmalar çerçevesinde 1991-1994 yıllarında Özbek öğrenciler ülkemize gelmiş, üniversitelerde lisans ve lisansüstü düzeyde eğitim görmüştür. Uzun bir aradan sonra, 2017 yılında öğrencilerin eğitim amaçlı Türkiye'ye gelme süreci tekrar başlamıştır. Özbekistan'da Türkiye Türkçesi öğretimi imkanlarının daha da artırılması gerekmektedir. Bu çalışma kapsamında gözlemlerimiz ve yapılan görüşmeler bu konuda yetersizlikler olduğu yönündedir. Son dönemde halklar arasında var olan iyi ilişkilerin devletler arasındaki ikili ilişkilere de yansması ile birlikte ilgili konularda olumlu yönde daha fazla mesafe kat edileceği öngörülmektedir.

2.2.2.4. Azerbaycan

Azerbaycan 30 Ağustos 1991'de bağımsız olmuştur. Devlet başkanlığını İlham Aliyev yürütmektedir. Başkenti Bakü, nüfusu 9,705,6 milyondur (2016). Yüz ölçümü 86.600

km²'dir. Resmi dili Azerbaycan Türkçesi'dir. Etnik yapısı %91,6 Azerbaycanlı, %2 Lezgi, %1,3 Rus, %1,3 Ermeni, %1,3 Talış ve diğer olarak değerlendirilmektedir (Dışişleri Bakanlığı, 2018).

Azerbaycan'nın komşuları; Rusya, Gürcistan, Ermenistan, İran ve Türkiye'dir. (Azerbaycan'a bağlı Nahcivan Özerk Cumhuriyeti ile) Azerbaycan ve Türkiye aralarındaki yakın ilişkiler nedeniyle "Tek Millet İki Devlet" olarak adlandırılmaktadır.

Diğer cumhuriyetlerde olduğu gibi Azerbaycan için de dil bağımsızlık sonrası dönemde ulusal kimlik oluşumu açısından önem verilen bir konu olmuştur. Azerbaycan konuyla ilgili bağımsızlık öncesindeki çalışmalara dayanan birikime sahipti. Nüfus açısından homojen denilebilir. Hakim etnik grup, ülkede diğer gruplara göre çok büyük bir orana sahiptir. Bu etkenler Azerbaycan'da bağımsızlık döneminde dile ilişkin süreçlerin diğer cumhuriyetlere göre daha kolay ve etkin bir şekilde yürütülmesini sağlamıştır.

22 Aralık 1992'deki parlamentodan geçen "Devlet Dili Hakkında Yasa", Azerbaycan dilini birincil statüye getirmiştir. Ulusçu bir yaklaşımla hazırlanan yasada, Azerbaycan dilinin her alanda kullanılmasına vurgu yapılmıştır. Aynı zamanda 1989'daki yasada belirtilen azınlıkların kendi dillerinde eğitim görme hakkına sahip olduğu tekrarlanmıştır. Rusça bu yasal düzenlemelerle ayrıcalıklı statüsünü yitirmiş, Fransızca, İngilizce gibi uluslararası iletişim dili olarak görülmüştür. Yasa ile diğer azınlık gruplarının dillerine karşı özgürlükçü davranılırken, Azerbaycan dilinin önemi ve devlet dili olarak ana konumda olduğu vurgulanmıştır (Landau ve Kellner-Heinkele, 2001, s. 115).

Dil ve yazım alanındaki önemli gelişmelerden birisi de, 25 Aralık 1991'de Azerbaycan Milli Şurası tarafından Kiril harflerinin bırakılıp, Latin alfabesinin alınmasına karar verilmesidir. Azerbaycan 1991 yılı içinde bağımsızlığını kazandıktan sonra yeniden Latin alfabesini benimseyen ilk ülke olmuş ve hemen 32 harfli yeni alfabeyi öğreten kitapçıklar yayımlanmıştır. Azerbaycan'ın kabul ettiği bu yeni alfabe, Marmara Üniversitesi Türkiyat Enstitüsünce düzenlenen Türk Alfabeleri Sempozyumu sonrası Türk yazı dillerine tavsiye olarak imzalanan "Ortak Türk Alfabesi"nin harflerinden oluşmaktadır (Şahin, 2013, s.451).

Azerbaycan Latin alfabesine geçiş sürecini hızlı ve başarılı bir şekilde yürütmüştür. Bugün Azerbaycan’da hemen hemen her alanda Latin alfabesi kullanılmaktadır. Latin alfabesine geçiş Azerbaycan’ın Batı ve Türkiye ile yakınlaşmasını sağlamakta, ilişkilerini geliştirmesi açısından önem taşımaktadır.

Devlet dili ve alfabe ile ilgili düzenlemelerin yanı sıra daha birçok alanda Azerbaycan dilinin kullanımına yönelik düzenleme ve uygulamalar devam etmiştir. Bu duruma dikkat çeken Garibova’ya (2012, s. 118-119) göre, resmi politikalar sonucu Azerbaycan dilinin Rusçaya karşı üstünlüğü artıyordu. Bu politika öncelikle ğretim dilinde kendisini göstermişti. Azerbaycan dilli okullara talep artmıştır. Rusça ğretim yapan okulların sayısı azalmasa da, bu okullar genellikle karışık olarak eğitim vermeye başlamıştır. 2006-2007 ğretim döneminde Azerbaycan dilinde öğrenim görenlerin oranı %92’yi geçmiştir. 1988-1998 yıllarında ise, ortaöğretim kurumlarında Azerbaycan dilinde öğrenim görenlerin sayısı %80’den azdı. “ Dil ve Eğitim Pazarına” Avrupa dillerinin de hızlı girmesi sonucu Rusçanın durumu zayıflamış, Rusça okullarda ikinci dil değil, sıradan bir yabancı dil olarak öğretilmeye başlamıştır. İngilizce ve diğer yabancı dillerin karşısında Rusçaya talep azalmaktadır.

Azerbaycan’nın bağımsızlık sonrası ulusal kimlik oluşumu ve dolayısıyla dile ilişkin yaklaşımında etkili olan durumlardan biri de Dağlık Karabağ sorunudur. 1988–1994’te Azerbaycan’ı etkisi altına alan savaş, tümüyle Azerbaycan toprakları içindeki Nahçıvan Karabağ’da patlak vermiştir (Akyıldız, 2008, s. 172). Günümüzde, hukuki bir dayanağı olmaksızın, Azerbaycan’ın %20’lik toprak parçasıyla birlikte Ermenistan tarafından işgal edilen Dağlık Karabağ, BM teşkilatının çözüm bekleyen sorunlarından biridir. İşgal edilen bölge, fiilen Ermenistan Cumhuriyeti’nin sınırları içerisine dahil edilmiştir. Bu bölgede yaşayan bir milyonu aşkın Azeri Trk ise yurtlarından sürgün edilmiştir (zyılmaz, 2013, s. 193). Azerbaycan halkında bu sorunun zlp Karabağ’ın tekrar Azerbaycan toprağı olacağına dair beklenti yüksektir. Nitekim Azerbaycan’da çalışma yapılan dönemde, katılımcılarla gerçekleştirilen kişisel sohbetlerde, katılımcıların dil ve ulusal kimliğe ilişkin

görüşlerinde bu duruma dikkat çektikleri gözlemlenmiştir. Karabağ sorununun Azerbaycan halkı üzerindeki psikolojik etkisi katılımcıların ifadelerinde açıkça görülmektedir.

Genel olarak bakıldığında Azerbaycan'ın bağımsızlık döneminde, ana dilinin korunması ve geliştirilmesi yönündeki politikalarında başarılı olduğu söylenebilir. Bugün ana dilin kullanımına ilişkin sorunlarla diğer cumhuriyetlere göre Azerbaycan'da daha az karşılaşmaktadır. Hemen hemen her alanda Azerbaycan dili yaygın olarak kullanılmaktadır. Bununla birlikte, daha çok Bakü olmakla birlikte şehir merkezlerinde Rusça kullanımı ile karşılaşılabilmekte, Sovyet döneminde yaşamış ve eğitim almış olmanın verdiği alışkanlıklarla, bazı aile büyüklerinde Rusça kullanımı devam etmektedir. Yine küresel bir alan olarak medya ve kültür alanında farklı dillerin (Rusça, Türkçe, İngilizce) etkinliği bulunmaktadır. Rusça Azerbaycan'da ikinci bir dil gibi etkinlik sürdürememekle birlikte, Rusça ve İngilizce bilmek artı değerdir.

Azerbaycan Türkiye ilişkilerine baktığımızda, iki devletin var olan yakınlıklardan ötürü çoğu zaman iki kardeş devlet olarak nitelendirildiği görülmektedir. Türkiye ve Azerbaycan dil ve kültürel yönden önemli ortaklıklara sahiptirler. İki devlet siyasi, ticari, kültürel vb. birçok alanda tarih boyunca iş birliğine gitmiş ve birbirine destek olmuştur.

Azerbaycan'da Rusçanın yerini İngilizcenin almasının yanı sıra, Türkiye Türkçesine ilgi de güçlenmektedir. Her iki ülke arasında öğretim alanında geniş ölçekli iş birliği vardır. Türkiye'de çok sayıda Azerbaycanlı öğrenci öğrenim görmektedir (Garibova, 2012, s. 121-122). Türkiye'nin Azerbaycan'da Milli Eğitim Bakanlığı ve Azerbaycan Eğitim Bakanlığı ile ortak sürdürdüğü Bakü Türk Anadolu Lisesi, Bakü Türk Ortaokulu, Bakü Türk İlkokulu ve Bakü TÖMER gibi kurumları bulunmaktadır (Baku.meb, 2018). Bununla birlikte, Yunus Emre Enstitüsünün Bakü'de faaliyet gösteren şubesinde ve bazı üniversitelerin ilgili bölümlerinde Türkiye Türkçesi öğretilmektedir. Yine Türkiye'deki dizi, müzik ve diğer yayın faaliyetleri Azerbaycan'da yoğun ilgiyle takip edilmekte, bunlar Türkiye Türkçesinin öğrenilmesine katkı sunmaktadır.

2.2.2.5. *Kırgızistan*

Kırgızistan 31 Ağustos 1991’de bağımsız olmuştur. Devlet başkanlığını Sooronbay Ceenbekov yönetmektedir. Başkenti Bişkek, nüfusu 6,2 milyon, yüzölçümü 199.951 km²’dir. Etnik yapısı şöyledir: Kırgız: %72,6, Özbek: %14,4, Rus: %6,4, Diğer: %6,6’dır. (Dışişleri Bakanlığı, 2018). Kırgızca devlet dili statüsünde, Rusça resmi dildir (Garibova, 2012).

Ülkenin komşuları Kazakistan, Özbekistan, Tacikistan ve Çin Halk Cumhuriyeti’dir. Kırgızistan, bağımsızlık dönemi siyasi yönetim biçimi olarak demokratik bir yapıyı tercih etmiştir. Kırgızistan’da siyasi parti çeşitliliği, özgürlükçü ortam ve seçimlerle değişen yönetim kadroları bulunmaktadır. Bununla birlikte var olan ekonomik sorunlar ve zayıf siyasi otorite ülkeyi çoğu zaman dış müdahaleye açık hale getirmektedir. Dış müdahale kaynaklı halk ayaklanmaları ve iç karışıklıklar ülkeyi istikrarsızlığa sürüklemektedir.

Kırgızistan için önemli aktörlerden biri Rusya’dır. Siyasi, ekonomik, tarihi vb. sebepleri olan Rusya etkisi ülkedeki birçok alanda kendini göstermektedir. Bunlardan biri dil kullanımıdır. Kırgızistan’da Rusça diğer cumhuriyetlere göre daha yaygındır.

Aynı durum ana diline yönelik politikalar için de geçerlidir. Kırgızistan, titular dilin statüsünün yükseltilmesi konusunda en fazla zorluk yaşayan ülke olmuştur. Kırgızistan, Rusçaya resmi dil statüsü veren tek Türk dilli cumhuriyettir. 2004 yılında kabul edilen dil yasasında Kırgızca’nın devlet dili statüsü bir kez daha belirtilmiş olmakla birlikte Rusçanın resmi dil olma statüsü korunmuştur. 2007 ve 2010 anayasalarında da bu durum devam etmiştir. Ancak öncekilerden farklı olarak halklar arası iletişim dili statüsü Rusçaya değil, Kırgızcaya verilmiştir (Garibova, 2012, s.74). Rusça daha çok kent merkezlerinde kullanılırken, Kırgızca kırsalda yaygındır.

Kırgızistan’da bağımsızlık sonrası alfabe değişikliği yapılmamış, Kiril alfabesi kullanımına devam edilmiştir. Kazakistan’ın Latin alfabesine geçiş kararı alması ve uygulamaya koyması ile bağımsız Türk Cumhuriyetlerinde Kiril alfabesi kullanan tek cumhuriyet Kırgızistan kalmıştır. Fierman’a (2009, s.1221) göre, Kırgızistan’da Kiril alfabesi kullanılmasının

nedeni yazı değişikliğinin getireceği mali yüktür. Kiril kullanımında, Kırgızistan'daki Rusya ve Rusça etkinliğini de neden olarak görmek mümkündür.

Rusçanın etkinliği ve belirli alanlarda Kırgızca'dan fazla kullanılması Kırgızca'nın ülkede sembolik bir nitelik taşıdığı yorumlamalarına neden olmuştur. Özellikle başkent Bişkek'teki birçok grup arasında Rusça kullanımı yaygındır. Okul, iş, alış veriş gibi yerlerde Rusça sıklıkla kullanılmaktadır. Ülkedeki birçok gazete Rusçadır ve Kırgızlar onları okuyabilir. Televizyon yayınları genel olarak Kırgızca ve Rusçadır. Ruslar ve diğer grupların Kırgızca öğrenmesi beklenirken bunu gerçekleştirmek için çok az şey yapılmıştır. Birçok resmi kurum Rusçayı iletişim ve yayın dili olarak kullanmıştır. Üniversite diplomaları Kırgızca ve Rusça olarak ayrı ayrı basılmıştır (Landau ve Kellner- Heinkele, 2001, s.96). Rusçanın yaygınlaşmasında etkili faktörlerden biri Kırgızistan'da Rusça bilmenin sağladığı avantajlardır. Birçok ebeveyn, çocukları için Rusçanın evde konuştukları dilden daha önemli olduğunu düşünmektedir. Kırgızistan'daki okullar, çocukların çeşitli dillerde iletişim kurmayı öğrenmeleri için yeterli bir metodoloji sağlayamamaktadır. Birçok kişi, bilgiye erişim, iyi bir eğitim ve iş fırsatlarına ulaşmak için Rusça bilmenin önemli olduğunu düşünmektedir. Bütün bunlar Kırgızca'nın gelişimi ve ilerlemesine zarar vermektedir (Aminov, vd. 2010, s.4).

İlk ve orta öğretimde eğitim dili genel olarak Rusça yapıldığından, Kırgızca'nın gelişmesinde ve eğitim dili haline getirilmesinde sorunlar yaşandığını belirten Polat'a (2011, s.7-8) göre, ders kitaplarının tamamına yakını Rusçadır. Sosyal bilimler alanında Kırgızca'nın geliştirilmesine yönelik çalışma yapılmaktadır. Özellikle ilköğretime yönelik Kırgızca ders kitapları hazırlanmaya başlanmıştır. Ancak fen bilimleri, teknik ve ekonomi içerikli ders kitaplarının tamamına yakını halen Rusçadır. Ülkedeki ekonomik sorunlar sebebiyle bu konularda yeterli destek sağlanamamaktadır.

Rusçanın zaman zaman Kırgızca'nın önüne geçen etkinliği Kırgız tarafında rahatsızlığa neden olmaktadır. Yakın dönemde, Kırgızca'nın durumunun iyileştirilmesi için daha somut adımlar atılmaya başlanmıştır. Bu duruma dikkat çeken Abdieva (2017, s.112-113) 2013'ten

beri Kırgızca'nın geliştirilmesine yönelik çabadaki artışı belirtmiştir. Cumhurbaşkanı konuyla ilgili 2013'te bir kararname imzalamıştır. Belirlenen çalışma grubu, 2014-2020 Ulusal Devlet Dilini ve Kırgız Cumhuriyeti Dil Politikasını Geliştirme Programını oluşturmuş, program üçe ayrılmıştır. Hazırlık aşamasında Kırgızca'yı ölçecek testlerin geliştirilmesi, öğretim merkezlerinin kurulması ve devlet dilinde eğitim için şartlar belirlenmiştir. İkinci aşamada devlet görevlilerinin Kırgızca bilgisini sertifikalandırmanın yaygınlaştırılması; son aşamada ise devlet dilinin halklar arasında iletişim dili olması amaçlanmaktadır. 2020'de resmi yazışmaların devlet dilinde yapılması hedeflenmektedir.

Rusçanın baskın durumu, Kırgızca'nın ilerletilmesine dönük çalışmalarda önemli engellerden biridir. Zorlukları içinde barındıran Kırgızistan gerçekliği, ülkede ulusal kimliğin inşasında mesafe kat edilmesine de engel oluyor, dil yasasında belirlenen maddelerin yaşama geçirilmesini geciktiriyordu. Ülke yönetimi, ülkedeki bütün grupların beklentilerine yanıt verebilmek ve dil stratejisinin yaratabileceği sorunların önüne geçmek için, özverili bir politika yürütmek zorundadır (Garibova, 2012, s. 73).

Kırgızca'nın ilerletilmesine dönük atılan adımlar ve yapılan çalışmalar dile yönelik olarak olumlu beklenti yaratsa da, yakın zamanda önemli mesafe kat edilmesi ve Kırgızca'nın durumuna ilişkin büyük değişikliklerin yaşanması beklenmemektedir. Ülke özellikle ekonomik alanda sıkıntılar yaşamakta ve bu konuda Rusya'ya belli oranda bağımlı bulunmaktadır. Ülkedeki Rus nüfus kendi dillerine yönelik herhangi bir yaptırım veya kısıtlamada tepki göstermektedir. Siyasi otorite Kırgızca'nın ilerlemesi ve etkinleştirilmesine yönelik adımları atarken, ülkedeki Ruslar ve diğer azınlık grupların tavrını dikkate almaktadır. Ana dilin öğretimine yönelik sorunlar ve alt yapı eksikliği de (metodoloji ve terminoloji oluşturma ile ilgili eksiklikler, Kırgızca yayın sayısının her alanda kısıtlı olması) dil planlaması ve politikalarının hayata geçirilmesine engel olmaktadır. Sonuç olarak, Kırgızistan'da dile ilişkin çalışmaların ekonomik, siyasi ve demografik faktörlerin gözetilerek ilerletildiği söylenebilir.

Türkiye ile ilişkileri açısından bakacak olursak, Türk Cumhuriyetlerinin geneliyle Türkiye arasındaki yakınlığın Kırgızistan için de geçerli olduğu görülmektedir. Türkiye, 16 Aralık 1991’de Kırgız Cumhuriyeti’nin bağımsızlığını tanıyan ilk ülke olmuştur. İki ülke arasında başta siyasi, ekonomik/ticari, askeri, kültür/egitim, sağlık, ulaştırma alanlarında olmak üzere çok boyutlu ilişkiler ve anlaşmalar vardır. Cumhurbaşkanı tarafından 1997’de imzalanan “Ebedi Dostluk ve İşbirliği Anlaşması”, 1999’da “Türkiye ve Kırgızistan: Birlikte 21. Yüzyıla” bildirisi ve 2011 Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Konseyi (YDSK) Kurulmasına İlişkin Ortak Açıklama, stratejik ortaklığımızın temel belgeleridir. Ülkemiz, demokratik dönüşümünü gerçekleştirmekte olan Kırgızistan’ın istikrarı ve kalkınmasına önem atfetmekte, bu süreçte Kırgızistan’a her düzeyde destek sağlamaktadır (Dışişleri Bakanlığı, 2018).

Türkiye Türkçesi öğretimi açısından bakıldığında çeşitli mecralar aracılığıyla, Türkiye Türkçesinin Kırgızistan’da aktarılmaya çalışıldığı görülmektedir. Her iki ülke arasında öğretim alanında iş birlikleri vardır. Türkiye’de başta lisans eğitimi olmak üzere çeşitli eğitim kademelerinde Kırgız öğrenciler öğrenim görmektedir. Türkiye’nin Kırgızistan’da Bişkek Türk İlkokulu ve Türk Ortaokulu, Bişkek Kırgız Türk Anadolu Lisesi, Kırgız Türk Kız Anadolu Meslek Lisesi, Türkiye Türkçesi Eğitim Öğretim Merkezi gibi kurumları bulunmaktadır (Biskek.meb, 2018).

Belirtilen unsurlarla birlikte, Bişkek’te bulunan Kırgızistan- Türkiye Manas Üniversitesi, Türkiye Kırgızistan ilişkilerinin geliştirilmesi ve Türkiye Türkçesi öğretilmesinde önemli rol oynamaktadır. Kırgızistan’daki bazı üniversitelerin Türkoloji bölümlerinde de Türkiye Türkçesi öğretimi yapılmaktadır. Yine Türkiye’deki dizi, müzik vb. yayınlar Kırgızistan’da Türkiye ve Türkiye Türkçesine ilgiyi artırma noktasında etkili olmaktadır.

2.3. Dil ve Tutum

2.3.1. Tutum Kavramı Hakkında

Tutum, davranış bilimleri alanının önemli kavramlarından birisidir. Tutumun insan davranışlarının meydana gelmesinde belirleyici olması, insan-çevre ilişkisindeki rolü gibi nedenler kavrama yönelik ilgiyi artırmıştır.

Tutum kavramının birçok disiplinle ilişkili olması ve çeşitli değişkenleri içinde barındırması nedeniyle, tanımlanması, ölçümü gibi konularda farklı görüş ve yaklaşımlar ortaya çıkmıştır. Kavramın açıklanmasına yönelik ifadelerde ortaklıklar olmakla birlikte, araştırmacılar kendi bakış açıları ve çalışma alanlarından yola çıkarak çeşitli tanımlamalarda bulunmuşlardır. Araştırmanın devamında çalışma ile ilgili olduğu düşünülen belli başlı tutum tanımlarına yer verilecektir.

Tutum kavramının sosyal psikoloji açısından vazgeçilmez olduğuna değinen Allport'un (1935) tanımına göre, tutum, deneyim yoluyla kazanılan, kişinin ilgili olduğu bütün nesne ve durumlara karşı tepkileri üzerinde yönlendirici ya da dinamik bir etkiye sahip zihinsel ve nöral bir hazır olma halidir.

Gardner'a (1985) göre, "Bireyin tavır, inanç veya görüşlerine dayanarak, bazı gösterge ve tutum nesnelere yönelik tepki gösterme eğilimleridir."

Ülgen'e (1997, s. 88) göre ise tutum, öğrenmeyle kazanılan, bireyin davranışlarına yön veren, karar vermeyle ilgili yanlılığa neden olan bir olgudur.

Tutum kavramının doğru tanımlanması, anlaşılması ve ölçülmesi oldukça önem taşımaktadır. Tutumlar insanların davranışlarını belirlemekten, çevreleriyle uyum sağlamalarına kadar insana dair birçok konuda önemli bir etken olarak yer almaktadır. Stier'e (2004) göre, tutumun oluşumu ve kullanımı, insan davranışının temel bir unsurudur. Tutum, anlayışlarımızı basitleştirir ve her gün karşılaştığımız izlenimleri ve deneyimleri düzenlememize yardımcı olur. Ayrıca tutumlar algımızı ve düşünce sürecimizi kontrol eder.

Görünüşteki kaotik tavırları sistematize etmemizi sağlar, bizim güvende hissetmemize ve çevremizi daha öngörülebilir hale getirmemize yardımcı olurlar (Stier'den aktaran Galely, 2014, s.5). Tutum bireyin dış dünyayı ve içinde gelişen olayları anlamasında önemli işleve sahiptir. İnsanın toplumsal alanda sergilediği birçok davranışında tutumların etkisi bulunmaktadır. Davranışlara bakarak tutumlara dair fikir yürütebiliriz. Fikir yürütmelerin gerçekçi ve uygun bir şekilde ortaya konabilmesi için, tutum kavramının doğru bir şekilde belirlenmesi ve değerlendirilmesi gerekmektedir. Aksi takdirde yanıltıcı sonuçlara ulaşmak da mümkün olabilir.

Tutum ile davranışlar arasında güçlü bir bağ vardır. Tutumlar kendileri gözlenemeyen, fakat gözlenebilen bazı davranışlara yol açtığı düşünülen eğilimlerdir. Bir konu hakkındaki var olan tutum ortaya çıkacak davranışın öngörülebilmesini sağlayabilir. (Kağıtçıbaşı, 2010, s.112).

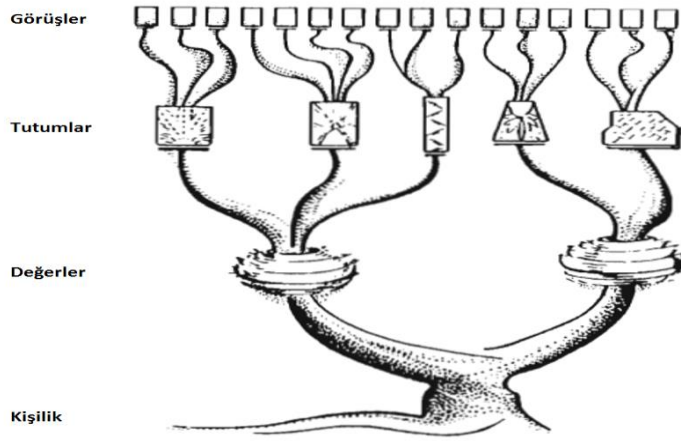
Davranış ve tutum arasında karşılıklı bir ilişki olmakla birlikte her zaman var olan tutumlar benzer davranışlara yol açmaz. Bazı durumlarda tutum ve davranış arasında tutarsızlıklar görülmektedir. Örneğin; kişi ana diline karşı olumlu bir tutum içerisindedir. Fakat davranış olarak sıklıkla ana dili dışında bir dili kullanmaktadır.

Tutumun bilişsel yönü ile davranış arasındaki ilişki şu dört koşul yerine geldiğinde ortaya çıkar: Tutum 1) kuvvetliyse, 2) bireyin kişisel yaşantısına dayalıysa 3) birey için önemli olan kişilerce destekleniyorsa 4) sık sık kendini ortaya koyma imkanı varsa. Bu faktörlerde eksiklik olduğu zaman tutumun bilişsel ile davranışsal yönü arasındaki ilişki aksar. Yalan söylemenin kötü olduğunu söyleyen baba, yalan söylenen bir toplum içinde yaşıyorsa, annesi ve babası sürekli yalan söylemişse, arkadaş grubunda bu konuda duyarlılık yoksa ve yalan söylediğinde çevresinde kimse buna aldırmaz etmiyorsa, yalan konusundaki düşüncesiyle davranışı arasında sıkı bir ilişki olmaz (Cüceloğlu, 2002, s. 525). Tutum ve davranışlar arasındaki ilişkinin ölçümünü sınırlayan etkenler (İnceoğlu, 2004, s.152-153) şöyle belirtilmiştir:

- a) Çevresel etkenler: Bireyin tepkisi, hem tutumunun hem de çevrenin denetim etkisi altındadır. Çevrenin denetimi baskıcı ise, tutumun tepkiye desteği azalır.
- b) Tutum dışı etkenler: Test ortamının yarattığı yapay etkiyi kaldıramamak bu konudaki sorunlardan biridir. Bunun yanı sıra ölçme tekniği, tutuma kaynaklık eden tepkiyi yönlendirebilir. Soru tekniği, olumlu / olumsuz vurgu gibi...
- c) Ölçüm Hatası: Ölçümlerdeki sapmalar, dikkatsiz anketör ve yanıtlayıcılar, soruların yanlış anlaşılması vb. tutum davranış ilişkisinin gerektiği gibi ölçülmesini engeller.
- d) Davranış: Tutum ve davranış arasındaki tutarsızlığa öğrenme açısından baktığımızda, tutuma uymayan davranışın başlıca nedeni, bireyin tutumunu davranışla nasıl ifade edeceğini öğrenmemiş olmasıdır. Böylece öğrenmeyi belirleyen temel etken, bireyin bu tür davranışlar ile deneyimi olmasıdır.

Sonuç olarak tutum ve davranış ilişkisi toplum, çevre, öğrenme, alışkanlıklar vb. nedenlerle her zaman beklenildiği şekilde ilerlemeyebilir. Tutum ve davranış ilişkisine dair çalışmalarda bu etkenler göz önünde bulundurulmalıdır.

Tutum ile yakından ilgili kavramlar bulunmaktadır. Tutumun anlaşılmasında bu kavramların göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Tutum, tek başına var olmuş bir kavram değildir. İnsanın kişilik yapısı ve sahip olduğu değerler sistemi tutumun belirlenmesinde etkili olmaktadır. Bununla birlikte bunların üzerinde yükselen tutumlar da insanın görüşlerini etkilemektedir. Oppenheim ağaç modelinde birbiriyle ilişkili bu kavramlar gösterilmiştir.

Şekil 1. Tutum ve diğer diğer unsurların ilişkisi Oppenheim, A. N. (1992). *Questionnaire design, interviewing and attitude measurement*. London: Continuum

Tutumla ilişkilendirilen kavramlardan biri de inançtır. Zaman zaman tutumun yerine kullanılan inanç kavramının tutumla ilişkisine dair çeşitli görüşler bulunmaktadır. İnan'a (2018, s. 55) göre, tutum ve inancın birçok ortak noktası bulunsa da inanç tutumdan ayrı olarak düşünülmelidir. İnanç bir nesnenin veya durumun tanımlanması, değerlendirilmesi ve ardından ulaşılan sonuç ile bir karara varma durumuyken tutum bir nesne, olay veya duruma bireyin kendisini ne kadar yakın hissettiği ile ilgilidir. Gibbons ve Ramirez ise (2004), tutum ve inançları ayırt etmeyi çok zor bulmuş ve her ikisini de kapsayacak bir terimi kullanmayı tercih etmişlerdir.

- Tutuma ait genel özellikler Tavşancıl (2006, ss.71–72) tarafından şöyle sıralanmaktadır.
- Tutumlar doğuştan gelmez, sonradan kazanılır. Diğer bir ifadeyle tutumlar yaşantılar yoluyla öğrenilirler.
- Tutumlar geçici değildir, belli bir süre devamlılık gösterirler. Yani bireyler yaşamlarının belli dönemlerinde aynı düşünceye sahip olurlar.
- Tutumlar, birey ve obje arasındaki ilişkide bir düzenlilik olmasını sağlar. Öğrenme süreci içinde dereceli olarak biçimlendiğinden insanın çevresini anlamasına da yardımcı olurlar.

- İnsan-obje ilişkisinde, tutumların belirlediği bir yanlılık ortaya çıkar. Birey bir objeye ilişkin bir tutum geliştirdikten sonra ona yansız bakamaz.
- Bir objeye ilişkin olumlu ya da olumsuz bir tutumun oluşması, ancak o objenin başka objelerle karşılaştırılmasıyla mümkündür.
- Tutum bir tepki şeklinden ziyade bir tepki gösterme eğilimidir.
- Tutumlar olumlu ya da olumsuz davranışlara yol açabilir.

Tutumun özelliklerine baktığımızda, öğrenme yoluyla kazanıldığı ifade edilmiştir. Tutumlar doğuştan gelen özellikler değildir. Aynı zamanda oluştuktan sonra değişebilirlik özelliğine sahiptirler. Bu durumun gerçekleşmesi nispeten zor olsa da, bunun sağlayacağı getiriler açısından tutumun değişebilirliği veya çeşitli müdahalelerle değiştirilebilme imkanı olması tutum kavramının ve bu konuda çalışmanın önemini artırmıştır. Bu duruma değinen Baysal’a (1981, s.110-111) göre, bireylerin uzun süreli davranışlarını tahmin ve kontrol etmek istiyorsak, tutumun durağan değil, değişken yapıda olduğunu kabul etmemiz gerekir. Özellikle II. Dünya Savaşı’ndan sonra bilim çevrelerince tutum değişimi konusuna önem verilmiştir. Tutum değişimine ilişkin bilgi sahibi olmak, kişilere çeşitli konularda katkı sunmaktadır. Bir toplumsal eylemi etkilemek istediğimizde, hareket noktamız, o bireylerin tutumlarıdır. Eğitimciler, devrimciler, politikacılar, iş adamları, tutumların nasıl değiştirileceği konusu ile yakından ilgilidirler.

Tutum oluşumuna etki eden faktörlere dair alandaki çalışmalarda yer verilen genel etkenler aşağıda belirtilmiştir:

Anne – Baba Etkisi: Anne ve baba çocuğun tutumlarının şekillenmesindeki en önemli faktörlerden biridir. Doğumdan ergenlik çağına kadar çocukların tutumları neredeyse tamamen anne ve babaları tarafından şekillenir. İlkokul çocukları çeşitli konularla ilgili tutumlarını anlatırken sık sık anne ve babalarının söylediklerinden örnek verirler. “Annem, siyah çocuklarla oynama der”, “Babam zencilerin tembel olduğunu söyler” gibi. Çocuklar büyüdükçe ana-babaların tutumlar üzerindeki var olan etkisi azalmakta ve özellikle ergenlik

dönemiyle birlikte diğer sosyal etkenlerin rolü giderek fazlalaşmaktadır (Morgan,1995, s.374-375).

Akran Etkisi: Özellikle ergenlik döneminde görülmektedir. Araştırmalar, ailenin kendi çocuğuna değerlerin öğretilmesinde ve kişisel güvenin kazandırılmasında akran grubunun başarısına ulaşamayacağını göstermektedir. Ergenlik döneminde, tavsiyede bulunma, birlikte olma, davranış modeli oluşturma, destek ve geri bildirim sunma, kişisel özellik ve beceri konularında akranlara büyük önem verilir. Belirli konulara dair gençler, anne ve babası tarafından anlaşılmadığını düşünürse ve sonucunda çatışma yaşarsa genellikle seçimini arkadaş grubu lehine kullanır (Demir, Baran ve Ulusoy, 2005, s.83-85).

Kitle Haberleşme Araçları: Birey ve toplumun tutumlarına, kanaatlerine müdahale ya da etki ederek, onları kendi yayınları doğrultusunda ikna etme ve değiştirme yoluna başvurmışlardır. Bu işlemi yaparken de çoğu zaman birey ve topluma hissettirmeden, yazılı, sözlü ve görsel propaganda ile gerçekleştirirler (Alav, 2001, s. 52). Özellikle kitle iletişimine dönük mecraların çeşitlendiği günümüzde bireylerin söz konusu araçlarla etkileşimi daha yoğun olarak gerçekleşmektedir. Bu sayede bireyin hayatında daha önce farkına varamadığı veya bilgi sahibi olmadığı birçok konu ilgi alanına girmektedir. Bireyler, iletişim araçlarının da etkisiyle bu konulara ilişkin olumlu veya olumsuz tutum kazanmakta ve bu durumu davranışlarıyla ortaya koymaktadır.

Tutum Nesnesiyle Olan Kişisel Yaşantılar: Tutum nesneleriyle bireylerin birebir yaşantı geçirmesi sonucu oluşan tutumlardır. Örneğin, bireyin bir markaya ait ürünleri kullanırken geçirdiği olumlu veya olumsuz yaşantılar bireyde o markaya karşı olumlu veya olumsuz bir tutum oluşmasını sağlayabilir. Diğer bir örnek bir siyasi partiye resmi mensubiyeti olan kişiler ile bireyin kişisel yaşantısı sonucu oluşturduğu deneyimler o siyasi partiye ilişkin olumlu veya olumsuz bir tutum geliştirmesini sağlayabilir. Bu durum farklı konular için de genellenebilir. İnsanın kişisel yaşantısındaki deneyimleri tutum geliştirmesinde etkili olmaktadır.

Bunların dışında yaş, cinsiyet, ödüllendirme ve pekiştirme durumları, genetik özellikler, kimlik, sahip olunan ideoloji, bulunulan sosyal çevre gibi durumlar da tutumun oluşması ve değişmesinde etkili olmaktadır. Yaş konusuna bir parantez açacak olursak, Sears'a (1969) göre, bireyin tutumlarının önemli bir kısmı 12 ile 30 yaş arasındaki dönemde son şeklini alır ve daha sonra çok az değişir. Tutumların kristalleştiği 12-30 yaşlar dönemi kritik dönem olarak adlandırılmaktadır. Kritik dönem boyunca yukarıda belirtilen akran etkisi, kitle haberleşme araçları ve diğer kaynaklardan edinilen bilgi ve eğitim, tutum oluşmasında en başat faktörlerdir (Sears'dan aktaran Morgan, 1995, s. 375).

Tutum oluşumu, değişimi ve tutum-davranış ilişkisinin belirlenmesi ile birlikte tutuma dair önemli noktalardan biri de tutumun ölçümüdür. Nihayetinde bütün bu süreçler sonucunda oluşan tutumun tespit edilmesi ve çıkan sonucu göre bu süreçlerin tekrar düzenlenmesi doğru ve güvenilir ölçüm yapılmasına bağlıdır. Çeşitli faktörlerin etki ettiği soyut bir kavram olan tutumun ölçülmesi zorlu bir işlem olmakta, nitelikli ve uygun ölçüm yapmayı gerektirmektedir.

Tutumları ölçmek amacıyla tutum ölçekleri sıkça kullanılmaktadır. Ölçeklerin hazırlanmasında yeterlik kurallarının uygulanması gerekmektedir. Bu kurallardan bazıları şöyledir:

Tek boyutluluk: Bir tutum ölçeğinin tek boyutlu olduğu belirtildiğinde onun tek bir tutum konusunu ölçtüğü ifade edilmektedir.

Doğrusallık: Tutum boyutu olumludan olumsuz doğru uzanan bir düz çizgi olarak düşünüldüğünde, (cetvel gibi) üzerindeki birimlerin (puanların) birbirlerinin yerini alacağı kabul edilir (cetvelin bir ucundaki bir cm'nin diğer ucundaki 1 cm'ye eşit olması gibi).

Güvenilirlik: Aynı ölçeğin aynı örneğe iki ayrı zaman biriminde uygulandığında, aynı ya da benzer sonucu vermesi, yani tutarlı olması ile ilgilidir.

Geçerlilik: Bir ölçüm aracının araştırma konusunu ne derece doğru ölçtüğü ile ilgilidir. Ölçek ölçülmesi istenen konuyu ölçüyorsa, o ölçeğin geçerlilik katsayısı yüksek olacaktır. (Baysal, 1981).

Bu çalışmada araştırmacı tarafından geliştirilen Likert tipi tutum ölçekleri kullanılmıştır. Tavşancıl'a (2006, s. 138-139) göre, bir cevaplayıcı, dereceleme toplamaları modeline göre hazırlanan bir ölçekte bulunan ifadelerin her birine tepkide bulunurken, bu ifadenin kapsamına ilişkin tutumun derecesini de belirtir. Ölçek puanı da bu derecelerin toplamından oluşur. Bir diğer anlatımla, Likert tipi ölçekler, bireyin kendisi hakkında bilgi vermesi esasına dayanmaktadır. Likert tipi ölçekler cevaplayıcıların ön plana çıktığı ve tutum ölçekleri içinde en yaygın olarak kullanılanlardır.

Bilimsel alanda halihazırda kullanılan, avantajları ve sınırlamaları olan çeşitli ölçüm teknikleri mevcuttur. Bu konuya değinen ve öneri getiren Ianos'a (2014, s.126) göre, araştırma projesinin amaçlarına ve mevcut kaynaklara bağlı olarak, nicel ve nitel yaklaşımların bileşimi daha derinlemesine ve fazla veri toplamaya yardımcı olacaktır. Mevcut duruma baktığımızda, büyük miktarda veriyi hızlı bir şekilde toplama ve temsil edilebilirliğe ulaşma kapasitelerinden dolayı, nicel yöntemlerin tutum araştırması alanına hakim olmaya devam ettiği görülmektedir.

2.3.2. Dil Tutumu

Dil kullanımı, ana diline yaklaşım, yabancı dil öğrenimi, dilin akademik başarıdaki etkisi gibi süreçlerde tutum, motivasyon, inanç vb. faktörler önemli etkiye sahiptir. İlgili kavramlar bu süreçlerde belirleyici bir unsur olarak yer almaktadır.

Dil tutumu, insanların kendi dillerine veya başkalarının dillerine karşı sahip oldukları duruş, his, gibi durumların ifadesi olarak tanımlamaktadır (Crystal 1997, s.215). Dil tutumu, farklı dillerin konuşmacılarının birbirlerinin dillerine veya kendi dillerine yönelik tutumları olarak tanımlanabilir. Bir dile yönelik olumlu ya da olumsuz duyguların ifadeleri, dilsel zorluğun ya da basitliğin, öğrenmenin kolaylığının ya da zorluğunun, önem derecesinin, zarafetin,

sosyal statünün, vb. izlenimlerini yansıtabilir. Bir dile yönelik tutum, insanların o dilin konuşucularının hakkında ne hissettiklerini de gösterebilir (Richard, Platt & Platt, 1992, s. 199).

Baker (1992, s.29), dil tutumunu dile dair pek çok alt başlığı kapsayan şemsiye bir kavram olarak nitelendirmiştir. Bunlar:

- Dil değışkelerine, lehçelere ve konuşma şekline yönelik tutum,
- Yeni bir dil öğrenmeye yönelik tutum,
- Bir azınlık diline yönelik tutum,
- Dil gruplarına, topluluklara ve azınlıklara yönelik tutum,
- Dil derslerine yönelik tutum,
- Dil derslerine yönelik ebeveyn tutumu,
- Dilin özel bir kullanımına yönelik tutum,
- Dil seçimine yönelik tutum olarak sıralanmaktadır.

Tutum ve davranış arasındaki ilişkiden yola çıkarsak, kişinin ana diline ilişkin olumlu tutum geliştirmesi, onun dilini sevmesine, kullanmasına, dilinin gelişmesi ve tanıtılması için çaba sarf etmesine katkı sunacaktır. Konuyu dil bağılılığı açısından ele alan İnan'a (2018, s. 3) göre, bireyin diline bağılılığı onun kendi dilini diğerlerinden ayıracak farkındalığa ve kendi diline yönelik olumlu tutuma sahip olmasını gerektirmektedir. Bireyin kendi diline yönelik olumlu ve yüksek bir tutuma sahip olması onu ortama, kişiye ve işleve göre iletişimin çeşitli alanlarında kendi dilini seçme ve kullanma konusunda cesaretlendirecektir.

Bireyin ana dili yerine farklı bir dili kullanmayı tercih etmesi veya ana dilini sadece belirli yerlerde kullanmasının çeşitli sebepleri olabilir. Assebe'nin (1981) Leach'e atıfta bulunarak belirttiğı gibi, bir dilin diğeri üzerinde tercih edilmesi içgüdüsel değil, başka sebeplerden dolayıdır. Eğer çeşitli dil gruplarını kucaklayan politik bir sistem varsa ve bu dil grupları sınıf hiyerarşisinde, üstün ve düşük seviyelerde sıralanıyorsa, dil durumunun istikrarsız olduğu ve daha üst sıradaki grupların altını asimile etme eğiliminde olduğu bir olasılık vardır. Sıralama grupları basit ekonomik nedenlerden kaynaklanabilir. Bireye kendisini

politik ve ekonomik etkiye sahip olanlarla özdeşleştirmek avantajlı gelebilir (Assebe'den aktaran Adamu, 2002, s.8).

Yabancı dil öğreniminde tutumların önemine değinen Kazazoğlu'nun (2011, s.27-28) Krashen (1981) 'den aktardığına göre, ikinci bir dili edinme, ancak anlaşılabilir girdi ve bireyin girdiye imkân tanıyan duyuşsal süzgecin düşük olmasıyla gerçekleşmektedir. Buna göre, öğrencinin girdiyi düzenleyebilmesi ve algılamalı girdiye dönüştürebilmesi için “açık” olması gerekmektedir. Bu kuramda, güdülenme, tutum, kaygı ve kavramlarına dikkat çekilmektedir. Tutumun etkinliği aşağıda belirtilmiştir:

- a) Olumlu tutuma sahip dil edincileri ikinci dili kolay ve hızlı bir şekilde öğrenme eğilimindedir. Buna karşın, olumsuz tutumlar öğrenmeyi yavaşlatır.
- b) Tutum, duyuşsal bağlılığı belirler. Dil öğrenimini yarıda bırakan öğrenciler muhtemelen bu konuda edilgen katılımcıdır ve başarıları düşüktür.
- c) Tutum, sınıf içi katılımı etkiler. Olumlu öğrenme tutumuna sahip bireyler daha aktif öğrenenler olmakta ve yüksek puanlar alabilmektedir.

Çeşitli akademik araştırmalar da tutum ile yabancı dil öğrenimindeki başarı arasında olumlu bir korelasyon olduğuna dikkat çekmektedir. Shah (1999) derslerinde başarısız olan öğrencilerin bu bilgiyi desteklediğini; dile karşı olumlu tutumu olmayan öğrencilerin başarı düzeylerinin düşük olduğunu belirtmiştir.

Malallaha (2000) Kuveyt Üniversitesi İngiliz Dili Merkezi tarafından sunulan İngilizce kurslarına kayıtlı Kuveyt Üniversitesi lisans öğrencileri üzerinde araştırmalar gerçekleştirmiştir. Öğrencilerin dili ağırlıklı olarak Arapçadır. Müslüman bir kimliğe sahip olarak öğrencilerin İngilizce öğrenimine yönelik tutum ve motivasyonları incelenmiştir. Araştırmacıya göre, Kuveyt Üniversitesi lisans öğrencilerinin, genel olarak İngilizce öğrenmeye yönelik olumlu tutumları vardır. Bunun nedenleri arasında, İngilizcenin Kuveyt toplumu için önemi gösterilmiştir. Sonuçta öğrenci başarılarının, İngilizceye yönelik motivasyon ve tutumları ile pozitif, kaygılarıyla ise negatif ilişkili olduğu belirtilmiştir.

Bireylerin yabancı dil ve yabancı dil öğrenimine ilişkin tutumlarının belirlenmesinde çeşitli etkenler rol oynamaktadır. Bu konuda öncelikle kendi ana dillerine karşı sahip oldukları tutum önem taşımaktadır. Ana diline ilişkin tutum ile yabancı dil öğrenimi arasında bağlantı bulunmaktadır. Kişi ana diline karşı olumlu tutuma sahipse ve ana dilinde yetkinse yabancı dilde de yüksek yeterlilik seviyesine ulaşır. Bir anlamda öğrencinin yabancı dil başarısı ana dilinde sahip olduğu yeterlilik seviyesine bağlıdır ve ana dili ne kadar gelişmişse yabancı dil öğrenimi o kadar başarılı olur (Kanjira, 2008, s.42).

Dil tutumlarının ve dil öğrenme motivasyonunun şekillendirilmesinde, bir diğer etken olarak Dörnyei ve Clement (2001), coğrafi ve jeopolitik faktörlerin rolüne dikkat çekmiştir. Çalışma, çok kültürlü bir ülke olarak Kanada ile tek dilli ve daha homojen bir kültür ve tektipçi bir yapıya sahip olan Macaristan üzerinden yürütülmüştür. Hedef kültür ve ikinci dil konuşucularıyla karşılaşma açısından iki ülkeye dair kıyaslama yapılmıştır. Buradan yola çıkarak jeopolitik değişkenlerin etkileri ve dilin politik mevcudiyetine bağlı olarak dil tutumlarının farklılık göstereceği belirtilmiştir.

Baker (1992), dil tutumunu oluşturan tek bir belirleyicinin olmadığını ifade etmiş, cinsiyet, yaş ve dil geçmişi gibi bir dizi değişkenin tutumun oluşmasında etkili olduğunu öne sürmüştür. Belirtilen değişkenlerden cinsiyet ile ilgili yapılan çalışmalar Doğan (2016, s.42-43) tarafından incelenmiştir. Cinsiyet açısından yabancı dile yönelik tutumlar ile yabancı dilde akademik başarı arasındaki ilişkinin ele alındığı çalışmaların çoğunluğunda söz konusu iki değişken arasında anlamlı fark olduğu ve kız öğrencilerin erkeklere göre daha fazla olumlu tutuma sahip bulunduğu sonucuna varılmıştır. Bazı çalışmalarda ise, iki değişken arasında anlamlı farka rastlanmadığı belirtilmiştir.

Yukarıdaki etmenlerin dışında, bireyin öğrenmek istediği dilin ait olduğu kültür ve konuşucularıyla yaşadığı kişisel deneyimler ve onlar hakkında sahip olduğu bilgi de, tutum oluşmasında etkilidir. Brown (1994) tarafından bu konuya ekleme yapılmıştır. Bireyin ailesinin de dile ve dilin konuşucularına yönelik olumlu veya olumsuz tutumunun bireyin dil öğrenimi üzerinde büyük bir etkiye sahip olduğu dile getirilmiştir. Yine öğrenme süreçleri

ve bu süreçlerde yer alan unsurlar, öğrenilen dilin yapısı ve özellikleri ile kişinin ana dili arasındaki benzerlik ve farklılıklar da bu süreçte etkili olabilmektedir.

Tüm bu değişkenler içinde okulu öne çıkaran Baker'a (1992, s.103) göre, okul genellikle dil tutumundaki değişimin en etkili aracı olarak kabul edilir. Tutumların değişebilirliğine ve bu süreçte okulun rolüne vurgu yapan Smith'e (1971, s.82) göre, tutumlar öğrenilebilir. Yabancı bir dili sevmek de öğrenilebilir. Hiç kimse bir konuyu severek veya ondan nefret ederek doğmaz. Bir öğrenci dil öğrenmeye tarafsız bir tutumla başlarsa ve dil öğrenmeye, derse katılıma dönük olarak açık ve istekli bir kişilik yapısına sahipse, öğreneceği dile karşı tarafsız tutumu olumlu yönde değişecektir. Tutumlar bir referans çerçevesinde gelişir ve genelleştirilebilir. Dil öğretimi, öğretmen, sınıf, kitap öğrenim referansı çerçevesinde ve okulun içinde yer almaktadır. Öğrenmeyi, okulu ve öğretmenleri sevmeyen bir öğrenci yabancı dil sınıfına girdiğinde, olumsuz düşüncelerini hızla genelleştirebilir. Aynı şey tersi bir durum için de geçerlidir. Öğretim süreçlerindeki unsurları seven, onlara bağlılık hisseden bir öğrenci bu durumu öğretimin geneline yansıtabilir.

Sonuç olarak, tutumların dil öğrenim süreçlerinde etkili olduğu görülmektedir. Ana dile ilişkin tutumun yabancı dil öğrenim sürecine etkisi düşünülerek, öğrencilerin öğrenimin başında ana dillerine ilişkin tutumlarının belirlenmesi önemlidir. Bununla birlikte ailelerin konuya ilişkin farkındalığının artırılması, öğrencilerin hedef dilin konuşucuları ve kültürel unsurları ile bir araya getirilmesi, öğrenme sürecine olumlu tutum geliştirmeleri açısından önem taşımaktadır. Yine okul unsurunun tutum geliştirmekteki rolü göz önüne alınarak, uygun öğretim stratejileri ve ders materyalleri seçilmesi de önemli bir husustur. Okuldaki öğretimin ana unsurlarından olan öğretmenin öğrenciyi dikkate alan ve olumlu tutum geliştirmeye dönük yaklaşımı bu süreçte etkili olacaktır.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama araçları, verilerin toplanması ve analizi hakkında bilgi verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma, Türk Cumhuriyetlerindeki üniversite öğrencilerinin ana dillerine ve Türkiye Türkçesi öğrenimine ilişkin tutumlarını incelemeye yönelik nicel yönteme dayanan bir çalışmadır. Nicel araştırma, elde edilen bulguların bir şekilde sayısal değerlerle ifade edilebilmesi ve ölçülebilmesidir (Ekiz, 2003, s.93). Araştırma modeli betimsel tarama modelidir. Tarama modelleri geçmişte veya halen var olan bir durumu var olduğu şekli ile betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımlarıdır. Araştırmaya konu olan durum, birey ya da nesne, kendi koşulları içerisinde ve olduğu gibi tanımlanır. Onları, herhangi bir şekilde değiştirme, etkileme çabası gösterilmez. Bilinmek istenen şey vardır ve oradadır. Önemli olan, onu uygun bir biçimde “gözleyip” belirleyebilmektir (Karasar, 2012, s. 77).

3.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubu, Türk Cumhuriyetlerinde (Özbekistan, Kırgızistan, Kazakistan, Azerbaycan, Türkmenistan) yaşayan üniversite öğrencilerinden oluşmaktadır. Çalışma

grubunun üniversite öğrencilerinden seçilmesinde belirtilen kitlenin yaş ve eğitim durumu olarak ilgili ülkelerin geleceğinde etkili olacağının düşünülmesi belirleyici olmuştur. Araştırmanın amacı doğrultusunda Türk Cumhuriyetlerindeki soydaşlarla çalışılmıştır. Ülkeler bazında araştırma yapıldığı için katılımcıların yaşadıkları Türk Cumhuriyetlerinin vatandaşı ve ülkenin çoğunluğunu oluşturan etnik gruba mensup olmasına dikkat edilmiştir. Katılımcılar vatandaşı oldukları cumhuriyete göre, Kırgızca, Türkmençe, Azerbaycan dili, Kazakça, Özbekçe ana dili konuşucusudur. Çalışma kapsamında Türkmenistan haricindeki cumhuriyetlerde üç ayrı üniversitede çalışma yapılmış, şartlar elverdiğince çalışma kitlesini oluşturan öğrenci grubu farklı bölümlerden seçilmeye çalışılmıştır.

Çalışma grubu 1287 katılımcıdan oluşmaktadır. Azerbaycan'da 333 öğrenci ile çalışma yürütülmüştür. 133 öğrenci, Bakü Avrasya Üniversitesi'nde edebiyat, matematik, bölgecilik, iktisat bölümlerinde öğrenim görmektedir. 117 öğrenci, Azerbaycan Diller Üniversitesi'nde farklı dillerle ilgili filoloji bölümünde öğrenim görmektedir. 83 öğrenci, Hazar Üniversitesi'nde, sınıf öğretmenliği, çevre bilim, filoloji, matematik, Azerbaycan dili öğretmenliği, matematik öğretmenliği bölümlerinde öğrenim görmektedir.

Türkmenistan'dan 132 öğrenci ile çalışma yapılmıştır. Bunlar, üniversite eğitimi almak üzere Türkiye'ye gelen ve Uşak Üniversitesi TÖMER'de Türkiye Türkçesi öğrenimi gören öğrencilerdir.

Özbekistan'dan 327 öğrenci çalışmaya katılmıştır. 137 öğrenci, Özbekistan Milli Üniversitesi'nde matematik ve iktisat bölümlerinde öğrenim görmektedir. 46 öğrenci, Şark Şinastık Enstitüsü'nde Türk Filolojisi öğrenimi görmektedir. 144 öğrenci, Ali Şir Nevaî Üniversitesinde, Özbek dili bölümünde öğrenim görmektedir.

Kırgızistan'dan 260 öğrenci katılmıştır. 101 öğrenci, Yusuf Balasagun Kırgız Milli Üniversitesi'nde kimya, fizik, biyoloji, iktisat bölümlerinde öğrenim görmektedir. 104 öğrenci, Kırgızistan Türkiye Manas Üniversitesi'nde işletme, iletişim, turizm bölümlerinde öğrenim görmektedir. 55 öğrenci, Bişkek Sosyal Bilimler Üniversitesi'nde Rus dili, felsefe ve tarih bölümlerinde öğrenim görmektedir.

Kazakistan'dan 235 öğrenci katılmıştır. 45 öğrenci, Turan Üniversitesi'nde Avrasya araştırmaları, uluslararası ilişkiler, ekonomi bölümlerinde öğrenim görmektedir. 57 öğrenci, Kazak Devlet Kızlar Pedagoji Üniversitesi'nde kimya, tarih, coğrafya bölümlerinde öğrenim görmektedir. 133 öğrenci, Al- Farabi Kazak Ulusal Üniversitesi'nde, müzecilik, çeviri, tarih, antropoloji, Kazak dili, iktisat bölümlerinde öğrenim görmektedir.

Katılımcıların özelliklerini betimlemek amacıyla kişisel bilgi formu içerisinde birtakım sorular sorulmuştur. Elde edilen veriler aşağıda frekans ve yüzde değerleri ile verilmiştir.

Tablo 4.

Katılımcıların Yaş Dağılımına İlişkin Bilgileri

		Ülke									
		Azerbaycan		Türkmenistan		Özbekistan		Kırgızistan		Kazakistan	
		N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Yaş	17-20	212	63,7%	80	60,6%	125	38,2%	163	62,7%	166	70,6%
	20-23	113	33,9%	36	27,3%	178	54,4%	95	36,5%	62	26,4%
	23-30	8	2,4%	13	9,8%	24	7,3%	2	,8%	5	2,1%
	30 ve üzeri	0	0,0%	3	2,3%	0	0,0%	0	0,0%	2	,9%

Ülkelere göre yaş gruplarının dağılımı incelendiğinde; Azerbaycan'da 17-20 yaş grubu kişilerin oranı %63,7, 20-23 yaş grubu kişilerin oranı %33,9, 23-30 yaş grubu kişilerin oranı %2,4'tür.

Türkmenistan'da 17-20 yaş grubu kişilerin oranı %60,6, 20-23 yaş grubu kişilerin oranı %27,3, 23-30 yaş grubu kişilerin oranı %9,8 iken 30 yaş grubu kişilerin oranı %2,3'tür.

Özbekistan'da 17-20 yaş grubu kişilerin oranı %38,2, 20-23 yaş grubu kişilerin oranı %54,4, 23-30 yaş grubu kişilerin oranı %7,3'tür.

Kırgızistan'da 17-20 yaş grubu kişilerin oranı %62,7, 20-23 yaş grubu kişilerin oranı %36,5, 23-30 yaş grubu kişilerin oranı %0,8'dir.

Kazakistan’da 17-20 yaş grubu kişilerin oranı %70,6, 20-23 yaş grubu kişilerin oranı %26,4, 23-30 yaş grubu kişilerin oranı %2,1 iken 30 yaş grubu kişilerin oranı %0,9’dur.

Tablo 5.

Katılımcıların Cinsiyet Dağılımına İlişkin Bilgileri

		Ülke									
		Azerbaycan		Türkmenistan		Özbekistan		Kırgızistan		Kazakistan	
		N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Cinsiyet	Erkek	85	25,5%	57	43,2%	84	25,7%	38	14,6%	25	10,6%
	Kadın	248	74,5%	75	56,8%	243	74,3%	222	85,4%	210	89,4%

Ülkelere göre cinsiyet dağılımı incelendiğinde; Azerbaycan’da erkeklerin oranı %25,5, kadınların oranı %74,5

Türkmenistan’da erkeklerin oranı %43,2, kadınların oranı %56,8;

Özbekistan’da erkeklerin oranı %25,7, kadınların oranı %74,3’tür.

Kırgızistan’da erkeklerin oranı %14,6, kadınların oranı %85,4;

Kazakistan’da erkeklerin oranı %10,6, kadınların oranı %89,4’tür. Bu sonuçlara baktığımızda kadın katılımcıların daha ağırlıkta olduğu görülmektedir.

Tablo 6.

Katılımcıların Medeni Durumuna İlişkin Bilgileri

		Ülke									
		Azerbaycan		Türkmenistan		Özbekistan		Kırgızistan		Kazakistan	
		N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Medeni durum	Evli	17	5,1%	7	5,3%	25	7,6%	11	4,2%	4	1,7%
	Bekâr	315	94,9%	125	94,7%	302	92,4%	249	95,8%	231	98,3%

Ülkelere göre medeni durum dağılımı incelendiğinde;

Azerbaycan’da evli olanların oranı %5,1, bekar olanların oranı %94,9;

Türkmenistan’da evli olanların oranı %5,3, bekar olanların oranı %94,7;

Özbekistan’da evli olanların oranı %7,6, bekar olanların oranı %92,4’tür.

Kırgızistan’da evli olanların oranı %4,2, bekar olanların oranı %95,8;

Kazakistan’da evli olanların oranı %1,7, bekar olanların oranı %98,3’tür.

Katılımcıların çok büyük oranda bekarlardan oluştuğu görülmektedir. Bu durumda, uygulama yapılan kitlenin üniversite öğrencilerinden seçilmiş olmasının etkisi vardır.

Tablo 7.

Katılımcıların İlköğretim Eğitim Dili Tanımlamalarına İlişkin Bilgileri

	Ülke									
	Azerbaycan		Türkmenistan		Özbekistan		Kırgızistan		Kazakistan	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Azerice	321	96,4%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%
İngilizce	2	,6%	0	0,0%	2	,6%	0	0,0%	0	0,0%
Kazakça	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	217	92,3%
Kırgızca	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	175	69,2%	0	0,0%
Özbek Türkçesi	0	0,0%	0	0,0%	309	94,5%	0	0,0%	0	0,0%
Rusça	8	2,4%	4	3,1%	15	4,6%	76	30,0%	17	7,2%
Türkmence	0	0,0%	124	95,4%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%
Azerice – İngilizce	1	,3%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%
Azerice – Lazgi	1	,3%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%
Kazakça – Rusça	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	1	,4%
Özbek Türkçesi – Rusça	0	0,0%	0	0,0%	1	,3%	0	0,0%	0	0,0%
Türkmence – Rusça	0	0,0%	2	1,5%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%
Kırgızca – Rusça	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	2	,8%	0	0,0%

Ülkelere göre ilköğretim eğitim dili incelendiğinde; Azerbaycan’da %96,4 oranında Azerice, %2,4 oranında Rusça’dır.

Türkmenistan’da %95,4 düzeyinde Türkmençe, %3,1 Rusça,

Özbekistan’da %94,5 oranında Özbek Türkçesi %4,6 oranında Rusça’dır.

Kırgızistan %69,2 oranında Kırgızca, %30 Rusça,

Kazakistan’da ise %92,3 oranında Kazakça, %7,2 oranında Rusça’dır.

Tablo 8.

Katılımcıların Ortaöğretim Eğitim Dili Tanımlamalarına İlişkin Bilgileri

		Ülke									
		Azerbaycan		Türkmenistan		Özbekistan		Kırgızistan		Kazakistan	
		N	%	N	%	N	%	N	%	n	%
Ortaöğretim eğitim dili	Azerice	319	95,8%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%
	İngilizce	2	,6%	0	0,0%	3	,9%	0	0,0%	0	0,0%
	Kazakça	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	207	88,1%
	Kırgızca	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	170	67,2%	0	0,0%
	Özbek Türkçesi	0	0,0%	0	0,0%	307	93,9%	0	0,0%	0	0,0%
	Rusça	8	2,4%	2	1,6%	16	4,9%	77	30,4%	22	9,4%
	Türkmençe	0	0,0%	117	92,1%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%
	Azerice – İngilizce	1	,3%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%
	Kazakça – Rusça	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	6	2,6%
	Özbek Türkçesi – Rusça	0	0,0%	0	0,0%	1	,3%	0	0,0%	0	0,0%
	Türkmençe – Rusça	0	0,0%	7	5,5%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%
	Azerice – Rusça	1	,3%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%
	Kırgızca – Türkçe	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	2	,8%	0	0,0%
	Rusça – İngilizce	1	,3%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%
	Rusça – Türkçe	1	,3%	1	,8%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%
	Tacıkçe	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	1	,4%	0	0,0%
	Azerice – Almanca	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%
	Kırgızca – Rusça	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	3	1,2%	0	0,0%

Ülkelere göre ortaöğretim eğitim dili incelendiğinde; Azerbaycan'da %95,8 oranında Azerice, %2,4 oranında Rusçadır.

Türkmenistanda %92,1 düzeyinde Türkmence, %5,5 Türkmence- Rusça,

Özbekistan'da %93,9 oranında Özbek Türkçesi %4,9 oranında Rusça'dır.

Kırgızistan %67,2 oranında Kırgızca, %30,4 Rusça,

Kazakistan'da ise %88,1 oranında Kazakça, %9,4 oranında Rusça'dır.

Tablo 9.

Katılımcıların Üniversite Eğitim Dili Tanımlamalarına İlişkin Bilgileri

		Ülke									
		Azerbaycan		Türkmenistan		Özbekistan		Kırgızistan		Kazakistan	
		N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Üniversite eğitim dili	Azerice	267	80,2%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%
	İngilizce	39	11,7%	0	0,0%	2	,6%	0	0,0%	0	0,0%
	Kazakça	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	200	85,1%
	Kırgızca	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	108	42,4%	0	0,0%
	Özbek Türkçesi	0	0,0%	0	0,0%	308	94,2%	0	0,0%	0	0,0%
	Rusça	0	0,0%	0	0,0%	15	4,6%	48	18,8%	25	10,6%
	Azerice – İngilizce	11	3,3%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%
	Azerice – Rusça	2	,6%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%
	Kırgızca – Türkçe	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	74	29,0%	0	0,0%
	Azerice – Almanca	6	1,8%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%
	Azerice – İspanyolca	2	,6%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%
	Türkçe	2	,6%	130	100,0%	2	,6%	19	7,5%	0	0,0%
	Azerice – Türkçe	2	,6%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%
	İngilizce – Rus	2	,6%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%
	Kazakça – İngilizce	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	1	,4%
	Kırgızca – Rusça	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	6	2,4%	0	0,0%

Ülkelere göre üniversite eğitim dili incelendiğinde; Azerbaycan'da %80,2 oranında Azerice, %11,7 oranında İngilizce'dir.

Türkmenistan’da tamamı Türkçe’dir.

Özbekistan’da %94,2 oranında Özbek Türkçesi %4,6 oranında Rusça’dır.

Kırgızistan %42,4 oranında Kırgızca, %18,8 Rusça, %29 Kırgızca-Türkçedir.

Kazakistan’da ise %85,1 oranında Kazakça, %10,6 oranında Rusça’dır.

Tablo 10.

Katılımcıların Annelerinin Ana Dili Tanımlamalarına İlişkin Bilgileri

		Ülke									
		Azerbaycan		Türkmenistan		Özbekistan		Kırgızistan		Kazakistan	
		N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Anne dili	Azerice	312	94,0%	0	0,0%	0	0,0%	1	,4%	0	0,0%
	Kazakça	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	1	,4%	227	96,6%
	Kırgızca	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	255	98,1%	0	0,0%
	Özbek Türkçesi	0	0,0%	12	9,1%	320	97,9%	0	0,0%	0	0,0%
	Rusça	5	1,5%	3	2,3%	3	,9%	1	,4%	5	2,1%
	Türkmençe	0	0,0%	116	87,9%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%
	Kazakça – Rusça	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	3	1,3%
	Özbek Türkçesi – Rusça	0	0,0%	0	0,0%	1	,3%	0	0,0%	0	0,0%
	Azerice – Rusça	4	1,2%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%
	Kırgızca – Türkçe	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%
	Tacikçe	0	0,0%	0	0,0%	3	,9%	0	0,0%	0	0,0%
	Azerice – Almanca	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%
	Azerice – Saxur	1	,3%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%
	Gürcüce	1	,3%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%
	İbranice	1	,3%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%
	Lezgi	2	,6%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%
	Saxur	2	,6%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%
	Talış	2	,6%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%
	Tatar	0	0,0%	1	,8%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%
	Azeri – Talış	1	,3%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%
	Nahçıvan – Azerice	1	,3%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%
	Kırgızca – Rusça	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	2	,8%	0	0,0%

Ülkelere göre anne dili incelendiğinde;

Azerbaycan’da %94 oranında Azerice,

Türkmenistan’da %87,9 oranında Türkmence, %9,1 oranında Özbek Türkçesi,

Özbekistan’da %97,9 oranında Özbek Türkçesi,

Kırgızistan’da %98,1 oranında Kırgızca,

Kazakistan’da %96,6 düzeyinde Kazakçadır.

Tablo 11.

Katılımcıların Babalarının Ana Dili Tanımlamalarına İlişkin Bilgileri

		Ülke									
		Azerbaycan		Türkmenistan		Özbekistan		Kırgızistan		Kazakistan	
		N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
	Azerice	315	94,9%	0	0,0%	0	0,0%	1	,4%	0	0,0%
	Kazakça	0	0,0%	0	0,0%	1	,3%	1	,4%	228	97,0%
	Kırgızca	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	253	97,3%	0	0,0%
	Özbek Türkçesi	0	0,0%	11	8,4%	320	97,9%	0	0,0%	0	0,0%
	Rusça	4	1,2%	1	,8%	4	1,2%	3	1,2%	5	2,1%
	Türkmence	0	0,0%	117	89,3%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%
	Kazakça – Rusça	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	2	,9%
	Azerice – Rusça	2	,6%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%
	Tacikçe	0	0,0%	0	0,0%	2	,6%	0	0,0%	0	0,0%
	Azerice – Saxur	1	,3%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%
	Lazgi	4	1,2%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%
	Saxur	2	,6%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%
	Talış	2	,6%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%
	Azeri talış	1	,3%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%
	Nahçıvan – Azerice	1	,3%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%
Baba dili	Tatarca – Rusça	0	0,0%	2	1,5%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%

Ülkelere göre baba dilleri dağılımı incelendiğinde; Azerbaycan’da %94,9 oranında Azerice,

%1,2 oranında Rusça, %1,2 oranında Lezgi,

Türkmenistan’da %89,3 oranında Türkmence, %8,4 oranında Özbek Türkçesi,

Özbekistan’da %97,9 oranında Özbek Türkçesi,
Kırgızistan’da %97,3 oranında Kırgız Türkçesi,
Kazakistan’da %97 oranında Kazakça’dır.

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada verilerin toplanması için kişisel bilgi formu, dil kullanımı anketi, ana diline ilişkin tutum ölçeği, Türkiye Türkçesi öğrenimine ilişkin tutum ölçeği kullanılmıştır.

Kişisel bilgi formu, dil kullanımı anketi, ana diline ilişkin tutum ölçeği, Türkiye Türkçesi öğrenimine ilişkin tutum ölçeği hazırlanması için öncelikle ilgili alan yazın detaylı olarak taranmıştır. Ölçme araçları oluşturulurken, Yalınkılıç (2013), Barbosa (2015), Rinswat (1996), Ramoun (1990), Artamonova (2017), Chiachiere (1993), Lee (1999), Almahmoud (2012), Miller Hill (1998), Dağdeviren Kırmızı (2015), Fuller (1982) çalışmalarından yararlanılmıştır. Oluşturulan anket ve ölçek maddelerine ilişkin 3’ü alan uzmanı 2’si ölçme ve değerlendirme uzmanı 5 kişiden uzman görüşü alınmış, sonrasında ölçme araçlarına son hali verilmiştir. Uzman görüşü alınan kişilerin 3’ü Gazi Üniversitesinde, 1’i Başkent Üniversitesinde, 1’i de MEB’de görev yapmaktadır.

Kişisel bilgi formu, dil kullanımı anketi, ana diline ilişkin tutum ölçeği, Türkiye Türkçesi öğrenimine ilişkin tutum ölçeği formları birbirine bağlanmış olarak katılımcılara sunulmuştur. Formların başında uygulamanın içeriğine dönük kısa bir yönerge yer almaktadır. Yönerge sonrasında, kişisel bilgi formu ve dil kullanım anketinde 16 soru bulunmaktadır. S1’ den S6’ya kadar olan bölümde katılımcıların demografik özellikleri (yaş, cinsiyet, medeni durum) ve anne, baba dilleri, çeşitli eğitim kademelerinde hangi dilde eğitim gördükleri gibi katılımcıları tanımaya yönelik sorular yer almıştır. S7’de kendilerini hangi dilde rahat ifade ettikleri sorulmuş, S8, S9’da ana dillerini ve Rusçayı hangi sıklıkla kullandıklarına dair sorular yer almıştır. S10’da hangi dili sevdikleri seçenekler verilerek sorulmuştur. S11, S12’de Türkçeyi ilk nereden, niçin öğrendikleri sorulmuştur. S13’te kişiler verilerek bunlarla en çok hangi dilde konuştukları sorulmuştur. Belirtilen kişiler:

anne- baba, çocuklar, eş, kardeş, büyük anne / büyük baba, akraba, arkadaşdır. S14'te çeşitli yerler verilmiş, buralarda en çok hangi dili konuştukları sorulmuştur. Bu yerler: Ev, iş, okul, ibadethane, hastane, pazardır. S15'de çeşitli durumlar verilerek burada hangi dili tercih ettikleri öğrenilmeye çalışılmıştır. Bu durumlar: Kitap okurken, televizyon izlerken, radyo dinlerken, gazete okurken, internet kullanırken, müzik dinlerken, tiyatro, sinema vb. sanatsal etkinlikler olarak belirtilmiştir. S16'da, çeşitli durumlar verilerek burada hangi dili tercih ettikleri sorulmuştur. Bu durumlar: sayılarla hesap yaparken, kendi kendine konuşurken, dua ederken. Formların devamında çalışma kapsamında geliştirilen iki adet tutum ölçeği bulunmaktadır. Biri 20 maddeden oluşan ana diline ilişkin tutum ölçeğidir. Diğeri 16 maddeden oluşan Türkiye Türkçesi öğrenimine yönelik tutum ölçeğidir.

3.3.1. Türk Cumhuriyetlerinde Ana Diline İlişkin Tutum Ölçeğinin Geliştirilmesi

3.3.1.1. Deneme Formunun Geliştirilmesi ve Uygulaması

Türk Cumhuriyetlerinde Ana Diline İlişkin Tutum Ölçeğinin geliştirilmesi amacıyla konuyla ilgili alanyazın detaylı taranmış, geliştirilen ölçme araçları incelenmiştir. Yalınkılıç (2013), Barbosa (2015), Rinswat (1996), Ramoun, (1990), Artamonova (2017), Chiachiere, (1993), Lee (1999), Almahmoud (2012), Miller Hill (1998), Dağdeviren Kırmızı (2015), Fuller (1982) çalışmalarından yararlanılmıştır. Yapılan araştırmalar sonucunda tutum cümlesi olarak kullanılabilecek ifadeler belirlenmiştir. Yazılan maddeler, ölçme değerlendirme ve alan uzmanları tarafından gözden geçirilerek, madde yazma tekniğine uygun olacak şekilde yeniden düzenlenmiştir. Süreç içerisinde 3 alan, 2 ölçme ve değerlendirme uzmanından görüş alınmıştır. Bu şekilde 41 maddeye kadar indirilmiştir. Bu maddelerin ayıklanmasında, tutumun; psikolojik objesi ile ilişkili olup olmaması, bilişsel, duyuşsal ve davranışsal bileşenlerinin dikkate alınması ve olumlu-olumsuz olabileceği durumlar göz önüne alınmıştır. Hazırlanan 41 madde, olumluluk ve olumsuzluk sıralamaları dikkate alınarak ve aynı zamanda cevaplayıcıların bir tepki kurulumuna neden olmayacak şekilde seçkisiz

olarak denemelik ölçeğe yerleştirilmiştir. Ölçek; 5 dereceli, Likert tipi, 41 maddeden oluşmaktadır. Maddeler Likert tipine uygun olarak Kesinlikle Katılmıyorum”, “Katılmıyorum”, “Kararsızım”, “Katılıyorum”, “Kesinlikle Katılıyorum” şeklinde derecelendirmiştir.

Bireylerin; yaşadıkları ülke, yaş, cinsiyet, medeni durum, kendisini nasıl tanımladığı (etnik), hangi dilde eğitim aldığı, anne ve babasının ana dili, günlük iletişimde kullandığı dil ve sıklığı, Türkçeyi nasıl öğrendiği ve hangi dili sevdiği, günlük yaşamdaki iletişim durumlarında hangi dilleri ne sıklıkla kullandığıyla ilgili kişisel bilgiler ölçeğin başında verilen sorularla saptanmaya çalışılmıştır. Soruların bir kısmı Türkiye Türkçesi Öğrenimine İlişkin Tutumu Ölçeği ile ilgilidir. Araştırmanın konusu kapsamında uzman görüşüne de başvurulmuş, iki ölçeğin geliştirilme süreçleri (Alan yazın tarama, yararlanılan kaynaklar, uygulama yapılan kurum ve kitle) ortak yürütülmüştür.

Denemelik ölçeğin uygulanmasında katılımcıların Türk Cumhuriyetlerinin vatandaşları olması ve üniversiteye kadar olan örgün eğitimlerini kendi ülkelerinde almış olmasına dikkat edilmiştir. Katılımcılar ilgili cumhuriyetlerde çoğunluğu oluşturan etnik gruba mensuptur. Ölçeğin geliştirilmesinde yapılacak açıklayıcı ve doğrulayıcı faktör analizi için iki ayrı çalışma grubu oluşturulmuştur. Birinci çalışma grubu, Türk Cumhuriyetlerinden gelen 189 gönüllü bireyden oluşmaktadır. Uygulama, Mayıs- Nisan 2017’de Türkiye’deki Üniversitelerin lisans bölümünde ve üniversitelere bağlı TÖMER’lerde öğrenim gören Türk Cumhuriyetinden gelen öğrencilerle yapılmıştır. Uygulama yapılan kurumlar: Gazi Üniversitesi, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi ve Başkent Üniversitesi’dir.

Tablo 12.

Çalışma Grubundaki Bireylerin Betimsel İstatistik Değerleri

Ülkeler	17-20				21-23				24-30				30 ve üzeri																			
	Erkek		Kadın		Erkek		Kadın		Erkek		Kadın		Erkek		Kadın		Erkek		Kadın													
	Evli	Bekâr	Evli	Bekâr	Evli	Bekâr	Evli	Bekâr	Evli	Bekâr	Evli	Bekâr	Evli	Bekâr	Evli	Bekâr	Evli	Bekâr	Evli	Bekâr												
	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%										
Özbekistan	0	0	4	15.4	2	7.1	0	0	0	0	8	17.4	0	0	5	15.2	1	7.1	1	7.1	0	0	1	3.8	0	0	1	16.7	0	0	0	0
Kırgızistan	0	0	4	15.4	0	0	2	7.1	0	0	4	8.7	0	0	2	6.1	1	7.1	3	21.4	1	3.8	1	3.8	1	16.7	1	16.7	2	20	1	10
Azerbaycan	0	0	5	19.2	0	0	6	21.4	0	0	12	26.1	0	0	7	21.2	0	0	1	7.1	0	0	8	30.8	0	0	0	0	0	0	5	50
Türkmenistan	2	7.7	7	26.9	1	3.6	6	21.4	0	0	16	34.8	0	0	8	24.2	1	7.1	3	21.4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Kazakistan	0	0	4	15.4	0	0	11	39.3	2	4.3	4	8.7	0	0	11	33.3	2	14.3	1	7.1	2	7.7	13	50	3	50	0	0	0	0	2	20
Toplam	2	7.7	24	92.3	3	10.7	25	89.3	2	4.3	44	95.7	0	0	33	100	5	35.7	9	64.3	3	11.5	23	88.5	4	66.7	2	33.3	2	20	8	80

Tablo 12’de çalışmaya katılan tüm bireyler; ülkelere, yaş grubuna, cinsiyete ve medeni durumlarına göre frekans ve yüzde şeklinde verilmiştir.

3.3.1.2. Ölçek Üzerinde Uygulanan İstatistiksel İşlemler

Nihai formun oluşturulması için, denemelik form üzerindeki 41 maddeden madde toplam test analizleri yapılmıştır. Bu analizler yapılmadan önce, olumsuzluk durumu bildiren 2 madde ters puanlanmış ve verilerin normal dağılım durumları incelenmiştir.

3.3.1.2.1. Ön Deneme Uygulaması ve Madde Seçimi

Denemelik form üzerinden veriler, gönüllülük esası ile toplanmıştır. Öncelikle kayıp veri analizi gerçekleştirilerek kayıp verilerin seçkisiz dağılıp dağılmadığı incelenmiştir. Analiz sonucunda ölçeğin tamamını yanıtlamayan 8 birey analize dâhil edilmemiştir. Düzenlenen veriler üzerinden toplam puanlar alınarak, bunlardan uç değer teşkil eden 7 birey ölçekten çıkarılmıştır. Kullanılacak madde analizi yöntemlerin temel sayıtlıların yerine getirilip getirilmediği tespit edilmiştir. Bunun için ilk önce normallik sayıltısı için (Kalaycı, 2008) “Kolmogorov-Smirnov ve Saphiro-Wilk Normallik Testleri” yapılmış ve çalışma grubunun normal dağıldığı görülmüştür (KS:0.050; $p>.05$, SW:0.986; $p>.05$). Bu analizlerden sonra çalışmaya 174 birey ile devam edilmiştir.

Verilerin analizinde, açımlayıcı faktör analizi, güvenirlik katsayısı hesaplamalarında SPSS 22.0 programı; doğrulayıcı faktör analizinde ise Amos.16 programı kullanılmıştır.

3.3.1.2.2. Madde Analizi

Madde analizi yöntemi olarak, ilk önce madde toplam test korelasyonlarına bakılmıştır. Korelasyon katsayısı .20 değerinin üzerinde ve .05 düzeyinde manidar olan maddeler seçilmiştir.

Tablo 13.

Denemelik Ölçeğin Madde Toplam Test Korelasyon Değerleri

Maddeler	R _{TopTest}	Maddeler	R _{TopTest}	Maddeler	R _{TopTest}	Maddeler	R _{TopTest}
T1	.51**	T11	.39**	T21	-.11	T31	.62**
T2	.53**	T12	-.05	T22	.58**	T32	.49**
T3	.55**	T13	.68**	T23	.01	T33	.50**
T4	.62**	T14	.68**	T24	.66**	T34	-.12
T5	.67**	T15	.61**	T25	.65**	T35	-.14
T6	.57**	T16	.65**	T26	.54**	T36	-.01
T7	.66**	T17	.58**	T27	.60**	T37	.17*
T8	.67**	T18	.64**	T28	.55**	T38	.52**
T9	.52**	T19	.53**	T29	.49**	T39	.47**
T10	.64**	T20	.57**	T30	.54**	T40	.49**
						T41	.47**

*p<.05; **p<.01

Tablo 13 incelendiğinde belirtilen korelasyon değerinin altındaki T12, T21, T23, T34, T35, T36, T37 numaralı maddeler (7 madde) denemelik ölçekten çıkartılmıştır.

Madde toplam test analizleri sonrasında, ölçekte kalan 25 maddeye, ölçeğin yapısını belirlemek amacıyla faktör analizi yapılmış ve varimax döndürmesi uygulanmıştır (Blalock, 1960, s. 383). Verilerin faktör analizine uygunluğu Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) katsayısı ve Bartlett Sphericity testi ile incelenmiştir. KMO katsayısı, verilerin ve örneklem büyüklüğünün seçilen analize uygun ve yeterli olduğunu belirlemede kullanılan istatistiksel bir tekniktir. Bartlett Sphericity testi, verilerin çok değişkenli normal dağılımdan gelip gelmediğini yani, “korelasyon matrisi birim matrise eşittir” hipotezini test eden bir tekniktir.

Tablo 14.

KMO ve Bartlett Sphericity Testi Sonuçları

KMO		0,91
	Ki-Kare	3237,47
Bartlett Sphericity	Serbestlik Derecesi	561
	Manidarlık	,001

KMO katsayısının .91 olarak bulunması veri yapısının faktör analizi yapabilmek için mükemmel düzeyde olduğu anlamına gelmektedir (Çokluk, Şekercioğlu ve Büyüköztürk, 2014). Bu test sonucunda bir Ki-Kare değeri elde edilmektedir. Ki-Kare değerinin manidar

çıkması ($\chi^2=3237.47$; $p<.001$), hipotezin reddedilmesinin ve verilerin çok değişkenli normal dağılımdan geldiğinin göstergesidir (Field, 2009; Green ve Salkind, 2008).

Daha önce geliştirilen likert tipi ölçekler incelediğinde, literatürde faktör yüklerinin alt sınırı olarak 0,30 ile 0,40 arasında değişmektedir. Bu araştırmada temel bileşenler analizine göre madde seçiminde alt sınır olarak 0,30 değeri kabul edilmiş, maddenin iki ayrı faktöre yük vermesi durumunda ise aradaki farkın 0,10'ı geçmemesine bir ölçüt olarak görülmüş ve özdeğeri 1,00'den büyük olan faktörler üzerinden işlem yapılmıştır (Tabachnick ve Fidell, 2007). Madde atım sürecinde, madde toplam test korelasyonu, faktör analizi ve ölçeğin iç tutarlık katsayısı birlikte dikkate alınmıştır. Belirtilen ölçütlere uymayan maddeler ölçekten çıkartılmıştır. Her madde atımından sonra faktör analizi tekrar tekrar uygulanarak ölçeğin faktör yapısı sürekli incelenmiştir.

Tablo 15.

Denemelik Ölçeğin Faktör Analizi ve Güvenirlilik Sonuçları

Maddeler	Faktörler 1	2	3	4	5
T7	,739				
T8	,714				
T10	,732				
T31	,707		-,436		
T16	,688			,364	
T24	,618				
T2	,610	-,389		-,349	
T3	,602				
T1	,598	-,449		-,379	
T6	,594		,346		-,497
T30	,582				
T28	,582		-,501		
T33	,576		-,496		
T41	,559			,324	
T19	,549			,327	,355
T32	,449	,425			
T39	,384	,685			
T38	,486	,656			
T40	,439	,646			
T11	,386	-,337			,488
Özdeğer	6.91	2.41	1.36	1.14	1.01
Açıklanan Varyans (%)	34.56	12.04	6.81	5.72	5.03
Güvenirlilik	0.87				

Tablo 15 incelendiğinde, faktör analizi sonucu özdeğeri 1'den büyük olan 5 faktör bulunmuştur.

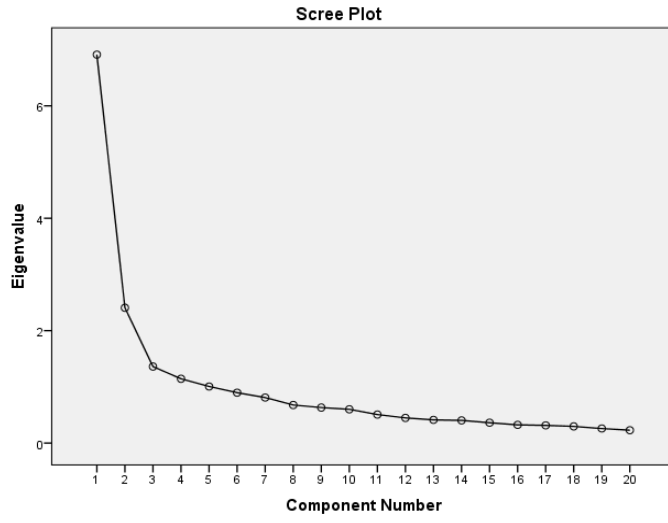
Birinci faktörün özdeğeri, kendisine yakın olan ikinci faktörün 3 katı kadar ve değişkenin %

34.56'sını tek başına açıklamaktadır. Ayrıca denemelik ölçeğin iç tutarlık katsayısının 0.87 gibi yüksek bir değer çıkması ölçeğin tek boyutlu olma eğiliminde olduğunun bir göstergesi olarak kabul edilebilir. Maddenin birden fazla faktöre yüksek değerde yük vermesi, ayrıca bu yükler arası farkın 0.10'den az olması durumunda bu maddeler ölçek kapsamından çıkartılmıştır. Ayrıca her bir faktör yükünü altında en az 3 maddenin bulunmasına dikkat edilmiştir. Özdeğeri en küçük faktörden başlanmak üzere, ölçütlere uymayan maddeler tek tek çıkartılmıştır. Her madde atımından sonra faktör analizi tekrar gerçekleştirilmiş ve faktör yükleri her defasında kontrol edilmiştir. Bunun sonucunda, T4, T5, T9, T13, T14, T15, T17, T18, T20, T22, T25, T26, T29 numaralı maddeler ölçekten çıkartılmıştır. Ölçeğin varimax rotasyonu sonucunda oluşan durum Şekil 2'de verilmiştir.

Tablo 16.

Varimax Rotasyonuna Göre Faktör Yük Dağılımı

Maddeler	Faktörler				
	1	2	3	4	5
T38	,821				
T40	,804				
T39	,792				
T32	,563				
T24	,551	,350			
T33		,762			
T31		,752			
T28		,679	,328		
T41		,605		,399	
T30	,353	,516			
T1			,804		
T2			,754	,332	
T3			,663		
T10			,661		
T6				,786	
T7		,330		,687	
T8	,336			,615	
T11					,772
T19					,720
T16		,387		,362	,620
Özdeğer	3.11	2.90	2.81	2.11	1.91
Açıklanan Varyans (%)	15.54	14.52	14.03	10.53	9.52
Güvenirlilik	0.87				

Şekil 2. Ölçeğin yapısını gösteren özdeğer grafiği

Faktör yük dağılımının daha net görebilmesi için yapılan varimax rotasyonu sonucunda, ölçeğin 5 bileşenli bir yapıda olduğu gözlenmiştir. Tablo 16 ve Şekil 2 beraber incelendiğinde, kalan 20 maddeden oluşan ölçeğin tek boyutlu ve 5 bileşenden oluştuğu görülmektedir. Ölçeğin açıkladığı toplam varyans % 64.15'tir.

Tablo 17.

Ölçekteki Maddelerin Aritmetik Ortalamaları, Standart Sapmaları, Faktör Analizi ve Faktörlerin Cronbach Alfa Sonuçları

Maddeler ve Bileşenler		Aritmetik Ort.	Standart sapma	Communality	Faktör Yüğü
Bileşen: Millilik $\alpha=.80$		Cr			
T38	Ülkemde ana dilim dışında bir dil kullanmaktan hoşlanmam.	3.06	1.22	.71	.82
T40	Ana dilimin dışındaki dilleri mecbur kaldığım için konuşurum.	2.94	1.27	.67	.80
T39	Ülkemin vatandaşlarının aralarında ana dilim dışında bir dil kullanmasından rahatsız olurum.	2.99	1.31	.66	.79
T32	Ana dilime yabancı sözcüklerin girmesinden rahatsız olurum.	3.31	1.27	.40	.56
T24	Lokanta, kafe, otel, alışveriş merkezi gibi yerlerin isminin sadece ana dilimde olmasını isterim.	3.39	1.18	.53	.55
Bileşen: Ana Dili Kullanımı		Cr $\alpha=.78$			
T33	Bir yabancınn ana dilimi konuştuğunu gördüğümde mutlu olurum.	4.37	.71	.67	.76
T31	Ana dilimi ve kültürümü geliştirmek için yapılacak proje, etkinlik, dernek faaliyetleri gibi çalışmalara katılmak isterim.	4.17	.76	.71	.75
T28	Evleneceğim kişinin ana dilimi bilmesini isterim.	3.93	.94	.68	.68
T41	Devletin ana dilimi ve kültürümü geliştirmek için bütçeden para ayırmasını desteklerim.	4.04	.94	.56	.61
T30	Ana dilimin konuşulduğu ortamlara daha kolay uyum sağlarım.	4.11	.83	.46	.52
Bileşen: Kimlik		Cr $\alpha=.80$			
T1	Ana dilimden memnunum.	4.43	.70	.75	.80
T2	Çocuğumun ana dilimi konuşabilmesi için çaba gösteririm.	4.40	.70	.71	.75
T3	Ana dilimin kendimi ifade etmem için yeterli bir dil olduğunu düşünürüm.	4.11	.97	.56	.66
T10	Ana dilim benim için diğer dillere göre ilk sırada gelir.	4.20	.96	.64	.66
Bileşen: Ana Dilin Gerekliğı		Cr $\alpha=.79$			
T6	Ana dilim kaybolursa kültürümün de kaybolacağına inanırım.	4.21	.97	.75	.79
T7	Ana dilimin ulusal kimliğimi korumak açısından önemli olduğunu düşünürüm.	4.32	.77	.74	.69
T8	Ana dilimi korumak için yasalar çıkarılmasını desteklerim.	4.14	.90	.65	.62
Bileşen: Öngörü		Cr $\alpha=.70$			
T11	Ana dilimin okulda öğretilmesi önemlidir.	4.22	.99	.65	.77
T19	Ana dilimin öneminin gelecekte artacağına inanırım.	4.03	.86	.63	.72
T16	Ana dilimin ülkemizin geleceğı açısından önemli olduğunu düşünürüm.	4.32	.71	.71	.62

Tablo 17 incelediğinde, her bileşenin adı, iç tutarlık katsayısı, kapsamındaki maddeler, her bir maddenin aritmetik ortalaması, standart sapması, communality ortak varyans değeri ve faktör yükleri görülmektedir. Buna göre, kapsamındaki maddeler açısından, 1. bileşen

“Millîlik ”, 2. bileşen “Ana Dili Kullanımı”, 3. bileşen “Kimlik”, 4. bileşen “Ana Dili Gerekliliği” ve 5. bileşen “Öngörü” adlarını almıştır.

Tablo 18.

Bileşen ve Toplam Puan Korelasyonları

Bileşenler		Millilik	Ana Dili Kullanım	Kimlik	Ana Dili Gerekliliği	Öngörü
Millilik	Pearson M.Ç.K.K.	-				
Ana Dili Kullanım	Pearson M.Ç.K.K.	.43**	-			
Kimlik	Pearson M.Ç.K.K.	.28**	.53**	-		
Ana Dili Gerekliliği	Pearson M.Ç.K.K.	.47**	.52**	.56**	-	
Öngörü	Pearson M.Ç.K.K.	.21**	.42**	.53**	.47**	-
Toplam	Pearson M.Ç.K.K.	.70**	.72**	.70**	.75**	.64**

*p<.05; **p<.01

Tablo 18’de her bileşenin birbiriyle ve toplam puanla korelasyon değerleri görülmektedir. Buna göre ölçekle en yüksek ilişkiyi, “Ana Dili Gerekliliği” bileşeni vermiştir. En düşük uyumu ise, “Öngörü” bileşeni vermiştir. Bileşenler arasındaki en yüksek ilişki, “Kimlik” ve “Ana Dili Gerekliliği” bileşenleri arasındadır. En düşük ilişki ise, “Millîlik” ve “Öngörü” bileşenleri arasındadır.

3.3.1.2.3. Güvenirlilik

Denemelik ölçeğin kendisinin ve alt boyutlarının, ayrıca nihai formun iç tutarlık katsayıları Cronbach α katsayısı kullanılarak hesaplanmıştır. Ölçeğin bütününe ait iç tutarlık katsayısı .87 (p<.05) olarak bulunmuştur. Bileşenlerin iç tutarlıkları tek tek incelediğinde; millîlik bileşeni için .80 (p<.05), ana dili kullanımı bileşeni için .78 (p<.05), kimlik bileşeni için .80 (p<.05), ana dili gerekliliği bileşeni için .79 (p<.05), öngörü bileşeni için .70 güvenirlilik değerleri bulunmuştur. Sosyal bilimler için alt sınır .70 (p<.05) olarak kabul edildiği

düşünülürse, ölçeğin alt bileşenleri ve ölçeğin tamamına ait olan iç tutarlık katsayılarının oldukça yüksek görülmektedir.

3.3.1.2.4. Geçerlik

Ölçeğin yapı geçerliğine ilişkin kanıtlar elde etmek için bireylerin yaşadıkları ülkelere, yaş gruplarına, cinsiyetlerine ve medeni durumlarına göre ikili olarak karşılaştırma yapılmıştır. Bu değişkenler açısından, toplam ölçek puanları ortalamaları, bağımsız gruplar için t testi ile karşılaştırılmıştır.

Araştırma boyunca tüm analizlerde, verilerin normallik sayıltısı göz önüne alınmış, buna uygun parametrik (ANOVA ve T-testi) testler yapılmış ve manidarlık düzeyi olarak .05 değeri kabul edilmiştir. Ayrıca .01 düzeyinde manidar olanlarda belirtilmiştir.

Tablo 19.

Ülkelere Göre Ölçek Toplam Puanı İçin Yapılan Varyans Analizi

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F değeri	p*
Gruplar arası	3342.07	4	835.52		
Gruplar içi	48080.81	169	284.50	2.94	.02*
Toplam	51422.87	173			

*p<.05; **p<.01 Varyansların homojenliği için Levene Testi F=.07; p>.05

Tablo 19’da görüldüğü gibi, ülkelere göre tutum puan ortalamaları arasındaki anlamlı farkı test etmek için yapılan varyans analizi sonucunda F değeri manidardır. (F=2.94; p<.05). Buna göre ülkelerin tutum puanları arasında manidar bir farklılaşma vardır. Bu manidarlığın hangi ülkelere göre farklılaştığını görmek için yapılan LSD testi sonucuna göre; Kırgızistan ile Türkmenistan arasında Kırgızistan lehine, Kırgızistan ile Kazakistan arasında ise Kırgızistan lehine, Azerbaycan ile Türkmenistan arasında Azerbaycan lehine, Azerbaycan ile Kazakistan arasında Azerbaycan lehine, manidar bir farklılık bulunmuştur.

Tablo 20.

Cinsiyete Göre Ölçek Toplam Puanı İçin Yapılan t Testi

Cinsiyet	N	Ort.	SS	T değeri	Sd	P
Erkek	85	155.95	16.64	3.09	172	.002**
Kadın	89	148.07	17.01			

*p<.05; **p<.01

Varyansların homojenliği için Levene Testi

F=.06; p>.05

Tablo 20’de görüldüğü gibi cinsiyet açısından erkekler lehine anlamlı bir farklılık bulunmaktadır (t=3.09; p<.01).

Tablo 21.

Medeni Duruma Göre Ölçek Toplam Puanı İçin Yapılan T Testi

Medeni Durum	N	Ort.	SS	T değeri	Sd	P
Evli	18	155.94	23.50	.79	18.96	.44
Bekar	156	155.46	16.40			

*p<.05; **p<.01

Varyansların homojenliği için Levene Testi F=8.79; p<.01

Tablo 21’de görüldüğü gibi medeni durum açısından anlamlı bir farklılık bulunamamıştır (t=.32; p>.05).

Tablo 22.

Yaş Gruplarına Göre Ölçek Toplam Puanı İçin Yapılan Varyans Analizi

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F değeri	P
Gruplar arası	1626.20	3	542.07	1.85	.14
Gruplar içi	49796.68	170	292.92		
Toplam	51422.87	173			

*p<.05; **p<.01

Varyansların homojenliği için Levene Testi

F=.81; p>.05

Tablo 22’de görüldüğü gibi, yaş gruplarına göre tutum puan ortalamaları arasındaki fark anlamlı değildir (F=1.59; p>.05).

3.3.1.2.5. Doğrulayıcı Faktör Analizi

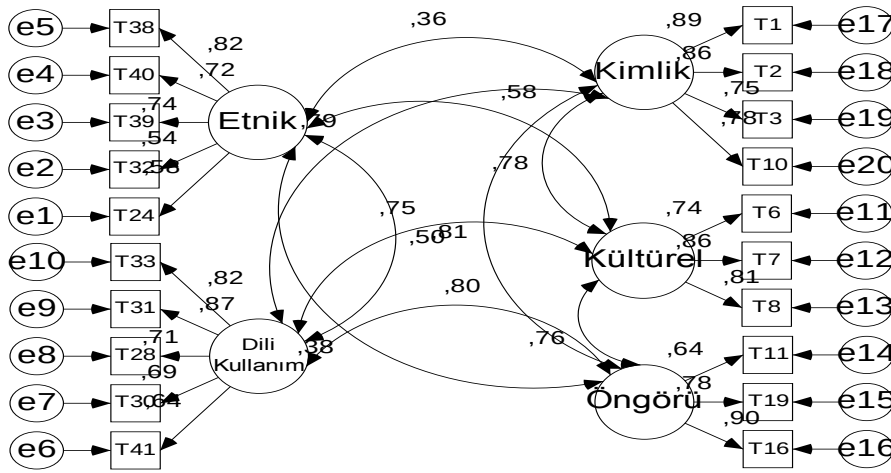
Açımlayıcı faktör analizi ile belirlenen model doğrulayıcı faktör analiziyle test edilmiştir. Analizler sonucunda modellere ilişkin uyum indeksleri tabloda verilmiştir. Tabloda modellere ilişkin verilen değerler model üzerinde herhangi bir modifikasyon yapılmadan elde edilen ham değerlerdir.

Yapılan analiz sonucunda elde edilen ki-kare istatistiğinin serbestlik derecelerine oranı (χ^2/df) 1,783 ($\chi^2=285,21$ $df=160$); kok ortalama kare yaklaşım hatası (RMSEA) 0,066; Tucker-Lewis indeks (TLI) değeri 0,929 ve karşılaştırmalı uyum indeks (CFI) değeri ise 0,941 olarak elde edilmiştir. Bir modelin özellikle karşılaştırmalı uyum indeks (CFI) ve Tucker- Lewis indeks (TLI) değerlerinin 0,90 veya üzerinde olması iyi uyum sağladığı anlamına gelmektedir. χ^2/df değerinin de 3'ten küçük olması modelin iyi derecede uyum sağladığını göstermektedir.

Tablo 23.

Ana Diline İlişkin Tutum Ölçeğinin Uyum İndeksleri

Kabul Edilebilir Uyum İndeksleri	Hesaplanan Uyum İndeksleri
$\chi^2/sd <5$	1,783
GFI >0.90	0.925
AGFI >0.90	0.911
CFI >0.90	0.941
RMSEA <0.08	0.066
RMR <0.08	0.045

Şekil 3. Modelin doğrulayıcı faktör analizi görüntüsü

3.3.2. Türk Cumhuriyetlerinde Türkiye Türkçesi Öğrenimine İlişkin Tutum Ölçeği Geliştirilmesi

Araştırmada, çalışmanın kapsamına ilişkin iki ayrı tutum ölçeği kullanılmıştır. İlki yukarıda belirtilen Türk Cumhuriyetlerinde Ana Diline İlişkin Tutum Ölçeğidir. Diğer Türk Cumhuriyetlerinde Türkiye Türkçesi Öğrenimine İlişkin Tutum Ölçeğidir. Her iki tutum ölçeğinin geliştirilmesi amacıyla taranan alan yazını, yararlanılan kaynaklar ve uygulama yapılan kitle ortaktır.

Alan yazın taraması sonucu Türkiye Türkçesi Öğrenimine İlişkin Tutum Ölçeği geliştirilmesi amacıyla yazılan maddeler, madde yazma tekniğine uygun olacak şekilde ölçme ve değerlendirme uzmanları tarafından gözden geçirilerek yeniden düzenlenmiştir. Bu şekilde 40 maddeye kadar indirilmiştir. Bu maddelerin ayıklanmasında, tutumun; psikolojik objesi ile ilişkili olup olmaması, bilişsel, duyuşsal ve davranışsal bileşenlerinin dikkate alınması ve olumlu-olumsuz olabileceği durumlar göz önüne alınmıştır.

Hazırlanan 40 madde, olumluluk ve olumsuzluk sıralamaları dikkate alınarak ve aynı zamanda cevaplayıcıların bir tepki kurulumuna neden olmayacak şekilde seçkisiz olarak denemelik ölçeğe yerleştirilmiştir. Ölçek; 5 dereceli, Likert tipi, 31 olumlu ve 9 olumsuz maddeden oluşmaktadır. Maddeler Likert tipine uygun olarak Kesinlikle Katılmıyorum”,

“Katılmıyorum”, “Kararsızım”, “Katılıyorum”, “Kesinlikle Katılıyorum” şeklinde derecelendirmiştir.

3.3.2.1. Ölçek Üzerinde Uygulanan İstatistiksel İşlemler

Nihai formun oluşturulması için, denemelik form üzerindeki 40 maddeden madde toplam test analizleri yapılmıştır. Bu analizler yapılmadan önce, olumsuzluk durumu bildiren 9 madde ters puanlanmış ve verilerin normal dağılım durumları incelenmiştir.

3.3.2.1.1. Ön Deneme Uygulaması ve Madde Seçimi

Denemelik form üzerinden veriler, gönüllülük esası ile toplanmıştır. Öncelikle kayıp veri analizi gerçekleştirilerek kayıp verilerin seçkisiz dağılıp dağılmadığı incelenmiştir. Analiz sonucunda ölçeğin tamamını yanıtlamayan 3 birey analize dâhil edilmemiştir. Düzenlenen veriler üzerinden toplam puanlar alınarak, bunlardan uç değer teşkil eden 6 birey ölçekten çıkarılmıştır. Kullanılacak madde analizi yöntemlerin temel sayıtlıların yerine getirilip getirilmediği tespit edilmiştir. Bunun için ilk önce normallik sayıltısı için (Kalaycı, 2008) “Kolmogorov-Smirnov ve Saphiro-Wilk Normallik Testleri” yapılmış ve çalışma grubunun normal dağıldığı görülmüştür (KS:0.063; $p>.05$, SW:0.991; $p>.05$). Bu analizlerden sonra çalışmaya 180 birey ile devam edilmiştir.

3.3.2.1.2. Madde Analizi

Madde analizi yöntemi olarak, ilk önce madde toplam test korelasyonlarına bakılmıştır. Korelasyon katsayısı .20 değerinin üzerinde ve .05 düzeyinde anlamlı olan maddeler seçilmiştir.

Tablo 24.

Denemelik Ölçeğin Madde Toplam Test Korelasyon Değerleri

Maddeler	R _{Topl}	Maddeler	R _{Topl}	Maddeler	R _{Topl}	Maddeler	R _{Topl}
M1	.38**	M11	-.02	M21	.66**	M31	.19*
M2	.26**	M12	.34**	M22	.43**	M32	.24**
M3	.11	M13	.60**	M23	.07	M33	.36**
M4	.45**	M14	.53**	M24	.15*	M34	.42**
M5	.43**	M15	.48**	M25	.42**	M35	.39**
M6	.50**	M16	.52**	M26	.40**	M36	.16*
M7	.21**	M17	.02	M27	-.01	M37	-.03
M8	.56**	M18	.40**	M28	.01	M38	.37**
M9	.03	M19	.45**	M29	.09	M39	.06
M10	-.03	M20	.60**	M30	.07	M40	.25**

*p<.05; **p<.01

Tablo 24 incelendiğinde belirtilen korelasyon değerinin altındaki M3, M9, M10, M11, M17, M23, M24, M27, M28, M29, M30, M31, M36, M37 ve M39 numaralı maddeler (15 madde) denemelik ölçekten çıkartılmıştır.

Madde toplam test analizleri sonrasında, ölçekte kalan 25 maddeye, ölçeğin yapısını belirlemek amacıyla faktör analizi yapılmış ve varimax döndürmesi uygulanmıştır (Blalock, 1960, s. 383). Verilerin faktör analizine uygunluğu Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) katsayısı ve Bartlett Sphericity testi ile incelenmiştir. KMO katsayısı, verilerin ve örneklem büyüklüğünün seçilen analize uygun ve yeterli olduğunu belirlemede kullanılan istatistiksel bir tekniktir. Bartlett Sphericity testi, verilerin çok değişkenli normal dağılımdan gelip gelmediğini yani, “korelasyon matrisi birim matrise eşittir” hipotezini test eden bir tekniktir.

Tablo 25.

KMO ve Bartlett Sphericity Testi Sonuçları

KMO	0.87
Ki-Kare	3557.74
Bartlett Sphericity	780
Serbestlik Derecesi	.01
Manidarlık	

KMO katsayısının .87 olarak bulunması veri yapısının faktör analizi yapabilmek için yeterli olduğu anlamına gelmektedir (Çokluk, Şekercioğlu ve Büyüköztürk, 2014). Bu test sonucunda bir Ki-Kare değeri elde edilmektedir. Ki-Kare değerinin anlamlı çıkması ($\chi^2=3557.74$; $p<.01$), hipotezin

reddedilmesinin ve verilerin çok değişkenli normal dağılımdan geldiğinin göstergesidir (Field, 2009; Green ve Salkind, 2008).

Daha önce geliştirilen likert tipi ölçekler incelediğinde, literatürde faktör yüklerinin alt sınırı olarak 0,30 ile 0,40 arasında değiştii görülmektedir. Bu araştırmada temel bileşenler analizine göre madde seçiminde alt sınır olarak 0,30 değeri kabul edilmiş, maddenin iki ayrı faktöre yük vermesi durumunda ise aradaki farkın 0,10'ı geçmemesine bir ölçüt olarak görülmüş ve özdeğeri 1,00'den büyük olan faktörler üzerinden işlem yapılmıştır (Tabachnick ve Fidell, 2007). Madde atım sürecinde, madde toplam test korelasyonu, faktör analizi ve ölçeğin iç tutarlık katsayısı birlikte dikkate alınmıştır. Belirtilen ölçütlere uymayan maddeler ölçekten çıkartılmıştır. Her madde atımından sonra faktör analizi tekrar tekrar uygulanarak ölçeğin faktör yapısı sürekli incelenmiştir.

Tablo 26.

Denemelik Ölçeğin Faktör Analizi ve Güvenirlik Sonuçları

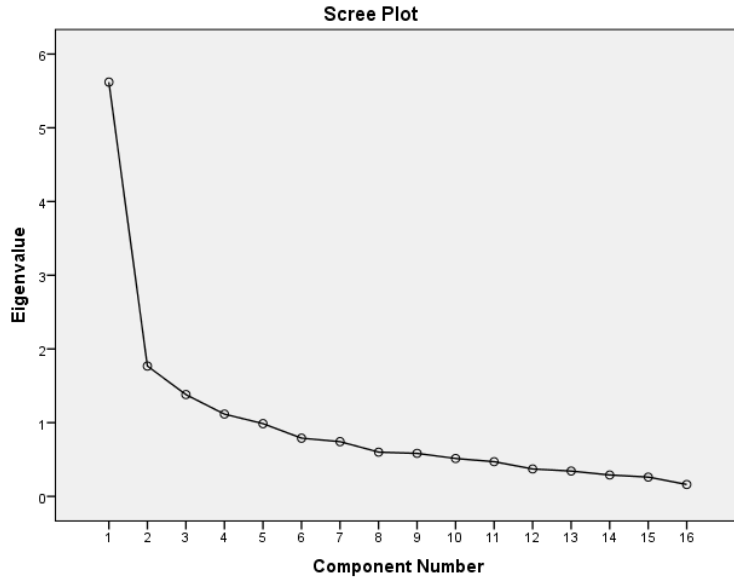
Maddeler	Faktörler 1	2	3	4
M13	,728	,371		
M20	,705	,417		
M16	,694			-,396
M34	,665			
M25	,665	-,400		,340
M15	,653			-,400
M26	,636	-,424		,321
M19	,628		,461	
M5	,601			
M8	,583	,461		
M6	,580	,412		
M12	,579			
M35	,550			-,439
M32		,626	,472	
M40		,312	,701	
M18	,512		,538	
Özdeğer	5.62	1.77	1.38	1.12
Açıklanan Varyans (%)	35.13	11.05	8.63	6.98
Güvenirlik	0.87			

Tablo 26 incelendiğinde, faktör analizi sonucu özdeğeri 1’den büyük olan 4 faktör bulunmuştur. Birinci faktörün özdeğeri, kendisine yakın olan ikinci faktörün 3 katından daha büyüktür ve değişkenin % 35.13’ünü tek başına açıklamaktadır. Ayrıca denemelik ölçeğin iç tutarlık katsayısının 0.87 gibi yüksek bir değer çıkması ölçeğin tek boyutlu olma eğiliminde olduğunun bir göstergesi olarak kabul edilebilir. Maddenin birden fazla faktöre yüksek değerde yük vermesi, ayrıca bu yükler arası farkın 0.10’dan az olması durumunda bu maddeler ölçek kapsamından çıkartılmıştır. Ayrıca her bir faktör yükünün altında en az 3 maddenin bulunmasına dikkat edilmiştir. Özdeğeri en küçük faktörden başlanmak üzere, ölçütlere uymayan maddeler tek tek çıkartılmıştır. Her madde atımından sonra faktör analizi tekrar gerçekleştirilmiş ve faktör yükleri her defasında kontrol edilmiştir. Bunun sonucunda, M2, M4, M14, M16, M21 numaralı maddeler ölçekten çıkartılmıştır. Ölçeğin varimax rotasyonu sonucunda oluşan durum Tablo 27’de verilmiştir.

Tablo 27.

Varimax Rotasyonuna Göre Faktör Yük Dağılımı

Maddeler	Faktörler 1	2	3	4
M6	,759			
M20	,754	,308		
M8	,744			
M13	,729	,311		
M5	,650			
M16	,326	,720		
M15		,715		
M35		,681		
M34		,591	,318	
M12		,590		
M18			,801	
M19		,332	,728	
M25			,679	-,396
M26			,666	-,403
M40				,767
M32				,753
Özdeğer	3.08	2.74	2.47	1.59
Açıklanan Varyans (%)	19.27	17.13	15.44	9.94
Güvenirlilik	0.87			

Şekil 4. Ölçeğin yapısını gösteren özdeğer grafiği

Faktör yük dağılımının daha net görebilmesi için yapılan varimax rotasyonu sonucunda, ölçeğin 4 bileşenli bir yapıda olduğu gözlenmiştir. Tablo 27 ve Şekil 4 beraber incelendiğinde, kalan 16 maddeden oluşan ölçeğin tek boyutlu ve 4 bileşenden oluştuğu görülmektedir. Ölçeğin açıkladığı toplam varyans % 61.78'tir.

Tablo 28.

Ölçekteki Maddelerin Aritmetik Ortalamaları, Standart Sapmaları, Faktör Analizi ve Faktörlerin Cronbach Alfa Sonuçları

Maddeler ve Bileşenler		Aritmetik Ort.	Standart sapma	Communality	Faktör Yüklü
I.	Bileşen: ÖNEM Cr $\alpha=.83$				
M5	Türkçe dünyadaki önemli dillerden biridir.	3.61	1.03	.51	.76
M6	Türkçenin seçmeli ders olarak okutulmasını isterim.	3.70	.97	.60	.75
M8	Ülkemizde Türkçe öğretilmesi devlet politikası olsun.	3.17	1.12	.61	.74
M13	Türkçenin ülkemizde kullanılan yabancı diller arasında öncelikli olmasını isterim.	3.57	1.04	.68	.73
M20	Ülkemizde ilkokuldan itibaren Türkçe öğretilmesini isterim.	3.24	1.07	.69	.65
II.	Bileşen: İLETİŞİM Cr $\alpha=.78$				
M12	Türkçe konuşan insanlarla iletişim kurmak isterim.	4.05	.83	.45	.72
M15	Türkçe müzik dinlemeyi severim.	3.98	.91	.59	.71
M16	Türkçe ile yayın yapan tv programı, film, dizi gibi yapımları takip ederim.	3.88	1.02	.64	.68
M34	Türkçenin kulağa hoş gelen bir dil olduğunu düşünüyorum.	4.01	.87	.53	.59
M35	Türkçe öğretimi materyallerine ilgi duyarım.	3.90	.85	.50	.59
III.	Bileşen: OLUMLU Cr $\alpha=.80$				
M18	Türkçe öğrenmek iş kariyerim için yararlıdır.	3.88	.90	.70	.80
M19	Türkçe öğrenmenin benim için yararlı olacağını düşünüyorum.	4.08	.72	.68	.73
M25	Türkçenin konuşulduğu kültüre karşı ilgim var.	3.78	.96	.72	.68
M26	Türkçenin konuşulduğu ülkeye karşı ilgim var.	3.82	.93	.69	.67
IV.	Bileşen: OLUMSUZ Cr $\alpha=.57$				
M32	Türkçe öğrenmenin zor olduğunu düşünürüm.	1.98	1.04	.69	.77
M40	Türkçe konuşmanın zor olduğunu düşünürüm.	2.48	1.23	.61	.75

Tablo 28 incelediğinde, her bileşenin adı, iç tutarlık katsayısı, kapsamındaki maddeler, her bir maddenin aritmetik ortalaması, standart sapması, communality ortak varyans değeri ve faktör yükleri görülmektedir. Buna göre, kapsamındaki maddeler açısından, 1. bileşen “Önem”, 2. bileşen “İletişim”, 3. bileşen “Olumlu”, 4. bileşen “Olumsuz” adlarını almıştır.

Tablo 29.

Bileşen ve Toplam Puan Korelasyonları

Bileşenler		Önem	İletişim	Olumlu	Olumsuz
Önem	Pearson M.Ç.K.K.	-			
İletişim	Pearson M.Ç.K.K.	.56**	-		
Olumlu	Pearson M.Ç.K.K.	.43**	.55**	-	
Olumsuz	Pearson M.Ç.K.K.	-.04	-.15*	-.17*	-
Toplam	Pearson M.Ç.K.K.	.69**	.59**	.52**	.29**

*p<.05; **p<.01

Tablo 29’da her bileşenin birbiriyle ve toplam puanla korelasyon değerleri görülmektedir. Buna göre ölçekle en yüksek ilişkiyi, “Önem” bileşeni vermiştir. En düşük uyumu ise, “Olumsuz” bileşeni vermiştir. Bileşenler arasındaki en yüksek ilişki, “Önem” ve “İletişim” bileşenleri arasındadır. En düşük ilişki ise, “Olumlu” ve “Olumsuz” bileşenleri arasındadır.

3.3.2.1.3. Güvenirlilik

Denemelik ölçeğin kendisinin ve alt boyutlarının, ayrıca nihai formun iç tutarlık katsayıları Cronbach α katsayısı kullanılarak hesaplanmıştır. Ölçeğin bütününe ait iç tutarlık katsayısı .87 (p<.05) olarak bulunmuştur. Bileşenlerin iç tutarlıkları tek tek incelediğinde; Önem bileşeni için .83 (p<.05), İletişim bileşeni için .78 (p<.05), Olumlu bileşeni için .80 (p<.05), Olumsuz bileşeni için .57 (p<.05) güvenirlilik değerleri bulunmuştur. Sosyal bilimler için alt sınır .70 (p<.05) olarak kabul edildiği düşünülürse, ölçeğin “Olumsuz” bileşenin yeterli güvenirlilikte olmadığı görülmektedir, ancak ölçeğin tamamına ait olan iç tutarlık katsayısı oldukça yüksek görülmektedir.

3.3.2.1.4. Geçerlik

Ölçeğin yapı geçerliğine ilişkin, kanıtlar elde etmek için bireylerin yaşadıkları ülkelere, yaş gruplarına, cinsiyetlerine ve medeni durumlarına göre ikili olarak karşılaştırılmışlardır. Bu değişkenler açısından, toplam ölçek puanları ortalamaları, bağımsız gruplar için t testi ile karşılaştırılmıştır.

Araştırma boyunca tüm analizlerde, verilerin normallik sayıltısı göz önüne alınmış, buna uygun parametrik (ANOVA ve T-testi) testler yapılmış ve manidarlık düzeyi olarak .05 değeri kabul edilmiştir. Ayrıca .01 düzeyinde anlamlı olanlar da belirtilmiştir.

Tablo 30.

Ülkelere Göre Ölçek Toplam Puanı İçin Yapılan Varyans Analizi

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F değeri	P*
Gruplar arası	321.53	4	80.38		
Gruplar içi	18956.53	175	108.32	.74	.565
Toplam	19278.07	179			

*p<.05; **p<.01

Varyansların homojenliği için Levene Testi

F=.34; p>.05

Tablo 30’da görüldüğü gibi, ülkelere göre tutum puan ortalamaları arasındaki farkın manidarlığını test etmek için yapılan varyans analizi sonucunda F değeri manidar değildir (F=.74; p>.05). Buna göre ülkelerin tutum puanları arasında anlamlı bir farklılaşma yoktur. Ölçeğin tüm ülkelerde benzer bir yapıyı ölçtüğü söylenebilir.

Tablo 31.

Cinsiyete Göre Ölçek Toplam Puanı İçin Yapılan T Testi

Cinsiyet	N	Ort.	SS	T değeri	Sd	P
Erkek	86	132.51	10.09	3.28	178	.001**
Kadın	94	127.56	10.12			

*p<.05; **p<.01 *Varyansların homojenliği için Levene Testi F=.01; p>.05*

Tablo 31’de görüldüğü gibi cinsiyet açısından erkekler anlamlı bir farklılık bulunmaktadır (t=3.28; p>.01).

Tablo 32.

Medeni Duruma Göre Ölçek Toplam Puanı İçin Yapılan T Testi

Medeni Durum	N	Ort.	SS	T değeri	Sd	P
Evli	21	130.62	8.60	.32	178	.75
Bekar	159	129.84	10.61			

*p<.05; **p<.01

Varyansların homojenliği için Levene Testi

$F=1.04$; $p>.05$

Tablo 32’de görüldüğü gibi medeni durum açısından manidar bir farklılık bulunamamıştır ($t=.32$; $p>.05$).

Tablo 33.

Yaş Gruplarına Göre Ölçek Toplam Puanı İçin Yapılan Varyans Analizi

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F değeri	P
Gruplar arası	507.56	3	169.19	1.59	.19
Gruplar içi	18770.50	176	106.65		
Toplam	19278.06	179			

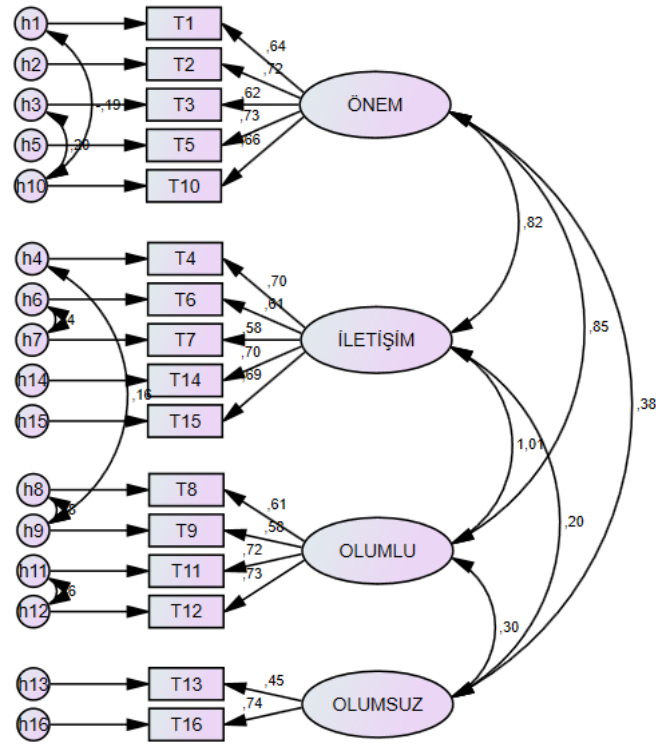
*p<.05; **p<.01 *Varyansların homojenliği için Levene Testi* $F=.81$; $p>.05$

Tablo 33’te görüldüğü gibi, yaş gruplarına göre tutum puan ortalamaları arasındaki fark anlamlı değildir ($F=1.59$; $p>.05$).

3.3.2.1.5. Doğrulayıcı Faktör Analizi

Doğrulayıcı faktör analizi, daha önce araştırmacı tarafından belirlenmiş bir modelin doğrulanmasını test etmek amacıyla kullanılır. Ölçek maddeleri, yapılandırıldığı düşünülen birden fazla örtük değişkenin, başka örtük değişken tarafından açıklandığı varsayılır ve bu varsayımın veriye uygunluğu test edilir (Şimşek, 2007).

Ölçeğin yapısına ilişkin kurulan model ve değişkenlere (gözlenen-örtük) ait standartlaştırılmış kestirimler Şekil 5’te verilmiştir.

Şekil 5. Ölçeğin yapısına ilişkin kurulan model ve standartlaştırılmış kestirim değerleri

Model incelendiğinde, h1-h10, h3-h10, h4-h9, h6-h7, h8-h9 ve h11-h12 hata değişkenleri arasında modifikasyon işlemleri gerçekleştirilmiştir. Model uygunluğunun değerlendirilmesinde kullanılan birbirinden farklı uyum iyiliği indeksleri ve bu indekslerin sahip olduğu istatistiksel fonksiyonlar mevcuttur (Gizir, 2005).

Buna göre, yapılan doğrulayıcı faktör analizi sonuçlarına ilişkin uyum indeksleri de verilmiştir.

Tablo 34.

Ölçeğin Yapısına İlişkin Doğrulamalı Faktör Analizi Uyum İndeksleri

Uyum İndeksleri	Mükemmel Uyum Ölçütü	Kabul Edilebilir Uyum Ölçütü	Hesaplanan Değerler	Sonuç
χ^2/sd	0 – 3	3 – 5	4.69	İyi Uyum
RMSEA	$.00 \leq RMSEA \leq .05$	$.05 < RMSEA \leq .10$	.05	Mükemmel Uyum
SRMR	$.00 \leq SRMR \leq .05$	$.05 < SRMR \leq .10$	.04	Mükemmel Uyum
GFI	$.95 \leq GFI \leq 1.00$	$.90 \leq GFI < .95$	.96	Mükemmel Uyum
AGFI	$.90 \leq AGFI \leq 1.00$	$.85 \leq AGFI < .90$	.94	Mükemmel Uyum
NFI	$.95 \leq NFI \leq 1.00$	$.90 \leq NFI < .95$	.95	Mükemmel Uyum
CFI	$.95 \leq CFI \leq 1.00$	$.90 \leq CFI < .95$	.96	Mükemmel Uyum

Yapılan analiz sonucunda elde edilen ki-kare istatistiğinin serbestlik derecelerine oranı (χ^2/df) 4.69 ($\chi^2=432,11$ $df=92$); kök ortalama kare yaklaşım hatası (RMSEA) .05; standardize edilmiş kök ortalama kare hatası (SRMR) .04; uyum iyiliği indeksi (GFI) .96; düzeltilmiş uyum iyiliği indeksi (AGFI) .94; normlanmış uyum indeksi (NFI) .95; karşılaştırmalı uyum indeks (CFI) değeri ise 0.96 olarak elde edilmiştir. χ^2/df değerinin de 3'ten büyük olması modelin iyi derecede uyum sağladığını göstermektedir. Ayrıca, RMSEA, SRMR, GFI, AGFI, NFI ve CFI değerlerinin beklenen değerler arasında olduğundan modelin mükemmel uyum sağladığı söylenebilmektedir.

3.4. Verilerin Toplanması

Verileri elde etmek için, kişisel bilgi formu, dil kullanım anketi ve Türk Cumhuriyetlerinde ana diline ve Türkiye Türkçesi öğrenimine yönelik iki ayrı tutum ölçeği kullanılmıştır. İlgili formlar uygulama yapılan ülkeye göre katılımcıların diline (Kazakça, Kırgızca, Özbekçe, Türkmençe veya Azerbaycan dili) çevrilmiş bu şekilde uygulanmıştır.

Verilerin toplanmasına yönelik, araştırmanın danışmanı ve konuya dair uzman kişiler ile yapılan görüşmeler sonucunda, uygulamanın yapılacağı yerler ve zaman dilimi kararlaştırılmıştır. İlgili planlamalarda, finansal durum ve resmi görevlendirilme süresi göz önünde bulundurulmuştur. Planlamaların devamında, Türk Cumhuriyetlerindeki muhataplarla iletişime geçilmiş, konuyla ilgili resmi işlemler (akademik çalışma için izin belgeleri, Özbekistan için vize alınması vb.) tamamlanmıştır.

Çalışma kapsamında Türkmenistan haricindeki dört Türk Cumhuriyetine gidilmiştir. Türkmenistan'a gidilmemesinde, alanyazında da belirtilen ülkedeki politik durum ve koşullar etkili olmuştur. Cumhuriyetlerdeki uygulamalar için ülkelerin başkentleri veya önemli büyük şehirleri seçilmiştir. Bu tercihte, başkente ve diğer önemli büyük şehirlere ülkenin her yerinden öğrenci gelmesi ve ülkenin genelini temsil etmeye daha yakın bir lokasyon olması, ulaşılabilirlik ve yerel bağlantılar gibi unsurların etkisi vardır. Uygulama için her ülkede en az 100 öğrenci olması gerektiğiyle ilgili planlama yapılmış, belirlenen çalışma süresinde mümkün olduğunca çok kişiye ulaşılmaya çalışılmıştır. Ulaşılan kişi sayısı kurulan yerel bağlantının durumu ve ülkelerin kendine has koşulları nedeniyle ülkeden ülkeye farklılık göstermiştir.

Uygulama süreci Eylül – Kasım 2017 tarihini kapsamaktadır. Sırasıyla Azerbaycan (Bakü), Özbekistan (Taşkent), Kırgızistan (Bişkek) ve Kazakistan'da (Almatı) uygulama yapılmıştır. Bunun için her ülkede üç ayrı üniversitenin farklı bölümleri seçilmiştir. Uygulama yapılan üniversiteler: Bakü Avrasya Üniversitesi, Azerbaycan Diller Üniversitesi, Hazar Üniversitesi (Azerbaycan), Özbekistan Milli Üniversitesi, Şark Şinastık Enstitüsü, Ali Şir Nevaî Üniversitesi (Özbekistan), Yusuf Balasagun Kırgız Milli Üniversitesi, Kırgızistan Türkiye Manas Üniversitesi, Bişkek Sosyal Bilimler Üniversitesi (Kırgızistan) Turan Üniversitesi, Kazak Devlet Kızlar Pedagoji Üniversitesi, Al- Farabi Kazak Ulusal Üniversite (Kazakistan).

Uygulama için üniversiteler önceden belirlenmiş ve izinler alınmış olmakla birlikte uygulama yapılan bölümler süreç içerisinde araştırmacının talepleri, ilgili akademik ve idari

personelin yönlendirmesi ile belirlenmiştir. Üniversite öğrencilerinin genelini ifade edebilmesi açısından kurum yapısı elverdiğince farklı bölümlerde (bölümler çalışma grubu kısmında belirtilmiştir) uygulama yapılmaya çalışılmıştır.

Uygulama için sınıflara dersin öğretim üyesi veya süreçte yardımcı olan yetkili kişi ile birlikte girilmiş, öğrencilere bu kişi tarafından araştırmacı tanıtılmıştır. Ölçme araçlarının başındaki kısa yönerge ile birlikte, araştırmacı tarafından da çalışmanın önemi ve bu konuda katılımcılardan beklenenlerle ilgili kısa bir açıklamada bulunulmuştur. Açıklamaların dil açısından anlaşılmadığı yerlerde yardımcı olan kişi veya ilgili öğretim üyesi tarafından çeviri yapılmıştır. Uygulama süresi olarak 15dk belirlenmiş, uygulama esnasında öğrencilerin formları 15-20 dk içerisinde tamamladıkları görülmüştür.

3.5. Verilerin Analizi

Katılımcıların anket sorularına ve ölçek maddelerine verdikleri cevapların dağılımı frekans analizi ile incelenmiştir. Ana diline ilişkin tutum ve Türkiye Türkçesi öğrenimine ilişkin tutum ölçeklerinin her ülkede ayrı ayrı cinsiyet ve yaş durumuna göre anlamlı düzeyde farklılık gösterip göstermediği, bağımsız gruplarda t testi ve tek yönlü varyans analizi ile incelenmiştir. Tek yönlü varyans analizi sonucunda anlamlı farklılık çıkması durumunda, farklılığın hangi gruptan kaynaklandığını tespit etmek amacıyla TUKEY testi kullanılmıştır. Aynı şekilde ölçeklerin ülkelere göre anlamlı farklılık gösterip göstermediği tek yönlü varyans analizi ile incelenmiştir. Evli katılımcı sayısının azlığı nedeniyle, medeni duruma dair sonuçlarının nitelikli ve doğru bir veri sağlayamayacağı düşünülmüş, uzman görüşü de alınarak medeni durum değişkeni analizde yer almamıştır. Anket sorularına verilen cevapların ülkelere göre dağılımları çapraz tablolar oluşturularak incelenmiştir. Analizler %95 güven düzeyinde SPSS 20.0 yazılı kullanılarak yapılmıştır. Ayrıca sahada bulunan süreçte araştırmacı tarafından yapılan konuya ilişkin gözlemlere de yer verilmiştir.

BÖLÜM IV

BULGULAR

4.1. Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

4.1.1. Katılımcıların Kendini En Rahat İfade Edebildiği Dile İlişkin Bulgular,

Tablo 35.

En Rahat İfade Edilen Dile İlişkin Dağılım

		Ülke									
		Azerbaycan		Türkmenistan		Özbekistan		Kırgızistan		Kazakistan	
		N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Kendini en rahat ifade edildiğin dil	Ana dili	291	87,7%	88	67,2%	252	81,0%	82	32,9%	127	54,3%
	Rusça	5	1,5%	6	4,6%	16	5,1%	32	12,9%	9	3,8%
	İkisinde	24	7,2%	31	23,7%	38	12,2%	134	53,8%	96	41,0%
	Başka dilde	12	3,6%	6	4,6%	5	1,6%	1	,4%	2	,9%

Ülkelere göre katılımcıların kendini en rahat ifade ettiği dil dağılımı incelendiğinde; Azerbaycan’da birinci sırada ana dili (%87,7), ikinci sırada her ikisi de (%7,2), üçüncü sırada başka dilde (%3,6) gelmekte, onları Rusça (%1,5) takip etmektedir. İlgili verilere baktığımızda, Azerbaycan’daki katılımcılar tarafından ana dili seçeneğinin en yüksek oranda tercih edildiği görülmektedir.

Türkmenistan’da birinci sırada ana dili (%67,2), ikinci sırada her ikisi de (%23,7) gelmekte, onları Rusça (%4,6) ve başka dilde (%4,6) takip etmektedir. Türkmenistan’daki katılımcılar tarafından ana dili seçeneğinin en yüksek oranda tercih edildiği görülmektedir. %23,7’lik

oran ise, katılımcıların bir kısmının kendilerini her iki dilde (ana dilleri ve Rusça) rahat ifade edebildiklerini göstermektedir.

Özbekistan’da birinci sırada ana dili (%81), ikinci sırada her ikisi de (%12,2), üçüncü sırada Rusça (%5,1) gelmekte, onları başka dilde (%1,6) takip etmektedir. Özbekistan’daki katılımcılar tarafından ana dili seçeneğinin en yüksek oranda tercih edildiği görülmektedir.

Kırgızistan’da birinci sırada her ikisi de (%53,8), ikinci sırada ana dili (%32,9) üçüncü sırada Rusça (%12,9) gelmekte, onları başka dilde (%0,4) takip etmektedir. Kırgızistan’daki katılımcılar tarafından her iki dilde (ana dilleri ve Rusça) seçeneğinin en yüksek oranda tercih edildiği görülmektedir. Kırgızistanlı katılımcıların büyük bölümünün kendilerini en rahat ifade edebildikleri dile ilişkin ana dilleri ve Rusça eşit olarak yer almaktadır.

Kazakistan’da birinci sırada, ana dili (%54,3) ikinci sırada her ikisi de (%41), üçüncü sırada Rusça (%3,8) gelmekte, onları başka dilde (%0,9) takip etmektedir. Kazakistan’daki katılımcılar tarafından ana dili seçeneğinin en yüksek oranda tercih edildiği görülmektedir. %41’lik oran katılımcıların önemli bir bölümünün kendilerini her iki dilde de (ana dilleri ve Rusça) rahat ifade edebildiklerini göstermektedir.

4.2. İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

4.2.1. Katılımcıların Ana Dilleri ve Rusça Kullanım Sıklığına İlişkin Bulgular

Tablo 36.

Ülkelere Göre Ana Dili Kullanım Sıklığına İlişkin Dağılım

			Ana dili sıklık				Total
			Her zaman	Genellikle	Bazen	Hiç bir zaman	
Ülke	Azerbaycan	N	300	27	5	1	333
		%	90,1%	8,1%	1,5%	,3%	100,0%
	Türkmenistan	N	45	44	38	2	129
		%	34,9%	34,1%	29,5%	1,6%	100,0%
	Özbekistan	N	197	104	6	2	309
		%	63,8%	33,7%	1,9%	,6%	100,0%
	Kırgızistan	N	140	76	33	0	249
		%	56,2%	30,5%	13,3%	0,0%	100,0%
	Kazakistan	N	174	41	12	3	230
		%	75,7%	17,8%	5,2%	1,3%	100,0%
Total	N	856	292	94	8	1250	
	%	68,5%	23,4%	7,5%	,6%	100,0%	

Ki kare =243,552; p=0,000

Katılımcıların dil kullanım sıklıklarına ilişkin bulgulara bakıldığında Azerbaycanlı katılımcıların %90 oranında Azerbaycan dilini her zaman kullandıkları dil olarak belirtmişlerdir. Genellikle kullanan katılımcı oranı %8'dir. Geri kalan dağılım şöyledir: Bazen kullananların oranı %1,5, hiçbir zaman kullanmayanların oranı ise %0,3'tür. Azerbaycan ana dil kullanım sıklığı açısından diğer cumhuriyetler içerisinde en üst sırada yer almaktadır.

Türkmenistan'da her zaman ana dilini kullananların oranı %34,9, genellikle kullananların oranı %34,1'dir. Bazen kullananların oranı %29,5, hiçbir zaman kullanmayanların oranı ise %1,6'dır. Türkmenistan ana dili kullanım sıklığı açısından diğer Türk Cumhuriyetleri içerisinde en alt sırada yer almaktadır.

Özbekistan’da her zaman ana dilini kullananların oranı %63,8, genellikle kullananların oranı %33,7’dir. Bazen kullananların oranı %1,9, hiçbir zaman kullanmayanların oranı ise %0,6’dır.

Kırgızistan’da her zaman ana dilini kullananların oranı %56,2, genellikle kullananların oranı %30,5’tir. Bazen kullananların oranı %13,3’tür.

Kazakistan’da her zaman ana dilini kullananların oranı %75,7 genellikle kullananların oranı %17,8’dir. Bazen kullananların oranı %5,2, hiçbir zaman kullanmayanların oranı ise %1,3’tür. Kişilerin bulundukları ülkelerinin dillerini kullanma sıklığı ile ülke arasında anlamlı düzeyde ilişki bulunmaktadır ($p<0,05$).

Tablo 37.

Ülkelere Göre Rusça Kullanım Sıklığına İlişkin Dağılım

		Rusça sıklık				Total	
		Her zaman	Genellikle	Bazen	Hiç bir zaman		
Ülke	Azerbaycan	N	8	47	131	146	332
		%	2,4%	14,2%	39,5%	44,0%	100,0%
	Türkmenistan	N	6	31	82	11	130
		%	4,6%	23,8%	63,1%	8,5%	100,0%
	Özbekistan	N	46	38	213	18	315
		%	14,6%	12,1%	67,6%	5,7%	100,0%
	Kırgızistan	N	35	177	38	0	250
		%	14,0%	70,8%	15,2%	0,0%	100,0%
	Kazakistan	N	28	79	124	0	231
		%	12,1%	34,2%	53,7%	0,0%	100,0%
Total	N	123	372	588	175	1258	
	%	9,8%	29,6%	46,7%	13,9%	100,0%	

Ki kare =638,267; $p=0,000$

Katılımcıların Rusça dil kullanım sıklıklarına ilişkin bulgulara bakıldığında Azerbaycanlı katılımcıları en yüksek oranda Rus dilini (%44) hiçbir zaman kullanmadıklarını belirtmişlerdir. %44’lük bir kesim dışındaki katılımcıların Rusçayı belirli sıklıklarda

kullandıkları görülmektedir. Burada en yüksek oran (%39,5) bazen seçeneğinde toplanmıştır. Genellikle seçeneği (%14,2) ve her zaman seçeneği (%2,4)'tür. Tablo 37 incelendiğinde, Türk Cumhuriyetleri içerisinde Rusça kullanım sıklığında en düşük oranın Azerbaycan'a ait olduğunu göstermektedir.

Türkmenistanlı katılımcı sonuçlarına baktığımızda, %8,5'lik bir kesim dışındaki katılımcıların Rusçayı belirli sıklıklarda kullandıkları görülmektedir. Burada en yüksek oran (%63,1) bazen seçeneğinde toplanmıştır. Genellikle seçeneği (%23,8) ve her zaman seçeneği (%4,6) 'dır.

Özbekistanlı katılımcı sonuçlarına baktığımızda, %5,7'lik bir kesim dışındaki katılımcıların Rusçayı belirli sıklıklarda kullandıkları görülmektedir. Burada en yüksek oran (%67,6) bazen seçeneğinde toplanmıştır. Her zaman seçeneği (%14,6), genellikle seçeneği (%12,1)'dir.

Kırgızistanlı katılımcı sonuçlarına baktığımızda, katılımcıların tamamının Rusçayı belirli sıklıklarda kullandıkları görülmektedir. Rusçayı hiçbir zaman kullanmıyorum diyen katılımcı bulunmamaktadır. Buradaki en yüksek oran genellikle (%70,8) seçeneğinde toplanmıştır. Bazen kullananlar (%15,2), her zaman kullananlar ise (%14,0)'dır. Kırgızistan belirtilen oranlar açısından Rusça kullanım sıklığının en yüksek olduğu Türk Cumhuriyetidir.

Kazakistanlı katılımcı sonuçlarına baktığımızda, katılımcıların tamamının Rusçayı belirli sıklıklarda kullandıkları görülmektedir. Rusçayı hiçbir zaman kullanmıyorum diyen katılımcı bulunmamaktadır. Buradaki en yüksek oran bazen (%53,7) seçeneğinde toplanmıştır. Genellikle seçeneği %34,2 olup, her zaman seçeneği %12,1'dir. Ülke ile Rusça kullanma sıklığı arasında anlamlı düzeyde ilişki bulunmaktadır ($p<0,05$).

4.3. Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular

4.3.1. Katılımcıların En Sevdikleri Dile İlişkin Bulgular

Araştırma kapsamında katılımcılara en sevdikleri dilin hangisi olduğu sorulmuştur. Tablo 38’de katılımcıların sevdiği dile ilişkin istatistik verilerine yer verilmiştir.

Tablo 38.

En Sevilen Dile İlişkin Dağılım

		Hangi dili daha çok seviyorsunuz				Total	
		Türkçe	Ana dili	Rusça	Diğer		
Ülke	Azerbaycan	N	27	256	18	27	328
		%	8,2%	78,0%	5,5%	8,2%	100,0%
	Türkmenistan	N	25	63	38	5	131
		%	19,1%	48,1%	29,0%	3,8%	100,0%
	Özbekistan	N	28	234	28	21	311
		%	9,0%	75,2%	9,0%	6,8%	100,0%
	Kırgızistan	N	9	155	54	15	233
		%	3,9%	66,5%	23,2%	6,4%	100,0%
	Kazakistan	N	5	179	39	5	228
		%	2,2%	78,5%	17,1%	2,2%	100,0%
	Total	N	94	887	177	73	1231
		%	7,6%	72,1%	14,4%	5,9%	100,0%

Ki kare =118,65 ; p=0,000

En çok sevilen dil ile ülke arasındaki ilişki incelendiğinde; Azerbaycanlı katılımcıların büyük bölümü (%78,0) ana dillerinin en sevdikleri dil olduğunu belirtmişlerdir. İkinci sırada, Türkçe (%8,2) gelmekte, onu diğer diller (%8,2) ve Rusça (%5,5) takip etmektedir. Azerbaycan bu oran ile dil sevgisi açısından Kazakistan ile birlikte ilk sıralarda yer almaktadır.

Türkmenistanlı katılımcıların yanıtları farklı dağılım göstermektedir. Katılımcılar en yüksek oranda (%48,1) ana dili seçeneğini tercih ederken, ikinci sırada Rusça (%29), üçüncü sırada Türkçe (%19,1) gelmekte, onları diğer diller (%3,8) takip etmektedir. Türkmenistan dil sevgisi tercihinde ana dilinin seçimi açısından en alt sırada yer almaktadır.

Özbekistanlı katılımcıların büyük bölümü en sevdikleri dilin (%75,2) ana dilleri olduğunu belirtmişlerdir. İkinci sırada Türkçe (%9) ve Rusça (%9) gelmekte, onları diğer diller (%6,8) takip etmektedir.

Kırgızistanlı katılımcıların yanıtlarına bakıldığında, katılımcıların önemli bölümü (%66,5) en çok sevdikleri dilin ana dilleri olduğunu belirtmiştir. İkinci sırada, Rusça (%23,2) seçeneği tercih edilirken, üçüncü sırada diğer diller (%6,4) gelmekte, onları Türkçe (%3,9) seçeneği takip etmektedir. Bu oranlara bakıldığında ana diline ilişkin sevgi açısından Kırgızistan'ın, Türkmenistan'dan sonra en düşük orana sahip ülke olduğu anlaşılmaktadır.

Kazakistanlı katılımcı yanıtlarına bakıldığında, katılımcıların büyük bölümü (%78,5) en çok sevdikleri dilin ana dilleri olduğunu belirtmişlerdir. İkinci sırada Rusça (%17,1) seçeneği tercih edilirken, onu Türkçe (%2,2) ve diğer diller (%2,2) seçenekleri takip etmektedir. Kazakistan bu oran ile dil sevgisi açısından Azerbaycan ile birlikte ilk sıralarda yer almaktadır. En çok sevilen dil ile ülke arasında anlamlı düzeyde ilişki bulunmaktadır ($p<0,05$).

4.4.Dördüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular

4.4.1. Katılımcıların Türkçeyi Nereden Öğrendiklerine İlişkin Bulgular

Tablo 39.

Katılımcıların Türkçeyi Öğrendikleri Yerlere İlişkin Dağılım

		Türkçeyi ilk nereden öğrendiniz						
			Aile	Arkadaş	Okul	Televizyon	Kitap	Diğer
Ülke	Azerbaycan	N	4	11	0	291	13	6
		%	1,2%	3,4%	0,0%	89,5%	4,0%	1,8%
	Türkmenistan	N	5	11	18	76	11	11
		%	3,8%	8,3%	13,6%	57,6%	8,3%	8,3%
	Özbekistan	N	4	8	16	73	15	12
		%	3,1%	6,3%	12,5%	57,0%	11,7%	9,4%
	Kırgızistan	N	6	14	122	46	9	11
		%	2,9%	6,7%	58,7%	22,1%	4,3%	5,3%
	Kazakistan	N	7	10	46	88	6	12
		%	4,1%	5,9%	27,2%	52,1%	3,6%	7,1%
	Total	N	26	54	202	574	54	52
		%	2,7%	5,6%	21,0%	59,7%	5,6%	5,4%

Ki kare =357,038 ; p=0,000

Ülke ile Türkçe öğrenilen yer arasındaki ilişki incelendiğinde; Azerbaycan’da birinci sırada Türkçeyi televizyondan öğrenenler (%89,5), ikinci sırada kitaptan öğrenenler (%4,0), üçüncü sırada arkadaşlarından öğrenenler (%3,4), dördüncü sırada diğer yollardan öğrenenler (%1,8) gelmekte, onları aile (%1,2) seçeneği takip etmektedir.

Türkmenistan’da birinci sırada televizyondan öğrenenler (%57,6), ikinci sırada okulda öğrenenler (%13,6) gelmekte, onları arkadaş (%8,3), kitap (%8,3) ve diğer (%8,3) seçenekleri takip etmektedir. Son sırada aile (%3,8) seçeneği gelmektedir.

Özbekistan’da birinci sırada Türkçeyi televizyondan öğrenenler (%57), ikinci sırada okulda öğrenenler (%12,5), üçüncü sırada kitaptan öğrenenler (%11,7), dördüncü sırada diğer yollardan öğrenenler (%9,4), beşinci sırada arkadaşlarından öğrenenler (%6,3) gelmekte, onları aile (%3,1) seçeneği takip etmektedir.

Kırgızistan’da birinci sırada Türkçeyi okulda öğrenenler (%58,7), ikinci sırada televizyondan öğrenenler (%22,1), üçüncü sırada arkadaşlarından öğrenenler (%6,7), dördüncü sırada diğer yollardan öğrenenler (%5,3), beşinci sırada kitaptan öğrenenler (%4,3) gelmekte, onları aile (%2,9) seçeneği takip etmektedir.

Kazakistan’da birinci sırada Türkçeyi televizyondan öğrenenler (%52,1), ikinci sırada okulda öğrenenler (%27,2), üçüncü sırada diğer yollardan öğrenenler (%7,1), dördüncü sırada arkadaşlarından öğrenenler (%5,9), beşinci sırada aileden öğrenenler (%4,1) gelmekte, onları kitap (%3,6) seçeneği takip etmektedir. Ülke ile Türkçe öğrenilen yer arasında anlamlı düzeyde ilişki bulunmaktadır ($p<0,05$).

4.5.Beşinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

4.5.1. Katılımcıların Türkçeyi Öğrenme Sebebine İlişkin Bulgular

Tablo 40.

Katılımcıların Türkçeyi Öğrenme Sebeplerine İlişkin Dağılım

		Türkçe öğrenme sebebi				Total	
		Ekonomik	Eğitim	Ailevi	Diğer		
Ülke	Azerbaycan	N	51	63	1	130	245
		%	20,8%	25,7%	,4%	53,1%	100,0%
	Türkmenistan	N	2	120	2	7	131
		%	1,5%	91,6%	1,5%	5,3%	100,0%
	Özbekistan	N	15	72	2	50	139
		%	10,8%	51,8%	1,4%	36,0%	100,0%
	Kırgızistan	N	39	101	0	98	238
		%	%16,4	%42,4	%0,0	%41,1	100,0 %
	Kazakistan	N	4	89	4	21	118
		%	3,4%	75,4%	3,4%	17,8%	100,0%
	Total	N	111	445	9	306	871
		%	12,7 %	51,1%	1,0%	35, 1%	100,0%

Ki kare =191,424 ; $p=0,000$

Türkçe öğrenme sebebi ile ülke arasındaki ilişki incelendiğinde; Azerbaycan’da, birinci sırada diğer sebeplerle (%53,1) öğrenenler, ikinci sırada eğitim sebebiyle öğrenenler (25,7), üçüncü sırada ekonomik sebeplerden dolayı öğrenenler (%20,8) gelmekte, onları ailevi sebeplerle öğrenenler (0,4) takip etmektedir.

Türkmenistan’da birinci sırada eğitim sebebiyle (%91,6) öğrenenler, ikinci sırada diğer sebeplerle öğrenenler (%5,3) gelmekte, onları ailevi (%1,5) ve ekonomik (%1,5) sebeplerle öğrenenler takip etmektedir.

Özbekistan’da birinci sırada eğitim sebebiyle (%51,8) öğrenenler, ikinci sırada diğer sebeplerle (36,0) öğrenenler, üçüncü sırada ekonomik sebeplerle öğrenenler (%10,8) gelmekte, onları ailevi sebeplerle öğrenenler (1,4) takip etmektedir.

Kırgızistan’da birinci sırada eğitim sebebiyle (%42,4) öğrenenler, ikinci sırada diğer sebeplerle (%41,1) öğrenenler, üçüncü sırada ekonomik sebeplerle öğrenenler (%16,4) gelmektedir.

Kazakistan’da birinci sırada eğitim sebebiyle (%75,4) öğrenenler, ikinci sırada diğer sebeplerle (% 17,8) öğrenenler gelmekte, onları ekonomik (%3,4) ve ailevi (%3,4) sebeplerle öğrenenler takip etmektedir. Türkçe öğrenme sebebi ile ülke arasında anlamlı düzeyde ilişki bulunmaktadır ($p<0,05$).

İlgili anket formunda diğer seçeneğinden sonra boşluk bırakılmış katılımcıların diğer sebebini tercih etme nedenlerini yazmaları istenmiştir. Katılımcılar tüm cumhuriyetlerde benzer durumları belirtmişlerdir. Bunlar: Türkiye’ye gitmek, Türkiye’yi gezmek, Türkçe TV yapımlarını (dizi, film, müzik) takip edebilmek gibi durumlardır.

4.6. Altıncı Alt Probleme İlişkin Bulgular

4.6.1. Katılımcıların Kişilere Göre Dil Tercihlerine İlişkin Bulgular

Tablo 41.

Anne- Baba İle İlgili Dil Tercihine İlişkin Dağılım

		Ülke					Total
		Azerbayca	Türkmenista	Özbekista	Kırgızista	Kazakista	
		n	n	n	n	n	
Anne - Baba	Sadece ana dili	N 228	83	256	145	139	851
		% 68,7%	62,9%	81,3%	58,7%	59,1%	67,5%
	Genellikle ana dili	N 31	11	20	34	37	133
		% 9,3%	8,3%	6,3%	13,8%	15,7%	10,5%
	Hem ana dili Hem Rusça	N 55	34	36	60	50	235
		% 16,6%	25,8%	11,4%	24,3%	21,3%	18,6%
	Genellikle Rusça	N 3	2	2	4	6	17
		% ,9%	1,5%	,6%	1,6%	2,6%	1,3%
	Sadece Rusça	N 3	1	1	4	3	12
		% ,9%	,8%	,3%	1,6%	1,3%	1,0%
	Diğer	N 12	1	0	0	0	13
		% 3,6%	,8%	0,0%	0,0%	0,0%	1,0%
Total		N 332	132	315	247	235	1261
		% 100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Ki kare =84,617 ; p=0,000

Anne baba ile konuşulan dil ve ülke arasındaki ilişki incelendiğinde; Azerbaycan’da sadece ana dilini konuşanların oranı %68,7’dir. Bu oran, Azerbaycan’da anne- baba ile dil kullanımına ilişkin katılımcı tercihlerinin birinci sırada sadece ana dillerinden yana yapıldığını ortaya koymaktadır. Geri kalan dağılım şöyledir: Hem ana dilini hem Rusça konuşanların oranı %16,6’dır. Genellikle ana dilini konuşanların oranı %9,3’tür. Diğer dilleri konuşanların oranı ise %3,6’dır. Genellikle ve sadece Rusça konuşanların oranı %0,9’dur.

Türkmenistan’da sadece ana dilini konuşanların oranı %62,9’dur. Bu oran, Türkmenistan’da anne- baba ile dil kullanımına ilişkin katılımcı tercihlerinin birinci sırada sadece ana

dillerinden yana yapıldığını ortaya koymaktadır. Geri kalan dağılım şöyledir: Hem ana dilini hem Rusça konuşanların oranı %25,8'dir. Genellikle ana dilini konuşanların oranı %8,3'tür. Genellikle Rusça konuşanların oranı %1,5 olup, sadece Rusça konuşanların oranı %0,8'dir. Diğer dilleri konuşanların oranı da %0,8'dir. %25,8'lik oran katılımcıların bir kısmının ana diliyle birlikte Rusçanın eşit kullanımını tercih ettiğini göstermektedir. İlgili veriler Türkmenistan'da anne- baba ile konuşurken ana dilin seçilme oranına ilişkin diğer cumhuriyetler içerisinde en alt sırada yer kaldığını göstermektedir.

Özbekistan'da sadece ana dilini konuşanların oranı %81,3'tür. Bu oran, Özbekistan 'da anne- baba ile dil kullanımına ilişkin katılımcı tercihlerinin birinci sırada sadece ana dillerinden yana yapıldığını ortaya koymaktadır. Geri kalan dağılım şöyledir: Hem ana dilini hem Rusça konuşanların oranı %11,4'tür. Genellikle ana dilini konuşanların oranı %6,3'tür. Genellikle Rusça konuşanların oranı %0,6 olup, sadece Rusça konuşanların oranı %0,3'tür. İlgili veriler Özbekistan 'ın anne- baba ile konuşurken ana dilin seçilme oranına ilişkin diğer cumhuriyetler içerisinde en üst sırada yer aldığını göstermektedir.

Kırgızistan'da sadece ana dilini konuşanların oranı %58,7'dir. Bu oran, Kırgızistan 'da anne- baba ile dil kullanımına ilişkin katılımcı tercihlerinin birinci sırada sadece ana dillerinden yana yapıldığını ortaya koymaktadır. Geri kalan dağılım şöyledir: Hem ana dilini hem Rusça konuşanların oranı %24,3'tür. Genellikle ana dilini konuşanların oranı %13,8'dir. Genellikle Rusça konuşanların oranı %1,6 olup, sadece Rusça konuşanların oranı da %1,6'dır. %24,3'lük oran katılımcıların bir kısmının ana diliyle birlikte Rusçanın eşit kullanımını tercih ettiğini göstermektedir.

Kazakistan'da sadece ana dilini konuşanların oranı %59,1'dir. Bu oran, Kazakistan 'da anne- baba ile dil kullanımına ilişkin katılımcı tercihlerinin birinci sırada sadece ana dillerinden yana yapıldığını ortaya koymaktadır. Geri kalan dağılım şöyledir: Hem ana dilini hem Rusça konuşanların oranı %21,3'tür. Genellikle ana dilini konuşanların oranı %15,7'dir. Genellikle Rusça konuşanların oranı %2,6 olup, sadece Rusça konuşanların oranı %1,3'tür. %21,3'lük oran katılımcıların bir kısmının ana diliyle birlikte Rusçanın eşit

kullanımını tercih ettiğini göstermektedir. Anne baba ile konuşulan dil ve ülke arasında anlamlı düzeyde ilişki bulunmaktadır ($p<0,05$).

Tablo 42.

Çocuklar ile İlgili Dil Tercihine İlişkin Dağılım

		Ülke					Total
		Azerbayca	Türkmenista	Özbekista	Kırgızista	Kazakista	
		n	n	n	n	n	
Çocuklar	Sadece ana dili	N 4	3	12	2	2	23
		% 50,0%	50,0%	60,0%	28,6%	28,6%	47,9%
	Genellikle ana dili	N 0	1	1	1	0	3
		% 0,0%	16,7%	5,0%	14,3%	0,0%	6,3%
	Hem ana dili Hem Rusça	N 4	1	7	3	3	18
		% 50,0%	16,7%	35,0%	42,9%	42,9%	37,5%
	Sadece Rusça	N 0	0	0	1	2	3
		% 0,0%	0,0%	0,0%	14,3%	28,6%	6,3%
Diğer		N 0	1	0	0	0	1
		% 0,0%	16,7%	0,0%	0,0%	0,0%	2,1%
Total		N 8	6	20	7	7	48
		% 100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Ki kare =21,065 ; $p=0,176$

Çocuklar ile konuşulan dil ve ülke arasındaki ilişki incelendiğinde; Azerbaycan’da sadece ana dilini konuşanların oranı %50’dir. Hem ana dilini hem Rusça konuşanların oranı %50’dir. Bu durum katılımcıların yarısının çocuklarına ilişkin ana diliyle birlikte Rusçanın eşit kullanımını tercih ettiğini göstermektedir.

Türkmenistan’da sadece ana dilini konuşanların oranı %50’dir. Bu oran, Türkmenistan ’da çocuk ile dil kullanımına ilişkin katılımcı tercihlerinin en yüksek oranda sadece ana dillerinden yana yapıldığını ortaya koymaktadır. Geri kalan dağılım şu şekildedir: Hem ana dilini hem Rusça konuşanların, genellikle ana dilini konuşanların ve diğer dilleri konuşanların oranı %16,7’dir. Bu veriler Türkmen katılımcılarının önemli bir bölümünün dil tercihlerinde ana diliyle birlikte Rusça ve diğer dillerin etkisini göstermektedir. Özbekistan’da sadece ana dilini konuşanların oranı %60’dır. Bu oran, Özbekistan’da, çocuk

ile dil kullanımına ilişkin katılımcı tercihlerinin en yüksek oranda sadece ana dillerinden yana yapıldığını ortaya koymaktadır. Geri kalan dağılım şöyledir: Hem ana dilini hem Rusça konuşanların oranı ise %35'tir. Genellikle ana dilini konuşanların oranı %5,0'dır. %35'lik oran Özbek katılımcılarının önemli bir bölümünün ana diliyle birlikte Rusçanın eşit kullanımını tercih ettiğini göstermektedir. Özbekistan çocuklar ile konuşurken ana dilin seçilme oranına ilişkin diğer cumhuriyetler içerisinde en üst sırada yer almaktadır.

Kırgızistan'da hem ana dilini hem Rusça konuşanların oranı %42,9'dur. Kırgızistan'da çocuk ile dil kullanımına ilişkin katılımcı tercihlerinin en yüksek oranda ana diliyle birlikte Rusçanın eşit kullanımından yana yapıldığı görülmektedir. Geri kalan dağılım şöyledir: Sadece ana dilini konuşanların oranı %28,6 'dır. Sadece Rusça konuşanların ve genellikle ana dilini konuşanların oranı %14,3'tür. Bu verilere göre Kırgızistan'daki katılımcıların yarıdan fazlası çocuklara ilişkin dil tercihlerinde Rusçayı kısmi olarak veya tamamen kullanmaktadır.

Kazakistan'da hem ana dilini hem Rusça konuşanların oranı %42,9'dur. Bu oran Kazakistan'da çocuk ile dil kullanımına ilişkin katılımcı tercihlerinin en yüksek oranda ana diliyle birlikte Rusçanın eşit kullanımından yana yapıldığı görülmektedir. Diğer dağılım şöyledir: Sadece ana dilini konuşanların oranı %28,6'dır. Sadece Rusça konuşanların oranı da %28,6'dır. Bu verilere göre Kazakistan'daki katılımcıların büyük bölümü çocuklara ilişkin dili tercihlerinde Rusçayı kısmi veya tamamen kullanmaktadır. Kazakistan, sadece ana dili konuşanlar açısından bakıldığında Kırgızistan ile aynı durumda olduğu görülmektedir. Ancak Kırgızistan'da genellikle seçeneğinde de ana dili tercihinde bulunan katılımcılar vardır. Bu nedenle, Kazakistan çocuklara ilişkin dil tercihinde ana dilin kullanım oranı açısından diğer cumhuriyetler içinde en alt sırada yer almaktadır. Çocuklar ile konuşulan dil ve ülke arasında anlamlı düzeyde ilişki bulunmamaktadır ($p>0,05$).

Tablo 43.

Eş ile İlgili Dil Tercihine İlişkin Dağılım

		Ülke					Total
		Azerbaycan	Türkmenistan	Özbekistan	Kırgızistan	Kazakistan	
Eş	Sadece ana dili	N 9	2	17	5	2	35
		% 56,3%	28,6%	68,0%	38,5%	33,3%	52,2%
	Genellikle ana dili	N 2	1	0	1	0	4
		% 12,5%	14,3%	0,0%	7,7%	0,0%	6,0%
	Hem ana dili	N 5	3	8	7	2	25
	Hem Rusça	% 31,3%	42,9%	32,0%	53,8%	33,3%	37,3%
	Sadece Rusça	N 0	0	0	0	2	2
		% 0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	33,3%	3,0%
	Diğer	N 0	1	0	0	0	1
		% 0,0%	14,3%	0,0%	0,0%	0,0%	1,5%
Total		N 16	7	25	13	6	67
		% 100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Ki kare =37,027 ; p=0,002

Eş ile konuşulan dil ve ülke arasındaki ilişki incelendiğinde; Azerbaycan’da sadece ana dilini konuşanların oranı %56,3’tür. Bu oran, Azerbaycan’da, eş ile dil kullanımına ilişkin katılımcı tercihlerinin birinci sırada ana dillerinden yana yapıldığını ortaya koymaktadır. Geri kalan dağılım şu şekildedir: Hem ana dilini hem Rusça konuşanların oranı %31,3’tür. Genellikle ana dilini konuşanların oranı %12,5’tir. %31,3’lük oran, katılımcıların önemli bir bölümünün eşleriyle ilgili dil tercihlerinde ana dilleriyle birlikte Rusçanın da etkili olduğunu göstermektedir. Azerbaycan katılımcıları, ana dillerini tercih etme oranında diğer cumhuriyetler içerisinde en üst sırada yer almaktadırlar.

Türkmenistan’da hem ana dilini hem Rusça konuşanların oranı %42,9’dur. Bu oran Türkmenistan’da eş ile dil kullanımına ilişkin katılımcı tercihlerinin en yüksek oranda ana diliyle birlikte Rusça kullanımından yana yapıldığı görülmektedir. Sadece ana dilini konuşanların oranı %28,6’dır. Diğer diller seçeneği %14,3’tür. Genellikle ana dilini konuşanların oranı da %14,3’tür. Bu verilere göre katılımcıların yarıdan fazlası dil tercihlerinde Rusçayı veya diğer dilleri kısmi olarak veya tamamen kullanmaktadır.

Türkmenistanlı katılımcılar eşlerine ilişkin dil tercihleriyle ilgili ana dillerini seçme oranında diğer cumhuriyetler içerisinde alt sırada yer almaktadırlar.

Özbekistan'da sadece ana dilini konuşanların oranı %68'dir. Bu oran, Özbekistan'da, eş ile dil kullanımına ilişkin katılımcı tercihlerinin birinci sırada ana dillerinden yana yapıldığını ortaya koymaktadır. Geri kalan dağılım şu şekildedir: Hem ana dilini hem Rusça konuşanların oranı %32'dir. Bu oran katılımcıların önemli bir bölümünün eşlerine ilişkin dil seçimlerinde ana diliyle birlikte Rusçayı tercih ettiğini göstermektedir.

Kırgızistan'da hem ana dilini hem Rusça konuşanların oranı %53,8'dir. Sadece ana dilini konuşanların oranı %38,5'tir. Genellikle ana dilini konuşanların oranı %7,7'dir. Kırgızistan'da eş ile dil kullanımına ilişkin katılımcı tercihlerinin birinci sırada ana diliyle birlikte Rusça kullanımından yana yapıldığı görülmektedir. Bu verilere göre yarından fazlasının dil tercihlerinde ana diliyle birlikte Rusça etkilidir.

Kazakistan'da sadece ana dilini konuşanların oranı %33,3'tür. Hem ana dilini hem Rusça konuşanların oranı %33,3'tür. Sadece Rusça konuşanların oranı %33,3'tür. İlgili verilere baktığımızda katılımcıların eşleriyle ilgili dil tercihlerinde ana dilinin tercih edilme oranı ile Rusçanın tercih edilme oranının eşit olduğu görülmektedir. Bunun dışında kalan katılımcıların dil tercihlerinde ana dilleri ve Rusçanın eşit olarak tercih edildiği görülmektedir. Eş ile konuşulan dil ve ülke arasında anlamlı düzeyde ilişki bulunmaktadır ($p<0,05$).

Tablo 44.

Kardeş ile İlgili Dil Tercihine İlişkin Dağılım

		Ülke					Total	
		Azerbaycan	Türkmenistan	Özbekistan	Kırgızistan	Kazakistan		
Kardeş	Sadece ana dili	N	214	70	225	110	113	732
		%	72,8%	56,9%	78,4%	45,6%	52,1%	63,0%
	Genellikle ana dili	N	29	15	22	27	29	122
		%	9,9%	12,2%	7,7%	11,2%	13,4%	10,5%
	Hem ana dili Hem Rusça	N	25	32	35	92	60	244
		%	8,5%	26,0%	12,2%	38,2%	27,6%	21,0%
	Genellikle Rusça	N	3	3	4	4	10	24
		%	1,0%	2,4%	1,4%	1,7%	4,6%	2,1%
	Sadece Rusça	N	4	2	1	8	5	20
		%	1,4%	1,6%	,3%	3,3%	2,3%	1,7%
	Diğer	N	19	1	0	0	0	20
		%	6,5%	,8%	0,0%	0,0%	0,0%	1,7%
Total	N	294	123	287	241	217	1162	
	%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

Ki kare =176,887 ; p=0,000

Kardeş ile konuşulan dil ve ülke arasındaki ilişki incelendiğinde; Azerbaycan’da sadece ana dilini konuşanların oranı %72,8’dir. Bu oran, Azerbaycan ’da kardeş ile dil kullanımına ilişkin katılımcı tercihlerinin birinci sırada sadece ana dillerinden yana yapıldığını ortaya koymaktadır. Geri kalan dağılım şöyledir: Genellikle ana dilini konuşanların oranı %9,9’dur. Hem ana dilini hem Rusça konuşanların oranı %8,5, Diğer dilleri konuşanların oranı ise %6,5, sadece Rusça konuşanların oranı %1,4, Genellikle Rusça konuşanların oranı %1’dir.

Türkmenistan’da sadece ana dilini konuşanların oranı %56,9’dur. Bu oran, Türkmenistan ’da kardeş ile dil kullanımına ilişkin katılımcı tercihlerinin birinci sırada sadece ana dillerinden yana yapıldığını ortaya koymaktadır. Geri kalan dağılım tercih edilme oranına göre şöyledir: Hem ana dilini hem Rusça konuşanların oranı %26’dır. Genellikle ana dilini konuşanların oranı %12,2’dir. Genellikle Rusça konuşanların oranı %2,4 olup, sadece Rusça konuşanların oranı %1,6’dır. Diğer dilleri konuşanların oranı ise %0,8’dir. %26’lık oran,

Türkmenistan'daki katılımcıların bir bölümünün ana dilleri ile Rusçanın eşit kullanımını tercih ettiğini göstermektedir.

Özbekistan'da sadece ana dilini konuşanların oranı %78,4'tür. Bu oran, Özbekistan 'da kardeş ile dil kullanımına ilişkin katılımcı tercihlerinin birinci sırada sadece ana dillerinden yana yapıldığını ortaya koymaktadır. Geri kalan dağılım şöyledir: Hem ana dilini hem Rusça konuşanların oranı %12,2'dir. Genellikle ana dilini konuşanların oranı %7,7'dir. Genellikle Rusça konuşanların oranı %1,4 olup, sadece Rusça konuşanların oranı %0,3'tür. Özbekistanlı katılımcılar kardeşlerine ilişkin dil tercihleriyle ilgili ana dillerini seçme oranında diğer cumhuriyetler içerisinde en üst sırada yer almaktadırlar.

Kırgızistan'da sadece ana dilini konuşanların oranı %45,6'dır. Bu oran, Kırgızistan'da kardeş ile dil kullanımına ilişkin katılımcı tercihlerinin birinci sırada sadece ana dillerinden yana yapıldığını ortaya koymaktadır. Geri kalan dağılım şöyledir: Hem ana dilini hem Rusça konuşanların oranı %38,2'dir. Genellikle ana dilini konuşanların oranı %11,2'dir. Sadece Rusça konuşanların oranı %3,3, genellikle Rusça konuşanların oranı %1,7'dir. %38,2'lik oran, Kırgızistan'daki katılımcıların önemli bir bölümünün ana dilleriyle birlikte Rusçanın eşit kullanımını tercih ettiklerini göstermektedir. Kırgızistanlı katılımcılar kardeşlerine ilişkin dil tercihleriyle ilgili ana dillerini seçme oranında diğer cumhuriyetler içerisinde en alt sırada yer almaktadırlar.

Kazakistan'da sadece ana dilini konuşanların oranı %52,1'dir. Bu oran, Kazakistan 'da kardeş ile dil kullanımına ilişkin katılımcı tercihlerinin birinci sırada sadece ana dillerinden yana yapıldığını ortaya koymaktadır. Geri kalan dağılım şöyledir: Hem ana dilini hem Rusça konuşanların oranı %27,6'dır. Genellikle ana dilini konuşanların oranı %13,4'tür. Genellikle Rusça konuşanların oranı %4,6 olup, sadece Rusça konuşanların oranı %2,3'tür. %27,6 'lık oran, Kazakistan'daki katılımcıların önemli bir bölümünün ana dilleriyle birlikte Rusçanın eşit kullanımını tercih ettiklerini göstermektedir. Kardeş ile konuşulan dil ve ülke arasında anlamlı düzeyde ilişki bulunmaktadır ($p<0,05$).

Tablo 45.

Büyükanne- Büyükbaba ile İlgili Dil Tercihine İlişkin Dağılım

		Ülke					Total
		Azerbaycan	Türkmenistan	Özbekistan	Kırgızistan	Kazakistan	
Büyük anne - Büyük baba	Sadece ana dili	n 236	85	271	172	167	931
	%	81,4%	69,1%	90,3%	78,5%	77,0%	81,0%
	Genellikle ana dili	n 22	11	19	26	32	110
	%	7,6%	8,9%	6,3%	11,9%	14,7%	9,6%
	Hem ana dili	n 13	22	7	17	12	71
	Hem Rusça	% 4,5%	17,9%	2,3%	7,8%	5,5%	6,2%
	Genellikle Rusça	n 2	3	2	2	3	12
	%	,7%	2,4%	,7%	,9%	1,4%	1,0%
	Sadece Rusça	n 5	1	1	2	3	12
	%	1,7%	,8%	,3%	,9%	1,4%	1,0%
	Diğer	n 12	1	0	0	0	13
	%	4,1%	,8%	0,0%	0,0%	0,0%	1,1%
Total		n 290	123	300	219	217	1149
		% 100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Ki kare =92,641 ; p=0,000

Büyük anne-büyük baba ile konuşulan dil ve ülke arasındaki ilişki incelendiğinde; Azerbaycan'da sadece ana dilini konuşanların oranı %81,4'tür. Bu oran, Azerbaycan 'da büyükanne- büyükbaba ile dil kullanımına ilişkin katılımcı tercihlerinin birinci sırada sadece ana dillerinden yana yapıldığını ortaya koymaktadır. Geri kalan dağılım şöyledir: Genellikle ana dilini konuşanların oranı %7,6'dır. Hem ana dilini hem Rusça konuşanların oranı %4,5, diğer dilleri konuşanların oranı ise %4,1, sadece Rusça konuşanların oranı %1,7, genellikle Rusça konuşanların oranı %0,7'dir.

Türkmenistan'da sadece ana dilini konuşanların oranı %69,1'dir. Bu oran, Türkmenistan 'da büyükanne- büyükbaba ile dil kullanımına ilişkin katılımcı tercihlerinin birinci sırada sadece ana dillerinden yana yapıldığını ortaya koymaktadır. Geri kalan dağılım şöyledir: Hem ana dilini hem Rusça konuşanların oranı %17,9'dur. Genellikle ana dilini konuşanların oranı %8,9'dur. Genellikle Rusça konuşanların oranı %2,4 olup, sadece Rusça konuşanların oranı %0,8, diğer dilleri konuşanların oranı ise %0,8'dir. Türkmenistanlı katılımcılar

büyükanne ve büyükbabalarına ilişkin dil tercihleriyle ilgili ana dillerini seçme oranında diğer cumhuriyetler içerisinde en alt sırada yer almaktadırlar.

Özbekistan'da sadece ana dilini konuşanların oranı %90,3'tür. Bu oran, Özbekistan 'da büyükanne- büyükbaba ile dil kullanımına ilişkin katılımcı tercihlerinin birinci sırada sadece ana dillerinden yana yapıldığını ortaya koymaktadır. Geri kalan dağılım şöyledir: Genellikle ana dilini konuşanların oranı %6,3'tür. Hem ana dilini hem Rusça konuşanların oranı %2,3'tür. Genellikle Rusça konuşanların oranı %0,7 olup, sadece Rusça konuşanların oranı %0,3'tür. Özbekistanlı katılımcılar büyükanne ve büyükbabalarına ilişkin dil tercihleriyle ilgili ana dillerini seçme oranında diğer cumhuriyetler içerisinde en üst sırada yer almaktadırlar.

Kırgızistan'da sadece ana dilini konuşanların oranı %78,5'tir. Bu oran, Kırgızistan'da büyükanne- büyükbaba ile dil kullanımına ilişkin katılımcı tercihlerinin birinci sırada sadece ana dillerinden yana yapıldığını ortaya koymaktadır. Geri kalan dağılım şöyledir: Genellikle ana dilini konuşanların oranı %11,9'dur. Hem ana dilini hem Rusça konuşanların oranı %7,8'dir. Genellikle Rusça konuşanların oranı %0,9 olup, sadece Rusça konuşanların oranı da %0,9'dur.

Kazakistan'da sadece ana dilini konuşanların oranı %77'dir. Bu oran, Kazakistan 'da büyükanne- büyükbaba ile dil kullanımına ilişkin katılımcı tercihlerinin birinci sırada sadece ana dillerinden yana yapıldığını ortaya koymaktadır. Geri kalan dağılım şöyledir: Genellikle ana dilini konuşanların oranı %14,7'dir. Hem ana dilini hem Rusça konuşanların oranı %5,5'tir. Genellikle Rusça konuşanların oranı %1,4 olup, sadece Rusça konuşanların oranı da %1,4'tür. Büyük anne-büyük baba ile konuşulan dil ve ülke arasında anlamlı düzeyde ilişki bulunmaktadır ($p<0,05$).

Tablo 46.

Akraba ile İlgili Dil Tercihine İlişkin Dağılım

		Ülke					Total	
		Azerbaycan	Türkmenistan	Özbekistan	Kırgızistan	Kazakistan		
Akraba	Sadece ana dili	N	236	90	249	125	128	828
		%	76,6%	70,9%	81,1%	53,0%	55,7%	68,5%
	Genellikle ana dili	N	23	13	25	37	42	140
		%	7,5%	10,2%	8,1%	15,7%	18,3%	11,6%
	Hem ana dili Hem Rusça	N	28	18	29	63	53	191
		%	9,1%	14,2%	9,4%	26,7%	23,0%	15,8%
	Genellikle Rusça	N	4	4	3	7	4	22
		%	1,3%	3,1%	1,0%	3,0%	1,7%	1,8%
	Sadece Rusça	N	3	1	1	4	3	12
		%	1,0%	,8%	,3%	1,7%	1,3%	1,0%
	Diğer	N	14	1	0	0	0	15
		%	4,5%	,8%	0,0%	0,0%	0,0%	1,2%
Total	N	308	127	307	236	230	1208	
	%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

Ki kare =130,611 ; p=0,000

Akraba ile konuşulan dil ve ülke arasındaki ilişki incelendiğinde; Azerbaycan’da sadece ana dilini konuşanların oranı %76,6’dır. Bu oran, Azerbaycan ’da akraba ile dil kullanımına ilişkin katılımcı tercihlerinin birinci sırada sadece ana dillerinden yana yapıldığını ortaya koymaktadır. Geri kalan dağılım şöyledir: Hem ana dilini hem Rusça konuşanların oranı %9,1’dir. Genellikle ana dilini konuşanların oranı %7,5’tir. Diğer dilleri konuşanların oranı ise %4,5’tir. Genellikle Rusça konuşanların oranı %1,3 olup, sadece Rusça konuşanların oranı %1’dir.

Türkmenistan’da sadece ana dilini konuşanların oranı %70,9’dur. Bu oran, Türkmenistan ’da akraba ile dil kullanımına ilişkin katılımcı tercihlerinin birinci sırada sadece ana dillerinden yana yapıldığını ortaya koymaktadır. Geri kalan dağılım şöyledir: Hem ana dilini hem Rusça konuşanların oranı %14,2’dir. Genellikle ana dilini konuşanların oranı %10,2’dir. Genellikle Rusça konuşanların oranı %3,1 olup, sadece Rusça konuşanların oranı %0,8, diğer dilleri konuşanların oranı da %0,8’dir.

Özbekistan’da sadece ana dilini konuşanların oranı %81,1’dir. Bu oran, Özbekistan’da akraba ile dil kullanımına ilişkin katılımcı tercihlerinin birinci sırada sadece ana dillerinden yana yapıldığını ortaya koymaktadır. Geri kalan dağılım şöyledir: Hem ana dilini hem Rusça konuşanların oranı %9,4’tür. Genellikle ana dilini konuşanların oranı %8,1’dir. Genellikle Rusça konuşanların oranı %1,0 olup, sadece Rusça konuşanların oranı %0,3’tür. Özbekistanlı katılımcılar akrabalarına ilişkin dil tercihleriyle ilgili ana dillerini seçme oranında diğer cumhuriyetler içerisinde en üst sırada yer almaktadırlar.

Kırgızistan’da sadece ana dilini konuşanların oranı %53’tür. Bu oran, Kırgızistan ’da akraba ile dil kullanımına ilişkin katılımcı tercihlerinin birinci sırada sadece ana dillerinden yana yapıldığını ortaya koymaktadır. Geri kalan dağılım şöyledir: Hem ana dilini hem Rusça konuşanların oranı %26,7’dir. Genellikle ana dilini konuşanların oranı %15,7’dir. Genellikle Rusça konuşanların oranı %3 olup, sadece Rusça konuşanların oranı %1,7’dir. %26, 7’lik oran, katılımcıların önemli bir kısmının ana dili ile birlikte Rusçanın eşit kullanımını tercih ettiğini göstermektedir. Kırgızistanlı katılımcılar akrabalarına ilişkin dil tercihleriyle ilgili ana dillerini seçme oranında diğer cumhuriyetler içerisinde en alt sırada yer almaktadırlar.

Kazakistan’da sadece ana dilini konuşanların oranı %55,7’dir. Bu oran, Kazakistan ’da akraba ile dil kullanımına ilişkin katılımcı tercihlerinin birinci sırada sadece ana dillerinden yana yapıldığını ortaya koymaktadır. Geri kalan dağılım şöyledir: Hem ana dilini hem Rusça konuşanların oranı %23’tür. Genellikle ana dilini konuşanların oranı %18,3’tür. Genellikle Rusça konuşanların oranı %1,7 olup, sadece Rusça konuşanların oranı %1,3’tür. %23 ’lük oran, katılımcıların bir kısmının ana dili ile birlikte Rusçanın eşit kullanımı tercih ettiğini göstermektedir. Akraba ile konuşulan dil ve ülke arasında anlamlı düzeyde ilişki bulunmaktadır ($p<0,05$).

Tablo 47.

Arkadaş ile İlgili Dil Tercihine İlişkin Dağılım

		Ülke					Total
		Azerbaycan	Türkmenistan	Özbekistan	Kırgızistan	Kazakistan	
Arkadaş	Sadece ana dili	N 200	54	194	46	59	553
		% 64,5%	41,9%	62,0%	18,9%	25,2%	45,0%
	Genellikle ana dili	N 37	23	24	14	22	120
		% 11,9%	17,8%	7,7%	5,7%	9,4%	9,8%
	Hem ana dili Hem Rusça	N 36	44	87	155	133	455
		% 11,6%	34,1%	27,8%	63,5%	56,8%	37,0%
	Genellikle Rusça	N 4	6	5	6	10	31
		% 1,3%	4,7%	1,6%	2,5%	4,3%	2,5%
	Sadece Rusça	N 4	0	3	23	10	40
		% 1,3%	0,0%	1,0%	9,4%	4,3%	3,3%
	Diğer	N 29	2	0	0	0	31
		% 9,4%	1,6%	0,0%	0,0%	0,0%	2,5%
Total	N 310	129	313	244	234	1230	
	% 100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

Ki kare =380,717 ; p=0,000

Arkadaş ile konuşulan dil ve ülke arasındaki ilişki incelendiğinde; Azerbaycan'da sadece ana dilini konuşanların oranı %64,5'tir. Bu oran, Azerbaycan 'da arkadaş ile dil kullanımına ilişkin katılımcı tercihlerinin birinci sırada sadece ana dillerinden yana yapıldığını ortaya koymaktadır. Geri kalan dağılım şöyledir: Genellikle ana dilini konuşanların oranı %11,9'dur. Hem ana dilini hem Rusça konuşanların oranı %11,6'dır. Diğer dilleri konuşanların oranı ise %9,4'tür. Genellikle Rusça konuşanların oranı %1,3 olup, sadece Rusça konuşanların oranı da %1,3'tür. Bu oranlar katılımcıların bir kısmının arkadaşları ile olan dil tercihlerinde Rusça ve diğer dillerin etkisi olduğunu göstermektedir. Azerbaycanlı katılımcılar arkadaşlarına ilişkin dil tercihleriyle ilgili ana dillerini seçme oranında diğer cumhuriyetler içerisinde en üst sırada yer almaktadırlar.

Türkmenistan'da sadece ana dilini konuşanların oranı %41,9'dur. Bu oran, Türkmenistan 'da arkadaş ile dil kullanımına ilişkin katılımcı tercihlerinin birinci sırada sadece ana dillerinden yana yapıldığını ortaya koymaktadır. Geri kalan dağılım şöyledir: Hem ana dilini

hem Rusça konuşanların oranı %34,1'dir. Genellikle ana dilini konuşanların oranı %17,8'dir. Genellikle Rusça konuşanların oranı %4,7 olup, diğer dilleri konuşanların oranı ise %1,6'dır. %34,1'lik oran, katılımcıların önemli bir kısmının ana dili ile birlikte Rusçanın eşit kullanımını tercih ettiğini göstermektedir.

Özbekistan'da sadece ana dilini konuşanların oranı %62'dir. Bu oran, Özbekistan'da arkadaş ile dil kullanımına ilişkin katılımcı tercihlerinin birinci sırada sadece ana dillerinden yana yapıldığını ortaya koymaktadır. Geri kalan dağılım şöyledir: Hem ana dilini hem Rusça konuşanların oranı %27,8'dir. Genellikle ana dilini konuşanların oranı %7,7'dir. Genellikle Rusça konuşanların oranı %1,6 olup, sadece Rusça konuşanların oranı %1'dir. %27,8 'lik oran, katılımcıların bir kısmının arkadaşlarına ilişkin dil seçimlerinde ana dili ile birlikte Rusçanın eşit kullanımını tercih ettiğini göstermektedir.

Kırgızistan'da hem ana dilini hem Rusça konuşanların oranı %63,5'tir. Bu oran Kırgızistan'da arkadaş ile dil kullanımına ilişkin katılımcı tercihlerinin birinci sırada ana diliyle birlikte Rusça kullanımından yana yapıldığı görülmektedir. Geri kalan dağılım şöyledir: Sadece ana dilini konuşanların oranı %18,9'dur. Sadece Rusça konuşanların oranı %9,4'tür. Genellikle ana dilini konuşanların oranı %5,7'dir. Genellikle Rusça konuşanların oranı %2,5'tir. Oranlara baktığımızda, katılımcıların büyük bir kısmının arkadaşlarına ilişkin dil seçimlerinde ana dili ile birlikte Rusçanın eşit kullanımını tercih ettiği görülmektedir. Kırgızistanlı katılımcılar arkadaşlarına ilişkin dil tercihleriyle ilgili ana dillerini seçme oranında diğer cumhuriyetler içerisinde en alt sırada yer almaktadırlar.

Kazakistan'da hem ana dilini hem Rusça konuşanların oranı %56,8'dir. Bu oran Kazakistan'da arkadaş ile dil kullanımına ilişkin katılımcı tercihlerinin birinci sırada ana diliyle birlikte Rusçanın eşit kullanımından yana yapıldığı görülmektedir. Geri kalan dağılım şöyledir: Sadece ana dilini konuşanların oranı %25,2'dir. Genellikle ana dilini konuşanların oranı %9,4'tür. Genellikle Rusça konuşanların oranı %4,3 olup, sadece Rusça konuşanların oranı da %4,3'tür. İlgili oranlara baktığımızda, katılımcıların büyük bir kısmının arkadaşlarına ilişkin dil seçimlerinde ana dili ile birlikte Rusçayı da tercih ettiği

görülmektedir. Arkadaş ile konuşulan dil ve ülke arasında anlamlı düzeyde ilişki bulunmaktadır ($p<0,05$).

4.7. Yedinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

4.7.1. Katılımcıların Ortama Göre Dil Tercihlerine İlişkin Bulgular

Tablo 48.

Katılımcıların Evdeki Dil Kullanım Tercihlerine İlişkin Dağılım

		Ülke					Total	
		Azerbaycan	Türkmenistan	Özbekistan	Kırgızistan	Kazakistan		
Evde	Sadece ana dili	n	225	64	265	125	126	805
		%	67,6%	49,6%	81,0%	48,8%	53,6%	62,9%
	Genellikle ana dili	n	35	14	26	40	46	161
		%	10,5%	10,9%	8,0%	15,6%	19,6%	12,6%
	Hem ana dili Hem Rusça	n	49	45	33	77	54	258
		%	14,7%	34,9%	10,1%	30,1%	23,0%	20,2%
	Genellikle Rusça	n	2	3	2	11	4	22
		%	,6%	2,3%	,6%	4,3%	1,7%	1,7%
	Sadece Rusça	n	3	1	1	3	5	13
		%	,9%	,8%	,3%	1,2%	2,1%	1,0%
	Diğer	n	19	2	0	0	0	21
		%	5,7%	1,6%	0,0%	0,0%	0,0%	1,6%
Total	n	333	129	327.	256	235	1280	
	%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

Ki kare =166,401 ; $p=0,000$

Evde konuşulan dil ve ülke arasındaki ilişki incelendiğinde; Azerbaycan’da sadece ana dilini konuşanların oranı %67,6’dır. Bu oran, Azerbaycan’da evde dil kullanımına ilişkin katılımcı tercihlerinin birinci sırada sadece ana dillerinden yana yapıldığını ortaya koymaktadır. Geri kalan dağılım şöyledir: Hem ana dilini hem Rusça konuşanların oranı %14,7’dir. Genellikle ana dilini konuşanların oranı %10,5’tir. Diğer dilleri konuşanların oranı ise %5,7’dir. Sadece Rusça konuşanların oranı %0,9 olup, genellikle Rusça konuşanların oranı %0,6’dır.

Türkmenistan’da sadece ana dilini konuşanların oranı %49,6’dır. Bu oran, Türkmenistan’da evde dil kullanımına ilişkin katılımcı tercihlerinin birinci sırada sadece ana dillerinden yana

yapıldığını ortaya koymaktadır. Geri kalan dağılım şöyledir: Hem ana dilini hem Rusça konuşanların oranı %34,9'dur. Genellikle ana dilini konuşanların oranı %10,9'tür. Genellikle Rusça konuşanların oranı %2,3'tür. Diğer dilleri konuşanların oranı %1,6 olup, sadece Rusça konuşanların oranı ise %0,8'dir. %34,9'luk oran katılımcıların önemli bir kısmının ana dili ile birlikte Rusçanın eşit kullanımını tercih ettiğini göstermektedir. Türkmenistan evdeki dil kullanımında ana dili tercih oranı açısından diğer cumhuriyetlere göre en alt sırada yer almaktadır.

Özbekistan'da sadece ana dilini konuşanların oranı %81'dir. Bu oran, Özbekistan'da evde dil kullanımına ilişkin katılımcı tercihlerinin birinci sırada sadece ana dillerinden yana yapıldığını ortaya koymaktadır. Geri kalan dağılım şöyledir: Hem ana dilini hem Rusça konuşanların oranı %10,1'dir. Genellikle ana dilini konuşanların oranı %8'dir. Genellikle Rusça konuşanların oranı %0,6 olup, sadece Rusça konuşanların oranı %0,3'tür. Özbekistan evdeki dil kullanımında ana dili tercih oranı açısından diğer cumhuriyetler içerisinde en üst sırada yer almaktadır.

Kırgızistan'da sadece ana dilini konuşanların oranı %48,8'dir. Bu oran, Kırgızistan'da evde dil kullanımına ilişkin katılımcı tercihlerinin birinci sırada sadece ana dillerinden yana yapıldığını ortaya koymaktadır. Geri kalan dağılım şöyledir: Hem ana dilini hem Rusça konuşanların oranı %30,1'dir. Genellikle ana dilini konuşanların oranı %15,6'dır. Genellikle Rusça konuşanların oranı %4,3 olup, sadece Rusça konuşanların oranı %1,2'dir. %30,1'lik oran katılımcıların önemli bir kısmının evdeki dil kullanımlarına ilişkin ana dili ile birlikte Rusçayı eşit oranda tercih ettiğini göstermektedir.

Kazakistan'da sadece ana dilini konuşanların oranı %53,6'dır. Bu oran, Kazakistan'da evde dil kullanımına ilişkin katılımcı tercihlerinin birinci sırada sadece ana dillerinden yana yapıldığını ortaya koymaktadır. Geri kalan dağılım şöyledir: Hem ana dilini hem Rusça konuşanların oranı %23'tür. Genellikle ana dilini konuşanların oranı %19,6'dır. Sadece Rusça konuşanların oranı %2,1 olup, genellikle Rusça konuşanların oranı %1,7'dir. %23'lük oran katılımcıların önemli bir kısmının evdeki dil kullanımlarına ilişkin ana dili ile

birlikte Rusçanın eşit oranda tercih edildiğini göstermektedir. Evde konuşulan dil ve ülke arasında anlamlı düzeyde ilişki bulunmaktadır ($p<0,05$).

Tablo 49.

Katılımcıların İş Yerindeki Dil Kullanım Tercihlerine İlişkin Dağılım

		Ülke					Total	
		Azerbaycan	Türkmenistan	Özbekistan	Kırgızistan	Kazakistan		
İşte	Sadece ana dili	N	145	44	182	36	32	439
		%	77,1%	50,6%	72,8%	25,2%	22,4%	54,1%
	Genellikle ana dili	N	17	14	19	16	16	82
		%	9,0%	16,1%	7,6%	11,2%	11,2%	10,1%
	Hem ana dili Hem Rusça	N	18	23	45	58	72	216
		%	9,6%	26,4%	18,0%	40,6%	50,3%	26,6%
	Genellikle Rusça	N	0	3	3	16	14	36
		%	0,0%	3,4%	1,2%	11,2%	9,8%	4,4%
	Sadece Rusça	N	0	0	1	17	9	27
		%	0,0%	0,0%	,4%	11,9%	6,3%	3,3%
	Diğer	N	8	3	0	0	0	11
		%	4,3%	3,4%	0,0%	0,0%	0,0%	1,4%
Total	N	188	87	250	143	143	811	
	%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

Ki kare =267,694 ; $p=0,000$

İşte konuşulan dil ve ülke arasındaki ilişki incelendiğinde; Azerbaycan’da sadece ana dilini konuşanların oranı %77,1’dir. Bu oran, Azerbaycan’da işte dil kullanımına ilişkin katılımcı tercihlerinin birinci sırada sadece ana dillerinden yana yapıldığını ortaya koymaktadır. Geri kalan dağılım şöyledir: Hem ana dilini hem Rusça konuşanların oranı %9,6’dır. Genellikle ana dilini konuşanların oranı %9’dur. Diğer dilleri konuşanların oranı ise %4,3’tür. Azerbaycan iş yerindeki dil kullanımında ana dili tercih oranı açısından diğer cumhuriyetlere göre en üst sırada yer almaktadır.

Türkmenistan’da sadece ana dilini konuşanların oranı %50,6’dır. Bu oran, Türkmenistan’da işte dil kullanımına ilişkin katılımcı tercihlerinin birinci sırada sadece ana dillerinden yana yapıldığını ortaya koymaktadır. Geri kalan dağılım şöyledir: Hem ana dilini hem Rusça konuşanların oranı %26,4’tür. Genellikle ana dilini konuşanların oranı %16,1’dir. Genellikle Rusça konuşanların oranı %3,4 olup, diğer dilleri konuşanların oranı da %3,4’tür.

%26,4'lük oran katılımcıların önemli bir kısmının iş yerindeki dil kullanımlarına ilişkin ana dili ile birlikte Rusçayı eşit oranda tercih ettiğini göstermektedir.

Özbekistan'da sadece ana dilini konuşanların oranı %72,8'dir. Bu oran, Özbekistan'da işte dil kullanımına ilişkin katılımcı tercihlerinin birinci sırada sadece ana dillerinden yana yapıldığını ortaya koymaktadır. Geri kalan dağılım şöyledir: Hem ana dilini hem Rusça konuşanların oranı %18'dir. Genellikle ana dilini konuşanların oranı %7,6'dır. Genellikle Rusça konuşanların oranı %1,2 olup, sadece Rusça konuşanların oranı %0,4'tür. %18'lik oran katılımcıların bir kısmının iş yerindeki dil kullanımlarına ilişkin ana dili ile birlikte Rusçayı eşit oranda tercih ettiğini göstermektedir.

Kırgızistan'da, hem ana dilini hem Rusça konuşanların oranı %40,6'dır. Bu oran Kırgızistan'da işte dil kullanımına ilişkin katılımcı tercihlerinin birinci sırada ana diliyle birlikte Rusçanın eşit kullanımından yana yapıldığını göstermektedir. Geriye kalan dağılım şöyledir: Sadece ana dilini konuşanların oranı %25,2'dir. Sadece Rusça konuşanların oranı %11,9 olup, genellikle Rusça konuşanların oranı %11,2'dir. Genellikle ana dilini konuşanların oranı da %11,2'dir. Oranlara baktığımızda, katılımcıların büyük bir kısmının iş yerindeki dil seçimlerinde Rusçayı kısmen veya tamamen tercih ettiği görülmektedir.

Kazakistan'da hem ana dilini hem Rusça konuşanların oranı %50,3'tür. Bu oran Kazakistan'da işte dil kullanımına ilişkin katılımcı tercihlerinin birinci sırada ana diliyle birlikte Rusçanın eşit kullanımından yana yapıldığını göstermektedir. Geri kalan dağılım şöyledir: Sadece ana dilini konuşanların oranı %22,4'tür. Genellikle ana dilini konuşanların oranı %11,2'dir. Genellikle Rusça konuşanların oranı %9,8 olup, sadece Rusça konuşanların oranı %6,3'tür. İlgili oranlara baktığımızda, katılımcıların büyük bir kısmının iş yerindeki dil seçimlerinde Rusçayı kısmen veya tamamen tercih ettiği görülmektedir. Kazakistan, iş yerindeki dil kullanımında ana dili tercih oranı açısından diğer cumhuriyetlere göre en alt sırada yer almaktadır. İşte konuşulan dil ve ülke arasında anlamlı düzeyde ilişki bulunmaktadır ($p<0,05$).

Tablo 50.

Katılımcıların Okul Ortamındaki Dil Kullanım Tercihlerine İlişkin Dağılım

		Ülke					Total	
		Azerbaycan	Türkmenistan	Özbekistan	Kırgızistan	Kazakistan		
Okulda	Sadece ana dili	N	234	56	228	52	85	655
		%	74,8%	44,4%	80,6%	20,7%	45,2%	56,4%
	Genellikle ana dili	N	34	37	19	45	37	172
		%	10,9%	29,4%	6,7%	17,9%	19,7%	14,8%
	Hem ana dili Hem Rusça	N	27	26	29	120	54	256
		%	8,6%	20,6%	10,2%	47,8%	28,7%	22,0%
	Genellikle Rusça	N	1	4	3	20	4	32
		%	,3%	3,2%	1,1%	8,0%	2,1%	2,8%
	Sadece Rusça	N	3	0	4	14	8	29
		%	1,0%	0,0%	1,4%	5,6%	4,3%	2,5%
	Diğer	N	14	3	0	0	0	17
		%	4,5%	2,4%	0,0%	0,0%	0,0%	1,5%
Total	N	313	126	283	251	188	1161	
	%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

Ki kare =358,127 ; p=0,000

Okulda konuşulan dil ve ülke arasındaki ilişki incelendiğinde; Azerbaycan’da sadece ana dilini konuşanların oranı %74,8’dir. Bu oran, Azerbaycan’da okulda dil kullanımına ilişkin katılımcı tercihlerinin birinci sırada sadece ana dillerinden yana yapıldığını ortaya koymaktadır. Geri kalan dağılım şöyledir: Genellikle ana dilini konuşanların oranı da %10,9’dur. Hem ana dilini hem Rusça konuşanların oranı %8,6’dır. Diğer dilleri konuşanların oranı ise %4,5’dir. Sadece Rusça konuşanların oranı %1 olup, genellikle Rusça konuşanların oranı %0,3’tür.

Türkmenistan’da sadece ana dilini konuşanların oranı %44,4’tür. Bu oran, Türkmenistan’da okulda dil kullanımına ilişkin katılımcı tercihlerinin birinci sırada sadece ana dillerinden yana yapıldığını ortaya koymaktadır. Geri kalan dağılım şöyledir: Genellikle ana dilini konuşanların oranı %29,4’tür. Hem ana dilini hem Rusça konuşanların oranı %20,6’dır. Genellikle Rusça konuşanların oranı %3,2 olup, diğer dilleri konuşanların oranı ise %2,4’tür. %20,6’lık oran katılımcıların bir kısmının okuldaki dil kullanımlarına ilişkin ana dili ile birlikte Rusçayı eşit oranda tercih ettiğini göstermektedir.

Özbekistan’da sadece ana dilini konuşanların oranı %80,6’dır. Bu oran, Özbekistan’da okulda dil kullanımına ilişkin katılımcı tercihlerinin birinci sırada sadece ana dillerinden yana yapıldığını ortaya koymaktadır. Geri kalan dağılım şöyledir: Hem ana dilini hem Rusça konuşanların oranı %10,2’dir. Genellikle ana dilini konuşanların oranı %6,7’dir. Sadece Rusça konuşanların oranı %1,4 olup, genellikle Rusça konuşanların oranı %1,1’dir. Özbekistan okuldaki dil kullanımında ana dili tercihi açısından diğer cumhuriyetler içerisinde en üst sırada yer almaktadır.

Kırgızistan’da hem ana dilini hem Rusça konuşanların oranı %47,8’dir. Bu oran Kırgızistan’da okulda dil kullanımına ilişkin katılımcı tercihlerinin birinci sırada ana diliyle birlikte Rusçanın eşit kullanımından yana yapıldığı ortaya koymaktadır. Geri kalan dağılım şöyledir: Sadece ana dilini konuşanların oranı %20,7’dir. Genellikle ana dilini konuşanların oranı %17,9’dur. Genellikle Rusça konuşanların oranı %8 olup, sadece Rusça konuşanların oranı %5,6’dır. İlgili oranlara baktığımızda, katılımcıların büyük bir kısmının okuldaki dil kullanım tercihlerinde Rusçanın kısmen veya tamamen yer aldığı görülmektedir. Kırgızistan, okuldaki dil kullanımında ana dili tercih oranı açısından diğer cumhuriyetlere göre en alt sırada yer almaktadır.

Kazakistan’da sadece ana dilini konuşanların oranı %45,2’dir. Bu oran, Kazakistan’da okulda dil kullanımına ilişkin katılımcı tercihlerinin birinci sırada sadece ana dillerinden yana yapıldığını ortaya koymaktadır. Geri kalan dağılım şöyledir: Hem ana dilini hem Rusça konuşanların oranı %28,7’dir. Genellikle ana dilini konuşanların oranı %19,7’dir. Sadece Rusça konuşanların oranı %4,3 olup, genellikle Rusça konuşanların oranı %2,1’dir. %28,7’lik oran katılımcıların önemli bir kısmının okuldaki dil kullanımlarına ilişkin ana dili ile birlikte Rusçayı eşit oranda tercih ettiğini göstermektedir. Okulda konuşulan dil ve ülke arasında anlamlı düzeyde ilişki bulunmaktadır ($p<0,05$).

Tablo 51.

Katılımcıların İbadethanedeki Dil Kullanım Tercihlerine İlişkin Dağılım

		Ülke					Total
		Azerbaycan	Türkmenistan	Özbekistan	Kırgızistan	Kazakistan	
İbadethanede	Sadece ana dili	N 212	58	175	57	78	580
		% 86,5%	69,9%	92,1%	72,2%	62,4%	80,3%
	Genellikle ana dili	N 20	14	10	13	20	77
		% 8,2%	16,9%	5,3%	16,5%	16,0%	10,7%
	Hem ana dili Hem Rusça	N 9	7	4	8	17	45
		% 3,7%	8,4%	2,1%	10,1%	13,6%	6,2%
	Genellikle Rusça	N 0	1	1	0	5	7
		% 0,0%	1,2%	,5%	0,0%	4,0%	1,0%
	Sadece Rusça	N 1	1	0	1	5	8
		% ,4%	1,2%	0,0%	1,3%	4,0%	1,1%
	Diğer	N 3	2	0	0	0	5
		% 1,2%	2,4%	0,0%	0,0%	0,0%	,7%
Total		N 245	83	190	79	125	722
		% 100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Ki kare =83,237 ; p=0,000

İbadethanede konuşulan dil ve ülke arasındaki ilişki incelendiğinde; Azerbaycan’da sadece ana dilini konuşanların oranı %86,5’tir. Bu oran, Azerbaycan’da ibadethanede dil kullanımına ilişkin katılımcı tercihlerinin birinci sırada sadece ana dillerinden yana yapıldığını ortaya koymaktadır. Geri kalan dağılım şöyledir: Genellikle ana dilini konuşanların oranı %8,2 ‘dir. Hem ana dilini hem Rusça konuşanların oranı %3,7’dir. Diğer dilleri konuşanların oranı ise %1,2’dir. Sadece Rusça konuşanların oranı %0,4’ tür.

Türkmenistan’da sadece ana dilini konuşanların oranı %69,9’dur. Bu oran, Türkmenistan’da ibadethanede dil kullanımına ilişkin katılımcı tercihlerinin birinci sırada sadece ana dillerinden yana yapıldığını ortaya koymaktadır. Geri kalan dağılım şöyledir: Genellikle ana dilini konuşanların oranı %16,9 ‘dur. Hem ana dilini hem Rusça konuşanların oranı %8,4’tür. Diğer dilleri konuşanların oranı ise %2,4’tür. Genellikle ve sadece Rusça konuşanların oranı %1,2’dir.

Özbekistan’da sadece ana dilini konuşanların oranı %92,1’dir. Bu oran, Özbekistan’da ibadethanede dil kullanımına ilişkin katılımcı tercihlerinin birinci sırada sadece ana

dillerinden yana yapıldığını ortaya koymaktadır. Geri kalan dağılım şöyledir: Genellikle ana dilini konuşanların oranı %5,3 'tür. Hem ana dilini hem Rusça konuşanların oranı %2,1'dir. Genellikle Rusça konuşanların oranı %0,5'tir. Özbekistan, ibadethanedeki dil kullanımında ana dili tercih oranı açısından diğer cumhuriyetler içerisinde en üst sırada yer almaktadır.

Kırgızistan'da sadece ana dilini konuşanların oranı %72,2'dir. Bu oran, Kırgızistan'da ibadethanede dil kullanımına ilişkin katılımcı tercihlerinin birinci sırada sadece ana dillerinden yana yapıldığını ortaya koymaktadır. Geri kalan dağılım şöyledir: Genellikle ana dilini konuşanların oranı %16,5 'tir. Hem ana dilini hem Rusça konuşanların oranı %10,1'dir. Sadece Rusça konuşanların oranı %1,3'tür.

Kazakistan'da sadece ana dilini konuşanların oranı %62,4'tür. Bu oran, Kazakistan'da ibadethanede dil kullanımına ilişkin katılımcı tercihlerinin birinci sırada sadece ana dillerinden yana yapıldığını ortaya koymaktadır. Geri kalan dağılım şöyledir: Genellikle ana dilini konuşanların oranı %16,0'dır. Hem ana dilini hem Rusça konuşanların oranı %13,6'dır. Genelde ve sadece Rusça konuşanların oranı %4'tür. İlgili oranlara baktığımızda, katılımcıların bir kısmının ibadethanedeki dil kullanım tercihlerinde Rusçanın kısmen veya tamamen yer aldığı görülmektedir. Kazakistan, ibadethanedeki dil kullanımında ana dili tercih oranı açısından diğer cumhuriyetlere göre en alt sırada yer almaktadır. İbadethanede konuşulan dil ve ülke arasında anlamlı düzeyde ilişki bulunmaktadır ($p<0,05$).

Tablo 52.

Katılımcıların Hastane Ortamındaki Dil Kullanım Tercihlerine İlişkin Dağılım

			Ülke					Total
			Azerbaycan	Türkmenistan	Özbekistan	Kırgızistan	Kazakistan	
Hastanede	Sadece ana dili	N	248	69	217	24	45	603
		%	82,9%	59,0%	69,8%	10,4%	20,8%	51,4%
	Genellikle ana dili	N	27	18	21	19	23	108
		%	9,0%	15,4%	6,8%	8,2%	10,6%	9,2%
	Hem ana dili Hem Rusça	N	20	25	64	132	124	365
		%	6,7%	21,4%	20,6%	57,1%	57,4%	31,1%
	Genellikle Rusça	N	0	2	7	31	20	60
		%	0,0%	1,7%	2,3%	13,4%	9,3%	5,1%
	Sadece Rusça	N	1	0	2	25	4	32
		%	,3%	0,0%	,6%	10,8%	1,9%	2,7%
	Diğer	N	3	3	0	0	0	6
		%	1,0%	2,6%	0,0%	0,0%	0,0%	,5%
Total		N	299	117	311	231	216	1174
		%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Ki kare =519,55; p=0,000

Hastanede konuşulan dil ve ülke arasındaki ilişki incelendiğinde; Azerbaycan’da sadece ana dilini konuşanların oranı %82,9’dur. Bu oran, Azerbaycan’da hastanede dil kullanımına ilişkin katılımcı tercihlerinin birinci sırada sadece ana dillerinden yana yapıldığını ortaya koymaktadır. Geri kalan dağılım şöyledir: Genellikle ana dilini konuşanların oranı %9, 0’dır. Hem ana dilini hem Rusça konuşanların oranı %6,7’dir. Diğer dilleri konuşanların oranı ise %1 olup, sadece Rusça konuşanların oranı %0,3 ‘tür. Azerbaycan, hastanede dil kullanımında ana dili tercih oranı açısından diğer cumhuriyetler içerisinde en üst sırada yer almaktadır.

Türkmenistan’da sadece ana dilini konuşanların oranı %59’dur. Bu oran, Türkmenistan’da hastanede dil kullanımına ilişkin katılımcı tercihlerinin birinci sırada sadece ana dillerinden yana yapıldığını ortaya koymaktadır. Geri kalan dağılım şöyledir: Hem ana dilini hem Rusça konuşanların oranı %21,4’tür. Genellikle ana dilini konuşanların oranı %15, 4’tür. Diğer dilleri konuşanların oranı ise %2,6’dır. Genellikle Rusça konuşanların oranı %1,7’dir. %21,4

'lük oran, katılımcıların bir kısmının hastanedeki dil kullanımlarına ilişkin ana dili ile birlikte Rusçayı eşit oranda tercih ettiğini göstermektedir.

Özbekistan'da sadece ana dilini konuşanların oranı %69,8'dir. Bu oran, Özbekistan'da hastanede dil kullanımına ilişkin katılımcı tercihlerinin birinci sırada sadece ana dillerinden yana yapıldığını ortaya koymaktadır. Geri kalan dağılım şöyledir: Hem ana dilini hem Rusça konuşanların oranı %20,6'dır. Genellikle ana dilini konuşanların oranı %6, 8'dir. Genellikle Rusça konuşanların oranı %2,3 olup, sadece Rusça konuşanların oranı %0,6'dır. %20,6'lık oran, katılımcıların bir kısmının hastanedeki dil kullanımlarına ilişkin ana dili ile birlikte Rusçayı eşit oranda tercih ettiğini göstermektedir.

Kırgızistan'da hem ana dilini hem Rusça konuşanların oranı %57,1'dir. Bu oran Kırgızistan'da hastanede dil kullanımına ilişkin katılımcı tercihlerinin birinci sırada ana diliyle birlikte Rusçanın eşit olarak kullanımından yana yapıldığı ortaya koymaktadır. Geri kalan dağılım şöyledir: Genellikle Rusça konuşanların oranı %13,4 olup, sadece Rusça konuşanların oranı %10,8'dir. Sadece ana dilini konuşanların oranı %10,4'tür. Genellikle ana dilini konuşanların oranı %8, 2'dir. İlgili oranlara baktığımızda, katılımcıların büyük bir kısmının hastanedeki dil kullanım tercihlerinde Rusçanın kısmen veya tamamen yer aldığı görülmektedir. Kırgızistan, hastanedeki dil kullanımında ana dili tercih oranı açısından diğer cumhuriyetlere göre en alt sırada yer almaktadır.

Kazakistan'da hem ana dilini hem Rusça konuşanların oranı %57,4'tür. Bu oran Kazakistan'da hastanede dil kullanımına ilişkin katılımcı tercihlerinin birinci sırada ana diliyle birlikte Rusçanın eşit kullanımından yana yapıldığını ortaya koymaktadır. Geri kalan dağılım şöyledir: Sadece ana dilini konuşanların oranı %20,8'dir. Genellikle ana dilini konuşanların oranı %10, 6'dır. Genellikle Rusça konuşanların oranı %9,3 olup, sadece Rusça konuşanların oranı %1,9'dur. İlgili oranlara baktığımızda, katılımcıların büyük bir kısmının hastanedeki dil kullanım tercihlerinde Rusçanın kısmen veya tamamen yer aldığı görülmektedir. Hastanede konuşulan dil ve ülke arasında anlamlı düzeyde ilişki bulunmaktadır ($p<0,05$).

Tablo 53.

Katılımcıların Pazar Ortamındaki Dil Kullanım Tercihlerine İlişkin Dağılım

		Ülke					Total
		Azerbaycan	Türkmenistan	Özbekistan	Kırgızistan	Kazakistan	
Pazarda	Sadece ana dili	N 259	57	210	37	47	610
		% 84,9%	46,0%	65,0%	15,5%	21,2%	50,3%
	Genellikle ana dili	N 26	18	30	32	22	128
		% 8,5%	14,5%	9,3%	13,4%	9,9%	10,6%
	Hem ana dili Hem Rusça	N 16	43	78	139	129	405
		% 5,2%	34,7%	24,1%	58,2%	58,1%	33,4%
	Genellikle Rusça	N 0	3	3	17	18	41
		% 0,0%	2,4%	,9%	7,1%	8,1%	3,4%
	Sadece Rusça	N 1	0	2	14	6	23
		% ,3%	0,0%	,6%	5,9%	2,7%	1,9%
	Diğer	N 3	3	0	0	0	6
		% 1,0%	2,4%	0,0%	0,0%	0,0%	,5%
Total	N 305	124	323	239	222	1213	
	% 100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

Ki kare =437,977 ; p=0,000

Pazarda konuşulan dil ve ülke arasındaki ilişki incelendiğinde; Azerbaycan’da sadece ana dilini konuşanların oranı %84,9’dur. Bu oran, pazarda dil kullanımına ilişkin katılımcı tercihlerinin birinci sırada sadece ana dillerinden yana yapıldığını ortaya koymaktadır. Geri kalan dağılım şöyledir: Genellikle ana dilini konuşanların oranı %8, 5’tir. Hem ana dilini hem Rusça konuşanların oranı %5,2’dır. Diğer dilleri konuşanların oranı %1, sadece Rusça konuşanların oranı ise %0,3’tür. Azerbaycan, pazardaki dil kullanımında ana dili tercih oranı açısından diğer cumhuriyetler içerisinde en üst sırada yer almaktadır.

Türkmenistan’da sadece ana dilini konuşanların oranı %46’dır. Bu oran, Türkmenistan’da pazarda dil kullanımına ilişkin katılımcı tercihlerinin birinci sırada sadece ana dillerinden yana yapıldığını ortaya koymaktadır. Geri kalan dağılım şöyledir: Hem ana dilini hem Rusça konuşanların oranı %34,7’dır. Genellikle ana dilini konuşanların oranı %14, 5’tir. Genellikle Rusça konuşanların oranı %2,4 olup, diğer dilleri konuşanların oranı da %2,4’tür. %34,7 ‘lık oran, katılımcıların büyük bir kısmının pazardaki dil kullanımlarına ilişkin ana dili ile birlikte Rusçayı eşit oranda tercih ettiğini göstermektedir.

Özbekistan’da sadece ana dilini konuşanların oranı %65’tir. Bu oran, Özbekistan’da pazarda dil kullanımına ilişkin katılımcı tercihlerinin birinci sırada sadece ana dillerinden yana yapıldığını ortaya koymaktadır. Geri kalan dağılım şöyledir: Hem ana dilini hem Rusça konuşanların oranı %24,1’dir. Genellikle ana dilini konuşanların oranı %9,3’tür. Genellikle Rusça konuşanların oranı %0,9 olup, sadece Rusça konuşanların oranı %0,6’dır. %24,1’lik oran, katılımcıların bir kısmının pazardaki dil kullanımlarına ilişkin ana dili ile birlikte Rusçayı eşit oranda tercih ettiğini göstermektedir.

Kırgızistan’da hem ana dilini hem Rusça konuşanların oranı %58,2’dir. İlgili oran, Kırgızistan’da pazarda dil kullanımına ilişkin katılımcı tercihlerinin birinci sırada ana diliyle birlikte Rusçanın eşit kullanımından yana yapıldığını ortaya koymaktadır. Geri kalan dağılım şöyledir: Sadece ana dilini konuşanların oranı %15,5’tir. Genellikle ana dilini konuşanların oranı %13,4’tür. Genellikle Rusça konuşanların oranı %7,1 olup, sadece Rusça konuşanların oranı %5,9’dur. İlgili oranlara baktığımızda, katılımcıların büyük bir kısmının pazardaki dil kullanım tercihlerinde Rusçanın kısmen veya tamamen yer aldığı görülmektedir. Kırgızistan, pazardaki dil kullanımında ana dili tercih oranı açısından diğer cumhuriyetler içerisinde en alt sırada yer almaktadır.

Kazakistan’da hem ana dilini hem Rusça konuşanların oranı %58,1’dir. İlgili oran, Kazakistan’da pazarda dil kullanımına ilişkin katılımcı tercihlerinin birinci sırada ana diliyle birlikte Rusça kullanımından yana yapıldığı ortaya koymaktadır. Geri kalan dağılım şöyledir: Sadece ana dilini konuşanların oranı %21,2’dir. Genellikle ana dilini konuşanların oranı %9,9’dur. Genellikle Rusça konuşanların oranı %8,1 olup, sadece Rusça konuşanların oranı %2,7’dir. İlgili oranlara baktığımızda, katılımcıların büyük bir kısmının pazardaki dil kullanım tercihlerinde Rusçanın kısmen veya tamamen yer aldığı görülmektedir. Pazarda konuşulan dil ve ülke arasında anlamlı düzeyde ilişki bulunmaktadır ($p<0,05$).

4.8. Sekizinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

4.8.1. Katılımcıların Medya ve Kültür Alanında Dil Tercihlerine İlişkin Bulgular

Tablo 54.

Katılımcıların Kitap Okurken Dil Tercihlerine İlişkin Dağılım

		Ülke					Total	
		Azerbaycan	Türkmenistan	Özbekistan	Kırgızistan	Kazakistan		
Kitap okurken	Sadece ana dili	N	173	69	170	20	43	475
		%	52,7%	53,1%	52,1%	7,8%	18,5%	37,3%
	Genellikle ana dili	N	62	18	48	31	21	180
		%	18,9%	13,8%	14,7%	12,1%	9,0%	14,1%
	Hem ana dili Hem Rusça	N	33	34	91	173	121	452
		%	10,1%	26,2%	27,9%	67,3%	51,9%	35,5%
	Genellikle Rusça	N	3	5	6	8	30	52
		%	,9%	3,8%	1,8%	3,1%	12,9%	4,1%
	Sadece Rusça	N	3	1	11	25	18	58
		%	,9%	,8%	3,4%	9,7%	7,7%	4,6%
	Diğer	N	54	3	0	0	0	57
		%	16,5%	2,3%	0,0%	0,0%	0,0%	4,5%
Total	N	328	130	326	257	233	1274	
	%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

Ki kare =535,995 ; p=0,000

Kitap okurken tercih edilen dil ve ülke arasındaki ilişki incelendiğinde; Azerbaycan’da sadece ana dilini tercih edenlerin oranı %52,7’dir. Bu oran, Azerbaycan’da kitap okurken dil kullanımına ilişkin katılımcı tercihlerinin birinci sırada sadece ana dillerinden yana yapıldığını ortaya koymaktadır. Geri kalan dağılım şöyledir: Genellikle ana dilini kullananların oranı %18,9’dur. Diğer dilleri kullananların oranı ise %16,5’tir. Hem ana dilini hem Rusça kullananların oranı %10,1’dir. Genellikle Rusça kullananların oranı %0,9 olup, sadece Rusça kullananların oranı da %0,9’dur. Azerbaycan, kitap okumada, ana dili tercih oranı açısından diğer cumhuriyetler içerisinde en üst sırada yer almaktadır.

Türkmenistan’da sadece ana dilini kullananların oranı %53,1’dir. Bu oran, Türkmenistan ’da kitap okurken dil kullanımına ilişkin katılımcı tercihlerinin birinci sırada sadece ana dillerinden yana yapıldığını ortaya koymaktadır. Geri kalan dağılım şöyledir: Hem ana dilini hem Rusça kullananların oranı %26,2’dir. Genellikle ana dilini kullananların oranı %13,8’dir. Genellikle Rusça kullananların oranı %3,8 olup, diğer dilleri kullananların oranı ise %2,3’tür. Sadece Rusça kullananların oranı %0,8’dir. %26,2’lik oran katılımcıların bir kısmının kitap okumada ana dili ile birlikte Rusçayı eşit oranda tercih ettiğini göstermektedir.

Özbekistan’da sadece ana dilini kullananların oranı %52,1’dir. Bu oran, Özbekistan’da kitap okurken dil kullanımına ilişkin katılımcı tercihlerinin birinci sırada ana dillerinden yana yapıldığını ortaya koymaktadır. Geri kalan dağılım şöyledir: Hem ana dilini hem Rusça kullananların oranı %27,9’dur. Genellikle ana dilini kullananların oranı %14,7’dir. Sadece Rusça kullananların oranı %3,4, Genellikle Rusça kullananların oranı %1,8’dir. % 27,9’luk oran katılımcıların bir kısmının kitap okumada ana dili ile birlikte Rusçayı eşit oranda tercih ettiğini göstermektedir.

Kırgızistan’da hem ana dilini hem Rusça kullananların oranı %67,3’tür. İlgili oran, Kırgızistan’da kitap okurken dil kullanımına ilişkin katılımcı tercihlerinin birinci sırada ana diliyle birlikte Rusçanın eşit kullanımından yana yapıldığını ortaya koymaktadır. Geri kalan dağılım şöyledir: Genellikle ana dilini kullananların oranı %12,1’dir. Sadece Rusça kullananların oranı %9,7’dir. Sadece ana dilini kullananların oranı %7,8’dir. Genellikle Rusça kullananların oranı %3,1’dir. İlgili oranlara baktığımızda, katılımcıların büyük bir kısmının kitap okurken dil tercihlerinde Rusçanın kısmen veya tamamen yer aldığı görülmektedir. Kırgızistan, kitap okurken ana dili tercih oranı açısından diğer cumhuriyetler içerisinde en alt sırada yer almaktadır.

Kazakistan’da hem ana dilini hem Rusça kullananların oranı %51,9’dur. İlgili oran, Kazakistan’da kitap okurken dil kullanımına ilişkin katılımcı tercihlerinin birinci sırada ana diliyle birlikte Rusçanın eşit kullanımından yana yapıldığını ortaya koymaktadır. Geri kalan

dağılım şöyledir: Sadece ana dilini kullananların oranı %18,5'tir. Genellikle Rusça kullananların oranı %12,9'dur. Genellikle ana dilini kullananların oranı %9 'dur. Sadece Rusça kullananların oranı %7,7'dir. İlgili oranlara baktığımızda, katılımcıların büyük bir kısmının kitap okurken dil tercihlerinde Rusçanın kısmen veya tamamen yer aldığı görülmektedir. Kitap okurken kullananların dil ve ülke arasında anlamlı düzeyde ilişki bulunmaktadır ($p<0,05$).

Tablo 55.

Katılımcıların Televizyon İzlerken Dil Tercihlerine İlişkin Dağılım

			Ülke					Total
			Azerbaycan	Türkmenistan	Özbekistan	Kırgızistan	Kazakistan	
Televizyon izlerken	Sadece ana dili	N	162	50	142	34	33	421
		%	50,8%	41,7%	43,8%	13,2%	15,1%	34,0%
	Genellikle ana dili	N	65	23	43	36	22	189
		%	20,4%	19,2%	13,3%	14,0%	10,1%	15,3%
	Hem ana dili Hem Rusça	N	47	29	122	127	120	445
		%	14,7%	24,2%	37,7%	49,2%	55,0%	35,9%
	Genellikle Rusça	N	3	14	11	18	27	73
		%	,9%	11,7%	3,4%	7,0%	12,4%	5,9%
	Sadece Rusça	N	1	2	6	43	16	68
		%	,3%	1,7%	1,9%	16,7%	7,3%	5,5%
	Diğer	N	41	2	0	0	0	43
		%	12,9%	1,7%	0,0%	0,0%	0,0%	3,5%
Total		N	319	120	324	258	218	1239
		%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Ki kare =420,844 ; $p=0,000$

Televizyon izlerken konuşulan dil ve ülke arasındaki ilişki incelendiğinde; Azerbaycan'da sadece ana dilini kullananların oranı %50,8'dir. Bu oran, Azerbaycan'da televizyon izlerken dil kullanımına ilişkin katılımcı tercihlerinin birinci sırada sadece ana dillerinden yana yapıldığını ortaya koymaktadır. Geri kalan dağılım şöyledir: Genellikle ana dilini kullananların oranı %20,4 'tür. Hem ana dilini hem Rusça kullananların oranı %14,7'dir. Diğer dilleri kullananların oranı ise %12,9'dur. Genellikle Rusça kullananların oranı %0,9 olup, sadece Rusça kullananların oranı %0,3'tür. İlgili oranlara baktığımızda, katılımcıların önemli bir kısmının televizyon izlerken dil tercihlerinde ana dili ile birlikte Rusçanın ve farklı dillerin yer aldığı

görülmektedir. Azerbaycan, televizyon izlerken ana dili tercih oranı açısından diğer cumhuriyetler içerisinde en üst sırada yer almaktadır.

Türkmenistan'da sadece ana dilini konuşanların oranı %41,7'dir. Bu oran, Türkmenistan'da televizyon izlerken dil kullanımına ilişkin katılımcı tercihlerinin birinci sırada sadece ana dillerinden yana yapıldığını ortaya koymaktadır. Geri kalan dağılım şöyledir: Hem ana dilini hem Rusça kullananların oranı %24,2'dir. Genellikle ana dilini kullananların oranı %19,2'dir. Genellikle Rusça kullananların oranı %11,7 olup, sadece Rusça kullananların oranı %1,7'dir. Diğer dilleri kullananların oranı ise %1,7'dir. İlgili oranlara baktığımızda, katılımcıların önemli bir kısmının televizyon izlerken dil tercihlerinde Rusçanın kısmen veya tamamen yer aldığı görülmektedir.

Özbekistan'da sadece ana dilini kullananların oranı %43,8'dir. Bu oran, Özbekistan'da televizyon izlerken dil kullanımına ilişkin katılımcı tercihlerinin birinci sırada sadece ana dillerinden yana yapıldığını ortaya koymaktadır. Geri kalan dağılım şöyledir: Hem ana dilini hem Rusça kullananların oranı %37,7'dir. Genellikle ana dilini kullananların oranı %13,3'tür. Genellikle Rusça kullananların oranı %3,4 olup, sadece Rusça kullananların oranı %1,9'dur. 37,7'lik oran katılımcıların önemli bir kısmının televizyon izlerken ana dili ile birlikte Rusçayı eşit oranda tercih ettiğini göstermektedir.

Kırgızistan'da hem ana dilini hem Rusça kullananların oranı %49,2'dir. İlgili oran, Kırgızistan'da televizyon izlerken dil kullanımına ilişkin katılımcı tercihlerinin birinci sırada ana diliyle birlikte Rusçanın eşit kullanımından yana yapıldığını ortaya koymaktadır. Geri kalan dağılım şöyledir: Sadece Rusça kullananların oranı %16,7'dir. Genellikle ana dilini kullananların oranı %14,0'dır. Sadece ana dilini kullananların oranı %13,2'dir. Genellikle Rusça kullananların oranı %7 olup, ilgili oranlara baktığımızda, katılımcıların büyük bir kısmının televizyon izlerken dil tercihlerinde Rusçanın kısmen veya tamamen yer aldığı görülmektedir. Kırgızistan, televizyon izlerken ana dili tercih oranı açısından diğer cumhuriyetler içerisinde en alt sırada yer almaktadır. Bununla birlikte ana dili kullanımı açısından genellikle seçeneğine de bakıldığında, Kazakistan ile yakın bir oran oldukları görülmektedir.

Kazakistan’da hem ana dilini hem Rusça kullananların oranı %55’tir. İlgili oran, Kazakistan’da televizyon izlerken dil kullanımına ilişkin katılımcı tercihlerinin birinci sırada ana diliyle birlikte Rusça kullanımından yana yapıldığı ortaya koymaktadır. Geri kalan dağılım şöyledir: Sadece ana dilini kullananların oranı %15,1’dir. Genellikle Rusça kullananların oranı %12,4’tür. Genellikle ana dilini kullananların oranı %10,1 olup, sadece Rusça kullananların oranı ise %7,3’tür. İlgili oranlara baktığımızda, katılımcıların büyük bir kısmının televizyon izlerken dil tercihlerinde Rusçanın kısmen veya tamamen yer aldığı görülmektedir. Televizyon izlerken kullananların dil ve ülke arasında anlamlı düzeyde ilişki bulunmaktadır ($p<0,05$).

Tablo 56.

Katılımcıların Radyo Dinlerken Dil Tercihlerine İlişkin Dağılım

			Ülke					Total
			Azerbaycan	Türkmenistan	Özbekistan	Kırgızistan	Kazakistan	
Radyo dinlerken	Sadece ana dili	N	106	38	115	12	15	286
		%	33,4%	30,6%	35,7%	4,7%	6,6%	22,9%
	Genellikle ana dili	N	76	17	31	11	10	145
		%	24,0%	13,7%	9,6%	4,3%	4,4%	11,6%
	Hem ana dili	N	59	48	144	153	154	558
		%	18,6%	38,7%	44,7%	59,3%	67,8%	44,7%
	Genellikle Rusça	N	3	12	22	33	27	97
		%	,9%	9,7%	6,8%	12,8%	11,9%	7,8%
	Sadece Rusça	N	1	7	10	49	21	88
		%	,3%	5,6%	3,1%	19,0%	9,3%	7,1%
Diğer	N	72	2	0	0	0	74	
	%	22,7%	1,6%	0,0%	0,0%	0,0%	5,9%	
Total		N	317	124	322	258	227	1248
		%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Ki kare =576,799 ; $p=0,000$

Radyo dinlerken kullanılan dil ve ülke arasındaki ilişki incelendiğinde; Azerbaycan’da sadece ana dilini kullananların oranı %33,4’tür. Bu oran, Azerbaycan’da radyo dinlemeye ilişkin katılımcı tercihlerinin birinci sırada sadece ana dillerinden yana yapıldığını ortaya koymaktadır. Geri kalan dağılım şöyledir: Genellikle ana dilini kullananların oranı %24,0’dır. Diğer dilleri kullananların oranı ise %22,7’dir. Hem ana dilini hem Rusça kullananların oranı %18,6’dır. Genellikle Rusça kullananların oranı %0,9 olup, sadece Rusça kullananların oranı %0,3’tür. İlgili

oranlara baktığımızda, katılımcıların önemli bir kısmının radyo dinlerken dil tercihlerinde ana diliyle birlikte Rusça ve farklı dillerin yer aldığı görülmektedir.

Türkmenistan'da hem ana dilini hem Rusça kullananların oranı %38,7'dir. İlgili oran, Türkmenistan'da radyo dinlemeye ilişkin katılımcı tercihlerinin birinci sırada ana diliyle birlikte Rusçanın eşit kullanımından yana yapıldığı ortaya koymaktadır. Geri kalan dağılım şöyledir: Sadece ana dilini kullananların oranı %30,6'dır. Genellikle ana dilini kullananların oranı %13,7'dir. Genellikle Rusça kullananların oranı %9,7 olup, sadece Rusça kullananların oranı %5,6'dır. Diğer dilleri kullananların oranı ise %1,6'dır. İlgili oranlara baktığımızda, katılımcıların büyük bölümünün radyo dinlerken dil tercihlerinde Rusçanın kısmen veya tamamen yer aldığı görülmektedir.

Özbekistan'da hem ana dilini hem Rusça kullananların oranı %44,7'dir. İlgili oran, Özbekistan'da radyo dinlemeye ilişkin katılımcı tercihlerinin birinci sırada ana diliyle birlikte Rusçanın eşit kullanımından yana yapıldığı ortaya koymaktadır. Geri kalan dağılım şöyledir: Sadece ana dilini kullananların oranı %35,7'dir. Genellikle ana dilini kullananların oranı %9,6'dır. Genellikle Rusça kullananların oranı %6,8 olup, sadece Rusça kullananların oranı %3,1'dir. İlgili oranlara baktığımızda, katılımcıların büyük bölümünün radyo dinlerken dil tercihlerinde Rusçanın kısmen veya tamamen yer aldığı görülmektedir. Özbekistan, radyo dinlerken ana dili tercih oranı açısından diğer cumhuriyetler içerisinde en üst sırada yer almaktadır.

Kırgızistan'da hem ana dilini hem Rusça kullananların oranı %59,3'tür. İlgili oran, Kırgızistan'da radyo dinlemeye ilişkin katılımcı tercihlerinin birinci sırada ana diliyle birlikte Rusçanın eşit kullanımından yana yapıldığı ortaya koymaktadır. Geri kalan dağılım şöyledir: Sadece Rusça kullananların oranı %19 olup, genellikle Rusça kullananların oranı %12,8'dir. Sadece ana dilini kullananların oranı %4,7'dir. Genellikle ana dilini kullananların oranı %4,3'tür. İlgili oranlara baktığımızda, katılımcıların büyük bölümünün radyo dinlerken dil tercihlerinde Rusçanın kısmen veya tamamen yer aldığı görülmektedir. Kırgızistan, radyo dinlerken ana dili tercih oranı açısından diğer Cumhuriyetler içerisinde en alt sırada yer almaktadır.

Kazakistan’da hem ana dilini hem Rusça kullananların oranı %67,8’dir. Bu oran, Kazakistan’da radyo dinlemeye ilişkin katılımcı tercihlerinin birinci sırada ana diliyle birlikte Rusçanın eşit kullanımından yana yapıldığı ortaya koymaktadır. Geri kalan dağılım şöyledir: Genellikle Rusça kullananların oranı %11,9 olup, sadece Rusça kullananların oranı %9,3’tür. Sadece ana dilini kullananların oranı %6,6’dır. Genellikle ana dilini kullananların oranı %4,4’tür. İlgili oranlara baktığımızda, katılımcıların büyük bölümünün radyo dinlerken dil tercihlerinde Rusçanın kısmen veya tamamen yer aldığı görülmektedir. Radyo dinlerken kullanılan dil ve ülke arasında anlamlı düzeyde ilişki bulunmaktadır ($p<0,05$).

Tablo 57.

Katılımcıların Gazete Okurken Dil Tercihlerine İlişkin Dağılım

		Ülke					Total
		Azerbayca	Türkmenista	Özbekista	Kırgızista	Kazakista	
		n	n	n	n	n	
Gazete okurken	Sadece ana dili	N 202	68	166	42	48	526
		% 65,8%	57,1%	51,2%	16,4%	21,6%	42,8%
	Genellikle ana dili	N 49	23	41	38	32	183
		% 16,0%	19,3%	12,7%	14,8%	14,4%	14,9%
	Hem ana dili Hem Rusça	N 27	19	96	127	105	374
		% 8,8%	16,0%	29,6%	49,6%	47,3%	30,5%
	Genellikle Rusça	N 2	5	13	16	18	54
		% ,7%	4,2%	4,0%	6,3%	8,1%	4,4%
	Sadece Rusça	N 2	1	8	33	19	63
		% ,7%	,8%	2,5%	12,9%	8,6%	5,1%
	Diğer	N 25	3	0	0	0	28
		% 8,1%	2,5%	0,0%	0,0%	0,0%	2,3%
Total		N 307	119	324	256	222	1228
		% 100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Ki kare =363,247 ; $p=0,000$

Gazete okurken kullanılan dil ve ülke arasındaki ilişki incelendiğinde; Azerbaycan’da sadece ana dilini kullananların oranı %65,8’dir. Bu oran, Azerbaycan’da gazete okumaya ilişkin katılımcı tercihlerinin birinci sırada sadece ana dillerinden yana yapıldığını ortaya koymaktadır. Geri kalan dağılım şöyledir: Genellikle ana dilini kullananların oranı %16,0’dır. Hem ana dilini hem Rusça kullananların oranı %8,8’dir. Diğer dilleri kullananların oranı ise

%8,1'dir. Genellikle Rusça kullananların oranı %0,7 olup, sadece Rusça kullananların oranı da %0,7'dir. Azerbaycan, gazete okurken ana dili tercih oranı açısından diğer Cumhuriyetler içerisinde en üst sırada yer almaktadır.

Türkmenistan'da sadece ana dilini kullananların oranı %57,1'dir. Bu oran, Türkmenistan'da gazete okumaya ilişkin katılımcı tercihlerinin birinci sırada sadece ana dillerinden yana yapıldığını ortaya koymaktadır. Geri kalan dağılım şöyledir: Genellikle ana dilini kullananların oranı %19,3'tür. Hem ana dilini hem Rusça kullananların oranı %16'dır. Genellikle Rusça kullananların oranı %4,2 olup, diğer dilleri kullananların oranı ise %2,5'tir. Sadece Rusça kullananların oranı ise, %0,8'dir. İlgili oranlara baktığımızda, katılımcıların önemli kısmının gazete okurken dil tercihlerinde Rusçanın kısmen veya tamamen yer aldığı görülmektedir.

Özbekistan'da sadece ana dilini kullananların oranı %51,2'dir. Bu oran, Özbekistan'da gazete okumaya ilişkin katılımcı tercihlerinin birinci sırada sadece ana dillerinden yana yapıldığını ortaya koymaktadır. Geri kalan dağılım şöyledir: Hem ana dilini hem Rusça kullananların oranı %29,6'dır. Genellikle ana dilini kullananların oranı %12,7'dir. Genellikle Rusça kullananların oranı %4 olup, sadece Rusça kullananların oranı %2,5'tir. %29,6'lık oran, katılımcıların bir kısmının gazete okurken dil tercihlerinde ana dilleriyle birlikte Rusçanın eşit olarak yer aldığı görülmektedir.

Kırgızistan'da hem ana dilini hem Rusça kullananların oranı %49,6'dır. İlgili oran, Kırgızistan'da gazete okumaya ilişkin katılımcı tercihlerinin birinci sırada ana diliyle birlikte Rusçanın eşit kullanımından yana yapıldığını ortaya koymaktadır. Geri kalan dağılım şöyledir: Sadece ana dilini kullananların oranı %16,4'tür. Genellikle ana dilini kullananların oranı %14,8'dir. Sadece Rusça kullananların oranı %12,9 olup, genellikle Rusça kullananların oranı %6,3'tür. İlgili oranlara baktığımızda, katılımcıların büyük bir kısmının gazete okurken dil tercihlerinde Rusçanın kısmen veya tamamen yer aldığı görülmektedir. Kırgızistan, gazete okurken ana dili tercih oranı açısından diğer cumhuriyetler içerisinde en alt sırada yer almaktadır.

Kazakistan’da hem ana dilini hem Rusça kullananların oranı %47,3’tür. İlgili oran, Kazakistan’da gazete okumaya ilişkin katılımcı tercihlerinin birinci sırada ana diliyle birlikte Rusçanın eşit kullanımından yana yapıldığı ortaya koymaktadır. Geri kalan dağılım şöyledir: Sadece ana dilini kullananların oranı %21,6’dır. Genellikle ana dilini kullananların oranı %14,4 ‘tür. Sadece Rusça kullananların oranı %8,6 olup, genellikle Rusça kullananların oranı %8,1’dir. İlgili oranlara baktığımızda, katılımcıların büyük bir kısmının gazete okurken dil tercihlerinde Rusçanın kısmen veya tamamen yer aldığı görülmektedir. Gazete okurken kullanılan dil ve ülke arasında anlamlı düzeyde ilişki bulunmaktadır ($p<0,05$).

Tablo 58.

Katılımcıların İnternet / Sosyal Medya Kullanırken Dil Tercihlerine İlişkin Dağılım

		Ülke					Total
		Azerbaycan	Türkmenistan	Özbekistan	Kırgızistan	Kazakistan	
İnternet, sosyal medya kullanırken	Sadece ana dili	N 112 % 34,6%	31 28,2%	110 34,6%	4 1,6%	13 5,6%	270 21,8%
	Genellikle ana dili	n 64 % 19,8%	13 11,8%	26 8,2%	7 2,7%	9 3,9%	119 9,6%
	Hem ana dili Hem Rusça	n 65 % 20,1%	42 38,2%	140 44,0%	132 51,6%	134 57,5%	513 41,3%
	Genellikle Rusça	n 11 % 3,4%	12 10,9%	24 7,5%	27 10,5%	42 18,0%	116 9,3%
	Sadece Rusça	n 5 % 1,5%	9 8,2%	18 5,7%	86 33,6%	35 15,0%	153 12,3%
	Diğer	n 67 % 20,7%	3 2,7%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%	70 5,6%
		Total	n 324 % 100,0%	110 100,0%	318 100,0%	256 100,0%	233 100,0%

Ki kare =589,544 ; $p=0,000$

İnternet, sosyal medya kullanırken kullanılan dil ve ülke arasındaki ilişki incelendiğinde; Azerbaycan’da sadece ana dilini konuşanların oranı %34,6’dır. Bu oran, Azerbaycan ’da İnternet, sosyal medya kullanırken katılımcı tercihlerinin birinci sırada sadece ana dillerinden yana yapıldığını ortaya koymaktadır. Geri kalan dağılım şöyledir: Diğer dilleri kullananların oranı ise %20,7’dir. Hem ana dilini hem Rusça kullananların oranı %20,1’dir. Genellikle ana dilini kullananların oranı %19,8 ‘dir. Genellikle Rusça kullananların oranı %3,4

olup, sadece Rusça kullananların oranı %1,5'dir. İlgili oranlara baktığımızda, katılımcıların önemli bir kısmının internet, sosyal medya kullanırken dil tercihlerinde ana diliyle birlikte Rusçanın ve farklı dillerin yer aldığı görülmektedir. Bununla birlikte Azerbaycan, internet / sosyal medya kullanırken ana dili tercih oranı açısından diğer cumhuriyetler içerisinde en üst sırada yer almaktadır.

Türkmenistan'da hem ana dilini hem Rusça kullananların oranı %38,2'dir. İlgili oran, Türkmenistan'da internet / sosyal medya kullanımına ilişkin katılımcı tercihlerinin birinci sırada ana diliyle birlikte Rusçanın eşit kullanımından yana yapıldığını ortaya koymaktadır. Geri kalan dağılım şöyledir: Sadece ana dilini kullananların oranı %28,2'dir. Genellikle ana dilini kullananların oranı %11,8 'dir. Genellikle Rusça kullananların oranı %10,9 olup, sadece Rusça kullananların oranı %8,2'dir. Diğer dilleri kullananların oranı ise %2,7'dir. İlgili oranlara baktığımızda, katılımcıların büyük bir kısmının internet / sosyal medya kullanırken dil tercihlerinde Rusçanın kısmen veya tamamen yer aldığı görülmektedir.

Özbekistan'da hem ana dilini hem Rusça kullananların oranı %44'tür. İlgili oran, Özbekistan'da internet / sosyal medya kullanımına ilişkin katılımcı tercihlerinin birinci sırada oranda ana diliyle birlikte Rusçanın eşit kullanımından yana yapıldığını ortaya koymaktadır. Geri kalan dağılım şöyledir: Sadece ana dilini kullananların oranı %34,6'dır. Genellikle ana dilini kullananların oranı % 8,2 'dir. Genellikle Rusça kullananların oranı %7,5 olup, sadece Rusça kullananların oranı %5,7'dir. İlgili oranlara baktığımızda, katılımcıların önemli bir kısmının internet / sosyal medya kullanırken dil tercihlerinde Rusçanın kısmen veya tamamen yer aldığı görülmektedir.

Kırgızistan'da hem ana dilini hem Rusça kullananların oranı %51,6'dır. İlgili oran, Kırgızistan'da internet / sosyal medya kullanımına ilişkin katılımcı tercihlerinin birinci sırada ana diliyle birlikte Rusçanın eşit kullanımından yana yapıldığını ortaya koymaktadır. Geri kalan dağılım şöyledir: Sadece Rusça kullananların oranı %33,6 olup, genellikle Rusça kullananların oranı %10,5'dir. Genellikle ana dilini kullananların oranı %2,7'dir. Sadece ana dilini kullananların oranı %1,6'dır. İlgili oranlara baktığımızda, katılımcıların tamamına

yakınının internet / sosyal medya kullanırken dil tercihlerinde Rusçanın kısmen veya tamamen yer aldığı görülmektedir. Kırgızistan, internet / sosyal medya kullanırken ana dili tercih oranı açısından diğer cumhuriyetler içerisinde en alt sırada yer almaktadır.

Kazakistan'da hem ana dilini hem Rusça kullananların oranı %57,5'tir. İlgili oran, Kazakistan'da internet / sosyal medya kullanırken katılımcı tercihlerinin birinci sırada ana diliyle birlikte Rusçanın eşit kullanımından yana yapıldığını ortaya koymaktadır. Geri kalan dağılım şöyledir: Genellikle Rusça kullananların oranı %18 olup, sadece Rusça kullananların oranı %15'tir. Sadece ana dilini kullananların oranı %5,6'dır. Genellikle ana dilini kullananların oranı %3,9'dur. İlgili oranlara baktığımızda, katılımcıların büyük bir kısmının internet /sosyal medya kullanırken dil tercihlerinde Rusçanın kısmen veya tamamen yer aldığı görülmektedir. İnternet, sosyal medya kullanırken kullanılan dil ve ülke arasında anlamlı düzeyde ilişki bulunmaktadır ($p<0,05$).

Tablo 59.

Katılımcıların Müzik Dinlerken Dil Tercihlerine İlişkin Dağılım

		Ülke					Total
		Azerbayca n	Türkmenista n	Özbekista n	Kırgızista n	Kazakista n	
Müzik dinlerke n	Sadece ana dili	N 78 % 24,1%	24 20,5%	85 26,4%	9 3,6%	14 6,1%	210 16,9%
	Genellikl e ana dili	N 58 % 18,0%	15 12,8%	24 7,5%	15 6,0%	7 3,1%	119 9,6%
	Hem ana dili Hem Rusça	N 92 % 28,5%	58 49,6%	185 57,5%	160 64,0%	150 65,5%	645 52,0%
	Genellikl e Rusça	N 7 % 2,2%	9 7,7%	18 5,6%	20 8,0%	37 16,2%	91 7,3%
	Sadece Rusça	N 3 % ,9%	8 6,8%	10 3,1%	46 18,4%	21 9,2%	88 7,1%
	Diğer	N 85 % 26,3%	3 2,6%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%	88 7,1%
	Total	N 323 % 100,0%	117 100,0%	322 100,0%	250 100,0%	229 100,0%	1241 100,0%

Ki kare =498,332 ; $p=0,000$

Müzik dinlerken kullanılan dil ve ülke arasındaki ilişki incelendiğinde; Azerbaycan'da hem ana dilini hem Rusça kullananların oranı %28,5'tir. İlgili oran, Azerbaycan'da müzik dinlerken katılımcı tercihlerinin birinci sırada ana diliyle birlikte Rusçanın kullanımından yana yapıldığını ortaya koymaktadır. Geri kalan dağılım şöyledir: Diğer dilleri kullananların oranı ise %26,3'tür. Sadece ana dilini kullananların oranı %24,1'dir. Genellikle ana dilini kullananların oranı %18,0'dır. Genellikle Rusça kullananların oranı %2,2 olup, sadece Rusça kullananların oranı %0,9'dur. İlgili oranlara baktığımızda, katılımcıların büyük bir kısmının müzik dinlerken dil tercihlerinde ana diliyle birlikte Rusça ve farklı dillerin yer aldığı görülmektedir.

Türkmenistan'da hem ana dilini hem Rusça kullananların oranı %49,6'dır. İlgili oran, Türkmenistan 'da müzik dinlerken katılımcı tercihlerinin birinci sırada ana diliyle birlikte Rusçanın eşit kullanımından yana yapıldığı ortaya koymaktadır. Geri kalan dağılım şöyledir: Sadece ana dilini kullananların oranı %20,5'tir. Genellikle ana dilini kullananların oranı %12,8'dir. Genellikle Rusça kullananların oranı %7,7, sadece Rusça kullananların oranı %6,8'dir. Diğer dilleri kullananların oranı ise %2,6'dır. İlgili oranlara baktığımızda, katılımcıların büyük bir kısmının müzik dinlerken dil tercihlerinde Rusçanın kısmen veya tamamen yer aldığı görülmektedir.

Özbekistan'da hem ana dilini hem Rusça kullananların oranı %57,5'tir. İlgili oran, Özbekistan 'da müzik dinlerken katılımcı tercihlerinin birinci sırada ana diliyle birlikte Rusçanın eşit kullanımından yana yapıldığını ortaya koymaktadır. Geri kalan dağılım şöyledir: Sadece ana dilini kullananların oranı %26,4'tür. Genellikle ana dilini kullananların oranı %7,5'tir. Genellikle Rusça kullananların oranı %5,6 olup, sadece Rusça kullananların oranı %3,1'dir. İlgili oranlara baktığımızda, katılımcıların büyük bir kısmının müzik dinlerken dil tercihlerinde Rusçanın kısmen veya tamamen yer aldığı görülmektedir. Özbekistan, müzik dinlerken sadece ana dili tercih oranı açısından diğer cumhuriyetler içerisinde en üst sırada yer almaktadır.

Kırgızistan'da hem ana dilini hem Rusça kullananların oranı %64'tür. İlgili oran, Kırgızistan 'da müzik dinlerken katılımcı tercihlerinin birinci sırada ana diliyle birlikte Rusçanın eşit kullanımından yana yapıldığını ortaya koymaktadır. Geri kalan dağılım şöyledir: Sadece Rusça kullananların oranı %18,4 olup, genellikle Rusça kullananların oranı %8,0 'dır. Genellikle ana

dilini kullananların oranı %6,0'dır. Sadece ana dilini kullananların oranı ise %3,6'dır. İlgili oranlara baktığımızda, katılımcıların büyük bir kısmının müzik dinlerken dil tercihlerinde Rusçanın kısmen veya tamamen yer aldığı görülmektedir. Kırgızistan, müzik dinlerken ana dili tercih oranı açısından diğer cumhuriyetler içerisinde en alt sırada yer almaktadır.

Kazakistan'da hem ana dilini hem Rusça kullananların oranı %65,5'tir. İlgili oran, Kazakistan'da müzik dinlerken katılımcı tercihlerinin birinci sırada ana diliyle birlikte Rusçanın eşit kullanımından yana yapıldığını ortaya koymaktadır. Geri kalan dağılım şöyledir: Genellikle Rusça kullananların oranı %16,2 olup, sadece Rusça kullananların oranı %9,2'dir. Sadece ana dilini kullananların oranı %6,1'dir. Genellikle ana dilini kullananların oranı %3,1'dir. İlgili oranlara baktığımızda, katılımcıların büyük bir kısmının müzik dinlerken dil tercihlerinde Rusçanın kısmen veya tamamen yer aldığı görülmektedir. Müzik dinlerken kullanılan dil ve ülke arasında anlamlı düzeyde ilişki bulunmaktadır ($p<0,05$).

Tablo 60.

Katılımcıları Tiyatro, Sinema, Konser vb. Sanatsal Etkinliklerdeki Dil Tercihlerine İlişkin Dağılım

		Ülke					Total
		Azerbayca	Türkmenista	Özbekista	Kırgızista	Kazakista	
		n	n	n	n	n	
Tiyatro, sinema, konser vb sanatsal etkinliklerde	Sadece ana dili	N 149	40	145	18	49	401
		% 46,9%	34,8%	44,9%	7,0%	21,8%	32,4%
	Genellikl e ana dili	N 45	14	41	18	15	133
		% 14,2%	12,2%	12,7%	7,0%	6,7%	10,8%
	Hem ana dili Hem Rusça	N 47	45	121	158	128	499
		% 14,8%	39,1%	37,5%	61,7%	56,9%	40,3%
	Genellikl e Rusça	N 5	8	9	16	14	52
		% 1,6%	7,0%	2,8%	6,3%	6,2%	4,2%
	Sadece Rusça	N 6	5	7	46	19	83
		% 1,9%	4,3%	2,2%	18,0%	8,4%	6,7%
	Diğer	N 66	3	0	0	0	69
		% 20,8%	2,6%	0,0%	0,0%	0,0%	5,6%
Total		N 318	115	323	256	225	1237
		% 100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Ki kare =465,793 ; $p=0,000$

Tiyatro, sinema, konser vb sanatsal etkinliklerde kullanılan dil ve ülke arasındaki ilişki incelendiğinde; Azerbaycan'da sadece ana dilini kullananların oranı %46,9'dur. Bu oran, Azerbaycan 'da tiyatro, sinema, konser vb sanatsal etkinliklerde katılımcı tercihlerinin birinci sırada sadece ana dillerinden yana yapıldığını ortaya koymaktadır. Geri kalan dağılım şöyledir: Diğer dilleri kullananların oranı ise %20,8'dir. Hem ana dilini hem Rusça kullananların oranı %14,8'dir. Genellikle ana dilini kullananların oranı %14,2'dir. Sadece Rusça kullananların oranı %1,9 olup, genellikle Rusça kullananların oranı %1,6'dır. İlgili oranlara baktığımızda, katılımcıların önemli bir kısmının tiyatro, sinema, konser vb sanatsal etkinliklerdeki dil tercihlerinde farklı dillerin ve ana dilleriyle birlikte Rusçanın yer aldığı görülmektedir. Azerbaycan, tiyatro, sinema, konser vb. sanatsal etkinliklerdeki dil tercihlerinde ana dili tercih oranı açısından diğer cumhuriyetler içerisinde en üst sırada yer almaktadır.

Türkmenistan'da hem ana dilini hem Rusça kullananların oranı %39,1'dir. İlgili oran, Türkmenistan'da Tiyatro, sinema, konser vb sanatsal etkinliklerde katılımcı tercihlerinin birinci sırada ana diliyle birlikte Rusçanın eşit kullanımından yana yapıldığını ortaya koymaktadır. Geri kalan dağılım şöyledir: Sadece ana dilini kullananların oranı %34,8'dir. Genellikle ana dilini kullananların oranı %12,2'dir. Genellikle Rusça kullananların oranı %7'dir. Sadece Rusça kullananların oranı %4,3 iken %2,6'sı diğer dilleri kullanmaktadır. İlgili oranlara baktığımızda, katılımcıların yarıdan fazlasının tiyatro, sinema, konser vb sanatsal etkinliklerdeki dil tercihlerinde Rusçanın kısmen veya tamamen etkili olduğu görülmektedir.

Özbekistan'da sadece ana dilini kullananların oranı %44,9'dur. Bu oran, Özbekistan 'da Tiyatro, sinema, konser vb sanatsal etkinliklerde katılımcı tercihlerinin birinci sırada sadece ana dillerinden yana yapıldığını ortaya koymaktadır. Geri kalan dağılım şöyledir: Hem ana dilini hem Rusça kullananların oranı %37,5'tir. Genellikle ana dilini kullananların oranı %12,7'dir. Genellikle Rusça kullananların oranı %2,8, sadece Rusça kullananların oranı %2,2'dir. %37,5'luk oran katılımcıların önemli bir bölümünün tiyatro, sinema, konser vb sanatsal etkinliklerde ana dilleri ile birlikte Rusçanın eşit kullanımını tercih ettiğini göstermektedir.

Kırgızistan'da hem ana dilini hem Rusça kullananların oranı %61,7'dir. İlgili oran, Kırgızistan'da tiyatro, sinema, konser vb sanatsal etkinliklerde katılımcı tercihlerinin birinci sırada

ana diliyle birlikte Rusçanın eşit kullanımından yana yapıldığını ortaya koymaktadır. Geri kalan dağılım şöyledir: Sadece Rusça kullananların oranı % 18,0'dır. Sadece ve genellikle ana dilini kullananların oranı %7'dir. Genellikle Rusça kullananların oranı %'6,3'tür. İlgili oranlara baktığımızda, katılımcıların büyük bölümünün tiyatro, sinema, konser vb sanatsal etkinliklerdeki dil tercihlerinde Rusçanın kısmen veya tamamen etkili olduğu görülmektedir. Kırgızistan tiyatro, sinema, konser vb sanatsal etkinliklerdeki dil tercihlerinde ana dili tercih oranı açısından diğer cumhuriyetler içerisinde en alt sırada yer almaktadır.

Kazakistan'da hem ana dilini hem Rusça kullananların oranı %56,9'dur. İlgili oran, Kazakistan'da Tiyatro, sinema, konser vb sanatsal etkinliklerde katılımcı tercihlerinin birinci sırada ana diliyle birlikte Rusça kullanımından yana yapıldığı ortaya koymaktadır. Geri kalan dağılım şöyledir: Sadece ana dilini kullananların oranı %21,8'dir. Sadece Rusça kullananların oranı %8,4'tür. Genellikle ana dilini kullananların oranı %6,7'dir. Genellikle Rusça kullananların oranı %6,2'dir. İlgili oranlara baktığımızda, katılımcıların büyük bölümünün tiyatro, sinema, konser vb sanatsal etkinliklerdeki dil tercihlerinde Rusçanın kısmen veya tamamen etkili olduğu görülmektedir. Tiyatro, sinema, konser vb sanatsal etkinliklerde kullanılan dil ve ülke arasında anlamlı düzeyde ilişki bulunmaktadır ($p<0,05$).

4.9. Dokuzuncu Alt Probleme İlişkin Bulgular

4.9.1. Katılımcıların Belirli İşlevlere Göre Dil Seçimine İlişkin Bulgular

Tablo 61.

Katılımcıların Sayılarla Hesap Yaparken Dil Tercihlerine İlişkin Dağılım

		Ülke					Total
		Azerbaycan	Türkmenistan	Özbekistan	Kırgızistan	Kazakistan	
Sayılarla hesap yaparken	Sadece ana dili	N 214	70	193	86	99	662
		% 68,2%	57,4%	59,6%	35,1%	44,0%	53,8%
	Genellikle ana dili	N 46	16	42	44	56	204
		% 14,6%	13,1%	13,0%	18,0%	24,9%	16,6%
	Hem ana dili Hem Rusça	N 23	27	75	57	51	233
		% 7,3%	22,1%	23,1%	23,3%	22,7%	18,9%
	Genellikle Rusça	N 3	4	10	12	7	36
		% 1,0%	3,3%	3,1%	4,9%	3,1%	2,9%
	Sadece Rusça	N 2	3	4	46	12	67
		% ,6%	2,5%	1,2%	18,8%	5,3%	5,4%
Diğer	N 26	2	0	0	0	28	
	% 8,3%	1,6%	0,0%	0,0%	0,0%	2,3%	
Total		N 314	122	324	245	225	1230
		% 100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Ki kare =259,489 ; p=0,000

Sayılarla hesap yaparken kullanılan dil ve ülke arasındaki ilişki incelendiğinde; Azerbaycan’da sadece ana dilini kullananların oranı %68,2’dir. Bu oran, Azerbaycan ’da sayılarla hesap yapmaya ilişkin katılımcı tercihlerinin birinci sırada sadece ana dillerinden yana yapıldığını ortaya koymaktadır. Geri kalan dağılım şöyledir: Genellikle ana dilini kullananların oranı %14,6’dır. Diğer dilleri kullananların oranı ise %8,3’tür. Hem ana dilini hem Rusça kullananların oranı %7,3’tür. Genellikle Rusça kullananların oranı %1 olup, sadece Rusça kullananların oranı %0,6’dır. Azerbaycan, sayılarla hesap yaparken ana dili tercih oranı açısından diğer cumhuriyetler içerisinde en üst sırada yer almaktadır.

Türkmenistan’da sadece ana dilini kullananların oranı %57,4’tür. Bu oran, Türkmenistan ’da sayılarla hesap yaparken katılımcı tercihlerinin birinci sırada sadece ana dillerinden yana

yapıldığını ortaya koymaktadır. Geri kalan dağılım şöyledir: Hem ana dilini hem Rusça kullananların oranı %22,1'dir. Genellikle ana dilini kullananların oranı %13,1'dir. Genellikle Rusça kullananların oranı %3,3 olup, sadece Rusça kullananların oranı %2,5'tir. Diğer dilleri kullananların oranı ise %1,6'dır. %22,1'lik oran, katılımcıların bir kısmının sayılarla hesap yaparken ana dili ile birlikte Rusçanın eşit kullanımını tercih ettiğini göstermektedir.

Özbekistan'da sadece ana dilini kullananların oranı %59,6'dır. Bu oran, Özbekistan 'da sayılarla hesap yapmaya ilişkin katılımcı tercihlerinin birinci sırada sadece ana dillerinden yana yapıldığını ortaya koymaktadır. Geri kalan dağılım şöyledir: Hem ana dilini hem Rusça kullananların oranı %23,1'dir. Genellikle ana dilini kullananların oranı %13,0'dır Genellikle Rusça kullananların oranı %3,1 olup, sadece Rusça kullananların oranı %1,2'dir. %23,1'lik oran, katılımcıların bir kısmının sayılarla hesap yaparken ana dili ile birlikte Rusçanın eşit kullanımını tercih ettiğini göstermektedir.

Kırgızistan'da sadece ana dilini kullananların oranı %35,1'dir. Bu oran, Kırgızistan'da sayılarla hesap yapmaya ilişkin katılımcı tercihlerinin birinci sırada sadece ana dillerinden yana yapıldığını ortaya koymaktadır. Geri kalan dağılım şöyledir: Hem ana dilini hem Rusça kullananların oranı %23,3'tür. Sadece Rusça kullananların oranı %18,8'dir. Genellikle ana dilini kullananların oranı %18,0'dır. Genellikle Rusça kullananların oranı %4,9'dur. İlgili oranlara baktığımızda, katılımcıların yarıya yakın kısmının sayılarla hesap yaparken dil tercihlerinde Rusçanın kısmen veya tamamen yer aldığı görülmektedir. Kırgızistan, sayılarla hesap yaparken ana dili tercih oranı açısından diğer cumhuriyetler içerisinde en alt sırada yer almaktadır.

Kazakistan'da sadece ana dilini kullananların oranı %44'tür. Bu oran, Kazakistan 'da sayılarla hesap yapmaya ilişkin katılımcı tercihlerinin birinci sırada sadece ana dillerinden yana yapıldığını ortaya koymaktadır. Geri kalan dağılım şöyledir: Genellikle ana dilini kullananların oranı %24,9'dur. Hem ana dilini hem Rusça kullananların oranı %22,7'dir. Sadece Rusça kullananların oranı %5,3 olup, genellikle Rusça kullananların oranı %3,1'dir. İlgili oranlara baktığımızda, katılımcıların önemli bir kısmının sayılarla hesap yaparken dil

tercihlerinde Rusçanın kısmen veya tamamen yer aldığı görülmektedir. Sayılarla hesap yaparken kullanılan dil ve ülke arasında anlamlı düzeyde ilişki bulunmaktadır ($p<0,05$).

Tablo 62.

Katılımcıların Kendi Kendine Konuşurken Dil Tercihlerine İlişkin Dağılım

			Ülke					Total
			Azerbaycan	Türkmenistan	Özbekistan	Kırgızistan	Kazakistan	
Kendi kendine konuşurken	Sadece ana dili	N	190	53	182	74	87	586
		%	58,8%	43,1%	57,1%	30,1%	38,8%	47,4%
	Genellikle ana dili	N	51	18	22	20	40	151
		%	15,8%	14,6%	6,9%	8,1%	17,9%	12,2%
	Hem ana dili Hem Rusça	N	33	44	93	104	70	344
		%	10,2%	35,8%	29,2%	42,3%	31,3%	27,9%
	Genellikle Rusça	N	2	3	15	9	12	41
		%	,6%	2,4%	4,7%	3,7%	5,4%	3,3%
	Sadece Rusça	N	4	3	7	39	15	68
		%	1,2%	2,4%	2,2%	15,9%	6,7%	5,5%
	Diğer	N	43	2	0	0	0	45
		%	13,3%	1,6%	0,0%	0,0%	0,0%	3,6%
Total		N	323	123	319	246	224	1235
		%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Ki kare =306,161 ; $p=0,000$

Kendi kendine konuşurken kullanılan dil ve ülke arasındaki ilişki incelendiğinde; Azerbaycan’da sadece ana dilini kullananların oranı %58,8’dir. Bu oran, Azerbaycan ’da kendi kendine konuşmaya ilişkin katılımcı tercihlerinin birinci sırada ana dillerinden yana yapıldığını ortaya koymaktadır. Geri kalan dağılım şöyledir: Genellikle ana dilini kullananların oranı %15,8’dir. Diğer dilleri kullananların oranı ise %13,3’tür. Hem ana dilini hem Rusça kullananların oranı %10,2’dir. Sadece Rusça kullananların oranı %1,2 olup, genellikle Rusça kullananların oranı %0,6’dır. Azerbaycan, kendi kendine kullananların ana dili tercih oranı açısından diğer cumhuriyetler içerisinde en üst sırada yer almaktadır.

Türkmenistan’da sadece ana dilini kullananların oranı %43,1’dir. Bu oran, Türkmenistan ’da kendi kendine konuşmaya ilişkin katılımcı tercihlerinin birinci sırada ana dillerinden yana yapıldığını ortaya koymaktadır. Geri kalan dağılım şöyledir: Hem ana dilini hem Rusça

kullanıcıların oranı %35,8'dir. Genellikle ana dilini kullananların oranı %14,6'dır. Genellikle Rusça kullananların oranı %2,4 olup, sadece Rusça kullananların oranı da %2,4'tür. Diğer dilleri kullananların oranı ise %1,6'dır. %35,8'lik oran, katılımcıların önemli bir kısmının kendi kendine kullananların ana dili ile birlikte Rusçanın eşit kullanımını tercih ettiğini göstermektedir.

Özbekistan'da sadece ana dilini kullananların oranı %57,1'dir. Bu oran, Özbekistan 'da kendi kendine konuşmaya ilişkin katılımcı tercihlerinin birinci sırada sadece ana dillerinden yana yapıldığını ortaya koymaktadır. Geri kalan dağılım şöyledir: Hem ana dilini hem Rusça kullananların oranı %29,2'dir. Genellikle ana dilini kullananların oranı %6,9'dur. Genellikle Rusça kullananların oranı %4,7 olup, sadece Rusça kullananların oranı %2,2'dir. %29,2'lik oran, katılımcıların önemli bir kısmının kendi kendine konuşurken ana dili ile birlikte Rusçanın eşit kullanımını tercih ettiğini göstermektedir.

Kırgızistan'da hem ana dilini hem Rusça kullananların oranı %42,3'tür. İlgili oran, Kırgızistan'da kendi kendine konuşmaya ilişkin katılımcı tercihlerinin birinci sırada ana diliyle birlikte Rusçanın eşit kullanımından yana yapıldığını ortaya koymaktadır. Geri kalan dağılım şöyledir: Sadece ana dilini kullananların oranı %30,1'dir. Sadece Rusça kullananların oranı %15,9'dur. Genellikle ana dilini kullananların oranı %8,1'dir. Genellikle Rusça kullananların oranı %3,7'dir. İlgili oranlara baktığımızda, katılımcıların büyük bir kısmının kendi kendine konuşurken dil tercihlerinde Rusçanın kısmen veya tamamen yer aldığı görülmektedir. Kırgızistan, kendi kendine konuşurken ana dili tercih oranı açısından diğer cumhuriyetler içerisinde en alt sırada yer almaktadır.

Kazakistan'da sadece ana dilini kullananların oranı %38,8'dir. Bu oran, Kazakistan 'da kendi kendine konuşmaya ilişkin katılımcı tercihlerinin birinci sırada sadece ana dillerinden yana yapıldığını ortaya koymaktadır. Geri kalan dağılım şöyledir: Hem ana dilini hem Rusça kullananların oranı %31,3'tür. Genellikle ana dilini kullananların oranı %17,9'dur. Sadece Rusça kullananların oranı %6,7 olup, genellikle Rusça kullananların oranı %5,4'tür. İlgili oranlara baktığımızda, katılımcıların önemli bir kısmının kendi kendine konuşurken dil

tercihlerinde Rusçanın kısmen veya tamamen yer aldığı görülmektedir. Kendi kendine konuşurken kullanılan dil ve ülke arasında anlamlı düzeyde ilişki bulunmaktadır ($p<0,05$).

Tablo 63.

Katılımcıların Dua Ederken Dil Tercihlerine İlişkin Dağılım

		Ülke					Total
		Azerbaycan	Türkmenistan	Özbekistan	Kırgızistan	Kazakistan	
Dua ederken	Sadece ana dili	N 268	80	290	136	152	926
		% 84,3%	77,7%	92,7%	54,2%	82,2%	79,1%
	Genellikle ana dili	N 30	15	15	31	14	105
		% 9,4%	14,6%	4,8%	12,4%	7,6%	9,0%
	Hem ana dili Hem Rusça	N 6	6	7	54	14	87
		% 1,9%	5,8%	2,2%	21,5%	7,6%	7,4%
	Genellikle Rusça	N 1	2	1	6	2	12
		% ,3%	1,9%	,3%	2,4%	1,1%	1,0%
	Sadece Rusça	N 2	0	0	24	3	29
		% ,6%	0,0%	0,0%	9,6%	1,6%	2,5%
	Diğer	N 11	0	0	0	0	11
		% 3,5%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	,9%
Total		N 318	103	313	251	185	1170
		% 100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Ki kare =237,465 ; $p=0,000$

Dua kullanılan dil ve ülke arasındaki ilişki incelendiğinde; Azerbaycan’da sadece ana dilini kullananların oranı %84,3’tür. Bu oran, Azerbaycan’da dua etmeye ilişkin katılımcı tercihlerinin birinci sırada sadece ana dillerinden yana yapıldığını ortaya koymaktadır. Geri kalan dağılım şöyledir: Genellikle ana dilini kullananların oranı %9,4 ’tür. Diğer dilleri kullananların oranı ise %3,5’tir. Hem ana dilini hem Rusça kullananların oranı %1,9’dur. Sadece Rusça kullananların oranı %0,6 olup, genellikle Rusça kullananların oranı %0,3’tür.

Türkmenistan’da sadece ana dilini kullananların oranı %77,7’dir. Bu oran, Türkmenistan ’da dua etmeye ilişkin katılımcı tercihlerinin birinci sırada sadece ana dillerinden yana yapıldığını ortaya koymaktadır. Geri kalan dağılım şöyledir: Genellikle ana dilini kullananların oranı %14,6 ’dır. Hem ana dilini hem Rusça kullananların oranı %5,8’dir. Genellikle Rusça kullananların oranı %1,9’dur.

Özbekistan’da sadece ana dilini kullananların oranı %92,7’dir. Bu oran, Özbekistan ’da dua etmeye ilişkin katılımcı tercihlerinin birinci sırada sadece ana dillerinden yana yapıldığını ortaya koymaktadır. Geri kalan dağılım şöyledir: Genellikle ana dilini kullananların oranı %4,8’dir. Hem ana dilini hem Rusça kullananların oranı %2,2’dir. Genellikle Rusça kullananların oranı %0,3’tür. Özbekistan, dua ederken ana dili tercih oranı açısından diğer cumhuriyetler içerisinde en üst sırada yer almaktadır.

Kırgızistan’da sadece ana dilini kullananların oranı %54,2’dir. Bu oran, Kırgızistan ’da dua etmeye ilişkin katılımcı tercihlerinin birinci sırada sadece ana dillerinden yana yapıldığını ortaya koymaktadır. Geri kalan dağılım şöyledir: Hem ana dilini hem Rusça kullananların oranı %21,5’tir. Genellikle ana dilini kullananların oranı %12,4’tür. Sadece Rusça kullananların oranı %9,6 olup, genellikle Rusça kullananların oranı %2,4’tür. %21,5’lik oran katılımcıların önemli bir bölümünün dua ederken ana dilleri ile birlikte Rusçanın eşit kullanımını tercih ettiğini göstermektedir. Kırgızistan, dua ederken ana dili tercih oranı açısından diğer cumhuriyetler içerisinde en alt sırada yer almaktadır.

Kazakistan’da sadece ana dilini kullananların oranı %82,2’dir. Bu oran, Kazakistan ’da dua etmeye ilişkin katılımcı tercihlerinin birinci sırada sadece ana dillerinden yana yapıldığını ortaya koymaktadır. Geri kalan dağılım şöyledir: Hem ana dilini hem Rusça kullananların oranı %7,6’dır. Genellikle ana dilini kullananların oranı da %7,6 ’dır. Sadece Rusça kullananların oranı %1,6 olup, genellikle Rusça kullananların oranı %1,1’dır. Dua ederken kullanılan dil ve ülke arasında anlamlı düzeyde ilişki bulunmaktadır ($p<0,05$).

4.10. Onuncu Alt Probleme İlişkin Bulgular

4.10.1. Katılımcıların Ana Dili ve Türkiye Türkçesi Öğrenimi Tutumlarına İlişkin Bulgular

Araştırma kapsamında katılımcıların ana dili ve Türkiye Türkçesi öğrenimi tutumlarına ilişkin düzeyleri belirlenmeye çalışılmıştır.

Ana diline ilişkin tutumların ölçülmesinde kullanılan ölçeğinden alınacak toplam puanlar en düşük 20, en yüksek 100’dir. Bu aralık, 20-46 puanları arası “düşük”, 47-73 puanları arası “orta”, 74-100 puanları arası “yüksek” olmak üzere üç parçaya ayrılmıştır. Aşağıdaki tabloda Türk Cumhuriyetlerinden katılımcıların ölçek toplam puanlarına göre tutum düzeylerine ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

Türkiye Türkçesi öğrenimine ilişkin tutumların ölçülmesinde kullanılan ölçeğinden alınacak toplam puanlar en düşük 16, en yüksek 80’dir. Bu aralık, 16-36 puanları arası “düşük”, 37-57 puanları arası “orta”, 58-80 puanları arası “yüksek” olmak üzere üç parçaya ayrılmıştır. Aşağıdaki tabloda Türk Cumhuriyetlerinden katılımcıların ölçek toplam puanlarına göre tutum düzeylerine ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

Tablo 64.

Katılımcıların Ana Diline İlişkin Tutum Puanlarının Ülkelere Göre Dağılımı

	N	Ortalama	Std. Sapma	F	P
Azerbaycan	333	79,0	14,8	13,304	0,000*
Türkmenistan	132	77,1	12,9		
Özbekistan	327	83,1	11,5		
Kırgızistan	260	85,4	11,5		
Kazakistan	235	83,0	16,6		
Total	1287	81,9	13,8		

*p<0,05

Tabloya bakıldığında ülkelerin tamamı için ortalama değer, yüksek düzey olarak belirlenen 74-100 puanları arasındadır. Buradan yola çıkarak ilgili cumhuriyetlerde ana diline ilişkin tutumun yüksek olduğu söylenebilir.

Anadiline ilişkin tutum ölçeği ülkelere göre anlamlı düzeyde farklılık göstermektedir (p<0,05). Farklılığın hangi gruptan kaynaklandığının tespiti için yapılan TUKEY testi sonuçlarına göre; Kırgızistan’ın ortalaması diğer bütün ülke ortalamalarından anlamlı derecede farklı ve büyüktür. Ayrıca Kazakistan’ın ve Özbekistan’ın ortalaması Azerbaycan

ve Türkmenistan'ın ortalamasından anlamlı derecede farklı ve büyüktür. Diğer gruplar arasında ise anlamlı düzeyde farklılık bulunmamaktadır.

Tablo 65.

Katılımcıların Türkiye Türkçesi Öğrenimine İlişkin Tutum Puanlarının Ülkelere Göre Dağılımı

	N	Ortalama	Std. Sapma	F	p
Azerbaycan	325	61,30	10,14	17,258	0,000
Türkmenistan	119	62,40	8,85		
Özbekistan	304	60,01	11,06		
Kırgızistan	252	56,88	9,84		
Kazakistan	226	55,33	11,55		
Total	1226	59,08	10,75		

Tabloya bakıldığında Azerbaycan, Türkmenistan, Özbekistan için ortalama değer, yüksek düzey olarak belirlenen 58-80 puanları arası arasındadır. Buradan yola çıkarak ilgili cumhuriyetlerde Türkiye Türkçesi öğrenimine ilişkin tutumun yüksek olduğu söylenebilir. Kazakistan, Kırgızistan için ortalama değer, orta düzey olarak belirlenen 37-57 puanları arası arasındadır. Buradan yola çıkarak ilgili cumhuriyetlerde Türkiye Türkçesi öğrenimine ilişkin tutumun orta düzeyde olduğu söylenebilir.

Türkiye Türkçesi öğrenimine ilişkin tutum ölçeği ülkelere göre anlamlı düzeyde farklılık göstermektedir ($p < 0,05$). Farklılığın hangi gruptan kaynaklandığının tespiti için yapılan TUKEY testi sonuçlarına göre; Azerbaycan, Türkmenistan ve Özbekistan'ın ortalaması Kırgızistan ve Kazakistan'ın ortalamasından anlamlı derecede farklı ve büyüktür. Azerbaycan ve Türkmenistan ortalamaları arasında anlamlı düzeyde farklılık bulunmamaktadır. Ek olarak Kırgızistan ve Kazakistan ortalamaları arasında da anlamlı düzeyde farklılık bulunmamaktadır.

Katılımcıların ülke bazında ana dili ve Türkiye Türkçesi öğrenimi tutum puanları ile ilişkili olarak ölçek maddelerine verdikleri cevaplara ait oranlar ise şu şekildedir:

4.10.1.1. Azerbaycan Katılımcılarının Ana Diline ve Türkiye Türkçesi Öğrenimi Tutumlarına İlişkin Bulgular

Tablo 66.

Azerbaycan Katılımcılarının Ana Dili Tutum Puanlarına İlişkin Dağılım

a	Kesinlikle katılmıyorum		Katılmıyorum		Kararsızım		Katılıyorum		Kesinlikle katılıyorum	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Ana dilimden memnunum.	11	3,3%	6	1,8%	21	6,3%	45	13,5%	250	75,1%
Çocuğumun ana dilimi konuşabilmesi için çaba gösteririm.	16	4,8%	15	4,5%	40	12,0%	49	14,7%	213	64,0%
Ana dilimin kendimi ifade etmem için yeterli bir dil olduğunu düşünürüm.	20	6,0%	36	10,8%	43	12,9%	57	17,1%	177	53,2%
Ana dilim kaybolursa kültürümün de kaybolacağına inanırım.	106	31,8%	73	21,9%	50	15,0%	33	9,9%	71	21,3%
Ana dilimin ulusal kimliğimi korumak açısından önemli olduğunu düşünürüm.	17	5,1%	4	1,2%	14	4,2%	62	18,6%	236	70,9%
Ana dilimi korumak için yasalar çıkarılmasını desteklerim.	14	4,2%	10	3,0%	22	6,6%	68	20,4%	219	65,8%
Ana dilim benim için diğer dillere göre ilk sırada gelir.	20	6,0%	29	8,7%	30	9,0%	54	16,2%	200	60,1%

Ana dilimin okulda öğretilmesi önemlidir.	17	5,1%	11	3,3%	16	4,8%	63	18,9%	226	67,9%
Ana dilimin ülkemizin geleceği açısından önemli olduğunu düşünürüm.	12	3,6%	5	1,5%	14	4,2%	52	15,6%	250	75,1%
Ana dilimin öneminin gelecekte artacağına inanırım.	15	4,5%	14	4,2%	62	18,6%	71	21,3%	171	51,4%
Lokanta, kafe, otel, alışveriş merkezi gibi yerlerin isminin sadece ana dilimde olmasını isterim.	33	9,9%	59	17,7%	70	21,0%	47	14,1%	124	37,2%
Evleneceğim kişinin ana dilimi bilmesini isterim.	11	3,3%	17	5,1%	37	11,1%	59	17,7%	209	62,8%
Ana dilimin konuşulduğu ortamlara daha kolay uyum sağlarım.	13	3,9%	8	2,4%	29	8,7%	94	28,2%	189	56,8%
Ana dilimi ve kültürümü geliştirmek için yapılacak proje, etkinlik, dernek faaliyetleri gibi çalışmalara katılmak isterim.	16	4,8%	12	3,6%	44	13,2%	79	23,7%	182	54,7%
Ana dilime yabancı sözcüklerin girmesinden rahatsız olurum.	40	12,0%	43	12,9%	74	22,2%	52	15,6%	124	37,2%
Bir yabancıya dilimi	14	4,2%	7	2,1%	21	6,3%	60	18,0%	231	69,4%

konuştüğünü
gördüğümde
mutlu olurum.

Ülkemde ana dilim dışında bir dil kullanmaktan hoşlanmam.	81	24,3%	71	21,3%	64	19,2%	45	13,5%	72	21,6%
--	----	-------	----	-------	----	-------	----	-------	----	-------

Ülkemin vatandaşlarının aralarında ana dilim dışında bir dil kullanmasından rahatsız olurum.	62	18,6%	75	22,5%	52	15,6%	37	11,1%	107	32,1%
--	----	-------	----	-------	----	-------	----	-------	-----	-------

Ana dilimin dışındaki dilleri mecbur kaldığım için konuşurum.	95	28,5%	89	26,7%	49	14,7%	42	12,6%	58	17,4%
--	----	-------	----	-------	----	-------	----	-------	----	-------

Devletin ana dilimi ve kültürümü geliştirmek için bütçeden para ayırmasını desteklerim.	10	3,0%	13	3,9%	39	11,7%	59	17,7%	212	63,7%
---	----	------	----	------	----	-------	----	-------	-----	-------

“Ana dilimden memnunum.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %3,3, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %1,8, kararsızım cevabı verenlerin oranı %6,3’tür. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %13,5 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %75,1’dir.

“Çocuğumun ana dilimi konuşabilmesi için çaba gösteririm.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %4,8, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %4,5, kararsızım cevabı verenlerin oranı %12’dir. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %14,7 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %64’tür.

“Ana dilimin kendimi ifade etmem için yeterli bir dil olduğunu düşünürüm.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %6, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %10,8, kararsızım cevabı verenlerin oranı %12,9’dur. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %17,1 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %53,2’dir.

“Ana dilim kaybolursa kültürümün de kaybolacağına inanırım.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %31,8, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %21,9, kararsızım cevabı verenlerin oranı %15’dir. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %9,9 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %21,3’tür.

“Ana dilimin ulusal kimliğimi korumak açısından önemli olduğunu düşünürüm.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %5,1, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %1,2, kararsızım cevabı verenlerin oranı %4,2’dir. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %18,6 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %70,9’dur.

“Ana dilimi korumak için yasalar çıkarılmasını desteklerim.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %4,2, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %3, kararsızım cevabı verenlerin oranı %6,6’dır. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %20,4 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %65,8’dir.

“Ana dilim benim için diğer dillere göre ilk sırada gelir.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %6, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %8,7, kararsızım cevabı verenlerin oranı %9’dur. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %16,2 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %60,1’dir.

“Ana dilimin okulda öğretilmesi önemlidir.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %5,1, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %3,3, kararsızım cevabı verenlerin oranı %4,8’dir. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %18,9 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %67,9’dur.

“Ana dilimin ülkemizin geleceği açısından önemli olduğunu düşünürüm.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %3,6, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %1,5, kararsızım cevabı verenlerin oranı %4,2’dir. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %15,6 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %75,1’dir.

“Ana dilimin öneminin gelecekte artacağına inanırım.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %4,5, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %4,2, kararsızım cevabı verenlerin oranı %18,6’dır. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %21,3 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %51,4’tür.

“Lokanta, kafe, otel, alış veriş merkezi gibi yerlerin isminin sadece ana dilimde olmasını isterim.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %9,9, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %17,7, kararsızım cevabı verenlerin oranı %21’dir. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %14,1 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %37,2’dir. “Evleneceğim kişinin ana dilimi bilmesini isterim.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %3,3, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %5,1, kararsızım cevabı verenlerin oranı %11,1’dir. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %17,7 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %62,8’dir.

“Ana dilimin konuşulduğu ortamlara daha kolay uyum sağlarım.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %3,9, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %2,4, kararsızım cevabı verenlerin oranı %8,7’dir. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %28,2 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %56,8’dir.

“Ana dilimi ve kültürümü geliştirmek için yapılacak proje, etkinlik, dernek faaliyetleri gibi çalışmalara katılmak isterim.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %4,8, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %3,6, kararsızım cevabı verenlerin oranı %13,2’dir. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %23,7 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %54,7’dir.

“Ana dilime yabancı sözcüklerin girmesinden rahatsız olurum.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %12, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %12,9, kararsızım cevabı verenlerin oranı %22,2’dir. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %15,6 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %37,2’dir.

“Bir yabancınn ana dilimi konuştuğunu gördüğümde mutlu olurum.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %4,2, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %2,1, kararsızım cevabı verenlerin oranı %6,3’tür. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %18 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %69,4’tür.

“Ülkemde ana dilim dışında bir dil kullanmaktan hoşlanmam.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %24,3, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %21,3,

kararsızım cevabı verenlerin oranı %19,2'dir. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %13,5 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %21,6'dır.

“Ülkemin vatandaşlarının aralarında ana dilim dışında bir dil kullanmasından rahatsız olurum.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %18,6, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %22,5, kararsızım cevabı verenlerin oranı %15,6'dır. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %11,1 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %32,1'dir.

“Ana dilimin dışındaki dilleri mecbur kaldığım için konuşurum.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %28,5, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %26,7, kararsızım cevabı verenlerin oranı %14,7'dir. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %12, iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %17,4'tür.

“Devletin ana dilimi ve kültürümü geliştirmek için bütçeden para ayırmasını desteklerim.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %3, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %3,9, kararsızım cevabı verenlerin oranı %11,7'dir. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %17,7 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %63,7'dir.

Tablo 67.

Azerbaycan Katılımcılarının Türkiye Türkçesi Öğrenimi Tutum Puanlarına İlişkin Dağılım

	Kesinlikle katılmıyorum		Katılmıyorum		Kararsızım		Katılıyorum		Kesinlikle katılıyorum	
	N	%	N	%	N	%	N	%	n	%
Türkçe dünyadaki önemli dillerden biridir.	7	2,2%	17	5,2%	62	19,1%	131	40,3%	108	33,2%
Türkçenin seçmeli ders olarak okutulmasını isterim.	13	4,0%	38	11,7%	93	28,6%	98	30,2%	83	25,5%
Ülkemizde Türkçe öğretilmesi devlet politikası olsun.	34	10,5%	62	19,1%	130	40,0%	56	17,2%	43	13,2%
Türkçe konuşan insanlarla iletişim kurmak isterim.	10	3,1%	15	4,6%	45	13,8%	129	39,7%	126	38,8%
Türkçenin ülkemizde kullanılan yabancı diller arasında öncelikli olmasını isterim.	19	5,8%	28	8,6%	90	27,7%	79	24,3%	109	33,5%
Türkçe müzik dinlemeyi severim.	14	4,3%	13	4,0%	15	4,6%	72	22,2%	211	64,9%
Türkçe ile yayın yapan tv programı, film, dizi gibi yapımları takip ederim.	12	3,7%	11	3,4%	17	5,2%	81	24,9%	204	62,8%
Türkçe öğrenmek iş kariyerim için yararlıdır.	20	6,2%	39	12,0%	95	29,2%	98	30,2%	73	22,5%
Türkçe öğrenmenin benim için yararlı	13	4,0%	23	7,1%	76	23,4%	128	39,4%	85	26,2%

olacağını
düşünüyorum.

Ülkemizde
ilkokuldan
itibaren Türkçe
öğretilmesini
isterim

Türkçenin
konuşulduğu
kültüre karşı
ilgim var.

Türkçenin
konuşulduğu
ülkeye karşı ilgim
var.

Türkçe
öğrenmenin zor
olduğunu
düşünüyorum.

Türkçenin kulağa
hoş gelen bir dil
olduğunu
düşünüyorum.

Türkçe öğretimi
materyallerine
ilgi duyarım.

Türkçe
konuşmanın zor
olduğunu
düşünüyorum.

51 15,7% 69 21,2% 120 36,9% 44 13,5% 41 12,6%

11 3,4% 14 4,3% 45 13,8% 133 40,9% 122 37,5%

10 3,1% 17 5,2% 44 13,5% 133 40,9% 121 37,2%

105 32,3% 97 29,8% 77 23,7% 19 5,8% 27 8,3%

6 1,8% 9 2,8% 34 10,5% 112 34,5% 164 50,5%

14 4,3% 15 4,6% 112 34,5% 93 28,6% 91 28,0%

78 24,0% 89 27,4% 72 22,2% 40 12,3% 46 14,2%

“Türkçe dünyadaki önemli dillerden biridir.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %2,2, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %5,2, kararsızım cevabı verenlerin oranı %19,1’dir. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %40,3 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %33,2’dir.

“Türkçenin seçmeli ders olarak okutulmasını isterim.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %4, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %11,7, kararsızım cevabı verenlerin oranı %28,6’dir. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %30,2 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %25,5’dir.

“Ülkemizde Türkçe öğretilmesi devlet politikası olsun.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %10,5, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %19,1, kararsızım cevabı verenlerin oranı %40’dır. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %17,2 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %13,2’dir.

“Türkçe konuşan insanlarla iletişim kurmak isterim.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %3,1, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %4,6, kararsızım cevabı verenlerin oranı %13,8’dir. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %39,7 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %38,8’dir.

“Türkçenin ülkemizde kullanılan yabancı diller arasında öncelikli olmasını isterim” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %5,8, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %8,6, kararsızım cevabı verenlerin oranı %27,7’dir. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %24,3 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %33,5’dir.

“Türkçe müzik dinlemeyi severim.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %4,3, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %4, kararsızım cevabı verenlerin oranı %4,6’dır. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %22,2 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %64,9’dur.

“Türkçe ile yayın yapan tv programı, film, dizi gibi yapımları takip ederim.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %3,7, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %3,4, kararsızım cevabı verenlerin oranı %5,2’dir. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %24,9 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %62,8’dir.

“Türkçe öğrenmek iş kariyerim için yararlıdır.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %6,2, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %12, kararsızım cevabı verenlerin oranı %29,2’dir. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %30,2 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %22,5’dir.

“Türkçe öğrenmenin benim için yararlı olacağını düşünüyorum.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %4, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %7,1, kararsızım cevabı verenlerin oranı %23,4’tür. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %39,4 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %26,2’dir.

“Ülkemizde ilkokuldan itibaren Türkçe öğretilmesini isterim.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %15,7, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %21,2, kararsızım cevabı verenlerin oranı %36,9’dur. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %13,5 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %12,6’dır.

“Türkçenin konuşulduğu kültüre karşı ilgim var.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %3,4, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %4,3, kararsızım cevabı verenlerin oranı %13,8’dir. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %40,9 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %37,5’tir.

“Türkçenin konuşulduğu ülkeye karşı ilgim var.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %3,1, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %5,2, kararsızım cevabı verenlerin oranı %13,5’dir. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %40,9 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %37,2’dir.

“Türkçe öğrenmenin zor olduğunu düşünüyorum.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %32,3, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %29,8, kararsızım cevabı verenlerin oranı %23,7’dir. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %5,8 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %8,3’tür.

“Türkçenin kulağa hoş gelen bir dil olduğunu düşünüyorum.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %1,8, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %2,8, kararsızım cevabı verenlerin oranı %10,5’dir. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %34,5 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %50,5’tir.

“Türkçe öğretimi materyallerine ilgi duyarım.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %4,3, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %4,6, kararsızım cevabı verenlerin oranı %34,5’dir. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %28,6 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %28’dir.

“Türkçe konuşmanın zor olduğunu düşünüyorum.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %24, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %27,4, kararsızım cevabı verenlerin oranı %22,2’dir. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %12,3 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %14,2’dir.

4.10.1.2. Türkmenistan Katılımcılarının Ana Dili ve Türkiye Türkçesi Öğrenimi Tutumlarına İlişkin Bulgular

Tablo 68.

Türkmenistan Katılımcılarının Ana Dili Tutum Puanlarına İlişkin Dağılım

a	Kesinlikle katılmıyorum		Katılmıyorum		Kararsızım		Katılıyorum		Kesinlikle katılıyorum	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Ana dilimden memnunum.	3	2,3%	0	0,0%	5	3,8%	54	40,9%	70	53,0%
Çocuğumun ana dilimi konuşabilmesi için çaba gösteririm.	4	3,0%	9	6,8%	7	5,3%	53	40,2%	59	44,7%
Ana dilimin kendimi ifade etmem için yeterli bir dil olduğunu düşünürüm.	5	3,8%	12	9,1%	14	10,6%	54	40,9%	47	35,6%
Ana dilim kaybolursa kültürümün de kaybolacağına inanırım.	11	8,3%	27	20,5%	25	18,9%	33	25,0%	36	27,3%
Ana dilimin ulusal kimliğimi korumak açısından önemli olduğunu düşünürüm.	4	3,0%	6	4,5%	20	15,2%	54	40,9%	48	36,4%
Ana dilimi korumak için yasalar çıkarılmasını desteklerim.	4	3,0%	4	3,0%	12	9,1%	55	41,7%	57	43,2%
Ana dilim benim için diğer dillere	4	3,0%	5	3,8%	12	9,1%	53	40,2%	58	43,9%

göre ilk sırada gelir.

Ana dilimin okulda öğretilmesi önemlidir.	3	2,3%	9	6,8%	9	6,8%	47	35,6%	64	48,5%
Ana dilimin ülkemizin geleceği açısından önemli olduğunu düşünürüm.	2	1,5%	5	3,8%	12	9,1%	53	40,2%	60	45,5%
Ana dilimin öneminin gelecekte artacağına inanırım.	1	,8%	6	4,5%	18	13,6%	62	47,0%	45	34,1%
Lokanta, kafe, otel, alışveriş merkezi gibi yerlerin isminin sadece ana dilimde olmasını isterim.	7	5,3%	14	10,6%	32	24,2%	46	34,8%	33	25,0%
Evleneceğim kişinin ana dilimi bilmesini isterim.	4	3,0%	13	9,8%	28	21,2%	42	31,8%	45	34,1%
Ana dilimin konuşulduğu ortamlara daha kolay uyum sağlarım.	4	3,0%	8	6,1%	13	9,8%	56	42,4%	51	38,6%
Ana dilimi ve kültürümü geliştirmek için yapılacak proje, etkinlik, dernek faaliyetleri gibi çalışmalara katılmak isterim.	3	2,3%	10	7,6%	16	12,1%	64	48,5%	39	29,5%

Ana dilime yabancı sözcüklerin girmesinden rahatsız olurum.	7	5,3%	32	24,2 %	30	22,7 %	32	24,2 %	31	23,5 %
Bir yabancıya ana dilimi konuştuğumu gördüğümde mutlu olurum.	1	,8%	6	4,5%	11	8,3%	52	39,4 %	62	47,0 %
Ülkemde ana dilim dışında bir dil kullanmaktan hoşlanmam.	14	10,6 %	38	28,8 %	33	25,0 %	21	15,9 %	26	19,7 %
Ülkemin vatandaşlarının aralarında ana dilim dışında bir dil kullanmasında rahatsız olurum.	9	6,8%	47	35,6 %	30	22,7 %	23	17,4 %	23	17,4 %
Ana dilim dışındaki dilleri mecbur kaldığım için konuşurum.	16	12,1 %	27	20,5 %	27	20,5 %	34	25,8 %	28	21,2 %
Devletin ana dilimi ve kültürümü geliştirmek için bütçeden para ayırmasını desteklerim.	4	3,0%	17	12,9 %	29	22,0 %	40	30,3 %	42	31,8 %

“Ana dilimden memnunum.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %2,3, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %0, kararsızım cevabı verenlerin oranı %3,8’dir. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %40,9 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %53’tür.

“Çocuğumun ana dilimi konuşabilmesi için çaba gösteririm.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %3, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %6,8, kararsızım cevabı verenlerin oranı %5,3’tür. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %40,2 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %44,7’dir.

“Ana dilimin kendimi ifade etmem için yeterli bir dil olduğunu düşünürüm.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %3,8, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %9,1, kararsızım cevabı verenlerin oranı %10,6’dır. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %40,9 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %35,6’dır.

“Ana dilim kaybolursa kültürümün de kaybolacağına inanırım.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %8,3, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %20,5, kararsızım cevabı verenlerin oranı %18,9’dur. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %25 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %27,3’tür.

“Ana dilimin ulusal kimliğimi korumak açısından önemli olduğunu düşünürüm.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %3, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %4,5, kararsızım cevabı verenlerin oranı %15,2’dır. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %40,9 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %36,4’tür.

“Ana dilimi korumak için yasalar çıkarılmasını desteklerim.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %3, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %3, kararsızım cevabı verenlerin oranı %9,1’dır. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %41,7 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %43,2’dir.

“Ana dilim benim için diğer dillere göre ilk sırada gelir.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %3, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %3,8 kararsızım cevabı verenlerin oranı %9,1’dır. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %40,2 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %43,9’dur.

“Ana dilimin okulda öğretilmesi önemlidir.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %2,3, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %6,8 kararsızım cevabı

verenlerin oranı %6,8'dir. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %35,6 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %48,5'tir.

“Ana dilimin ülkemizin geleceği açısından önemli olduğunu düşünürüm.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %1,5, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %3,8 kararsızım cevabı verenlerin oranı %9,1'dir. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %40,2 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %45,5'tir.

“Ana dilimin öneminin gelecekte artacağına inanırım.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %0,8, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %4,5 kararsızım cevabı verenlerin oranı %13,6'dir. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %47 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %34,1'dir.

“Lokanta, kafe, otel, alışveriş merkezi gibi yerlerin isminin sadece ana dilimde olmasını isterim.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %5,3, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %10,6 kararsızım cevabı verenlerin oranı %24,2'dir. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %34,8 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %25'dir.

“Evleneceğim kişinin ana dilimi bilmesini isterim.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %3, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %9,8 kararsızım cevabı verenlerin oranı %21,2'dir. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %31,8 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %34,1'dir.

“Ana dilimin konuşulduğu ortamlara daha kolay uyum sağlarım.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %3, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %6,1 kararsızım cevabı verenlerin oranı %9,8'dir. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %42,4 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %38,6'dır.

“Ana dilimi ve kültürümü geliştirmek için yapılacak proje, etkinlik, dernek faaliyetleri gibi çalışmalara katılmak isterim.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %2,3, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %7,6 kararsızım cevabı verenlerin oranı

%12,1'dir. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %48,5 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %29,5'tir.

“Ana dilime yabancı sözcüklerin girmesinden rahatsız olurum.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %5,3, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %24,2 kararsızım cevabı verenlerin oranı %22,7'dir. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %24,2 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %23,5'tir.

“Bir yabancınn ana dilimi konuştuğunu gördüğümde mutlu olurum.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %0,8, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %4,5 kararsızım cevabı verenlerin oranı %8,3'tür. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %39,4 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %47'dir.

“Ülkemde ana dilim dışında bir dil kullanmaktan hoşlanmam.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %10,6, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %28,8 kararsızım cevabı verenlerin oranı %25'dir. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %15,9 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %19,7'dir.

“Ülkemin vatandaşlarının aralarında ana dilim dışında bir dil kullanmasından rahatsız olurum.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %6,8, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %35,6 kararsızım cevabı verenlerin oranı %22,7'dir. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %17,4 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %17,4'tür.

“Ana dilim dışındaki dilleri mecbur kaldığım için konuşurum.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %12,1, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %20,5 kararsızım cevabı verenlerin oranı %20,5'dir. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %25,8 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %21,2'dir.

“Devletin ana dilimi ve kültürümü geliştirmek için bütçeden para ayırmasını desteklerim.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %12,1, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %20,5 kararsızım cevabı verenlerin oranı %20,5'dir. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %25,8 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %21,2'dir.

Tablo 69.

Türkmenistan Katılımcıların Türkiye Türkçesi Öğrenimi Tutum Puanlarına İlişkin Dağılım

a	Kesinlikle katılmıyorum		Katılmıyorum		Kararsızım		Katılıyorum		Kesinlikle katılıyorum	
	N	%	N	%	N	%	n	%	n	%
Türkçe dünyadaki önemli dillerden biridir.	3	2,5%	12	10,1%	23	19,3%	64	53,8%	17	14,3%
Türkçenin seçmeli ders olarak okutulmasını isterim.	0	0,0%	12	10,1%	37	31,1%	47	39,5%	23	19,3%
Ülkemizde Türkçe öğretilmesi devlet politikası olsun.	2	1,7%	16	13,4%	27	22,7%	58	48,7%	16	13,4%
Türkçe konuşan insanlarla iletişim kurmak isterim	3	2,5%	3	2,5%	13	10,9%	63	52,9%	37	31,1%
Türkçenin ülkemizde kullanılan yabancı diller arasında öncelikli olmasını isterim.	2	1,7%	18	15,1%	27	22,7%	55	46,2%	17	14,3%
Türkçe müzik dinlemeyi severim.	3	2,5%	0	0,0%	9	7,6%	64	53,8%	43	36,1%
Türkçe ile yayın yapan tv programı, film, dizi gibi yapımları takip ederim.	2	1,7%	6	5,0%	13	10,9%	66	55,5%	32	26,9%
Türkçe öğrenmek iş kariyerim için yararlıdır.	2	1,7%	11	9,2%	17	14,3%	62	52,1%	27	22,7%
Türkçe öğrenmenin benim için yararlı olacağını düşünüyorum.	2	1,7%	3	2,5%	9	7,6%	57	47,9%	48	40,3%
Ülkemizde ilkokuldan itibaren Türkçe öğretilmesini isterim.	8	6,7%	15	12,6%	35	29,4%	42	35,3%	19	16,0%
Türkçenin konuşulduğu kültüre karşı ilgim var.	2	1,7%	6	5,0%	12	10,1%	67	56,3%	32	26,9%

Türkçenin konuşulduğu ülkeye karşı ilgim var.	4	3,4%	6	5,0%	10	8,4%	66	55,5%	33	27,7%
Türkçe öğrenmenin zor olduğunu düşünüyorum.	32	26,9%	50	42,0%	18	15,1%	15	12,6%	4	3,4%
Türkçenin kulağa hoş gelen bir dil olduğunu düşünüyorum.	6	5,0%	5	4,2%	8	6,7%	60	50,4%	40	33,6%
Türkçe öğretimi materyallerine ilgi duyarım.	2	1,7%	5	4,2%	5	4,2%	68	57,1%	39	32,8%
Türkçe konuşmanın zor olduğunu düşünüyorum.	16	13,4%	29	24,4%	14	11,8%	43	36,1%	17	14,3%

“Türkçe dünyadaki önemli dillerden biridir.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %2,5, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %10,1, kararsızım cevabı verenlerin oranı %19,3’tür. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %53,8 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %14,3’tür.

“Türkçenin seçmeli ders olarak okutulmasını isterim.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %0, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %10,1, kararsızım cevabı verenlerin oranı %31,1’dir. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %39,5 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %19,3’tür.

“Ülkemizde Türkçe öğretilmesi devlet politikası olsun.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %1,7, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %13,4, kararsızım cevabı verenlerin oranı %22,7’dir. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %48,7 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %13,4’tür.

“Türkçe konuşan insanlarla iletişim kurmak isterim” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %2,5, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %2,5, kararsızım cevabı verenlerin oranı %10,9’dur. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %52,9 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %31,1’dir.

“Türkçenin ülkemizde kullanılan yabancı diller arasında öncelikli olmasını isterim” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %1,7, katılmıyorum cevabı

verenlerin oranı %15,1, kararsızım cevabı verenlerin oranı %22,7'dir. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %46,2 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %14,3'tür.

"Türkçe müzik dinlemeyi severim." ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %2,5, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %0, kararsızım cevabı verenlerin oranı %7,6'dır. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %53,8 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %36,1'dir.

"Türkçe ile yayın yapan tv programı, film, dizi gibi yapımları takip ederim." ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %1,7, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %5, kararsızım cevabı verenlerin oranı %10,9'dur. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %55,5 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %26,9'dur.

"Türkçe öğrenmek iş kariyerim için yararlıdır." ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %1,7, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %9,2, kararsızım cevabı verenlerin oranı %14,3'tür. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %52,1 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %22,7'dir.

"Türkçe öğrenmenin benim için yararlı olacağını düşünüyorum." ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %1,7, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %2,5, kararsızım cevabı verenlerin oranı %7,6'dır. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %47,9 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %40,3'tür.

"Ülkemizde ilkokuldan itibaren Türkçe öğretilmesini isterim." ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %6,7, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %12,6, kararsızım cevabı verenlerin oranı %29,4'tür. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %35,3 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %16'dır.

"Türkçenin konuşulduğu kültüre karşı ilgim var." ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %3,4, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %4,3, kararsızım cevabı verenlerin oranı %13,8'dir. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %40,9 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %37,5'tir.

"Türkçenin konuşulduğu ülkeye karşı ilgim var" ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %1,7, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %5, kararsızım cevabı

verenlerin oranı %10,1'dir. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %56,3 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %26,9'dur.

“Türkçe öğrenmenin zor olduğunu düşünüyorum.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %26,9, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %42, kararsızım cevabı verenlerin oranı %15,1'dir. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %12,6 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %3,4'tür.

“Türkçenin kulağa hoş gelen bir dil olduğunu düşünüyorum.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %5 katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %4,2, kararsızım cevabı verenlerin oranı %6,7'dir. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %50,4 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %33,6'dır.

“Türkçe öğretimi materyallerine ilgi duyarım.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %1,7, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %4,2, kararsızım cevabı verenlerin oranı %4,2'dir. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %57,1 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %32,8'dir.

“Türkçe konuşmanın zor olduğunu düşünüyorum.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %13,4, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %24,4, kararsızım cevabı verenlerin oranı %11,8'dir. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %36,1 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %14,3'tür.

4.10.1.3. Özbekistan Katılımcılarının Ana Dili ve Türkiye Türkçesi Öğrenimi Tutumlarına İlişkin Bulgular

Tablo 70.

Özbekistan Katılımcılarının Ana Dili Tutum Puanlarına İlişkin Dağılım

a	Kesinlikle katılmıyorum		Katılmıyorum		Kararsızım		Katılıyorum		Kesinlikle katılıyorum	
	N	%	N	%	N	%	N	%	n	%
Ana dilimden memnunum.	2	,6%	1	,3%	8	2,5%	63	19,3%	252	77,3%
Çocuğumun ana dilimi konuşabilmesi için çaba gösteririm.	6	1,8%	7	2,1%	17	5,2%	73	22,4%	223	68,4%
Ana dilimin kendimi ifade etmem için yeterli bir dil olduğunu düşünürüm.	26	8,0%	52	16,0%	43	13,2%	88	27,0%	117	35,9%
Ana dilim kaybolursa kültürümün de kaybolacağına inanırım.	56	17,2%	24	7,4%	20	6,1%	73	22,4%	153	46,9%
Ana dilimin ulusal kimliğimi korumak açısından önemli olduğunu düşünürüm.	7	2,1%	8	2,5%	28	8,6%	86	26,4%	197	60,4%
Ana dilimi korumak için yasalar çıkarılmasını desteklerim.	2	,6%	2	,6%	19	5,8%	87	26,7%	216	66,3%
Ana dilim benim için diğer dillere göre ilk sırada gelir.	1	,3%	4	1,2%	18	5,5%	71	21,8%	232	71,2%

Ana dilimin okulda öğretilmesi önemlidir.	10	3,1%	12	3,7%	29	8,9%	86	26,4%	189	58,0%
Ana dilimin ülkemizin geleceği açısından önemli olduğunu düşünürüm.	1	,3%	8	2,5%	19	5,8%	81	24,8%	217	66,6%
Ana dilimin öneminin gelecekte artacağına inanırım.	0	0,0%	7	2,1%	19	5,8%	69	21,2%	231	70,9%
Lokanta, kafe, otel, alışveriş merkezi gibi yerlerin isminin sadece ana dilimde olmasını isterim.	14	4,3%	33	10,1%	74	22,7%	77	23,6%	128	39,3%
Evleneceğim kişinin ana dilimi bilmesini isterim.	4	1,2%	6	1,8%	27	8,3%	73	22,4%	216	66,3%
Ana dilimin konuşulduğu ortamlara daha kolay uyum sağlarım.	1	,3%	3	,9%	18	5,5%	84	25,8%	220	67,5%
Ana dilimi ve kültürümü geliştirmek için yapılacak proje, etkinlik, dernek faaliyetleri gibi çalışmalara katılmak isterim.	3	,9%	13	4,0%	40	12,3%	84	25,8%	186	57,1%
Ana dilime yabancı sözcüklerin	18	5,5%	27	8,3%	61	18,7%	89	27,3%	131	40,2%

girmesinden
rahatsız olurum.

Bir yabancınn
ana dilimi
konuştuğunu
gördüğümde
mutlu olurum.

0	0,0%	4	1,2%	15	4,6%	68	20,9%	239	73,3%
---	------	---	------	----	------	----	-------	-----	-------

Ülkemde ana
dilim dışında
bir dil
kullanmaktan
hoşlanmam.

59	18,1%	70	21,5%	72	22,1%	45	13,8%	80	24,5%
----	-------	----	-------	----	-------	----	-------	----	-------

Ülkemin
vatandaşlarının
aralarında ana
dilim dışında
bir dil
kullanmasından
rahatsız olurum.

42	12,9%	54	16,6%	55	16,9%	68	20,9%	107	32,8%
----	-------	----	-------	----	-------	----	-------	-----	-------

Ana dilim
dışındaki dilleri
mecbur
kaldığım için
konuşurum.

83	25,5%	73	22,4%	55	16,9%	47	14,4%	68	20,9%
----	-------	----	-------	----	-------	----	-------	----	-------

Devletin ana
dilimi ve
kültürümü
geliştirmek için
bütçeden para
ayırmasını
desteklerim.

4	1,2%	12	3,7%	29	8,9%	82	25,2%	199	61,0%
---	------	----	------	----	------	----	-------	-----	-------

“Ana dilimden memnunum.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %0,6, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %0,3, kararsızım cevabı verenlerin oranı %2,5’dir. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %19,3 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %77,3’tür.

“Çocuğumun ana dilimi konuşabilmesi için çaba gösteririm.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %1,8, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %2,1, kararsızım cevabı verenlerin oranı %5,2’dir. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %22,4 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %68,4’tür.

“Ana dilimin kendimi ifade etmem için yeterli bir dil olduğunu düşünürüm.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %8, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %16, kararsızım cevabı verenlerin oranı %13,2’dir. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %27 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %35,9’dur.

“Ana dilim kaybolursa kültürümün de kaybolacağına inanırım.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %17,2, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %7,4, kararsızım cevabı verenlerin oranı %6,1’dir. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %22,4 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %46,9’dur.

“Ana dilimin ulusal kimliğimi korumak açısından önemli olduğunu düşünürüm.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %2,1, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %2,5, kararsızım cevabı verenlerin oranı %8,6’dır. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %26,4 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %60,4’tür.

“Ana dilimi korumak için yasalar çıkarılmasını desteklerim.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %0,6, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %0,6, kararsızım cevabı verenlerin oranı %5,8’dir. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %26,7 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %66,3’tür.

“Ana dilim benim için diğer dillere göre ilk sırada gelir.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %0,3, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %1,2, kararsızım cevabı verenlerin oranı %5,5’dir. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %21,8 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %71,2’dir.

“Ana dilimin okulda öğretilmesi önemlidir.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %3,1, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %3,7, kararsızım cevabı verenlerin oranı %8,9’dur. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %26,4 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %58’dir.

“Ana dilimin ülkemizin geleceği açısından önemli olduğunu düşünürüm.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %0,3, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %2,5, kararsızım cevabı verenlerin oranı %5,8’dir. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %24,8 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %66,6’dır.

“Ana dilimin öneminin gelecekte artacağına inanırım.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %0, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %2,1, kararsızım cevabı verenlerin oranı %5,8’dir. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %21,2 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %70,9’dur.

“Lokanta, kafe, otel, alış veriş merkezi gibi yerlerin isminin sadece ana dilimde olmasını isterim.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %4,3, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %10,1, kararsızım cevabı verenlerin oranı %22,7’dir. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %23,6 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %39,3’tür.

“Evleneceğim kişinin ana dilimi bilmesini isterim.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %1,2, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %1,8, kararsızım cevabı verenlerin oranı %8,3’tür. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %22,4 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %66,3’tür.

“Ana dilimin konuşulduğu ortamlara daha kolay uyum sağlarım.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %0,3, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %0,9, kararsızım cevabı verenlerin oranı %5,5’tir. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %25,8 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %67,5’tir.

“Ana dilimi ve kültürümü geliştirmek için yapılacak proje, etkinlik, dernek faaliyetleri gibi çalışmalarla katılmak isterim.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %0,9, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %4, kararsızım cevabı verenlerin oranı %12,3’tür. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %25,8 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %57,1’dir.

“Ana dilime yabancı sözcüklerin girmesinden rahatsız olurum.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %5,5, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %8,3, kararsızım cevabı verenlerin oranı %18,7’dir. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %27,3 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %40,2’dir.

“Bir yabancınnın ana dilimi konuştuğunu gördüğümde mutlu olurum.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %0, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %1,2,

kararsızım cevabı verenlerin oranı %4,6'dır. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %20,9 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %73,3'tür.

“Ülkemde ana dilim dışında bir dil kullanmaktan hoşlanmam.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %18,1, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %21,5, kararsızım cevabı verenlerin oranı %22,1'dir. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %13,8 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %24,5'tir.

“Ülkemin vatandaşlarının aralarında ana dilim dışında bir dil kullanmasından rahatsız olurum.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %12,9, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %16,6, kararsızım cevabı verenlerin oranı %16,9'dur. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %20,9 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %32,8'dir.

“Ana dilim dışındaki dilleri mecbur kaldığım için konuşurum.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %25,5, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %22,4, kararsızım cevabı verenlerin oranı %16,9'dur. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %14,4 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %20,9'dur.

“Devletin ana dilimi ve kültürümü geliştirmek için bütçeden para ayırmasını desteklerim.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %1,2, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %3,7, kararsızım cevabı verenlerin oranı %8,9'dur. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %25,2 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %61'dir.

Tablo 71.

Özbekistan Katılımcıların Türkiye Türkçesi Öğrenimi Tutum Puanlarına İlişkin Dağılım

a	Kesinlikle katılmıyorum		Katılmıyorum		Kararsızım		Katılıyorum		Kesinlikle katılıyorum	
	n	%	N	%	N	%	n	%	N	%
Türkçe dünyadaki önemli dillerden biridir.	7	2,3%	8	2,6%	67	22,1%	158	52,1%	63	20,8%
Türkçenin seçmeli ders olarak okutulmasını isterim.	13	4,3%	20	6,6%	66	21,8%	113	37,3%	91	30,0%
Ülkemizde Türkçe öğretimi devlet politikası olsun.	63	20,8%	71	23,4%	99	32,7%	39	12,9%	31	10,2%
Türkçe konuşan insanlarla iletişim kurmak isterim.	18	5,9%	17	5,6%	31	10,2%	123	40,6%	114	37,6%
Türkçenin ülkemizde kullanılan yabancı diller arasında öncelikli olmasını isterim	26	8,6%	43	14,2%	87	28,7%	104	34,3%	43	14,2%
Türkçe müzik dinlemeyi severim.	10	3,3%	9	3,0%	20	6,6%	110	36,3%	154	50,8%
Türkçe ile yayın yapan tv programı, film, dizi gibi yapımları takip ederim.	17	5,6%	29	9,6%	37	12,2%	108	35,6%	112	37,0%
Türkçe öğrenmek iş kariyerim için yararlıdır.	9	3,0%	9	3,0%	33	10,9%	122	40,3%	130	42,9%
Türkçe öğrenmenin benim için yararlı	19	6,3%	32	10,6%	69	22,8%	94	31,0%	89	29,4%

olacağını
düşünüyorum.

Ülkemizde
ilkokuldan
itibaren Türkçe
öğretilmesini
isterim.

Türkçenin
konuşulduğu
kültüre karşı
ilgim var.

Türkçenin
konuşulduğu
ülkeye karşı ilgim
var.

Türkçe
öğrenmenin zor
olduğunu
düşünüyorum.

Türkçenin kulağa
hoş gelen bir dil
olduğunu
düşünüyorum.

Türkçe öğretimi
materyallerine
ilgi duyarım.

Türkçe
konuşmanın zor
olduğunu
düşünüyorum.

51	16,8%	50	16,5%	112	37,0%	51	16,8%	39	12,9%
11	3,6%	17	5,6%	47	15,5%	142	46,9%	86	28,4%
15	5,0%	16	5,3%	44	14,5%	142	46,9%	86	28,4%
113	37,3%	82	27,1%	74	24,4%	20	6,6%	14	4,6%
8	2,6%	9	3,0%	31	10,2%	123	40,6%	132	43,6%
20	6,6%	13	4,3%	84	27,7%	105	34,7%	81	26,7%
45	14,9%	62	20,5%	75	24,8%	74	24,4%	47	15,5%

“Türkçe dünyadaki önemli dillerden biridir.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %2,3, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %2,6, kararsızım cevabı verenlerin oranı %22,1’dir. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %52,1 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %20,8’dir.

“Türkçenin seçmeli ders olarak okutulmasını isterim.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %4,3, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %6,6, kararsızım cevabı verenlerin oranı %21,8’dir. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %37,3 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %30’dur.

“Ülkemizde Türkçe öğretilmesi devlet politikası olsun.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %20,8, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %23,4, kararsızım cevabı verenlerin oranı %32,7’dir. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %12,9 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %10,2’dir.

“Türkçe konuşan insanlarla iletişim kurmak isterim” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %5,9, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %5,6, kararsızım cevabı verenlerin oranı %10,2’dir. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %40,6 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %37,6’dır.

“Türkçenin ülkemizde kullanılan yabancı diller arasında öncelikli olmasını isterim” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %8,6, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %14,2, kararsızım cevabı verenlerin oranı %28,7’dir. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %34,3 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %14,2’dir.

“Türkçe müzik dinlemeyi severim.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %3,3, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %3, kararsızım cevabı verenlerin oranı %6’dır. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %36,3 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %50,8’dir.

“Türkçe ile yayın yapan tv programı, film, dizi gibi yapımları takip ederim.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %5,6, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %9,6, kararsızım cevabı verenlerin oranı %12,2’dir. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %35,6 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %37’dir.

“Türkçe öğrenmek iş kariyerim için yararlıdır.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %3, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %3, kararsızım cevabı verenlerin oranı %10,9’dur. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %40,3 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %42,9’dur.

“Türkçe öğrenmenin benim için yararlı olacağını düşünüyorum” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %6,3, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %10,6, kararsızım cevabı verenlerin oranı %22,8’dir. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %31 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %29,4’tür.

“Ülkemizde ilkokuldan itibaren Türkçe öğretilmesini isterim” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %16,8, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %16,5, kararsızım cevabı verenlerin oranı %37’dir. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %16,8 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %12,9’dur.

“Türkçenin konuşulduğu kültüre karşı ilgim var” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %3,6, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %5,6, kararsızım cevabı verenlerin oranı %15,5’dir. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %46,9 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %28,4’tür.

“Türkçenin konuşulduğu ülkeye karşı ilgim var” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %5, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %5,3, kararsızım cevabı verenlerin oranı %14,5’tir. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %46,9 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %28,4’tür.

“Türkçe öğrenmenin zor olduğunu düşünüyorum.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %37,3, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %27,1, kararsızım cevabı verenlerin oranı %24,4’tür. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %6,6 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %4,6’dır.

“Türkçenin kulağa hoş gelen bir dil olduğunu düşünüyorum.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %2,6 katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %3, kararsızım cevabı verenlerin oranı %10,2’dir. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %40,6 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %43,6’dır.

“Türkçe öğretimi materyallerine ilgi duyarım.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %6,6, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %4,3, kararsızım cevabı verenlerin oranı %27,7’dir. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %34,7 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %26,7’dir.

“Türkçe konuşmanın zor olduğunu düşünüyorum.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %14,9, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %20,5, kararsızım cevabı verenlerin oranı %24,8’dir. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %24,4 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %15,5’tir.

4.10.1.4. Kırgızistan Katılımcılarının Ana Dili ve Türkiye Türkçesi Öğrenimi Tutumlarına İlişkin Bulgular

Tablo 72.

Kırgızistan Katılımcılarının Ana Dili Tutum Puanlarına İlişkin Dağılım

a	Kesinlikle katılmıyorum		Katılmıyorum		Kararsızım		Katılıyorum		Kesinlikle katılıyorum	
	n	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Ana dilimden memnunum.	1	,4%	0	0,0%	8	3,1%	29	11,2%	222	85,4%
Çocuğumun ana dilimi konuşabilmesi için çaba gösteririm.	3	1,2%	1	,4%	24	9,2%	45	17,3%	187	71,9%
Ana dilimin kendimi ifade etmem için yeterli bir dil olduğunu düşünürüm.	2	,8%	9	3,5%	16	6,2%	48	18,5%	185	71,2%
Ana dilim kaybolursa kültürümün de kaybolacağına inanırım.	6	2,3%	6	2,3%	18	6,9%	44	16,9%	186	71,5%
Ana dilimin ulusal kimliğimi korumak açısından önemli olduğunu düşünürüm.	0	0,0%	2	,8%	9	3,5%	35	13,5%	214	82,3%
Ana dilimi korumak için yasalar çıkarılmasını desteklerim.	1	,4%	2	,8%	28	10,8%	55	21,2%	174	66,9%
Ana dilim benim için diğer dillere göre ilk sırada gelir.	3	1,2%	6	2,3%	31	11,9%	42	16,2%	178	68,5%

Ana dilimin okulda öğretilmesi önemlidir.	2	,8%	17	6,5%	30	11,5%	54	20,8%	157	60,4%
Ana dilimin ülkemizin geleceği açısından önemli olduğunu düşünürüm.	0	0,0%	1	,4%	14	.	46	17,7%	199	76,5%
Ana dilimin öneminin gelecekte artacağına inanırım.	1	,4%	5	1,9%	28	10,8%	67	25,8%	159	61,2%
Lokanta, kafe, otel, alışveriş merkezi gibi yerlerin isminin sadece ana dilimde olmasını isterim.	7	2,7%	13	5,0%	48	18,5%	55	21,2%	137	52,7%
Evleneceğim kişinin ana dilimi bilmesini isterim.	4	1,5%	4	1,5%	58	22,3%	49	18,8%	145	55,8%
Ana dilimin konuşulduğu ortamlara daha kolay uyum sağlarım.	5	1,9%	23	8,8%	43	16,5%	72	27,7%	117	45,0%
Ana dilimi ve kültürünü geliştirmek için yapılacak proje, etkinlik, dernek faaliyetleri gibi çalışmalara katılmak isterim.	2	,8%	11	4,2%	39	15,0%	78	30,0%	130	50,0%
Ana dilime yabancı sözcüklerin girmesinden rahatsız olurum.	21	8,1%	21	8,1%	90	34,6%	50	19,2%	78	30,0%

Bir yabancının ana dilimi konuştuğunu gördüğümde mutlu olurum.	1	,4%	1	,4%	13	5,0%	47	18,1%	198	76,2%
Ülkemde ana dilim dışında bir dil kullanmaktan hoşlanmam.	39	15,0%	51	19,6%	56	21,5%	48	18,5%	66	25,4%
Ülkemin vatandaşlarının aralarında ana dilim dışında bir dil kullanmasından rahatsız olurum.	26	10,0%	34	13,1%	47	18,1%	50	19,2%	103	39,6%
Ana dilim dışındaki dilleri mecbur kaldığım için konuşurum.	15	5,8%	45	17,3%	51	19,6%	57	21,9%	92	35,4%
Devletin ana dilimi ve kültürümü geliştirmek için bütçeden para ayırmasını desteklerim.	8	3,1%	9	3,5%	39	15,0%	63	24,2%	141	54,2%

“Ana dilimden memnunum.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %0,4, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %0, kararsızım cevabı verenlerin oranı %3,1’dir. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %11,2 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %85,4’tür.

“Çocuğumun ana dilimi konuşabilmesi için çaba gösteririm.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %1,2, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %0,4, kararsızım cevabı verenlerin oranı %9,2’dir. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %17,3 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %71,9’dur.

“Ana dilimin kendimi ifade etmem için yeterli bir dil olduğunu düşünürüm.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %0,8, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı

%3,5, kararsızım cevabı verenlerin oranı %6,2'dir. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %18,5 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %71,2'dir.

“Ana dilim kaybolursa kültürümün de kaybolacağına inanırım.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %2,3, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %2,3, kararsızım cevabı verenlerin oranı %6,9'dur. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %16,9 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %71,5'dir.

“Ana dilimin ulusal kimliğimi korumak açısından önemli olduğunu düşünürüm.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %0, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %0,8, kararsızım cevabı verenlerin oranı %3,5'dir. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %13,5 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %82,3'tür.

“Ana dilimi korumak için yasalar çıkarılmasını desteklerim.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %0,4 katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %0,8, kararsızım cevabı verenlerin oranı %10,8'dir. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %21,2 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %66,9'dur.

“Ana dilim benim için diğer dillere göre ilk sırada gelir.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %1,2 katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %2,3, kararsızım cevabı verenlerin oranı %11,9'dur. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %16,2 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %68,5'tir.

“Ana dilimin okulda öğretilmesi önemlidir.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %0,8 katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %6,5, kararsızım cevabı verenlerin oranı %11,5'dir. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %20,8 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %60,4'tür.

“Ana dilimin ülkemizin geleceği açısından önemli olduğunu düşünürüm.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %0 katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %0,4, kararsızım cevabı verenlerin oranı %5,4'tür. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %17,7 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %76,5'tir.

“Ana dilimin öneminin gelecekte artacağına inanırım.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %0,4 katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %1,9, kararsızım cevabı verenlerin oranı %10,8’dir. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %25,8 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %61,2’dir.

“Lokanta, kafe, otel, alış veriş merkezi gibi yerlerin isminin sadece ana dilimde olmasını isterim.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %2,7 katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %5, kararsızım cevabı verenlerin oranı %18,5’dir. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %21,2 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %52,7’dir.

“Evleneceğim kişinin ana dilimi bilmesini isterim.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %1,5 katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %1,5, kararsızım cevabı verenlerin oranı %22,3’tür. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %18,8 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %55,8’dir.

“Ana dilimin konuşulduğu ortamlara daha kolay uyum sağlarım.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %1,9 katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %8,8, kararsızım cevabı verenlerin oranı %16,5’tir. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %27,7 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %45’dir.

“Ana dilimi ve kültürümü geliştirmek için yapılacak proje, etkinlik, dernek faaliyetleri gibi çalışmalara katılmak isterim.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %0,8 katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %4,2, kararsızım cevabı verenlerin oranı %15’tir. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %30 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %50’dir.

“Ana dilime yabancı sözcüklerin girmesinden rahatsız olurum.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %8,1 katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %8,1, kararsızım cevabı verenlerin oranı %34,6’dır. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %19,2 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %30’dur

“Bir yabancıнын ana dilimi konuştuğunu gördüğümde mutlu olurum.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %0,4 katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %0,4,

kararsızım cevabı verenlerin oranı %5'dir. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %18,1 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %76,2'dir

“Ülkemde ana dilim dışında bir dil kullanmaktan hoşlanmam.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %15 katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %19,6, kararsızım cevabı verenlerin oranı %21,5'dir. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %18,5 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %25,4'tür.

“Ülkemin vatandaşlarının aralarında ana dilim dışında bir dil kullanmasından rahatsız olurum.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %10 katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %13,1, kararsızım cevabı verenlerin oranı %18,1'dir. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %19,2 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %39,6'dır.

“Ana dilim dışındaki dilleri mecbur kaldığım için konuşurum.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %5,8 katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %17,3, kararsızım cevabı verenlerin oranı %19,6'dır. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %21,9 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %35,4'tür.

“Devletin ana dilimi ve kültürümü geliştirmek için bütçeden para ayırmasını desteklerim.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %3,1 katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %3,5, kararsızım cevabı verenlerin oranı %15'dir. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %24,2 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %54,2'dir.

Tablo 73.

Kırgızistan Katılımcılarının Türkiye Türkçesi Öğrenimi Tutum Puanlarına İlişkin Dağılım

	Kesinlikle katılmıyorum		Katılmıyorum		Kararsızım		Katılıyorum		Kesinlikle katılıyorum	
	N	%	N	%	N	%	N	%	n	%
Türkçe dünyadaki önemli dillerden biridir.	15	6,0%	37	14,7%	81	32,1%	87	34,5%	32	12,7%
Türkçenin seçmeli ders olarak okutulmasını isterim.	16	6,3%	28	11,1%	63	25,0%	98	38,9%	47	18,7%
Ülkemizde Türkçe öğretilmesi devlet politikası olsun.	58	23,0%	67	26,6%	90	35,7%	27	10,7%	10	4,0%
Türkçe konuşan insanlarla iletişim kurmak isterim.	3	1,2%	14	5,6%	46	18,3%	108	42,9%	81	32,1%
Türkçenin ülkemizde kullanılan yabancı diller arasında öncelikli olmasını isterim	38	15,1%	80	31,7%	85	33,7%	38	15,1%	11	4,4%
Türkçe müzik dinlemeyi severim.	14	5,6%	33	13,1%	39	15,5%	105	41,7%	61	24,2%
Türkçe ile yayın yapan tv programı, film, dizi gibi yapımları takip ederim.	16	6,3%	27	10,7%	30	11,9%	102	40,5%	77	30,6%
Türkçe öğrenmek iş	10	4,0%	17	6,7%	47	18,7%	95	37,7%	83	32,9%

kariyerim için
yararlıdır.

Türkçe öğrenmenin benim için yararlı olacağını düşünüyorum.	3	1,2%	7	2,8%	18	7,1%	101	40,1%	123	48,8%
---	---	------	---	------	----	------	-----	-------	-----	-------

Ülkemizde ilkokuldan itibaren Türkçe öğretilmesini isterim.	60	23,8%	55	21,8%	72	28,6%	43	17,1%	22	8,7%
---	----	-------	----	-------	----	-------	----	-------	----	------

Türkçenin konuşulduğu kültüre karşı ilgilim var.	16	6,3%	29	11,5%	57	22,6%	97	38,5%	53	21,0%
--	----	------	----	-------	----	-------	----	-------	----	-------

Türkçenin konuşulduğu ülkeye karşı ilgilim var.	15	6,0%	32	12,7%	57	22,6%	101	40,1%	47	18,7%
---	----	------	----	-------	----	-------	-----	-------	----	-------

Türkçe öğrenmenin zor olduğunu düşünüyorum.	108	42,9%	78	31,0%	40	15,9%	19	7,5%	7	2,8%
---	-----	-------	----	-------	----	-------	----	------	---	------

Türkçenin kulağa hoş gelen bir dil olduğunu düşünüyorum.	9	3,6%	16	6,3%	43	17,1%	118	46,8%	66	26,2%
--	---	------	----	------	----	-------	-----	-------	----	-------

Türkçe öğretimi materyallerine ilgi duyarım.	17	6,7%	20	7,9%	77	30,6%	94	37,3%	44	17,5%
--	----	------	----	------	----	-------	----	-------	----	-------

Türkçe konuşmanın zor olduğunu düşünüyorum.	59	23,4%	74	29,4%	43	17,1%	54	21,4%	22	8,7%
---	----	-------	----	-------	----	-------	----	-------	----	------

“Türkçe dünyadaki önemli dillerden biridir.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %6, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %14,7, kararsızım cevabı verenlerin oranı %32,1’dir. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %34,5 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %12,7’dir.

“Türkçenin seçmeli ders olarak okutulmasını isterim.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %6,3, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %11,1, kararsızım cevabı verenlerin oranı %25’dir. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %38,9 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %18,7’dir.

“Ülkemizde Türkçe öğretilmesi devlet politikası olsun.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %23, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %26,6, kararsızım cevabı verenlerin oranı %35,7’dir. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %10,7 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %4’tür.

“Türkçe konuşan insanlarla iletişim kurmak isterim” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %1,2, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %5,6, kararsızım cevabı verenlerin oranı %18,3’tür. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %42,9 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %32,1’dir.

“Türkçenin ülkemizde kullanılan yabancı diller arasında öncelikli olmasını isterim.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %15,1, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %31,7, kararsızım cevabı verenlerin oranı %33,7’dir. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %15,1 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %4,4’tür.

“Türkçe müzik dinlemeyi severim.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %5,6, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %13,1, kararsızım cevabı verenlerin oranı %15,5’dir. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %41,7 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %24,7’dir.

“Türkçe ile yayın yapan tv programı, film, dizi gibi yapımları takip ederim.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %6,3, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %10,7, kararsızım cevabı verenlerin oranı %11,9’dur. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %40,5 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %30,6’dır.

“Türkçe öğrenmek iş kariyerim için yararlıdır.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %4, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %6,7, kararsızım cevabı verenlerin oranı %18,7’dir. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %37,7 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %32,9’dur.

“Türkçe öğrenmenin benim için yararlı olacağını düşünüyorum.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %1,2, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %2,8, kararsızım cevabı verenlerin oranı %7,1’dir. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %40,1 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %48,8’dir.

“Ülkemizde ilkokuldan itibaren Türkçe öğretilmesini isterim.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %23,8, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %21,8, kararsızım cevabı verenlerin oranı %28,6’dır. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %17,1 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %8,7’dir.

“Türkçenin konuşulduğu kültüre karşı ilgim var.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %6,3, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %11,5, kararsızım cevabı verenlerin oranı %22,6’dır. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %38,5 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %21’dir.

“Türkçenin konuşulduğu ülkeye karşı ilgim var.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %6, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %12,7, kararsızım cevabı verenlerin oranı %22,6’dır. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %40,1 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %18,7’dir.

“Türkçe öğrenmenin zor olduğunu düşünüyorum.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %42,9, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %31, kararsızım cevabı verenlerin oranı %15,9’dur. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %7,5 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %2,8’dir.

“Türkçenin kulağa hoş gelen bir dil olduğunu düşünüyorum.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %3,6 katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %6,3, kararsızım cevabı verenlerin oranı %17,1’dir. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %46,8 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %26,2’dir.

“Türkçe öğretimi materyallerine ilgi duyarım.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %6,7, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %7,9, kararsızım cevabı verenlerin oranı %30,6’dır. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %37,3 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %17,5’dir.

“Türkçe konuşmanın zor olduğunu düşünüyorum.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %23,4, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %29,4, kararsızım cevabı verenlerin oranı %17,1’dir. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %21,4 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %8,7’dir.

4.10.1.5. Kazakistan Katılımcılarının Ana Dili ve Türkiye Türkçesi Öğrenimi Tutumlarına İlişkin Bulgular

Tablo 74.

Kazakistan Katılımcılarının Ana Dili Tutum Puanlarına İlişkin Dağılım

a	Kesinlikle katılmıyorum		Katılmıyorum		Kararsızım		Katılıyorum		Kesinlikle katılıyorum	
	N	%	N	%	N	%	N	%	n	%
Ana dilimden memnunum.	12	5,1%	4	1,7%	12	5,1%	22	9,4%	184	78,6%
Çocuğumun ana dilimi konuşabilmesi için çaba gösteririm.	10	4,3%	6	2,6%	14	6,0%	49	20,9%	155	66,2%
Ana dilimin kendimi ifade etmem için yeterli bir dil olduğunu düşünürüm.	17	7,3%	27	11,5%	27	11,5%	56	23,9%	107	45,7%
Ana dilim kaybolursa kültürümün de kaybolacağına inanırım.	11	4,7%	10	4,3%	15	6,4%	41	17,5%	157	67,1%
Ana dilimin ulusal kimliğimi korumak açısından önemli olduğunu düşünürüm.	9	3,8%	6	2,6%	8	3,4%	43	18,4%	168	71,8%

Ana dilimi korumak için yasalar çıkarılmasını desteklerim.	7	3,0%	8	3,4%	20	8,5%	44	18,8%	155	66,2%
Ana dilim benim için diğer dillere göre ilk sırada gelir.	10	4,3%	4	1,7%	16	6,8%	26	11,1%	178	76,1%
Ana dilimin okulda öğretilmesi önemlidir.	9	3,8%	6	2,6%	14	6,0%	37	15,8%	168	71,8%
Ana dilimin ülkemizin geleceği açısından önemli olduğunu düşünürüm.	7	3,0%	8	3,4%	11	4,7%	34	14,5%	174	74,4%
Ana dilimin öneminin gelecekte artacağına inanırım.	12	5,1%	5	2,1%	23	9,8%	53	22,6%	141	60,3%
Lokanta, kafe, otel, alışveriş merkezi gibi yerlerin isminin sadece ana dilimde olmasını isterim.	12	5,1%	18	7,7%	44	18,8%	67	28,6%	93	39,7%
Evleneceğim kişinin ana dilimi bilmesini isterim.	9	3,8%	6	2,6%	21	9,0%	53	22,6%	145	62,0%
Ana dilimin konuşulduğu ortamlara daha kolay uyum sağlarım.	11	4,7%	5	2,1%	22	9,4%	43	18,4%	153	65,4%
Ana dilimi ve kültürümü geliştirmek için yapılacak proje,	9	3,8%	3	1,3%	35	15,0%	64	27,4%	123	52,6%

etkinlik, dernek faaliyetleri gibi çalışmalara katılmak isterim.

Ana dilime yabancı sözcüklerin girmesinden rahatsız olurum.	15	6,4%	21	9,0%	59	25,2%	47	20,1%	92	39,3%
---	----	------	----	------	----	-------	----	-------	----	-------

Bir yabancının ana dilimi konuştuğunu gördüğümde mutlu olurum.	9	3,8%	3	1,3%	18	7,7%	43	18,4%	161	68,8%
--	---	------	---	------	----	------	----	-------	-----	-------

Ülkemde ana dilim dışında bir dil kullanmaktan hoşlanmam.	33	14,1%	26	11,1%	67	28,6%	45	19,2%	63	26,9%
---	----	-------	----	-------	----	-------	----	-------	----	-------

Ülkemin vatandaşlarının aralarında ana dilim dışında bir dil kullanmasından rahatsız olurum.	28	12,0%	23	9,8%	55	23,5%	40	17,1%	88	37,6%
--	----	-------	----	------	----	-------	----	-------	----	-------

Ana dilim dışındaki dilleri mecbur kaldığım için konuşurum.	44	18,8%	32	13,7%	80	34,2%	30	12,8%	48	20,5%
---	----	-------	----	-------	----	-------	----	-------	----	-------

Devletin ana dilimi ve kültürümü geliştirmek için bütçeden para ayırmasını desteklerim.	8	3,4%	6	2,6%	36	15,4%	53	22,6%	131	56,0%
---	---	------	---	------	----	-------	----	-------	-----	-------

“Ana dilimden memnunum.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %5,1, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %1,7, kararsızım cevabı verenlerin oranı %5,1’dir. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %9,4 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %78,6’dır.

“Çocuğumun ana dilimi konuşabilmesi için çaba gösteririm.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %4,3, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %2,6, kararsızım cevabı verenlerin oranı %6’dır. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %20,9 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %66,2’dir.

“Ana dilimin kendimi ifade etmem için yeterli bir dil olduğunu düşünürüm.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %7,3, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %11,5, kararsızım cevabı verenlerin oranı %11,5’tir. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %23,9 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %45,7’dir.

“Ana dilim kaybolursa kültürümün de kaybolacağına inanırım.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %4,7, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %4,3, kararsızım cevabı verenlerin oranı %6,4’tür. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %17,5 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %67,1’dir.

“Ana dilimin ulusal kimliğimi korumak açısından önemli olduğunu düşünürüm.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %3,8, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %2,6, kararsızım cevabı verenlerin oranı %3,4’tür. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %18,4 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %71,8’dir.

“Ana dilimi korumak için yasalar çıkarılmasını desteklerim.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %3, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %3,4, kararsızım cevabı verenlerin oranı %8,5’tir. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %18,8 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %66,2’dir.

“Ana dilim benim için diğer dillere göre ilk sırada gelir.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %4,3, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %1,7, kararsızım cevabı verenlerin oranı %6,8’dir. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %11,1 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %76,1’dir.

“Ana dilimin okulda öğretilmesi önemlidir.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %3,8, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %2,6, kararsızım cevabı

verenlerin oranı %6'dır. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %15,8 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %71,8'dir.

“Ana dilimin ülkemizin geleceği açısından önemli olduğunu düşünürüm.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %3, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %3,4, kararsızım cevabı verenlerin oranı %4,7'dir. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %14,5 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %74,4'tür.

“Ana dilimin öneminin gelecekte artacağına inanırım.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %5,1, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %2,1, kararsızım cevabı verenlerin oranı %9,8'dir. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %22,6 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %60,3'tür.

“Lokanta, kafe, otel, alışveriş merkezi gibi yerlerin isminin sadece ana dilimde olmasını isterim.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %5,1, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %7,7, kararsızım cevabı verenlerin oranı %18,8'dir. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %28,6 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %39,7'dir.

“Evleneceğim kişinin ana dilimi bilmesini isterim.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %3,8, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %2,6, kararsızım cevabı verenlerin oranı %9'dur. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %22,6 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %62'dir.

“Ana dilimin konuşulduğu ortamlara daha kolay uyum sağlarım.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %4,7, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %2,1, kararsızım cevabı verenlerin oranı %9,4'tür. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %18,4 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %65,4'tür.

“Ana dilimi ve kültürümü geliştirmek için yapılacak proje, etkinlik, dernek faaliyetleri gibi çalışmalara katılmak isterim.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %3,8, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %1,3, kararsızım cevabı verenlerin oranı

%15'tir. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %27,4 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %52,6'dır.

“Ana dilime yabancı sözcüklerin girmesinden rahatsız olurum.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %6,4, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %9, kararsızım cevabı verenlerin oranı %25,2'dir. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %20,1 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %39,3'tür.

“Bir yabancınn ana dilimi konuştuğunu gördüğümde mutlu olurum.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %3,8, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %1,3, kararsızım cevabı verenlerin oranı %7,7'dir. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %18,4 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %68,8'dir.

“Ülkemde ana dilim dışında bir dil kullanmaktan hoşlanmam.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %14,1, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %11,1, kararsızım cevabı verenlerin oranı %28,6'dır. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %19,2 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %26,9'dur.

“ Ülkemin vatandaşlarının aralarında ana dilim dışında bir dil kullanmasından rahatsız olurum.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %12, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %9,8, kararsızım cevabı verenlerin oranı %23,5'tir. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %17,1 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %37,6'dır.

“Ana dilim dışındaki dilleri mecbur kaldığım için konuşurum.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %18,8, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %13,7, kararsızım cevabı verenlerin oranı %34,2'dir. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %12,8 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %20,5'tir.

“Devletin ana dilimi ve kültürümü geliştirmek için bütçeden para ayırmasını desteklerim.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %3,4, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %2,6, kararsızım cevabı verenlerin oranı %15,4'tür. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %22,6 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %56'dır.

Tablo 75.

Kazakistan Katılımcılarının Türkiye Türkçesi Öğrenimi Tutum Puanlarına İlişkin Dağılım

	Kesinlikle katılmıyorum		Katılmıyorum		Kararsızım		Katılıyorum		Kesinlikle katılıyorum	
	N	%	N	%	N	%	N	%	n	%
Türkçe dünyadaki önemli dillerden biridir.	4	1,8%	16	7,1%	54	24,1%	115	51,3%	35	15,6%
Türkçenin seçmeli ders olarak okutulmasını isterim.	8	3,6%	21	9,4%	59	26,3%	101	45,1%	35	15,6%
Ülkemizde Türkçe öğretilmesi devlet politikası olsun.	15	6,7%	47	21,0%	87	38,8%	55	24,6%	20	8,9%
Türkçe konuşan insanlarla iletişim kurmak isterim.	6	2,7%	17	7,6%	39	17,4%	107	47,8%	55	24,6%
Türkçenin ülkemizde kullanılan yabancı diller arasında öncelikli olmasını isterim	10	4,5%	33	14,7%	66	29,5%	84	37,5%	31	13,8%
Türkçe müzik dinlemeyi severim.	11	4,9%	25	11,2%	44	19,6%	86	38,4%	58	25,9%
Türkçe ile yayın yapan tv programı, film, dizi gibi yapımları takip ederim.	20	8,9%	40	17,9%	46	20,5%	77	34,4%	41	18,3%
Türkçe öğrenmek iş	12	5,4%	32	14,3%	71	31,7%	64	28,6%	45	20,1%

kariyerim için yararlıdır.										
Türkçe öğrenmenin benim için yararlı olacağını düşünüyorum	7	3,1%	14	6,3%	40	17,9%	102	45,5%	61	27,2%
Ülkemizde ilkokuldan itibaren Türkçe öğretilmesini isterim	48	21,4%	44	19,6%	98	43,8%	16	7,1%	18	8,0%
Türkçenin konuşulduğu kültüre karşı ilğim var	15	6,7%	23	10,3%	59	26,3%	89	39,7%	38	17,0%
Türkçenin konuşulduğu ülkeye karşı ilğim var	14	6,3%	21	9,4%	67	29,9%	82	36,6%	40	17,9%
Türkçe öğrenmenin zor olduğunu düşünüyorum.	35	15,6%	56	25,0%	103	46,0%	18	8,0%	12	5,4%
Türkçenin kulağa hoş gelen bir dil olduğunu düşünüyorum.	8	3,6%	12	5,4%	67	29,9%	89	39,7%	48	21,4%
Türkçe öğretimi materyallerine ilgi duyarım.	12	5,4%	20	8,9%	99	44,2%	55	24,6%	38	17,0%
Türkçe konuşmanın zor olduğunu düşünüyorum.	17	7,6%	36	16,1%	100	44,6%	46	20,5%	25	11,2%

“Türkçe dünyadaki önemli dillerden biridir.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %1,8, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %7,1, kararsızım cevabı verenlerin oranı %24,1’dir. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %51,3 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %15,6’dır.

“Türkçenin seçmeli ders olarak okutulmasını isterim.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %3,6, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %9,4, kararsızım cevabı verenlerin oranı %26,3’tür. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %45,1 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %15,6’dır.

“Ülkemizde Türkçe öğretilmesi devlet politikası olsun.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %6,7, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %21, kararsızım cevabı verenlerin oranı %38,8’dir. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %24,6 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %8,9’dur.

“Türkçe konuşan insanlarla iletişim kurmak isterim” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %2,7, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %7,6, kararsızım cevabı verenlerin oranı %17,4’tür. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %47,8 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %24,6’dır.

“Türkçenin ülkemizde kullanılan yabancı diller arasında öncelikli olmasını isterim” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %4,5, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %17,4, kararsızım cevabı verenlerin oranı %29,5’dir. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %37,5 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %13,8’dir.

“Türkçe müzik dinlemeyi severim.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %4,9, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %11,2, kararsızım cevabı verenlerin oranı %19,6’dır. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %38,4 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %25,9’dur.

“Türkçe ile yayın yapan tv programı, film, dizi gibi yapımları takip ederim.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %8,9, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %17,9, kararsızım cevabı verenlerin oranı %20,5’tir. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %34,4 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %18,3’tür.

“Türkçe öğrenmek iş kariyerim için yararlıdır.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %5,4, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %14,3, kararsızım cevabı

verenlerin oranı %31,7'dir. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %28,6 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %20,1'dir.

“Türkçe öğrenmenin benim için yararlı olacağını düşünüyorum.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %3,1, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %6,3, kararsızım cevabı verenlerin oranı %17,9'dur. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %45,5 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %27,2'dir.

“Ülkemizde ilkokuldan itibaren Türkçe öğretilmesini isterim.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %21,4, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %19,6, kararsızım cevabı verenlerin oranı %43,8'dir. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %7,1 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %8'dir.

“Türkçenin konuşulduğu kültüre karşı ilgim var.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %6,7, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %10,3, kararsızım cevabı verenlerin oranı %26,3'tür. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %39,7 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %17'dir.

“Türkçenin konuşulduğu ülkeye karşı ilgim var.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %6,3 katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %9,4 kararsızım cevabı verenlerin oranı %29,9'dur. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %39,7 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %21,4'tür.

“Türkçe öğrenmenin zor olduğunu düşünüyorum.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %15,6, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %25, kararsızım cevabı verenlerin oranı %46'dır. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %8 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %5,4'tür.

“Türkçenin kulağa hoş gelen bir dil olduğunu düşünüyorum.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %3,6 katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %5,4, kararsızım cevabı verenlerin oranı %29,9'dur. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %39,7 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %21,4'tür.

“Türkçe öğretimi materyallerine ilgi duyarım.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %5,4, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %8,9, kararsızım cevabı verenlerin oranı %44,2’dir. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %24,6 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %17’dir.

“Türkçe konuşmanın zor olduğunu düşünüyorum.” ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %7,6, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %16,1, kararsızım cevabı verenlerin oranı %44,6’dır. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %20,5 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %11,2’dir.

4.11. On birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın on birinci alt probleminde katılımcıların ana dili ve Türkiye Türkçesi öğrenimine ilişkin tutumlarının yaş, cinsiyet, değişkenlerine göre anlamlı bir farklı gösterip göstermediğine ilişkin cevap aranmıştır.

4.11.1. Ülkelerde Ana Dili ve Türkiye Türkçesi Öğrenimi Tutum Ölçeklerinin Cinsiyete Göre Değişimine İlişkin Bulgular

Ülkelerde ana dili ve Türkiye Türkçesi öğrenimi tutum ölçeklerinin cinsiyete göre ortalamaları ve bu ortalamalar arasındaki farkın anlamlı olup olmadığının tespiti için yapılan bağımsız gruplarda t testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 76.

Azerbaycan için Ana Dili ve Türkiye Türkçesi Öğrenimi Tutum Ölçeklerinin Cinsiyete Göre Değişimine İlişkin Dağılım

		N	Ortalama	Std. Sapma	T	P	
Azerbaycan	ADTÖ	Erkek	85	77,06	17,35	-1,407	0,160
		Kadın	248	79,67	13,73		
	Etnik	Erkek	85	16,01	5,20	0,638	0,524
		Kadın	248	15,60	5,17		
	Dil Kullanım	Erkek	85	20,66	5,01	-2,549	0,011*
		Kadın	248	21,98	3,77		
	Kimlik	Erkek	85	16,51	4,40	-1,398	0,163
		Kadın	248	17,17	3,54		
	Kültürel	Erkek	85	11,16	2,79	-1,694	0,091
		Kadın	248	11,70	2,43		
	Öngörü	Erkek	85	12,72	2,93	-1,539	0,125
		Kadın	248	13,22	2,46		
	TTTÖ	Erkek	85	56,05	15,16	-0,708	0,480
		Kadın	248	57,26	13,04		
	Önem	Erkek	85	13,68	4,07	-0,372	0,710
		Kadın	248	13,87	3,91		
	İletişim	Erkek	85	19,24	5,46	-2,464	0,014*
		Kadın	248	20,74	4,64		
Olumlu	Erkek	85	14,76	4,62	-0,590	0,556	
	Kadın	248	15,07	3,98			
Olumsuz	Erkek	85	5,89	2,06	0,260	0,795	
	Kadın	248	5,83	1,73			

*p<0,05

Buna göre Azerbaycan'da ana dili tutum ölçeği alt boyutlarından dili kullanım ve Türkiye Türkçesi Öğrenimi tutum ölçeği alt boyutlarından iletişim alt boyutları cinsiyete göre anlamlı düzeyde farklılık göstermektedir (p<0,05). Anlamlı farklılık gösteren ana dili tutum ölçeği alt boyutlarından dili kullanım ve Türkiye Türkçesi öğrenimi tutum ölçeği alt

boyutlarından iletişim alt boyutları için kadınların ortalaması erkeklerin ortalamasından anlamlı derecede daha yüksektir.

Tablo 77.

Türkmenistan için Ana Dili ve Türkiye Türkçesi Öğrenimi Tutum Ölçeklerinin Cinsiyete Göre Değişimine İlişkin Dağılım

		N	Ortalama	Std. Sapma	T	P	
Türkmenistan	ADTÖ	Erkek	57	76,68	11,72	-0,343	0,732
		Kadın	75	77,47	13,86		
	Etnik	Erkek	57	16,28	4,50	-0,079	0,937
		Kadın	75	16,35	4,92		
	Dili Kullanım	Erkek	57	19,84	3,48	-0,137	0,891
		Kadın	75	19,93	4,01		
	Kimlik	Erkek	57	16,77	2,42	0,147	0,884
		Kadın	75	16,69	3,45		
	Kültürel	Erkek	57	11,47	2,26	-0,670	0,504
		Kadın	75	11,77	2,74		
	Öngörü	Erkek	57	12,32	2,40	-0,987	0,325
		Kadın	75	12,72	2,28		
	TTTÖ	Erkek	57	57,04	15,47	1,552	0,123
		Kadın	75	51,61	22,65		
	Önem	Erkek	57	13,67	4,01	1,490	0,139
		Kadın	75	12,35	5,70		
	İletişim	Erkek	57	19,25	5,32	1,143	0,255
		Kadın	75	17,87	7,84		
	Olumlu	Erkek	57	15,39	4,31	1,606	0,111
		Kadın	75	13,83	6,29		
Olumsuz	Erkek	57	6,05	1,83	1,308	0,193	
	Kadın	75	5,53	2,54			

Türkmenistan’da ana dili tutum ölçeği ve Türkiye Türkçesi öğrenimi tutum ölçeği alt boyutlarından hiç birisi anlamlı düzeyde farklılık göstermemektedir ($p>0,05$).

Tablo 78.

Özbekistan için Ana Dili ve Türkiye Türkçesi Öğrenimi Tutum Ölçeklerinin Cinsiyete Göre Değişimine İlişkin Dağılım

		N	Ortalama	Std. Sapma	T	P	
Özbekistan	ADTÖ	Erkek	84	82,36	14,51	-0,640	0,523
		Kadın	243	83,29	10,33		
	Etnik	Erkek	84	17,20	4,86	0,476	0,634
		Kadın	243	16,91	4,76		
	Dili Kullanım	Erkek	84	21,92	3,92	-1,783	0,076
		Kadın	243	22,63	2,83		
	Kimlik	Erkek	84	17,20	3,38	-1,215	0,225
		Kadın	243	17,60	2,22		
	Kültürel	Erkek	84	12,58	2,88	-0,440	0,660
		Kadın	243	12,72	2,29		
	Öngörü	Erkek	84	13,45	2,40	0,061	0,951
		Kadın	243	13,44	1,96		
	TTTÖ	Erkek	84	46,04	19,08	-4,350	0,000*
		Kadın	243	55,77	17,17		
	Önem	Erkek	84	10,87	4,97	-4,567	0,000*
		Kadın	243	13,60	4,65		
	İletişim	Erkek	84	15,87	6,87	-4,659	0,000*
		Kadın	243	19,52	5,95		
Olumlu	Erkek	84	12,65	5,53	-3,797	0,000*	
	Kadın	243	15,12	4,97			
Olumsuz	Erkek	84	4,88	2,37	-2,698	0,007*	
	Kadın	243	5,60	2,03			

*p<0,05

Özbekistan’da Türkiye Türkçesi öğrenimi tutum ölçeği genel ile alt boyutlarının hepsi cinsiyete göre anlamlı düzeyde farklılık gösterirken (p<0,05), ana dili tutum ölçeği ve alt boyutları cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermemektedir. Anlamlı farklılık gösteren

Türkiye Türkçesi öğrenimi tutum ölçeği genel ile alt boyutlarının hepsi için kadınların ortalaması erkeklerden anlamlı derecede daha yüksektir.

Tablo 79.

Kırgızistan için Ana Dili ve Türkiye Türkçesi Öğrenimi Tutum Ölçeklerinin Cinsiyete Göre Değişimine İlişkin Dağılım

		N	Ortalama	Std. Sapma	T	P	
Kırgızistan	ADTÖ	Erkek	38	89,53	8,33	2,396	0,017*
		Kadın	222	84,74	11,81		
	Etnik	Erkek	38	19,76	4,07	2,230	0,027*
		Kadın	222	17,93	4,77		
	Dili Kullanım	Erkek	38	22,42	2,76	1,846	0,066
		Kadın	222	21,31	3,53		
	Kimlik	Erkek	38	19,37	1,05	2,643	0,009*
		Kadın	222	18,28	2,50		
	Kültürel	Erkek	38	14,03	1,67	0,734	0,463
		Kadın	222	13,81	1,71		
	Öngörü	Erkek	38	13,95	1,51	1,622	0,106
		Kadın	222	13,41	1,93		
	TTTÖ	Erkek	38	47,42	13,30	-2,059	0,040*
		Kadın	222	52,36	13,74		
	Önem	Erkek	38	10,87	3,99	-1,496	0,136
		Kadın	222	11,91	3,94		
	İletişim	Erkek	38	16,42	5,22	-2,391	0,018*
		Kadın	222	18,53	4,98		
	Olumlu	Erkek	38	14,03	4,15	-1,320	0,188
		Kadın	222	14,97	4,07		
Olumsuz	Erkek	38	5,16	1,87	-0,538	0,591	
	Kadın	222	5,33	1,80			

*p<0,05

Kırgızistan’da ana dili tutum ölçeği geneli ile etnik ve kimlik alt boyutları ile Türkiye Türkçesi öğrenimi tutum ölçeği geneli ile iletişim alt boyutu cinsiyete göre anlamlı düzeyde farklılık göstermektedir. ana dili tutum ölçeği geneli ile etnik ve kimlik alt boyutları için erkeklerin ortalaması kadınlardan anlamlı derecede daha büyük iken Türkiye Türkçesi tutum ölçeği geneli ve iletişim alt boyutu için kadınların ortalaması erkeklerden anlamlı derecede daha büyüktür.

Tablo 80.

Kazakistan için Ana Dili ve Türkiye Türkçesi Öğrenimi Tutum Ölçeklerinin Cinsiyete Göre Değişimine İlişkin Dağılım

		n	Ortalama	Std. Sapma	T	P	
Kazakistan	ADTÖ	Erkek	25	85,52	18,12	0,802	0,424
		Kadın	210	82,71	16,38		
	Etnik	Erkek	25	18,88	6,25	1,376	0,170
		Kadın	210	17,39	4,99		
	Dili Kullanım	Erkek	25	21,60	4,74	-0,005	0,996
		Kadın	210	21,60	4,64		
	Kimlik	Erkek	25	17,92	3,66	0,827	0,409
		Kadın	210	17,25	3,86		
	Kültürel	Erkek	25	13,64	2,87	0,703	0,483
		Kadın	210	13,21	2,86		
	Öngörü	Erkek	25	13,48	2,93	0,369	0,712
		Kadın	210	13,26	2,85		
	TTTÖ	Erkek	25	53,12	18,71	0,403	0,688
		Kadın	210	51,76	15,65		
	Önem	Erkek	25	13,08	4,85	0,456	0,649
		Kadın	210	12,67	4,16		
	İletişim	Erkek	25	16,48	6,01	-0,629	0,530
		Kadın	210	17,21	5,42		
	Olumlu	Erkek	25	14,20	5,02	0,635	0,526
		Kadın	210	13,58	4,56		
Olumsuz	Erkek	25	6,64	2,36	2,405	0,017*	
	Kadın	210	5,62	1,95			

*p<0,05

Kazakistan’da ana dili tutum ölçeği geneli ve alt boyutları cinsiyete göre anlamlı düzeyde farklılık göstermezken ($p>0,05$), Türkiye Türkçesi öğrenimi tutum ölçeği alt boyutlarından olumsuz alt boyutu cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermektedir ($p<0,05$). Türkiye Türkçesi öğrenimi tutum ölçeği alt boyutlarından olumsuz alt boyutu için erkeklerin ortalaması kadınların ortalamasından anlamlı derecede daha yüksektir.

4.12. On İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

4.12.1. Ülkelerde Ana Dili ve Türkiye Türkçesi Öğrenimi Tutum Ölçeklerinin Yaşa Göre Değişimine İlişkin Bulgular

Ülkelerde ana dili tutum ölçeği ve Türkiye Türkçesi öğrenimi tutum ölçeklerinin yaşa göre ortalamaları ve bu ortalamalar arasındaki farkın anlamlı olup olmadığının tespiti için yapılan tek yönlü varyans analizi sonuçları verilmiştir.

Tablo 81.

Azerbaycan için Ana Dili ve Türkiye Türkçesi Öğrenimi Tutum Ölçeklerinin Yaşa Göre Değişimine İlişkin Dağılım

		N	Ortalama	Std. Sapma	F	P
Azerbaycan	ADTÖ	17-20	212	78,55	14,32	0,943
		20-23	113	79,38	15,83	
		23-30	8	85,63	8,77	
	Etnik	17-20	212	15,47	5,12	0,746
		20-23	113	16,04	5,30	
		23-30	8	17,13	4,73	
	Dili Kullanım	17-20	212	21,66	4,03	0,765
		20-23	113	21,50	4,49	
		23-30	8	23,38	1,92	
	Kimlik	17-20	212	16,86	3,80	0,426
		20-23	113	17,23	3,79	
		23-30	8	17,50	3,34	

	17-20	212	11,45	2,40		
<i>Kültürel</i>	20-23	113	11,64	2,76	2,621	0,074
	23-30	8	13,50	2,00		
	17-20	212	13,11	2,46		
<i>Öngörü</i>	20-23	113	12,98	2,88	0,740	0,478
	23-30	8	14,13	1,46		
	17-20	212	57,25	12,98		
TTTÖ	20-23	113	56,10	15,05	0,627	0,535
	23-30	8	61,00	6,46		
	17-20	212	13,74	3,81		
<i>Önem</i>	20-23	113	13,87	4,26	0,576	0,563
	23-30	8	15,25	2,55		
	17-20	212	20,42	4,76		
<i>İletişim</i>	20-23	113	20,12	5,29	0,674	0,510
	23-30	8	22,13	2,30		
	17-20	212	15,08	4,01		
<i>Olumlu</i>	20-23	113	14,76	4,51	0,514	0,598
	23-30	8	16,13	2,23		
	17-20	212	5,96	1,75		
<i>Olumsuz</i>	20-23	113	5,66	1,98	1,026	0,359
	23-30	8	5,63	,74		

Azerbaycan’da ana dili tutum ölçeği ve Türkiye Türkçesi öğrenimi tutum ölçeği ile alt boyutları yaşa göre anlamlı farklılık göstermemektedir ($p>0,05$).

Tablo 82.

Türkmenistan için Ana Dili ve Türkiye Türkçesi Öğrenimi Tutum Ölçeklerinin Yaşa Göre Değişimine İlişkin Dağılım

		n	Ortalama	Std. Sapma	F	P	
Türkmenistan	ADTÖ	17-20	80	77,61	11,91	0,525	0,666
		20-23	36	77,42	13,37		
		23-30	13	75,23	15,66		
		30 ve üzeri	3	69,00	25,24		
	Etnik	17-20	80	16,05	4,57	0,260	0,854
		20-23	36	16,72	5,25		
		23-30	13	16,54	4,14		
		30 ve üzeri	3	17,67	6,43		
	Dili Kullanım	17-20	80	20,16	3,65	0,551	0,648
		20-23	36	19,44	3,96		
		23-30	13	19,92	3,75		
		30 ve üzeri	3	18,00	6,08		
	Kimlik	17-20	80	16,99	2,46	4,013	0,009*
		20-23	36	17,11	2,42		
		23-30	13	15,08	4,96		
		30 ve üzeri	3	12,33	8,02		
	Kültürel	17-20	80	11,64	2,49	1,200	0,313
		20-23	36	11,89	2,35		
		23-30	13	11,62	2,63		
		30 ve üzeri	3	9,00	5,29		
	Öngörü	17-20	80	12,78	2,22	0,677	0,568
		20-23	36	12,25	2,37		
		23-30	13	12,08	2,81		
		30 ve üzeri	3	12,00	3,00		
	TTTÖ	17-20	80	54,43	18,95	0,109	0,955
		20-23	36	54,08	20,72		
		23-30	13	51,54	26,59		
		30 ve üzeri	3	50,33	12,50		

<i>Önem</i>	17-20	80	12,88	4,94	0,018	0,997
	20-23	36	13,03	5,17		
	23-30	13	12,77	6,38		
	30 ve üzeri	3	13,33	2,31		
<i>İletişim</i>	17-20	80	18,71	6,44	0,267	0,849
	20-23	36	18,53	7,18		
	23-30	13	17,23	9,27		
	30 ve üzeri	3	16,33	4,73		
<i>Olumlu</i>	17-20	80	14,75	5,25	0,228	0,876
	20-23	36	14,39	5,71		
	23-30	13	13,54	7,42		
	30 ve üzeri	3	13,33	4,62		
<i>Olumsuz</i>	17-20	80	5,84	2,14	0,273	0,844
	20-23	36	5,69	2,24		
	23-30	13	5,69	3,15		
	30 ve üzeri	3	4,67	2,31		

*p<0,05

Türkmenistan’da ana dili tutum ölçeği alt boyutlarından kimlik alt boyutu yaşa göre anlamlı farklılık gösterirken ($p<0,05$), diğer alt boyutlar ile Türkiye Türkçesi öğrenimi tutum ölçeği ve alt boyutları yaşa göre anlamlı farklılık göstermemektedir. Anlamlı farklılık gösteren ana dili tutum ölçeği alt boyutlarından kimlik alt boyutu için farklılığın hangi gruptan kaynaklandığını tespit etmek amacıyla yapılan TUKEY testi sonuçlarına göre; 17-20 ve 20-23 yaş grubu kişilerin ortalaması 23-30 ve 30 ve üzeri kişilerin ortalamasından anlamlı derecede daha yüksektir.

Tablo 83.

Özbekistan Ana Dili ve Türkiye Türkçesi Öğrenimi Tutum Ölçeklerinin Yaşa Göre Değişimine İlişkin Dağılım

		N	Ortalama	Std. Sapma	F	P	
Özbekistan	ADTÖ	17-20	125	82,37	9,60	1,569	0,210
		20-23	178	83,94	10,87		
		23-30	24	80,04	21,45		
	Etnik	17-20	125	16,01	4,68	4,893	0,008*
		20-23	178	17,47	4,63		
		23-30	24	18,54	5,67		
	Dili Kullanım	17-20	125	22,71	2,52	2,859	0,059
		20-23	178	22,44	3,06		
		23-30	24	21,04	5,68		
	Kimlik	17-20	125	17,42	2,02	3,571	0,029*
		20-23	178	17,71	2,41		
		23-30	24	16,25	4,97		
	Kültürel	17-20	125	12,66	2,28	3,071	0,048*
		20-23	178	12,85	2,35		
		23-30	24	11,54	3,65		
	Öngörü	17-20	125	13,56	1,91	1,883	0,154
		20-23	178	13,46	1,93		
		23-30	24	12,67	3,51		
	TTTÖ	17-20	125	56,63	16,46	3,678	0,026*
		20-23	178	51,44	18,36		
		23-30	24	49,29	22,68		
	Önem	17-20	125	13,86	4,55	3,950	0,020*
		20-23	178	12,30	4,85		
		23-30	24	12,42	6,03		
	İletişim	17-20	125	19,78	5,79	3,923	0,021*
		20-23	178	17,97	6,49		
		23-30	24	16,92	7,74		
	Olumlu	17-20	125	15,46	4,83	3,856	0,022*
		20-23	178	13,97	5,28		
		23-30	24	13,21	6,14		
	Olumsuz	17-20	125	5,59	1,82	0,816	0,443
		20-23	178	5,34	2,29		
		23-30	24	5,08	2,55		

*p<0,05

Özbekistan’da ana dili tutum ölçeği alt boyutlarından etnik, kimlik ve kültürel alt boyutları ile Türkiye Türkçesi öğrenimi tutum ölçeği geneli ile önem, iletişim ve olumlu alt boyutları yaşa göre anlamlı farklılık göstermektedir ($p<0,05$). Anlamlı farklılık gösteren alt boyutlar için farklılığın hangi gruptan kaynaklandığını tespit etmek amacıyla yapılan TUKEY testi sonuçlarına göre;

Etnik alt boyutu için; 20-23 ve 23-30 yaş grubu kişilerin ortalaması 17-20 yaş grubu kişilerin ortalamasından anlamlı derecede daha yüksektir.

Kimlik alt boyutu için; 17-20 ve 20-23 yaş grubu kişilerin ortalaması 23-30 yaş grubu kişilerin ortalamasından anlamlı derecede daha yüksektir.

Kültürel alt boyutu için; 17-20 ve 20-23 yaş grubu kişilerin ortalaması 23-30 yaş grubu kişilerin ortalamasından anlamlı derecede daha yüksektir.

Türkiye Türkçesi öğrenimi tutum ölçeğinin genel için; 17-20 yaş grubu kişilerin ortalaması 20-23 yaş grubu kişilerin ortalamasından anlamlı derecede daha yüksektir.

Önem alt boyutu için; 17-20 yaş grubunun ortalaması 20-23 yaş grubu kişilerin ortalamasından anlamlı derecede daha yüksektir.

İletişim alt boyutu için; 17-20 yaş grubu kişilerin ortalaması 20-23 ve 23-30 yaş grubu kişilerin ortalamasından anlamlı derecede daha büyüktür.

Olumlu alt boyutu için; 17-20 yaş grubunun ortalaması 20-23 yaş grubu kişilerin ortalamasından anlamlı derecede daha yüksektir.

Tablo 84.

Kırgızistan için Ana Dili ve Türkiye Türkçesi Öğrenimi Tutum Ölçeklerinin Yaşa Göre Değişimine İlişkin Dağılım

		N	Ortalama	Std. Sapma	F	P
Kırgızistan	ADTÖ	17-20	163	84,07	11,77	4,850
		20-23	95	88,05	10,39	
		23-30	2	73,50	16,26	
	Etnik	17-20	163	17,77	4,62	3,828
		20-23	95	19,06	4,71	
		23-30	2	12,50	6,36	
	Dili Kullanım	17-20	163	21,08	3,53	4,842
		20-23	95	22,23	3,10	
		23-30	2	17,50	6,36	

<i>Kimlik</i>	17-20	163	18,21	2,55	2,685	0,070*
	20-23	95	18,86	2,00		
	23-30	2	17,00	0,00		
<i>Kültürel</i>	17-20	163	13,65	1,78	3,180	0,043*
	20-23	95	14,18	1,51		
	23-30	2	13,00	2,83		
<i>Öngörü</i>	17-20	163	13,36	1,94	1,066	0,346
	20-23	95	13,72	1,77		
	23-30	2	13,50	,71		
TTTÖ	17-20	163	52,59	13,48	1,261	0,285
	20-23	95	49,92	14,23		
	23-30	2	56,50	9,19		
<i>Önem</i>	17-20	163	11,91	3,83	0,506	0,604
	20-23	95	11,45	4,17		
	23-30	2	13,00	5,66		
<i>İletişim</i>	17-20	163	18,53	4,93	0,973	0,379
	20-23	95	17,65	5,32		
	23-30	2	19,50	,71		
<i>Olumlu</i>	17-20	163	15,19	4,02	1,758	0,174
	20-23	95	14,21	4,19		
	23-30	2	15,50	3,54		
<i>Olumsuz</i>	17-20	163	5,32	1,74	0,031	0,970
	20-23	95	5,27	1,94		
	23-30	2	5,50	,71		

*p<0,05

Kırgızistan’da ana dili tutum ölçeği geneli ile etnik, dili kullanım, kimlik ve kültürel alt boyutları yaşa göre anlamlı farklılık gösterirken ($p<0,05$), Türkiye Türkçesi öğrenimi tutum ölçeği geneli ile alt boyutları yaşa göre anlamlı farklılık göstermemektedir ($p>0,05$). Anlamlı farklılık gösteren ölçek ve alt boyutlar için farklılığın hangi gruptan kaynaklandığını tespit etmek amacıyla yapılan TUKEY testi sonuçlarına göre;

Ana dili tutum ölçeği geneli için; 20-23 yaş grubu kişilerin ortalaması 17-20 yaş grubu kişilerin ortalamasından anlamlı derecede daha yüksektir.

Etnik alt boyutu için; 20-23 yaş grubu kişilerin ortalaması 17-20 ve 23-30 yaş grubu kişilerin ortalamasından anlamlı derecede daha yüksektir.

Dili kullanım alt boyutu için; 20-23 yaş grubu kişilerin ortalaması 17-20 yaş grubu kişilerin ortalamasından anlamlı derecede daha yüksektir.

Kimlik alt boyutu için; 20-23 yaş grubu kişilerin ortalaması 17-20 yaş grubu kişilerin ortalamasından anlamlı derecede daha yüksektir.

Kültürel alt boyutu için; 20-23 yaş grubu kişilerin ortalaması 17-20 yaş grubu kişilerin ortalamasından anlamlı derecede daha yüksektir.

Tablo 85.

Kazakistan için Ana Dili ve Türkiye Türkçesi Öğrenimi Tutum Ölçeklerinin Yaşa Göre Değişimine İlişkin Dağılım

		N	Ortalama	Std. Sapma	F	P	
Kazakistan	ADTÖ	17-20	166	83,40	15,69	0,308	0,820
		20-23	62	82,58	18,91		
		23-30	5	77,40	18,65		
		30 ve üzeri	2	77,50	7,78		
	Etnik	17-20	166	17,39	4,95	0,248	0,863
		20-23	62	17,90	5,73		
		23-30	5	17,60	4,67		
		30 ve üzeri	2	19,50	6,36		
	Dili	17-20	166	21,80	4,46	0,416	0,742
		20-23	62	21,16	5,26		
		23-30	5	20,40	2,97		
		30 ve üzeri	2	22,50	3,54		
	Kullanım	17-20	166	17,48	3,66	1,223	0,302
		20-23	62	17,48	3,66		
	Kimlik	17-20	166	17,48	3,66	1,223	0,302
		20-23	62	17,48	3,66		

	20-23	62	17,19	4,10		
	23-30	5	15,00	6,32		
	30 ve üzeri	2	14,00	2,83		
<i>Kültürel</i>	17-20	166	13,38	2,77		
	20-23	62	13,10	3,07	0,934	0,425
	23-30	5	12,40	3,44		
	30 ve üzeri	2	10,50	2,12		
<i>Öngörü</i>	17-20	166	13,37	2,68		
	20-23	62	13,23	3,20	0,821	0,483
	23-30	5	12,00	4,12		
	30 ve üzeri	2	11,00	0,00		
TTTÖ	17-20	166	53,01	14,60		
	20-23	62	50,76	16,96	2,926	0,035*
	23-30	5	33,80	31,82		
	30 ve üzeri	2	40,50	26,16		
<i>Önem</i>	17-20	166	12,91	3,96		
	20-23	62	12,52	4,46	1,943	0,123
	23-30	5	8,40	7,80		
	30 ve üzeri	2	13,50	6,36		
<i>İletişim</i>	17-20	166	17,63	5,02		
	20-23	62	16,55	5,74	4,225	0,006*
	23-30	5	10,20	10,01		
	30 ve üzeri	2	11,50	9,19		
<i>Olumlu</i>	17-20	166	14,02	4,31		
	20-23	62	13,16	4,74	3,070	0,029*
	23-30	5	9,20	8,56		
	30 ve üzeri	2	8,50	6,36		
<i>Olumsuz</i>	17-20	166	5,76	1,84		
	20-23	62	5,89	2,23	2,526	0,058
	23-30	5	3,80	3,63		
	30 ve üzeri	2	3,50	2,12		

*p<0,05

Kazakistan’da ana dili tutum ölçeği ve alt boyutları yaş gruplarına göre anlamlı düzeyde farklılık göstermezken ($p<0,05$), Türkiye Türkçesi öğrenimi tutum ölçeği geneli ile iletişim ve olumlu alt boyutları yaşa göre anlamlı farklılık göstermektedir ($p<0,05$). Anlamlı farklılık gösteren ölçek ve alt boyutlar için farklılığın hangi gruptan kaynaklandığını tespit etmek amacıyla yapılan TUKEY testi sonuçlarına göre;

Türkiye Türkçesi öğrenimi tutum ölçeği geneli için; 17-20 yaş ve 20-23 yaş grubu kişilerin ortalaması 23-30 yaş grubu kişilerin ortalamasından anlamlı derecede daha büyüktür.

İletişim alt boyutu için; 17-20 yaş ve 20-23 yaş grubu kişilerin ortalaması 23-30 yaş grubu kişilerin ortalamasından anlamlı derecede daha büyüktür.

Olumlu alt boyutu için; 17-20 yaş grubu kişilerin ortalaması 23-30 yaş grubu kişilerin ortalamasından anlamlı derecede daha yüksektir.

BÖLÜM V

SONUÇLAR VE TARTIŞMA

Bu bölümde araştırmanın bulgular bölümünde yer alan sonuçlar, alanyazındaki araştırma sonuçları ve ilgili çalışmalarla karşılaştırılarak tartışılmıştır. Sonuçların tartışılmasının ardından konuyla ilgili öneriler bölümüne yer verilmiştir.

5.1. Sonuçlar ve Tartışma

5.1.1. Katılımcıların Kendini En Rahat İfade Edebildiği Dile İlişkin Sonuçlar ve Tartışma

Katılımcıların kendilerini en rahat ifade edebildiği dile ilişkin sonuçlara bakıldığında, Azerbaycan, Özbekistan, Türkmenistan katılımcılarının büyük bölümünün kendilerini en rahat ana dillerinde ifade ettikleri görülmektedir. Azerbaycan konuyla ilgili ana dili tercih oranı açısından diğer cumhuriyetler içerisinde en üst sırada yer almaktadır.

Kazakistanlı katılımcıların da kendilerini en rahat ana dillerinde ifade ettikleri görülmektedir. Bununla birlikte önemli oranda katılımcının hem ana dili hem Rusça seçeneğini tercih ettiği görülmektedir.

Kırgızistan'daki katılımcıların çoğunluğunun kendilerini en rahat ifade edebildiği dil olarak hem ana dili hem Rusça seçeneğini işaretledikleri görülmektedir. Kırgızistan konuyla ilgili ana dili tercih oranı açısından diğer cumhuriyetler içerisinde en alt sırada yer almaktadır.

Kırgızistan ve Kazakistan'daki katılımcıların Rusça kullanım yetkinlikleri diğer cumhuriyetlere göre daha fazladır. Bu durum alan yazın ve çalışma kapsamında elde edilen diğer verilerle de örtüşmektedir. Kırgızistan'da ve Kazakistan'da Rusçanın resmiyetteki varlığı, bu ülkelerin siyasi ve ekonomik açıdan hala Rusya ile güçlü bağları olması, aynı zamanda Rusya'nın medya ve kültür alanındaki etkinliği Rusçanın varlığını güçlendirmektedir. Bu duruma ilgili ülkelerde bulunan önemli orandaki Rus nüfusun etkisi de eklenebilir.

5.1.2. Katılımcıların Dil Kullanım Sıklıklarına İlişkin Sonuçlar ve Tartışma

Katılımcıların dil kullanım sıklıklarına ilişkin bulgulara bakıldığında, ana dilini kullanma sıklığının her ülke için yüksek olduğunu söyleyebiliriz. Katılımcıların büyük bölümü kullanım sıklığına ilişkin her zaman seçeneğini tercih etmiştir. Ana dili kullanım sıklığı oranının en fazla olduğu ülke Azerbaycan'dır. Azerbaycan'ı Kazakistan ve Özbekistan takip etmekte, Kırgızistan ve Türkmenistan katılımcıları ana dili kullanım sıklığı açısından tüm cumhuriyetler içerisinde son sıralarda yer almaktadır.

Katılımcıların Rusça kullanım sıklığına ilişkin bulgulara bakıldığında, Türk Cumhuriyetlerinde Rusçanın etkisinin devam ettiği görülmektedir. Tüm cumhuriyetlerde Rusçanın katılımcıların önemli bir bölümü tarafından belirli sıklıklarda tercih edildiği görülmektedir. Türkmenistan, Özbekistan ve Kazakistan için en yüksek oranda bazen seçeneği tercih edilmiştir. Azerbaycan için, hiçbir zaman, Kırgızistan için ise, genellikle seçeneği en yüksek oranda tercih edilmiştir. Rusça kullanım sıklığı en az Azerbaycan'da görülmektedir. Rusçanın kullanım sıklığının en fazla olduğu Türk Cumhuriyeti Kırgızistan'dır. Bu durum alanyazında belirtilenler ve tez çalışmasında elde edilen bulguların verileri ile uyumludur. Cumhuriyetlere ve kullanım alanlarına göre oranı

değişmekle birlikte, medya ve kültür alanı başta olmak üzere, kişilere, ortama, işleve göre dil kullanım alanlarında Rusçanın etkili olduğu çalışmada elde edilen verilerde de görülmektedir.

Bu sonuçlara baktığımızda, Sovyetler Birliği'nin Rusçanın yaygınlaştırılması ve etkin kılınmasına yönelik politikalarının etkisinin Birlik dağıldıktan sonra da devam ettiğini söyleyebiliriz. Pavlenko (2008) tarafından da belirtildiği gibi, Rusça, jeopolitik açıdan bölgenin ana enerji tedarikçisinin, önemli bir kültürel, bilgi ve akademik merkezinin, politik, askeri ve ekonomik süper gücünün dilidir. Bu nedenle Sovyet sonrası ülkelerin çoğunda siyasi, kültürel ve ticari seçkinlerin konuştuğu bölgesel bir ortak dil statüsünü korumaktadır.

Rusça kullanımına dair diğer bir husus da konuşmaların tamamı Rusça yapılmasa da, araya Rusça kelimelerin girmesi veya konuşmanın ana dili ve Rusçanın karışık kullanılarak yapılmasıdır. Sovyet döneminden itibaren uygulanan politikaların ve Rusya ile yakınlığın etkisi bu durumun en önemli nedenlerindendir. Rusça kullanımında alışkanlıklar etkilidir. Ana dilinde karşılığı olmasına ve güncel kullanımının bulunmasına rağmen bir kelimenin ana dildeki karşılığı yerine Rusçasının kullanıldığı olmaktadır. Bu durum dillerin statüleriyle ilgili bir konudur. Araya Rusça kelime yerleştirmenin konuşan kişiyi daha kültürlü ve statü sahibi yapacağına dair kişilerde var olan algı bu durumda etkili olabilmektedir.

5.1.3. Katılımcıların Sevdikleri Dile İlişkin Sonuçlar ve Tartışma

Katılımcıların sevdikleri dile ilişkin bulgulara bakıldığında, en yüksek oranının ana dili seçeneğinde olduğu görülmektedir. Üniversite öğrencileri ile yapılan bu çalışmada cumhuriyetlerdeki gençlerin sevdikleri dil olarak ana dilini ifade etmeleri geleceğe dair ümit verici bir durumdur. Çünkü dil, toplumların milletleşme sürecinde en önemli unsurlardan biridir. Türk Cumhuriyetlerinde, dil sevgisi, dilini, kültürünü, ulusunu önemseme gibi durumlarda ulus inşa süreci ve dil faktörü ilişkisinin rolü vardır. Musaoğlu'na (2009, s.267) göre, bağımsızlık döneminin başından itibaren Orta Asya yönetimleri kendi devlet ve uluslarının biricikliği üzerine bir ulus inşa süreci yürütmüşlerdir. Çalışmalar yeni inşa edilen

ulus devlet ve ulusun bireylerinin dil ve kültürlerini sevmesi, aidiyet duyması, onlarla gururlanması gibi amaçlar taşımaktadır. Nitekim köklü bir tarih ve kültüre sahip olan bir millet için bu çabaların sonuç vermesi zor değildir. Bununla birlikte Kırgızistan ve Türkmenistan katılımcılarının bir kısmının en sevdikleri dile ilişkin Rusça seçeneğini işaretlemesi dikkat çekicidir. Bu durum birçok alanda etkili olan Rusçanın bazı katılımcılara duygusal açıdan da etki ettiğini göstermektedir.

Dil sevgisine ilişkin sonuçlara Türkiye Türkçesi açısından bakıldığında, özellikle Azerbaycan ve Özbekistan dışındaki cumhuriyetlerde, Türkiye Türkçesine Rusçadan daha az sevgi duyulduğu görülmektedir. Rusçanın tarihi süreçteki etkinliği ve diğer faktörler bu durumu normal kılmakla birlikte oranlar arasındaki fark ve Türkiye Türkçesinin üçüncü sırada yer alması düşündürücüdür. Burada Türkmenistan için ayrıca bir parantez açarak söyleyebiliriz ki, Türkmen katılımcıların bir kısmı en sevdikleri dile ilişkin Türkiye Türkçesi yanıtı vermişlerdir. Bu durumda uygulamanın Türkiye'deki TÖMER'de yapılmasının etkisi vardır. Bununla birlikte Türkiye Türkçesi Rusçayı geçememiştir. Bölge ile artan siyasi ve ekonomik iş birlikleri, TİKA ve Yunus Emre Enstitüsü gibi kurumların Türk kültürüne, diline dair çalışmaları ve Türkiye'nin medya ve kültür alanında bölgedeki etkinliği, gelecek için umut vaat etmektedir. Ancak sonuçlar, 25 yılı aşkın süreçte süreçte Türkiye'nin bölgede dil ve kültüre dair yaptığı çalışmalarının yeterli düzeyde olmadığını göstermektedir.

5.1.4. Katılımcıların Türkçeyi Nereden Öğrendiklerine İlişkin Sonuçlar ve Tartışma

Konuya ilişkin bulgulara bakıldığında, Kırgızistan dışındaki tüm cumhuriyetlerde en yüksek oranının televizyon seçeneğinde olduğu görülmektedir. Kırgızistan'da ise yüksek oran okul seçeneğindedir. Bu durumun nedenlerinden biri, Kırgızistan'da çalışma yapılan üniversitelerden birinin Türkiye-Kırgızistan iş birliği ile kurulan Manas Üniversitesi olmasıdır. Televizyon oranının yüksek çıkması, Türkçe kanal ve Türkçe yapımların (dizi, film, müzikler vb.) bölgede ilgi gördüğünü göstermektedir. Bu durumu kendi çalışmasında

destekleyen Aydıngün'e (2012) göre, Türk dizileri bütün Orta Asya ülkelerinde büyük bir ilgiyle izlenmektedir. Türk sanatçılarının bazılarının son derece popüler olduğu dikkat çekmektedir. Bu sanatçıların konserleri büyük ilgi görmektedir.

Nitekim Türk Cumhuriyetlerinde çalışma sırasında benzer durumlar sahada gözlemlenmiştir. Katılımcılar, tarafından Türkçe yapımların ve bu yapımlarda rol alan kişilerin (dizi, film, müzikler, aktörler, şarkıcılar vb.) çok sevildiği isim verilerek belirtilmiş, bunlar hakkındaki kişisel düşüncelerimiz sorulmuştur. Azerbaycan'da bu duruma ilişkin gözlemler sadece sınıflar ile sınırlı kalmamıştır. Birçok ortamda (market, otel ve evdeki televizyon, kırtasiye) Türk TV kanallarının izlendiği gözlemlenmiştir.

Söz konusu cumhuriyetlerde, okullar ve kurslarımız (TİKA /TÖMER/ Yunus Emre Enstitüsü) olmasına rağmen televizyonun dil öğreniminde çok önemli yer kaplaması üzerinde durulması gereken bir husustur. Türk televizyon yayınlarının bölgede ilgi görmesi ülkemiz açısından olumlu bir durumdur. Bu yayın faaliyetleri bölgenin kültürü ve hassasiyetleri gözetilerek devam ettirilmelidir.

Türkçe öğrenmek için, kurs ve benzeri profesyonel eğitim kurumlarına talebin düşük olması, kişisel sebepler ve Türkiye'nin konuya ilişkin çalışmalarının yetkinliği ile ilişkilendirilebilir. Bununla birlikte Türkiye Türkçesinin bölgenin dillerine çok yakın ve benzer olarak algılanması ve öğrenilmesi için kursa ihtiyaç olmadığı kanaati özellikle Azerbaycanlı katılımcıların önemli bir bölümü tarafından dile getirilmiştir. Bu durum da kurslara olan talebin düşük olmasının nedenlerindendir. Kursların maliyeti de diğer nedenlerden biridir.

Türkçenin, katılımcılar tarafından ekonomik ve siyasi vb. açılardan Rusça ve İngilizce kadar etkin görülmemesinin de bu konuda rolü vardır. Katılımcılar tarafından iş bulma ve daha iyi bir kariyer açısından İngilizce ve Rusçanın daha gerekli olduğu dile getirilmiş, bu dillerin dünyadaki daha geniş bir kitle tarafından konuşulan, evrensel diller olduğu vurgulanmıştır. Nitekim, Türkiye Türkçesini öğrenme sebebine ilişkin katılımcılardan elde edilen veriler bu gözlemi desteklemektedir. Katılımcılar genellikle eğitim ve diğer seçeneklerinde yoğunlaşmıştır. Diğer seçeneğinin içerisinde Türkiye'deki medya ve kültür

yapımlarını takip edebilmek, Türkiye’yi görmek, Türkiye’de eğitim almak gibi Türkiye ile ilişkili durumlar yer almıştır.

5.1.5. Katılımcıların Türkçeyi Öğrenme Sebebine İlişkin Sonuçlar ve Tartışma

Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan ve Türkmenistan’da eğitim seçeneğinin öne çıktığı görülmektedir. Söz konusu cumhuriyetler açısından Türkiye’de, Türkiye’nin bölgede var olan kurumlarında veya Türkçe ile ilgili bir alanda eğitim almanın (üniversite lisans veya lisansüstü düzeyinde) önemli bir unsur olduğu görülmektedir. Bu durum Türkiye’deki eğitim kurumlarının kendi ülkelerindeki kurumlardan daha iyi olduğu algısıyla ilgilidir. Ayrıca Türkiye ile dil ve kültür ortaklığı, coğrafi yakınlık ve Türkiye’nin Batı ülkelerine göre daha ekonomik olması bu durumun nedenleri arasında gösterilebilir. Bu sonuçlar, alan yazında belirtilenlerle uyumludur. Türkiye’ye bağımsızlık döneminin başından itibaren ülkeler arası anlaşmalar çerçevesinde Türk Cumhuriyetlerinden çok sayıda öğrenci gelmiş, lisans ve lisansüstü seviyede eğitim almıştır. Süreç içerisinde Türkiye’den mezun öğrencilerin bir kısmı ülkelerine döndüklerinde önemli görevler üstlenmiştir.

Katılımcıların Türkçe öğrenme sebebine ilişkin Azerbaycan’da en büyük oran Diğer seçeneğindedir. Diğer seçeneği Türkmenistan hariç Kazakistan, Kırgızistan ve Özbekistan’da da ikinci sırada yer almaktadır. Diğer seçeneğinin içerisinde; Türkiye’yi gezmek, Türkiye’de çalışmak, Türkçeyi merak etmek, Türkçe basılı ve görsel yapımları (dizi, film, müzik, kitap) takip etmek yer almaktadır. Nitekim sahada yapılan çalışma esnasında da katılımcıların Türkiye’deki medya ve kültür yapımlarına duydukları ilgi, Türkiye’yi görme arzuları, Türkiye’deki eğitim ve çalışma fırsatlarına odaklandıkları gözlemlenmiştir.

5.1.6. Katılımcıların Kişilere Göre Dil Tercihlerine İlişkin Sonuçlar ve Tartışma

Katılımcıların kişilere göre dil tercih sonuçlarına bakıldığında ana dilin tercihi açısından anne-baba , kardeş, büyükanne-büyükbaba, akrabalar ile arkadaşlar arasında farklılık olduğu

görülmüştür. Anne-baba kardeş, büyükanne-büyükbaba, akrabalarından oluşan grubun ortak özelliği ailevi ve akrabalık bağları olan kişiler olmasıdır. Katılımcıların ilgili kişilerle iletişimlerinde genellikle ana dillerini tercih ettiği görülmektedir. Bu durum tüm cumhuriyetler için geçerlidir. Belirtilen kişilerle ailevi yakınlık olmakla birlikte eş ve çocuk kısmı arkadaşlarla kıyaslama açısından dışarıda bırakılmıştır. Eş ve çocuk kısmına ilişkin katılımcı sayısı çalışmanın hedef kitlesi nedeniyle (üniversite öğrencileri) oldukça azdır. Bu nedenle konuya ilişkin bir fikir vermesi açısından bu çalışmada yer almakla birlikte, genel durum hakkında yeterli bilgiyi sağladığı söylenemez.

Katılımcıların ana dilini en çok kullandıkları kişiler büyükanne- büyükbabalarıdır. En düşük oranlar eş ve çocuk seçeneklerindedir. İlgili kişilere ilişkin dil tercihinde yaş ve yakınlık faktörlerinin etkisi olduğu düşünülmektedir.

Kişilerle iletişimde Özbekistanlı ve Azerbaycanlı katılımcıların diğer cumhuriyetlerdeki katılımcılara göre ana dili tercihi açısından genel olarak daha yüksek orana sahip oldukları görülmektedir.

Çalışmanın arkadaşlar kısmına bakıldığında kişilerle iletişimde Kırgızistan ve Kazakistanlı katılımcılarının büyük bölümü ana dilleri ile birlikte Rusçayı eşit olarak kullandıklarını belirtmişlerdir. Diğer cumhuriyetlerdeki (Azerbaycan, Özbekistan, Türkmenistan) katılımcıların geneli, arkadaşlarla iletişimlerinde ana dillerini tercih etmekle birlikte, bu kısım için ana dil tercih oranı tüm cumhuriyetler için, akraba, anne-baba- kardeş, büyükanne-büyükbaba kısımlarının ana dili tercih oranından düşüktür. Arkadaşlar kısmında ana dili tercih oranı yüksekliği açısından Azerbaycanlı ve Özbekistanlı katılımcılar ilk sıralarda gelmektedir.

Çalışmada arkadaşlarla iletişimdeki dil tercihinde Rusçanın etkisiyle ilgili ortaya çıkan sonuçta ilgili ülkelerin demografik yapısının rolü vardır. Ruslar ve farklı etnik grupların demografi yapı içerisinde yer aldığı cumhuriyetlerde, katılımcıların Rus ve diğer etnik gruba mensup arkadaşları olma ihtimali yüksektir. Katılımcılar arkadaşlarıyla genellikle Rusça konuşmaktadırlar. Nitekim Rusların demografik yapıda daha önemli bir oranı oluşturduğu

Kazakistan ve Kırgızistan'da arkadaşlarla iletişimde ana dili tercih oranı diğer cumhuriyetlere göre daha düşük çıkmıştır. Sahada yapılan gözlemler ilgili ülkelerdeki Rus nüfusun bu ülkelerin dilini öğrenme yönünde bir çaba göstermediği, ülkelerdeki hakim etnik grubun bu kişilerle Rusça konuştuğudur. Bununla birlikte süreçteki gözlemlerde, katılımcıların arkadaşlarıyla Rusça konuşmasının nedenlerinden biri olarak, Rusça konuşmanın kültür göstergesi olduğuna dair bir algıya sahip olmaları tespit edilmiştir.

Katılımcıların bir kısmı ilk kademedan itibaren eğitimlerini Rusça almışlardır. Katılımcılar, sosyal medya, müzik gibi mecralarda daha çok Rusçayı tercih etmektedirler. Nitekim çalışmada medya ve kültür alanına ait kısımdan elde edilen veriler bu durumu teyit etmektedir. Belirtilen alanlar ile arkadaş ortamı doğrudan ilgili olup, birbirlerini karşılıklı olarak etkilemektedir.

5.1.7. Katılımcıların Ortama Göre Dil Tercihlerine İlişkin Sonuçlar ve Tartışma

Katılımcıların evde ve ibadethanede kullandıkları dil tercihinde ana dili tüm cumhuriyetler için en yüksek orana sahiptir. Nitekim kişilere göre dil seçimine dair araştırma sonuçlarında da benzer verilere ulaşılmış, katılımcıların anne-baba, kardeş gibi ev ortamında birlikte oldukları kişilerle konuşmalarında en yüksek oranda ana dillerini tercih ettikleri görülmüştür. Türkmenistan'da, Kırgızistan'da ve Kazakistan'da ile ortama göre dil tercihi açısından ana dili yüksek oranda olmakla birlikte katılımcıların önemli bir bölümünün evde Rusçayı belirli oranlarda kullandıkları görülmektedir. Tüm cumhuriyetlerde evdeki dil kullanımında belirli oranlarda Rusçanın tercih edilmesinin sebeplerinden biri aile büyüklerinin Sovyetler Birliği döneminde yaşamış olması ve Sovyet eğitim sisteminden geçmeleridir.

Çalışma yapılan cumhuriyetlerde ana dili tercih oranı açısından toplam değer en yüksek olduğu alanlar ev ve ibadethanedir. Ülke bazında bakıldığında ibadethane tüm cumhuriyetler

için ana dili tercih oranının en yüksek olduğu yerdir. Cumhuriyetlerdeki katılımcıların büyük bölümünün ibadethanede ana dillerini kullanmayı tercih ettikleri görülmüştür.

Yalınkılıç (2013) da Bulgaristan Kırcaali Türklerinin dil durumuna ilişkin yaptığı araştırmada benzer sonuçlar elde etmiştir. Katılımcıların camide %78,4 oranında ana dilleri olan Türkçeyi konuştuğunu belirtmiştir. Bu oran çalışmada yer alan kahvehane, iş yeri, anne, baba, arkadaş gibi seçeneklerdeki ana dili seçim oranından yüksektir.

Dağdeviren Kırmızı (2015) Gagavuzlarda dil tutumu ile ilgili yaptığı çalışmada her yaş grubundaki katılımcıların çoğunun Gagauz dilini evde %100 oranında kullandıklarını bildirdiklerini belirtmiş, Rus dilinin ise, okul ve postane gibi resmi alanlarda daha sık kullanıldığını ifade etmiştir.

Katılımcıların iş yerinde, hastane ve pazar ortamında kullandıkları dil tercihinde ana dili kullanımının Azerbaycan, Özbekistan ve Türkmenistan için en yüksek orana sahip olduğu görülmektedir. Kırgızistanlı ve Kazakistanlı katılımcılar en yüksek oranda ana dili ile birlikte Rusçanın eşit kullanımını tercih etmişlerdir.

Katılımcıların okulda kullandıkları dil tercihinde ana dili Azerbaycan, Özbekistan, Türkmenistanlı ve Kazakistanlı katılımcıların seçiminde en yüksek orana sahiptir. Kazakistan dil tercihi açısından ana dili yüksek oranda olmakla birlikte katılımcıların bir kısmının okulda Rusçayı belirli oranlarda kullandıkları görülmektedir. Kırgızistan katılımcılarının en yüksek oranda ana diliyle birlikte Rusçanın eşit kullanımını tercih ettiği görülmektedir. Kırgızistan'daki dil tercihi oranlarına baktığımızda, katılımcılarının büyük bölümünün okulda Rusçayı belirli oranlarda kullandığı görülmektedir.

Ortama göre ana dili seçim oranı açısından Özbekistan ve Azerbaycan farklı bölümlerde ilk sırada yer almaktadır. Kırgızistan (ağırlıklı olarak), Türkmenistan ve Kazakistan ise ana dili seçim oranı açısından alt sıradadır.

Türk Cumhuriyetlerinde izlenen dil politikalarında ve dil kullanımında farklılıkların olduğunu belirten Pavlenko (2008) farklı yaklaşımlarda, ülkelerin içindeki Rus nüfus

oranları, bunların yerel ekonomideki rolleri ve nüfus içindeki Ruslaştırma düzeyinin etkili olduğunu belirtmiştir. Kazakistan ve Kırgızistan’da Rusçanın diğer cumhuriyetlere göre, daha baskın olmasında ilgili durumların rolünü ifade etmiştir.

Rusça özellikle Kırgızistan ‘da ve Kazakistan’da ev ortamına göre, okul hastane, iş yeri, pazar gibi resmi veya dış ortamlar yani kamusal alan olarak nitelendirebileceğimiz yerlerde daha baskın olarak kullanılmaktadır. Bu durumda, bu ülkelerde Rusçanın resmi dil veya buna yakın bir statüde olması, ilgili kurumlarda Rusların da çalışması, Rusçanın eğitim ve ekonomi sahasındaki etkinliği gibi durumlar etkili olabilmektedir. Yine Rusça konuşmanın prestij göstergesi gibi algılanması da ev dışı ortamlar ve manevi alanlar dışında tercih edilmesini sağlayabilmektedir.

5.1.8. Katılımcıların Medya Kullanımında Dil Tercihlerine İlişkin Sonuç ve Tartışma

Kitap okurken, televizyon izlerken, gazete okurken dil tercihinde Azerbaycan, Türkmenistan, Özbekistan katılımcılarının en yüksek oranda ana dillerini seçtikleri görülmektedir. Bununla birlikte Kazakistan’da ve Kırgızistan’da en yüksek oranda ana dilinin yanında Rusça da eşit düzeyde tercih edilmektedir.

Katılımcıların radyo dinlerken, sosyal medya ve internet kullanırken, dil tercihinde Azerbaycan katılımcılarının en yüksek oranda ana dillerini seçtikleri görülmektedir. Bununla birlikte önemli orandaki Azerbaycan katılımcısının ana dili ile birlikte Rusçayı ve diğer dilleri kullandıkları görülmektedir. Türkmenistan, Özbekistan, Kazakistan ve Kırgızistan’da katılımcıları en yüksek oranda ana dilleri ile Rusçanın eşit kullanımını tercih etmişlerdir. Burada ana dili kullanım oranının Kazakistan ve Kırgızistan için diğer cumhuriyetlere göre çok daha düşük olduğunu belirtmek gerekir.

Katılımcıların, tiyatro, sinema, konser vb. sanatsal etkinliklerde kullandıkları dil tercihinde Azerbaycan ve Özbekistan katılımcıları en yüksek oranda ana dilini tercih ederken, Türkmenistan, Kırgızistan ve Kazakistan’da katılımcıları en yüksek oranda ana dilleri ile

Rusçanın eşit kullanımını tercih etmişlerdir. Radyo kullanımında olduğu gibi burada da, ana dili kullanım oranı Kazakistan ve Kırgızistan, özellikle de Kırgızistan için diğer cumhuriyetlere göre çok daha düşük olmaktadır.

Katılımcıların müzik dinlerken kullandıkları dil tercihinde Azerbaycan katılımcıları en yüksek oranda ana dilleri ile Rusçanın eşit kullanımını tercih etmişlerdir. Azerbaycan'da diğer seçeneğinin de önemli oranda tercih edildiği görülmektedir. Türkmenistan, Özbekistan Kazakistan ve Kırgızistan'da katılımcılar en yüksek oranda ana dilleri ile Rusçanın eşit kullanımını tercih etmişlerdir. Müzik dinlerken de ana dili kullanım oranının Kazakistan ve Kırgızistan için diğer cumhuriyetlere göre çok daha düşük olduğunu belirtmek gerekir.

Türk Cumhuriyetlerinden katılımcıların medya dil tercihlerine bakıldığında cumhuriyetlerin genelinde dil tercihi açısından Rusça, Azerbaycan için ayrıca belirtirsek, diğer diller (İngilizce, Türkçe) ve Rusçanın oran açısından önemli bir yere sahip olduğu görülmektedir. Medya dil tercihinin ilişkin ana dili seçilme oranının en yüksek olduğu ülke Azerbaycan'dır. Azerbaycan bu başlığa ait tüm kategorilerde ana dili seçimi oranı açısından ilk sırada yer almıştır. Ana dili seçimi oranının en düşük olduğu ülkeler Kazakistan ve Kırgızistan'dır. İlgili ülkeler bu başlığa ait tüm kategorilerde ana dili seçimi oranı açısından son sıralarda yer almıştır.

Medya ve kültür alanında Rusçanın, diğer dil kullanım alanlarına göre daha fazla etkisi olduğu görülmektedir. Bu durumda medya ve kültür alanının küresel bir özellik göstermesi ve bu alanda tüm dünyada belirli dillerin öne çıkması etkili olmaktadır. Diğer sebeplerden biri Türk Cumhuriyetlerinde ilgili alandaki yayın ve faaliyetlerin sayısı, nitelik ve ilgi çekicilik açısından eksiklikleri bulunmasıdır. Bu durum araştırmacının sahadaki gözlemleri ve alanyazında belirtilen durumlarla desteklenmiştir.

Açık (2002), Özbekistan'da gazete okuma oranının Özbek Türkçesinde %50, Rusça %45 tespitinde bulunmuştur. Açık, çalışmasında Rusçanın basındaki ağırlığında ekonomik sebepler ve özellikle başkentteki Rus nüfus ağırlığını gerekçe olarak gösterirken, aynı

zamanda insanların zihninde Özbek Türkçesinin ilimde, sanatta, ekonomide yeterli olmadığı algısının da rol oynadığı şeklinde açıklamıştır.

Dağdeviren Kırmızı (2015), Gagauzlar'da dil tutumuna ilişkin yaptığı çalışmada da benzer sonuçlara ulaşmıştır. Sovyet geçmişi olan Gagauzların TV izleme, radyo dinleme, kitap okumak, gazete okuma ve müzik dinleme gibi aktivitelerinin çoğunlukla Rusça yapıldığını belirtmiştir. Bu sonuçları Gagauzia Özerk Bölgesel Birimi'nde kitle iletişim araçları üzerinde yaptığı gözlemler ile desteklemiştir. İletişimsel faaliyetlerin çoğunun Rus dilinde yapıldığını bu gözlem dahilinde belirtmiştir.

5.1.9. Katılımcıların Belirli İşlevlere Göre Dil Seçimine İlişkin Sonuç ve Tartışma

Katılımcıların sayılarla hesap yaparken dil kullanımına ilişkin sonuçlara baktığımızda, ilgili cumhuriyetlerin tamamında en yüksek oranda sadece ana dili seçeneğinin tercih edildiği görülmektedir. Bununla birlikte, Kırgızistan, Kazakistan, Özbekistan ve Türkmenistan katılımcılarının bir kısmının sayılarla hesap yaparken Rusçayı ana diline eşit veya belirli oranlarda (tamamen /genellikle) kullanmayı tercih ettiği görülmektedir. Bu durum ilgili cumhuriyetlerde konuya ilişkin Rusçanın etkisini göstermektedir. Azerbaycan katılımcıların ana dili tercihi oranı açısından diğer cumhuriyetler içerisinde en üst sırada, Kırgızistan ise en alt sırada yer almaktadır.

Katılımcıların kendi kendine konuşurken dil tercihlerine ilişkin sonuçlara baktığımızda, Kırgızistan dışındaki cumhuriyetlerde en yüksek oranda sadece ana dili seçeneğinin tercih edildiği görülmektedir. Bununla birlikte elde edilen veriler Türkmenistan, Kazakistan ve Özbekistan'daki katılımcıların önemli bir kısmının Rusçayı ana diline eşit veya belirli oranlarda (tamamen /genellikle) kullanmayı tercih ettiğini göstermektedir. Azerbaycan'daki katılımcıların ise bir kısmının Rusçayı ana diline eşit, bir kısmının ise, Rusça veya diğer dilleri belirli oranlarda (tamamen /genellikle) kullanmayı tercih ettiğini göstermektedir. Bu durum ilgili cumhuriyetlerde konuya ilişkin Rusçanın etkisini göstermektedir. Azerbaycan

katılımcıların ana dili tercihi oranı açısından diğer cumhuriyetler içerisinde en üst sırada, Kırgızistan ise en alt sırada yer almaktadır.

Katılımcıların dua ederken dil tercihlerine ilişkin sonuçlara baktığımızda, ilgili cumhuriyetlerin tamamında en yüksek oranda sadece ana dili seçeneğinin tercih edildiği görülmektedir. Bununla birlikte, Kırgızistan katılımcılarının önemli bir kısmının Rusçayı ana diline eşit veya belirli oranlarda (tamamen /genellikle) kullanmayı tercih ettiği görülmektedir. Özbekistan katılımcıları ana dili tercihi oranı açısından diğer cumhuriyetler içerisinde en üst sırada, Kırgızistan ise en alt sırada yer almaktadır. Dua ederken tercih edilen dilde ana dili seçim oranı, tüm cumhuriyetlerde diğer işlevler içerisinde en üst sırada yer almaktadır. Dua ederken kullanılan dile dair elde edilen veriler ibadethane seçeneği ile uyum göstermektedir. Bu durum katılımcıların dini ve manevi alanla bağlantılı durumlarda ana dillerini tercih ettiğini göstermektedir.

İnan (2018) Ahıska Türklerinin ana dili bağlılığını araştırdığı çalışmasında da benzer sonuçlara ulaşmıştır. Katılımcılar yemin ve dua gibi maneviyat boyutu ağır basan eylemler için en yüksek oranda sadece Türkçe seçeneğini tercih etmiştir. Katılımcılar, %67,9 oranında dua ederken, %56,6 oranında ise yemin ederken sadece Türkçe kullanmaktadır. Bu işlevlerde Türkçenin seçilmesi sayı saymak, not almak gibi diğer işlevlerden çok daha yüksektir.

5.1.10. Katılımcıların Ülkelere Göre Ana Dili Tutumları ile İlgili Sonuçlar ve Tartışma

Bu bölümde Türk Cumhuriyetlerindeki katılımcılara uygulanan ana diline ilişkin tutum ölçeğinin puanları her cumhuriyet için ayrı olarak değerlendirilmiştir. Çalışmada ölçek tutum puanlarına ilişkin sonuçlar, dil kullanım anketi verileri ile karşılaştırılmış, bu şekilde tutum davranış arasındaki ilişki tespit edilmeye çalışılmıştır.

5.1.10.1. Azerbaycan Katılımcılarının Ana Dili Tutumları ile İlgili Sonuçlar ve Tartışma

Azerbaycan için ana diline ilişkin tutum puanları ile ilgili sonuçlara bakıldığında elde edilen veriler Azerbaycanlı katılımcıların ana diline ilişkin tutumlarının yüksek olduğunu göstermektedir. Bu durum dil kullanım anketindeki veriler ve alanyazındaki belirtilenler ile örtüşmektedir. Dil kullanım anketindeki alanların büyük bölümünde dil tercihinine ilişkin Azerbaycan katılımcıları, en yüksek oranda ana dillerini seçmişlerdir. Bununla birlikte, medya ve kültür alanında dil seçimine dair bölümde, ana dili seçim oranının diğer bölümlere göre düşük olduğu, hatta bazı seçeneklerde sadece ana dilinin seçim oranının azınlıkta kaldığı görülmüştür. Bu durumda, küresel bir alan olarak görülen medya ve kültür sahasında diğer dillerin (Rusça, İngilizce, Türkçe) etkinliğinin payı bulunmaktadır. Bununla birlikte, Sovyet sonrası dönemdeki bağımsız devletlerde görülen teknoloji konusundaki geri kalmışlık ve bilimsel alandaki yetersizlikler de bu duruma sebep oluşturmaktadır.

Azerbaycan'da coğrafi olarak ve kendi iç dinamiklerinden kaynaklı nedenlerle Rusya ve Rusça etkisi tarihi süreci boyunca diğer cumhuriyetlere göre daha az olmuştur. Özellikle bağımsızlığın ilk yıllarında karşılaştıkları Dağlık Karabağ sorunu Azerbaycanlıların milli duygularının güçlenmesine neden olmuştur. Bu durum kimlik ve dil alanında da kendisini göstermiştir.

Garibova (2012) tarafından yapılan Azerbaycan'ın dil durumuna ilişkin tespitler, çalışma verilerini destekler niteliktedir. Yazara göre, Sovyet sonrası dönemde, Rusçadan ulusal dillere geçiş süreci özellikle gençler arasında Azerbaycan'da açıkça görülmektedir. Bugün Azerbaycan kentlerinde bile, yüksek düzeyde ve nitelikli ölçülerde Rusça konuşmak, gençler arasında doğal ve beklenen bir durum değildir. Rus dilli olmayan ailelerde yetişen çocuklar Rusçayı ne aileden ne okuldan ne de yakın çevreden öğrenememektedir. Yine yazara göre toplumsal ve politik değişiklikler bölgedeki yabancı dil repertuvarlarını etkilemiştir. Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra Avrupa dillerinin nüfuzu birdenbire artmış, İngilizce özellikle gençlerin yabancı dil tercihlerine dahil olmuştur. Bu durum özellikle Azerbaycan

için geçerlidir. Nitekim çalışmada dil tercihine ilişkin yer verilen diğer seçeneğinin diğer cumhuriyetlere göre en yüksek oranda Azerbaycan katılımcıları tarafından tercih edildiği görülmektedir. Diğer seçeneğinde belirtilen diller genellikle İngilizce ve Türkçedir.

5.10.1.2. Özbekistan Katılımcılarının Ana Dili Tutumları ile İlgili Sonuçlar ve Tartışma

Özbekistan için ana dili tutum puanlarına bakıldığında, Özbekistanlı katılımcıların tutumlarının yüksek olduğu görülmektedir. Bu durum dil kullanım anketindeki veriler ve alanyazındaki belirtilenler ile örtüşmektedir. Dil kullanım anketindeki alanların büyük bölümünde dil tercihine ilişkin Özbekistanlı katılımcılar, en yüksek oranda ana dillerini seçmişlerdir. Burada medya ve kültür alanında dil seçimine dair bölümde, sadece ana dili seçim oranının diğer bölümlere göre düşük olduğu, hatta bu bölümün bazı seçeneklerinde (internet, müzik dinlemek, radyo dinlemek) sadece ana dilinin seçim oranının azınlıkta kaldığı görülmüştür. Bu durumda Rusçanın ilgili alandaki etkinliğinin payı olmakla birlikte, Sovyet sonrası dönemdeki ülkelerde görülen teknoloji konusundaki geri kalmışlık ve bilimsel alandaki eksikliklerle de açıklanabilir.

Garibova (2012) çalışmasında, konuyla ilgili benzer bir araştırmaya yer verilmiş ve bunun nedenleri tartışılmıştır. Araştırmada, Özbekistan internet kullanıcılarının %98'inin internette Rusçayı, %70'inin İngilizceyi, %13'ünün Özbekçeyi kullandığı görülmüştür. Çalışmada, bu durumunun Rusçanın gerçek kullanımını değerlendirebilmek için yeterli olmadığı belirtilmiş, Özbekçenin çağdaş dönemde teknoloji alanında da işlev görebilmesi için daha fazla gelişmeye ihtiyacı olduğu ifade edilmiştir. Araştırmayı yapan kişilere yapılan atıfta, fiziki ortamdaki kimlik formatının sanal ortamda kimlik formatıyla örtüşemeyebileceği belirtilmiştir. İnternet ortamında farklı dilleri (Rusça, İngilizce gibi) kullanan kişilerin arasında, Rusçayı sömürge dili olarak görenler, bu eğilimleri daha çok küresel ortamlarda küresel dilleri kullanma zorunluluğu ile açıklamışlardır. Katılımcıların kimileri ise, Rusçaya

olumsuz bir tutumla yaklaşılmasına bakılmaksızın Rusça internet sitelerinin artırılmasını teklif etmiştir.

Dil kullanım anketinin genelindeki oranlara baktığımızda, Rusçanın, Özbekistan'da Azerbaycan'a oranla, daha etkin olduğu görülmektedir. Özbekistan katılımcıları ana diline ilişkin olumlu yönde yüksek bir tutuma sahip iken, Rusçanın bazı alanlarda önemli bir oranda kullanılmaktadır.

Özbekistan köklü bir tarihe ve gelişmiş bir medeniyete sahip bir ülkedir. Bu tarihi süreçten gelen Özbekistan halkı bunlarla övünmekte, bu kapsamda dil ve kültürüne de bağlılık göstermektedir. Nitekim bağımsızlık dönemi uygulamalarında bu duruma dair yaklaşımların örnekleri bulunmaktadır.

Dile dair olumlu durumla birlikte, diğer cumhuriyetlerde olduğu gibi Özbekistan da bağımsızlık sürecinin sorunlarını aşabilmiş değildir. Tecrübe eksikliği ve ekonomik sorunlar dil sahasında da kendini göstermektedir. Balım ve Gürbüz'e (2012, s.273) göre, Özbekistan'da dil planlaması etkin bir şekilde uygulanamamıştır. Bunun bir nedeni yeterli maddi kaynağın ayrılamamasıdır. Özbeklerin büyük çoğunluğunun dillerini iyi derecede bilmedikleri düşünülmemiş ve eksikliği tamamlamanın ne kadar uzun sürebileceği iyi hesaplanmamıştır. Özbekistan'da alfabe değişikliği süreci sıkıntılı bir şekilde ilerlemektedir. Belirtilen durumlar ana dili kullanımına etki etmektedir. Rusya'nın ekonomik, politik, bilimsel , medya- kültür vb. alanlarındaki etkisi, Özbekistan'da Rusçanın bazı alanlarda önemli bir oranda kullanılmasını sağlamaktadır.

Özbekistan bugün dile dair sıkıntılar yaşamakla birlikte, bağımsız sürecinin başından itibaren geldiği noktada ana dili kullanımı ve dil tutumu açısından iyi bir yerde durmaktadır. Elde edilen veriler ve sahadaki gözlemler bu yöndedir. Özbekistan son yıllarda ekonomik ve siyasi kalkınma konusunda çeşitli hamlelerde bulunmaktadır. Bu durumun dil ve kültür sahasında da etkisi olacaktır. Ancak ana diline ilişkin sorunların ortadan kaldırılması ve ilerlemenin kaydedilmesi için Özbekistan'ın zamana ihtiyacı vardır.

5.10.1.3. Türkmenistan Katılımcılarının Ana Dili Tutumları ile İlgili Sonuçlar ve Tartışma

Türkmenistan için ana diline ilişkin tutum puanları ile ilgili sonuçlara bakıldığında elde edilen veriler Türkmenistan katılımcılarının ana diline ilişkin tutumlarının yüksek olduğunu göstermektedir. Bu durum dil kullanım anketindeki veriler ve alanyazındaki belirtilenler ile örtüşmektedir. Dil kullanım anketindeki alanların büyük bölümünde dil tercihinine ilişkin Türkmenistan katılımcıları, en yüksek oranda ana dillerini seçmişlerdir.

Dil kullanım anketinin genelindeki oranlara baktığımızda, Rusçanın, Türkmenistan'da Azerbaycan'a ve Özbekistan'a oranla daha etkin olduğu görülmektedir. Dil kullanım anketindeki bölümlerin büyük kısmında Rusçanın önemli oranlarda kullanıldığı görülmektedir. Alanyazında da belirtildiği gibi, Türkmenistan'da özellikle siyasi otorite tarafından katı bir şekilde uygulanan dil ve ulusal kimlik inşası politikaları bulunmaktadır. Bu politikalar Türkmen dilinin yaygınlaşması ve Türkmen kimliğinin inşasında önemli rol oynamıştır. Bu uygulamanın sonuçları günümüzde de görülmektedir. Elde edilen verilerde Türkmen katılımcıların büyük bölümünün genel olarak ana dillerini kullandıkları tespit edilmiştir. İzlenen politikalarla Rusçanın etkisi azalmakla birlikte, devam etmektedir. Sahada yapılan gözlemler Türkmen katılımcıların ülkedeki Ruslarla Rusça konuşmayı tercih ettikleri yönündedir. Ekonomik faktörler diğer cumhuriyetlerde olduğu gibi Türkmenistan için de geçerlidir. Çalışmasındaki örneklerle bu durumu destekleyen Garibova (2012) Türkmenistan'da Rusya'nın jeopolitik ve ekonomik çıkarları devam ettikçe Rusçanın ülkedeki konumunu belirli ölçülerde koruyabileceğini belirtmiştir.

5.10.1.4. Kazakistan Katılımcılarının Ana Dili Tutumları ile İlgili Sonuçlar ve Tartışma

Kazakistan için ana diline ilişkin tutum puanları ile ilgili sonuçlara bakıldığında elde edilen veriler katılımcıların ana diline ilişkin tutumlarının yüksek olduğunu göstermektedir. Dil kullanım anketindeki verilere baktığımızda, anketteki ev ve aile bireyleri ile iletişim ve dua etmek, ibadethanedeki dil tercihi gibi durumlarda, katılımcıların en yüksek oranda ana

dillerini seçtiği görülmektedir. Bununla birlikte dış yaşam ve profesyonel ortamlarda, kamu kurumlarında (arkadaşlar, hastane, Pazar, iş, medya ve kültür ...) katılımcıların büyük bölümü Rusça ile Kazakçayı eşit olarak kullandıklarını belirtmişlerdir. Dil kullanım anketinin genelindeki oranlarda Rusçanın, Kazakistan'a, Azerbaycan'a, Özbekistan'a ve Türkmenistan'a oranla, daha etkin olduğu görülmektedir.

Elde edilen sonuçlara baktığımızda, Kazakça kullanımı sadece sembolik denebilecek düzeyde değildir, işlevsel olarak da kullanıma sahiptir. Bununla birlikte tutum puanının yüksekliği kadar davranışa yansıyan dil kullanımı gerçekleşmemiştir. Çalışma verileri Rusçanın Kazakistan'da önemli etkinliği olduğunu göstermektedir. Alan yazında da belirtildiği gibi Rusça ekonomide ve iş hayatında etkin olarak yer almaktadır. Ülkede vatandaş olan etnik gruplar ülkenin ulusal dili olan Kazakça yerine Rusça kullanımını tercih etmekte, Rusça etnik gruplar arasında ortak iletişim dili işlevi görmektedir. Kazakça bilimsel yayın ve terminoloji kısıtlıdır. Ana dili olarak Kazakçanın kullanımı dil- kimlik bağlamında önem taşımaktadır. Bununla birlikte, Rusça ekonomik ve pragmatik sebeplerle tercih edilmektedir.

Konuyla ilgili 1999 nüfus sayım sonuçlarını örnek veren Güney'e (2007, s.71) göre, Kazakların % 99.4'ü, Kazakçayı akıcı bir şekilde kullandıklarını belirtmişlerdir. Ancak bilinen bu rakamın bu kadar yüksek olmadığıdır. O yüzden rakamlar gerçekçi gelmemektedir. Bu durumu dil ve kimlik temelinde bir ulus inşa sürecinden geçen Kazak halkının ana dillerine de sahiplenme duygusuyla yaklaştıklarını göstermektedir. Kazaklar fiilî durum böyle olmasa da, dışarıdan ana dillerini kullandıklarının bilinmesini istemektedirler.

Smagulova (2008) çalışmasında yer verdiği Kazakistan'da Kazakça kullanımı ve tutumu ile ilgili 2005 yılındaki ankette benzer sonuçlar elde edilmiştir. Anket çalışması neticesinde, Kazakçanın toplumsal itibar kazandığı ve Kazakça kullanımının geleceğine dönük olumlu verilerin elde edildiği görülmüştür. Katılımcıların çoğunluğu, çocuklarını Kazakça eğitmekle ilgilendiklerini ve Kazakça yeterliliğin çocuklarının ekonomik şansını

artırabileceğini bildirmişlerdir. Ancak, katılımcılar daha geniş eğitim, ekonomi ve bilgi kaynaklarına erişim sağlayan Rusçadan vazgeçmeye hazır değildir. Ayrıca, İngilizceye artan bir ilgi duyulmakta, bu dile olan talep ve dilin kullanımı da artmaktadır. Genel olarak, anket verileri, Kazakistan'daki baskın kamu ideolojisinin çok dilliliğe sahip olduğunu ortaya çıkarmakta, ankete katılanların çoğunluğu, Kazak, Rusça ve İngilizcede yeterliliğe sahip olma gerekliliğine inanmaktadır

Bağımsızlıktan günümüze Kazakçanın itibarı ve kullanımına dair sürecin olumlu yönde devam ettiğini alan yazın ve çalışma verilerinden yola çıkarak söyleyebiliriz. Bu durum Kazakçanın geleceğine dair de olumlu beklentilere yol açmaktadır. Bununla birlikte 2005 yılındaki tespit edilen katılımcıların Rusça kullanma sebepleri ve alanlarının bu çalışmada da geçerliliğini koruduğu görülmektedir. Elde edilen veriler ekonomik, demografik, eğitim, politik vb. gibi nedenleri olan Rusça kullanımı ve etkisinin kısa vadede Kazakistan'da değişmeyeceği yönündedir.

5.10.1.5. Kırgızistan Katılımcılarının Ana Dili Tutumları ile İlgili Sonuçlar ve Tartışma

Kırgızistan için ana diline ilişkin tutum puanları ile ilgili sonuçlara bakıldığında elde edilen veriler Kırgızistan katılımcılarının ana diline ilişkin tutumlarının yüksek olduğunu göstermektedir. Dil kullanım anketindeki verilere baktığımızda, anketteki ev, aile bireyleri ile iletişim ve dua etmek, ibadethanedeki dil tercihi gibi durumlarda, katılımcıların en yüksek oranda ana dillerini seçtiği görülmektedir. Bununla birlikte dış yaşam ve profesyonel ortam, kamu kurumlarında (arkadaşlar, hastane, pazar, iş, medya ve kültür ...) katılımcıların büyük bölümü Rusça ile Kırgızca'yı eşit olarak kullandıklarını belirtmişlerdir. Elde edilen sonuçlara baktığımızda, sadece Kırgızca dil kullanım oranı bazı alanlarda %10'unun altına düşmüştür. Dil kullanım anketinin genelindeki oranlarda da Rusçanın, Kırgızistan'da diğer cumhuriyetlere oranla, daha etkin olduğu görülmektedir. Sahada yapılan gözlemler de, Kırgızistan'daki üniversite öğrencileri arasında Rusçanın sıklıkla kullanıldığı yönündedir. Gözlemlerde bazı Kırgız konuşucuların belirli konularda Kırgızca terim ve terminolojiyi

bilmediği veya hatırlamadığı, Rusçada daha yetkin olduğu tespit edilmiştir. Nitekim konuşucular da bu tespiti kendi ifadeleriyle onaylamıştır.

Kırgızistan, diğer cumhuriyetler içinde en yüksek ana dili tutum puanına sahip ülkedir. Bununla birlikte ana diline ilişkin bu tutum davranışa yansımamıştır. Çalışma verileri Rusçanın Kırgızistan'da önemli etkisi olduğunu göstermektedir.

Rusçanın etkin durumunun alan yazında da belirtildiği gibi, ekonomik, demografik , kültürel, jeopolitik konum, politik istikrarsızlık gibi nedenleri bulunmaktadır. Özellikle ekonomi bu konuda önemli etkiye sahiptir. Kırgızistan diğer cumhuriyetlere göre daha sınırlı yer altı ve yer üstü kaynaklara sahiptir. Ekonomik açıdan zayıf durumdadır. Bugün Kırgızistan'daki ailelerin önemli bir bölümünün Rusya'da çalışan ferdi bulunmaktadır. Nitekim Kırgızistan'da çalışma yaptığım döneme denk gelen siyasi seçimlerdeki aday vaatlerinden biri bu ailelerin birleştirilmesine dönüktü. Bütün bu faktörler Rusya'nın dolayısıyla Rus dili ve kültürünün ülkedeki etkinliğini devam ettirmektedir.

Kırgızistan'daki durumu kendi çalışmasında benzer verilerle destekleyen Akçalı (2012, s. 613) Kırgızistan'ın Orta Asya'nın doğal kaynaklar ve ekonomik gelişmişlik açısından yoksul ve az gelişmiş olmasının belirleyici bir etken olarak öne çıktığını belirtmiştir. Bu durum Kırgızistan'ı dış politikada büyük bölgesel ve küresel güçlere daha bağımlı duruma getirmiş ve kendi başına etkili olabilmesinin önünü kesmiştir. Bir ülkedeki sosyal, siyasi, ekonomik alanlar birbiriyle bağlantılıdır. Bu nedenle dış politikada bahsedilen bağımlılık, ülkedeki dil ve kültür gibi farklı alanlarda da etkisini göstermektedir.

Kırgızistan'da dil tutumuna ilişkin çalışmasında Korth (2005) benzer sonuçlara yer vermiştir. Korth'a göre, tüm sorunlara rağmen, Kırgızca'ya yönelik tutum daha olumlu hale gelmiştir ve Kırgız dili, halkın hayatında bağımsızlık öncesine göre çok daha fazladır. Hala Kırgızların bir kısmı Kırgızca konuşmanın küçük düşürücü olduğuna inanmaktadır. Bununla birlikte, Kırgızca ve Kırgız kimliği ile gururlananlar ve Kırgızca konuşanlar daha görünür hatta popüler hale gelmiştir. Sovyet zamanında, büyük şehirlerde Kırgızca duymak mümkün değildi. Bugün Bişkek, Kırgızca'nın sıkça duyulmadığı tek şehir merkezidir. Bağımsızlıktan

sonra, Kırgızca eğitim veren okulların sayısı artmıştır. Bu gibi faktörler, Kırgız dilinin statüsünün yükseltilmesine yardımcı olmaktadır. Bununla birlikte, Kırgız dilinin canlanmasını yavaşlatan durumlar varlığını devam ettirmektedir.

Korth (2005) tarafından tespit edilen dile ilişkin sorunlar çalışma alan yazını ve verileri ile uyum göstermektedir. Kırgızistan'da Kırgızca bilimsel yayınlar ve terminoloji kısıtlıdır. Bilgiye ulaşma dili hala Rusçadır. Rus dili hala ekonomi, iş hayatında ve bunlarla ilgili organizasyonlarda önemlidir. Kırgızca kimlik inşası ve ulusal değerler, aidiyet açısından önem taşıırken, Rusça daha çok ekonomik ve pragmatik sebeplerle tercih edilmektedir. Rusça konuşmanın eğitim ve statü göstergesi olduğuna dair algı devam etmektedir. Kırgızlar dışındaki etnik gruplar ülkenin ulusal dili olan Kırgızca yerine Rusçayı tercih etmektedir. Rusça ülkedeki etnik gruplar arasında ortak dil özelliği taşımaktadır.

Rusçanın birçok alanda Kırgızca'ya ortak olması zaman zaman da onun önüne geçmesi Kırgızistan'da Kırgızca'nın kullanımına ilişkin sorunların devam ettiğini göstermektedir. Kırgızca'nın gelişmesi ve ilerlemesi yönünde gözle görülür çabalar ve bu konuda olumlu gelişmeler olmakla birlikte, kısa vadede Rusçanın egemen durumunun değişmesi olası görünmemektedir.

Çalışma verilerine göre, dil kullanımı ve benzer alanlarda Kazakistan ve Kırgızistan'daki Rusça etkinliğinin diğer cumhuriyetlere göre daha fazla olduğu görülmektedir. Bununla birlikte katılımcıların ana dilleri olan Kazakça ve Kırgızca'ya olan tutumları diğer cumhuriyetlerdeki katılımcıların ana diline olan tutumlarına göre daha yüksek çıkmıştır. Elde edilen bu sonuçlar önemli bir tezat olarak görülmektedir. Bununla birlikte, ilgili sonucun ortaya çıkmasını ülkelerin iç dinamikleri ile açıklayabiliriz.

Kazakistan ve Kırgızistan'da diğer cumhuriyetlere göre Rus nüfus ve Rusya etkisi daha fazladır. Bu ülkelerde ana diline ve kimliğe ilişkin geliştirilen olumlu tutum ve sahiplenme hissi, ülkedeki Rus ve Rusya etkisine bir tepki olarak değerlendirilebilir. Elde edilen sonucun ortaya çıkmasındaki nedenlerden birinin bu olduğu düşünülmektedir. Araştırmacının sahadaki gözlemleri de bu yöndedir. Aydingün (2012, s. 647) bölgeye ilişkin çalışmasında

benzer yaklaşıma yer vermiştir. Konuyu İslami canlanma ve dini kimlik açısından ele alan Aydıngün, Kazakistan örneğinden bahsetmiş, Orta Asya’da Sovyet rejiminin çöküşünün ardından görülen İslamî canlanmanın, öncelikle bir kimlik meselesi olduğu ve bu kimliğin aslında büyük ölçüde Ruslara karşı bir duruş olduğunun belirtilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Yazara göre, bu durum sadece Kazakistan için gerekli değildir; Kırgızistan ve hatta Özbekistan için geçerli olduğu söylenebilir.

5.1.11. Katılımcıların Ülkelere göre Türkiye Türkçesi Öğrenimi Tutumları ile İlgili Sonuçlar ve Tartışma

Araştırmada elde edilen veriler, Azerbaycan, Türkmenistan ve Özbekistan katılımcılarının Türkiye Türkçesi öğrenimine ilişkin tutumlarının yüksek olduğu sonucunu ortaya çıkarmıştır. Kazakistan’da ve Kırgızistan’da elde edilen veriler, ilgili cumhuriyetlerde Türkiye Türkçesi öğrenimine ilişkin tutumun orta düzeyde olduğunu göstermektedir. Çalışma sonuçlarını alan yazında ifade edilenler desteklemektedir.

Türkmenistan, Türkiye Türkçesi Öğrenimine ilişkin tutum puanı açısından Türk Cumhuriyetleri içerisinde, en üst sırada yer almaktadır. Bu durumda alan yazında bahsedilen Türkiye ve Türkmenistan arasındaki tarih, dil, kültür ortaklıkları ve ikili iyi ilişkilerin rolü bulunmaktadır. Bununla birlikte ilgili sonuçta, uygulamanın Türkiye’de Türkiye Türkçesi öğrenen öğrencilerle yapılmasının da etkisi vardır. Türkiye’deki öğrenim süreçlerinin, öğrencilerin Türkiye Türkçesi Öğrenimine ilişkin olumlu tutum geliştirmelerini sağladığı görülmektedir. Bu durum aynı zamanda Türkmen öğrencilerin Türkiye’den aldıkları eğitimden memnun olduklarını göstermektedir.

Türkmenistan’ı tutum puanı açısından Azerbaycan ve Özbekistan takip etmektedir. Azerbaycan alan yazında da belirtildiği gibi Türkiye ile dil, kültür, tarih ortaklığı ve coğrafi yakınlığı bulunan ülkedir. İki ülke için “Tek Millet İki Devlet” tanımlaması kullanılmaktadır. Çalışmada Türkçe öğrenimine ilişkin elde edilen veriler, Azerbaycan katılımcılarının medya ve kültür alanı başta olmak üzere Türkiye’ye ilişkin birçok konuya

ilgi duydukları ve bunları takip ettiklerini göstermektedir. Sahadaki gözlemler, katılımcıların Türkiye'ye olumlu yaklaşımları olduğu ve Türkiye'nin Azerbaycan için önem taşıdığı yönündedir. İki ülke arasında var olan durumun Türkiye Türkçesine öğrenimine olumlu tutum geliştirmede kendisini gösterdiği düşünülmektedir.

Azerbaycan ve Türkiye ilişkilerinin tarihi süreçteki temellerine değinen Garibova'ya (2012) göre, Azerbaycan ulusal kimlik sorununu belirleyen önemli etkenler arasında, ülkenin jeopolitik konumu ve toprak bütünlüğü önceliklidir. Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra, Azerbaycan toprak sorunu ile karşı karşıya kalmıştır. Dağlık Karabağ sorunu olarak bilinen bu durum hem Azerbaycan'ın ulusal kimlik oluşum sürecinde hem de Türkiye ile ilişkilerinde etkili olmuştur. Bu sorunun çözümünde Türkiye'ye beslenen umut ve Türkiye'nin bu konuda Azerbaycan'a her yönden ve sürekli destek veren tek ülke olması Azerbaycanlılar arasında Türkçülük duygularının güçlenmesini sağlamıştır.

Aynı şekilde Özbekistan'a baktığımızda, yine Türkiye ile yakın ilişki ve ortaklıkların olduğu görülmektedir. Balım ve Gürbüz (2012, s. 290) sokaktaki insanın Türkiye'den gelenlere büyük yakınlık gösterdiği ve halkın Türkiye hakkındaki düşüncelerinin genellikle olumlu olduğunu belirtmiştir. Açık (2003) Özbekistanlı katılımcılarla gerçekleştirdiği ankette, katılımcılar tarafından Türkiye Türkçesinin akraba bir dil olarak öğrenilmesi kolay ve gerekli bir dil şeklinde değerlendirildiği ve sevildiğini belirtmiştir. Çalışmada Türkiye Türkçesinde gazete, dergi, roman okuma oranının %30 olduğu, Türkiye televizyon kanallarına ilgi gösterildiği, iki kardeş halk arasında sevgi ve ilginin devam ettiği belirtilmiştir.

Belirtilen iyi ilişkiler ve dil, din, tarih, kültür yakınlıklarının Türk Cumhuriyetlerinde Türkiye Türkçesi öğrenimine ilişkin olumlu tutum gelişmesinde etkili olduğu düşünülmektedir. Neticede ülkeye, ülkenin insanlarına ve kültürüne olan sevgi ve ilgi karşılıklı olarak dil konusunu da etkileyecektir.

Bununla birlikte olumlu tutumun meydana gelmesinde başka faktörler de etkilidir. Bunlardan biri, Türk medyasının bölgedeki etkinliğidir. Medya alanının dışında Türkiye'nin

bölgedeki ekonomik yatırımları, Türkiye’de eğitim alma ve çalışma imkanlarının cazip olması da Türkiye Türkçesi öğrenimine ilişkin yüksek tutum geliştirilmesinde etkili faktörlerdendir. Nitekim çalışmanın alt problemlerinden olan ve katılımcılara yöneltilen Türkiye Türkçesini nereden öğrendiniz ve öğrenme sebebiniz nedir sorularından elde edilen veriler de bunu desteklemektedir. Özbekistan, Azerbaycan, Türkmenistan katılımcılarının yarısından fazlası Türkçeyi TV’den öğrendiklerini belirtmiştir. Hatta bu oran Azerbaycan için %89,5’tir. Katılımcıların Türkçeyi öğrenme sebebine ilişkin sonuçlarda da, Özbekistan ve Türkmenistan’da eğitim seçeneği öne çıkmış, Azerbaycan’da en büyük oran diğer seçeneğindedir. Bununla birlikte diğer seçeneği ilgili cumhuriyetlerde de (Türkmenistan dışında) önemli bir oranı oluşturmaktadır. Diğer seçeneğinden belirtilenlerin ilgili cumhuriyetlerde ortaklıklar gösterdiği görülmüştür. Bunlar: Türkiye’yi gezmek, Türkiye’de çalışmak, Türkçeyi merak etmek, Türkçe basılı ve görsel yapımları (dizi, film, müzik, kitap) takip edebilmek gibi durumlardır.

Türkmenistan, Azerbaycan ve Özbekistan katılımcıları, Türkiye Türkçesi öğrenimine ilişkin olumlu tutuma sahip olmakla birlikte burada belirtilmesi gereken bir durum Türkiye Türkçesinin öğrenim şekline yönelik algıdır. Araştırmacının sahadaki gözlemlerine göre, Türkiye Türkçesine özellikle Azerbaycan’da yoğun bir ilgi, sevgi ve bağlılık var. Bununla birlikte yine özellikle Azerbaycan katılımcılarında, Türkiye Türkçesinin profesyonel eğitim ortamlarında öğrenilmesine gerek olmadığına dair bir algı olduğudur. Genel kanı, Türkiye Türkçesinin Türk dizilerinden öğrenildiği ve var olan yakınlıktan ötürü Türkiye Türkçesini zaten bildikleri, bu dili ayrı bir yabancı dil olarak görmedikleri ve bu yüzden ayrı bir eğitim kurumunda öğrenilmesine gerek olmadığı yönündedir. Nitekim katılımcılara yöneltilen Türkiye Türkçesini nereden öğrendiniz ve öğrenme sebebiniz nedir sorularından elde edilen veriler de bunu desteklemektedir.

Kazakistan ve Kırgızistan’a baktığımızda, elde edilen veriler, Türkiye Türkçesi öğrenimine ilişkin tutumun diğer cumhuriyetlerde olduğu gibi yüksek düzeyde olmadığı, orta düzeyde kaldığı görülmektedir. Bu sonuçların çalışmada alan yazında belirtilenler ve elde edilen

verilerle uyumlu olduğu gör÷lmektedir. Kazakistan ve Kırgızistan coğrafi, ekonomik, politik vb. sebeplerle tarihi süreç boyunca Rusya ve Rus etkisine daha açık olmuştur. Aydıngün (2012) bölgeye dair çalışmasında görüşmecilerin, Kazakistan vatandaşlarının Türkiye ve Türk algısını biçimlendiren unsurlar arasında, Sovyet döneminde Ruslar tarafından oluşturulmuş olumsuz bakış açısının önemine değinmiştir. Genel olarak Rus tarih yazımındaki Türkiye'ye karşı olumsuz yaklaşımın ve Sovyet dönemindeki Türkiye karşıtı propagandanın izlerini bütünüyle silmenin kolay olmadığını belirtmiştir.

Bu durumun, sürdürülen iyi ilişkilere ve sahip olunan ortaklıklara rağmen diğer cumhuriyetlere göre, Kırgızistan ve Kazakistan'da Türkiye Türkçesi öğrenimine ilişkin tutumun daha düşük olmasında etkili olduğu düşünülmektedir.

Araştırmanın on birinci alt probleminde katılımcıların ana dili ve Türkiye Türkçesi öğrenimine ilişkin tutumlarının yaş, cinsiyet, değişkenlerine göre anlamlı farklı gösterip göstermediğine ilişkin cevap aranmıştır.

5.1.12. Ülkelerde Ana Dili ve Türkiye Türkçesi Öğrenimi Tutum Ölçeklerinin Cinsiyete Göre Değişimine İlişkin Sonuçlar ve Tartışma

Türk Cumhuriyetlerinde, ana diline ilişkin tutum ölçeği ve Türkiye Türkçesi öğrenimine ilişkin tutum puanlarının sonuçlarına baktığımızda, Azerbaycan için, ana dili tutum ölçeği alt boyutlarından dili kullanım ve Türkiye Türkçesi Öğrenimi tutum ölçeği alt boyutlarından iletişim alt boyutlarında kadınların ortalamasının erkeklerin ortalamasından anlamlı derecede daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Türkmenistan için, ana dili tutum ölçeği ve Türkiye Türkçesi öğrenimine ilişkin tutum ölçeğinin alt boyutlarından hiç birisinin anlamlı düzeyde farklılık göstermediği sonucuna ulaşılmıştır.

Özbekistan için Türkiye Türkçesi öğrenimine ilişkin tutum ölçeği genel ve alt boyutlarının hepsi için, kadınların ortalamasının erkeklerden anlamlı derecede daha yüksek olduğu

sonucuna ulaşılmıştır. Ana diline ilişkin tutum ölçeğinin ve alt boyutlarının ise cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermediğı sonucuna ulaşılmıştır.

Kırgızistan için, ana dili tutum ölçeğı geneli ile etnik ve kimlik alt boyutları için erkeklerin ortalaması kadınlardan anlamlı derecede daha büyük iken, Türkiye Türkçesi öğrenimi tutum ölçeğı geneli ve iletişim alt boyutu için kadınların ortalaması erkeklerden anlamlı derecede daha büyük olduğı sonucuna ulaşılmıştır.

Kazakistan'da ana dili tutum ölçeğı genelinin ve alt boyutlarının cinsiyete göre anlamlı düzeyde farklılık göstermediğı görölmektedir. Türkiye Türkçesi öğrenimi tutum ölçeğı alt boyutlarından olumsuz alt boyutu için erkeklerin ortalamasının kadınların ortalamasından anlamlı derecede daha yüksek olduğı sonucuna ulaşılmıştır.

Sonuçlara baktığımızda, ana dili tutum ölçeğı genelinin ve alt boyutlarının Azerbaycan ve Kırgızistan haricinde cinsiyete göre anlamlı düzeyde farklılık göstermediğı görölmektedir. Türkmenistan ve Kazakistan haricindeki cumhuriyetlerde, Türkiye Türkçesi Öğrenimi tutum ölçeğı alt boyutlarından iletişim alt boyutlarında kadınların ortalamasının erkeklerin ortalamasından anlamlı derecede daha yüksek olduğı sonucuna ulaşılmıştır.

5.1.13. Ülkelerde Ana Dili ve Türkiye Türkçesi Öğrenimi Tutum Ölçeklerinin Yaşa Göre Değışimine İlişkin Sonuçlar ve Tartışma

Azerbaycan için ana dili tutum ölçeğinin, Türkiye Türkçesi öğrenimi tutum ölçeğinin ve alt boyutlarının yaşa göre anlamlı farklılık göstermediğı sonucuna ulaşılmıştır.

Türkmenistan için, ana dil tutum ölçeğı alt boyutlarından kimlik alt boyutunda, 17-20 ve 20-23 yaş grubu kişilerin ortalamasının, 23-30 ve 30 ve üzeri kişilerin ortalamasından anlamlı derecede daha yüksek olduğı sonucuna ulaşılmıştır. Diğer alt boyutlar ile Türkiye Türkçesi öğrenimine ilişkin tutum ölçeğinin ve alt boyutlarının yaşa göre anlamlı farklılık göstermediğı sonucuna ulaşılmıştır.

Özbekistan’da ana dili tutum ölçeği alt boyutlarından etnik alt boyutu için; 20-23 ve 23-30 yaş grubu kişilerin ortalaması 17-20 yaş grubu kişilerin ortalamasından anlamlı derecede daha yüksektir. Kimlik ve kültürel alt boyutu için; 17-20 ve 20-23 yaş grubu kişilerin ortalaması 23-30 yaş grubu kişilerin ortalamasından anlamlı derecede daha yüksektir. Türkiye Türkçesi Öğrenimi Tutum Ölçeğinin geneli için; 17-20 yaş grubu kişilerin ortalaması 20-23 yaş grubu kişilerin ortalamasından anlamlı derecede daha yüksektir. Önem alt boyutu için; 17-20 yaş grubunun ortalaması 20-23 yaş grubu kişilerin ortalamasından anlamlı derecede daha yüksektir. İletişim alt boyutu için; 17-20 yaş grubu kişilerin ortalaması 20-23 ve 23-30 yaş grubu kişilerin ortalamasından anlamlı derecede daha büyüktür. Olumlu alt boyutu için; 17-20 yaş grubunun ortalaması 20-23 yaş grubu kişilerin ortalamasından anlamlı derecede daha yüksektir.

Kırgızistan’da Türkiye Türkçesi öğrenimi tutum ölçeği geneli ile alt boyutları yaşa göre anlamlı farklılık göstermemektedir. Ana dili tutum ölçeği geneli için; 20-23 yaş grubu kişilerin ortalaması 17-20 yaş grubu kişilerin ortalamasından anlamlı derecede daha yüksektir.

Etnik alt boyutu için; 20-23 yaş grubu kişilerin ortalaması 17-20 ve 23-30 yaş grubu kişilerin ortalamasından anlamlı derecede daha yüksektir. Dili kullanım, kimlik, kültürel alt boyutu için; 20-23 yaş grubu kişilerin ortalaması 17-20 yaş grubu kişilerin ortalamasından anlamlı derecede daha yüksektir.

Kazakistan için ana dili tutum ölçeği ve alt boyutlarının yaş gruplarına göre anlamlı düzeyde farklılık göstermediği sonucuna ulaşılmıştır. Türkiye Türkçesi öğrenimi tutum ölçeği geneli için; 17-20 yaş ve 20-23 yaş grubu kişilerin ortalaması 23-30 yaş grubu kişilerin ortalamasından anlamlı derecede daha büyüktür. İletişim alt boyutu için; 17-20 yaş ve 20-23 yaş grubu kişilerin ortalaması 23-30 yaş grubu kişilerin ortalamasından anlamlı derecede daha büyüktür. Olumlu alt boyutu için; 17-20 yaş grubu kişilerin ortalaması 23-30 yaş grubu kişilerin ortalamasından anlamlı derecede daha yüksektir. Sonuçların geneline bakıldığında,

yaş durumuna ilişkin farklı sonuçların yer aldığı görülmektedir. Tutumların düzeyi ülkeye ve alt boyutlara göre farklı yaş gruplarında yüksek görünmektedir.

5.2. Öneriler

5.2.1. Türk Cumhuriyetlerine Yönelik Öneriler

- Ana dilde sinema ve tiyatro vb. etkinliklerinin sayısı ve niteliği artırılmalıdır.
- Roman, hikaye vb. kitapların ana dilde olanlarının sayısı az olmakla birlikte var olanlar da halka hitap etmemektedir. Ana dilde yayın sayısı artırılmalı, farklı dillerdeki yayınların ana dile çevirisi gerçekleştirilmelidir.
- Bilimsel terminolojinin standartlaştırılması alanında yetersizlikler bulunmaktadır. Bilimsel terimlerin ana dilde karşılığının bulunması yönündeki çalışmalara ağırlık verilmeli, ders kitapları ve bilimsel yayınlar bu terminolojiye göre yeniden düzenlenmelidir.
- Bilişim alanında çok kullanılan web sitelerinde İngilizce ve Rusçanın yanı sıra ana dilde içerik hazırlanmalıdır.
- Özellikle Kazakistan ve Kırgızistan'da Rus okullarının eğitim alanında etkinliği fazladır. Bu okullarda ana dili derslerinin sayısı ve niteliğinin artırılmasına yönelik çalışmalar yapılmalıdır.

5.2.2. Araştırmacılara Yönelik Öneriler

- Türk Cumhuriyetlerinde dil tutumu, dil kullanımı, kimlik algısı gibi konularda daha ayrıntılı, nitel yönetime dayanan çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Araştırmacıların nitel yönetime dayalı veri toplaması, ilgili konularda sahip olduğumuz halihazırdaki bilginin daha doğru anlaşılmasını sağlayacaktır.
- Türk Cumhuriyetlerinde dil-kimlik konularında çalışma yapacak araştırmacılar bulundukları ülkenin kır- kent, doğu- batı, kuzey- güney gibi ayrımlarını göz önünde

bulundurmalıdır. Zira belirtilen bölgelerde dil ve kimlik algısı birbirinden oldukça farklılık göstermektedir.

- Türkiye Türkçesi özellikle Azerbaycanlı öğrenciler tarafından kendi dilleri gibi algılanıyor. Diller arasındaki yakınlığın dil öğretimi ve tutum açısından avantajları olduğu gibi dezavantajları da vardır. Bu durum çalışma yapan araştırmacılar ve dil öğretiminde bulunanlar tarafından dikkate alınmalıdır.

5.2.3. Türkiye'ye Yönelik Öneriler

- Türk Cumhuriyetleri birçok alanda ortaklıklara sahip olmakla birlikte, kendi içlerinde farklı özellikler taşımaktadır. Türk Cumhuriyetlerinde dil ve kültür alanında yapılacak çalışmalarda her ülke kendi koşulları içinde birbirinden ayrı değerlendirilmelidir.
- Özellikle Kazakistan'da öğrenci ve öğretim elemanları tarafından Türkiye Türkçesi öğretimi materyallerinde güncel olmayanların bulunduğu ve yetersizlikler olduğu dile getirilmiştir. Türk Cumhuriyetlerinde Türkiye Türkçesi öğretimine dönük olarak öğretim materyali, müfredat, öğretmen vb. ihtiyaçlar belirlenmeli, var olan eksiklikler doğrultusunda bu ihtiyaçlar giderilmelidir.
- Öğretim araçları Türk Soylulara Türkiye Türkçesi öğretimine uygun olarak hazırlanmalıdır.
- Ekonomik durumları göz önünde bulundurularak, Türkiye'nin, Türk Cumhuriyetlerinin bilimsel ve edebi alandaki ana dillerine yönelik yayın çeviri faaliyetlerine destek vermelidir. Bu durum cumhuriyetlerdeki kültürel ortamın ve ana dilinin kullanımının geliştirilmesi açısından önem taşımaktadır.
- Türk Cumhuriyetlerinde Türk dizi, film ve diğer popüler kültür unsurlarına yoğun bir ilgi bulunmakta, bunlar Türkiye'nin tanıtımına katkı sunmaktadır. Dizi- film gösterimi, konser, sanatçı ziyareti gibi etkinlikler Türk Cumhuriyetlerinde daha sık gerçekleştirilmelidir. Bununla birlikte etkinlik

içeriklerinin Türkiye'nin doğru tanıtılması yönünde olması ve ülkeler arasındaki ilişkileri olumsuz etkilememesi önemlidir. Bu hususta dikkat edilmelidir.

KAYNAKLAR

- Abdieva, R. (2017). Bağımsızlıklarını kazandıktan sonra Türk Cumhuriyetlerinin dil politikaları ve Türkiye ile ortak dil ve ortak alfabe çalışmaları. *Uluslararası Türk Lehçe Araştırmaları Dergisi (TÜRKAD)*, 1 (2), 104-119.
- Açık, F. (2003). Eğitim sahasında Türkiye – Özbekistan ilişkileri ve Özbekistan’da Türkiye Türkçesinin durumu. *Kök Araştırmalar*, 5(2), 79-92.
- Açık, F. (2002). Özbekistan’da 1999-2000 yılları arasında Özbek Türkçesi’nin durumu. *Avrasya Etüdleri*, 23, 127-148.
- Açık, F. (2015). Yaş Türkistan Dergisi'nde dil meseleleri. *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, 22, 23-38.
- Adamu, A. (2002). *Students’ Attitude towards Mother Tongue Instruction as a Correlative of Academic Achievement: The Case of Sidama*. Master’s Thesis, Addis Ababa University, Addis Ababa, Ethiopia.
- Akçalı, P. (2012). Orta Asya’da ulus devlet inşası ve Türkiye: genel bir değerlendirme. A. Aydıngün., & Ç. Balım (Ed.), *Bağımsızlıklarının yirminci yılında Orta Asya Cumhuriyetleri Türk dilli halklar- Türkiye İle ilişkileri içinde*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi.
- Akyıldız, F. (2008). *SSCB sonrası dönemde Orta Asya ve Kafkasya Türk Cumhuriyetleri’nde devletin yeniden yapılandırılması: neoliberal politikalara eleştirel bir yaklaşım*. Doktora Tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.

- Alav, O. (2001). *Yerel kitle iletişim araçlarının kamuoyu oluşumuna etkisi (Isparta örneği)*. Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Allaniyazova, M. (2014). *Özbekistan’da Türkiye Türkçesi eğitimin yeni yaklaşım ve yöntemler açısından değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Allport, G.W. (1935). Attitudes. In C. Murchison (Ed.), *Handbook of social psychology*. Worcester, Mass: Clark University.
- Almahmoud, A, M. (2012). *Saudi university students’ attitudes towards the use of Arabic and English: implications for language planning*. Doctoral Dissertation, Macquarie University , Sydney, Australia.
- Aminov, K., Jensen, V., Juraev, S., Overland, I., Tyan, D. & Uulu, Y. (2010). Language use and language policy in Central Asia. *Central Asia Regional Data Re- View*, 2(1), 1-29.
- Artamonova, T. (2017). *Assessing the impact of short-term study abroad on l2 learners’ attitudes towards Spanish*. Doctoral Dissertation, Purdue University, West Lafayette, Indiana.
- Aydingün, A. (2012). Yeni başlangıçlara doğru. A. Aydingün., & Ç. Balım (Ed.), *Bağımsızlıklarının yirminci yılında Orta Asya Cumhuriyetleri Türk dilli halklar- Türkiye ile ilişkileri içinde*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi.
- Aydingün, A. & Tüfekçioğlu, H. (2012). Avrasya’nın merkezinden dünyaya açılan ülke: Kazakistan. A. Aydingün., & Ç. Balım (Ed.), *Bağımsızlıklarının yirminci yılında Orta Asya Cumhuriyetleri Türk dilli halklar- Türkiye İle ilişkileri içinde*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi.
- Baker, C. (1992). *Attitudes and language*. Clevedon: Multilingual Matters.

- Balım, Ç. & Gürbüz, E.Y. (2012). O'zbekistan Respublikası: "Özbek modeli".. A. Aydingün., & Ç. Balım (Ed.), *Bağımsızlıklarının yirminci yılında Orta Asya Cumhuriyetleri Türk dilli halklar- Türkiye ile ilişkileri içinde*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi.
- Barbosa, M. R. (2015). *Spanish-speaking immigrants in a U.S. Midwestern Community: An exploration of attitudes towards Spanish, Spanish in the U.S., language maintenance, and bilingualism*. . Doctoral Dissertation, Purdue University, West Lafayette, Indiana.
- Baysal, A. C. (1981). *Sosyal ve örgütsel psikolojide tutumlar*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi.
- Blalock, H. M. (1960). *Social statistics*. New York: Mcgraw-Hill.
- Boranbayeva, G. (2004). SSCB dönemi ve bağımsızlık sonrası Kazakistan Cumhuriyeti'nde Kazak dilinin genel durumu. *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, 1 (1). 20-41.
- Brown, H. D. (1994). *Principles of language and teaching*. Englewood Cliffs NJ: Prentice.
- Canşen, E. (2011). Sovyetler Birliği'nden Rusya Federasyonu'na doğru değişimin yan etkileri. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24, 79-88.
- Chiachiere, F. J. (1993). *The relationship of attitude to foreign language study, gender, grades and length of foreign language study to scores on the verbal scholastic aptitude test*. Doctoral Dissertation, New York University, New York , USA.
- Clement, V. (2008). Emblems of independence: script choice in Post-Soviet Turkmenistan in the 1990s. *International Journal of Sociology of Language*, 192, 171-185.
- Clement, V. (2014). Articulating national identity in Turkmenistan: inventing tradition through myth, cult and language. *Nations and Nationalism*, 20 (3), 546–562.
- Crystal, D. (1997). *A dictionary of linguistics and phonetics*. Oxford, UK: Blackwell.
- Cüceloğlu, D. (2002). *İnsan ve davranışı*. İstanbul: Remzi.

- Çetin, S. (2014). *Kazakistan ulus inşa sürecinde Türk dilli toplulukların karşılaştırmalı olarak diaspora ilişkileri*. Uzmanlık Tezi, T.C. BAŞBAKANLIK Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, Ankara.
- Çokluk, Ö. S., Şekercioğlu, G., & Büyüköztürk, S. (2014). *Sosyal bilimler için çok değişkenli istatistik: SPSS ve lisrel uygulamaları*. Ankara: Pegem Akademi.
- Dağdeviren Kırmızı, G. (2015). *Emotional and functional attitudes of native speakers towards Gagauz as an endangered language*. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Dave, B. (2007). *Kazakhstan: ethnicity, language and power*. London: Routledge.
- Demir, N. Ö., Baran, A. G. & Ulusoy, D. (2005). Türkiye'de ergenlerin arkadaş - akran grupları ile ilişkileri ve sapmış davranışlar: Ankara örneği. *Biliş*, 32, 83-108.
- Dışişleri Bakanlığı (2018). *Azerbaycan Cumhuriyeti ülke künyesi*. <http://www.mfa.gov.tr/azerbaycan-kunyesi.tr.mfa> sayfasından erişilmiştir.
- Dışişleri Bakanlığı (2018). *Kazakistan Cumhuriyeti ülke künyesi*. <http://www.mfa.gov.tr/kazakistan-kunyesi.tr.mfa> sayfasından erişilmiştir.
- Dışişleri Bakanlığı (2018). *Kırgızistan Cumhuriyeti ülke künyesi*. <http://www.mfa.gov.tr/kirgizistan-kunyesi.tr.mfa> sayfasından erişilmiştir.
- Dışişleri Bakanlığı (2018). *Özbekistan Cumhuriyeti ülke künyesi*. <http://www.mfa.gov.tr/ozbekistan-kunyesi.tr.mfa> sayfasından erişilmiştir.
- Dışişleri Bakanlığı (2018). *Türkiye – Özbekistan siyasi ilişkileri*. <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-ozbekistan-cumhuriyeti-siyasi-iliskileri.tr.mfa> sayfasından erişilmiştir.
- Dışişleri Bakanlığı (2018). *Türkiye- Kazakistan siyasi ilişkileri*. http://www.mfa.gov.tr/turkiye-kazakistan-siyasi-iliskileri_.tr.mfa sayfasından erişilmiştir.

- Dışışleri Bakanlığı (2018). *Türkiye- Kırgızistan siyasi ilişkileri*.
<http://www.mfa.gov.tr/turkiye-kirgizistan-cumhuriyeti-siyasi-iliskileri.tr.mfa>
sayfasından erişilmiştir.
- Dışışleri Bakanlığı (2018). *Türkmenistan Cumhuriyeti ülke künyesi*.
<http://www.mfa.gov.tr/turkmenistan-kunyesi.tr.mfa> sayfasından erişilmiştir.
- Dinç, D. (2010). *Nationality policies in Post-Soviet Kazakhstan*. Master's Thesis, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Direciht, Pamir, A. (2005). Language policy and the status of Russian in the Soviet Union and the successor states outside the Russian Federation. *ASEES*, 19, (1–2), 1–27.
- Doğan Aksoy, İ. (2008). *The Role of language in the formation of national identity in Post Soviet Kazakhstan*. Yüksek Lisans Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Doğan, Y. (2016). *Hazırlık sınıfı öğrencilerinin bilişüstü farkındalıkları, öz-yeterlik algıları, yabancı dile yönelik kaygıları, tutumları ve akademik başarılarının incelenmesi*. Doktora Tezi, Fırat Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Elazığ.
- Dörnyei, Z., & Clement, R. (2001). Motivational characteristics of learning different target languages: Results of a nationwide survey. In Z.Dörnyei & R.Schmidt (Eds.), *Motivation and second language acquisition* (Tech. Rep.No.23, pp.399 - 432). Honolulu: University of Hawai'i.
- Drucker, P. (1994). *Kapitalist ötesi toplum* (B. Çorakçı, Çev.). İstanbul: İnkılap.
- Ekiz, D. (2003). *Eğitimde araştırma yöntem ve metodlarına giriş*. Ankara: Anı.
- Field, A. (2009). *Discovering statistics using SPSS*, 3rd edition. London: Sage.
- Fierman, W. (1998). Language and identity in Kazakhstan formulations in policy documents 1987–1997. *Communist and Post-Communist Studies*, 31(2), 171-186.

- Fierman, W. (2006). Language and education in Post-Soviet Kazakhstan: Kazakh-medium instruction in urban schools. *The Russian Review*, 65, 98-116.
- Fierman, W. (2009). Identity, symbolism, and the politics of language in Central Asia. *Europe-Asia Studies*, 61(7), 1207 - 1228.
- Fishman, J. A. (1972). *Language and nationalism: two integrative essays*. Rowley: Newbury House.
- Fragner, B. G. (2014). Sovyet Milliyetçiliği: Orta Asya'nın bağımsız cumhuriyetlerine kalan ideolojik miras. H. W. Schendel., & E. Zürcher (Ed.), *Orta Asya ve Islâm dünyasında kimlik politikaları: 20. yüzyılda milliyetçilik, etnisite ve emek içinde* (s. 23-48). İstanbul: İletişim.
- Fuller, E. E. (1982). *A study of Navajo language maintenance and shift*. Doctoral Dissertation, University of Pittsburgh, Pittsburgh.
- Galely, I. (2014). *The attitude of mother tongue education in correlation with academic performance - A study of the different components of attitude in Indian students living in Egypt*. Bachelor's thesis. Blekinge Institute of Technology, Karlskrona, Sweden
- Gardner, R.C. (1985). *Social psychology and second language learning: The role of attitudes and motivation*. London, UK: Edward Arnold.
- Garibova, J. (Ed. Sema Aslan-Rena Salehova), (2012). *Sovyet Sonrası dönemde Türk dilli halklar, dil sorunu, yeniden biçimlenen kimlikler*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi.
- Gibbons, J., & Ramirez, E. (2004). Different beliefs: beliefs and the maintenance of a minority language. *Journal Of Language And Social Psychology*, 23(1), 99–117.
- Giddens, A. (2008). *Ulus devlet ve şiddet* (C. Atay, Çev.). İstanbul: Kalkedon.
- Gizir, S. (2005). *Assessment of factors negatively affecting the communication process in Turkish state universities*. Doctoral Dissertation, Middle East Technical University the Department of Educational Sciences, Ankara.

- Gökdağ, B. A. (2013). Türkmenistan’da dil politikaları. *Yeni Türkiye*, 53, 1-11.
- Green, S. B., & Salkind, N. J. (2008). *Using SPSS For windows and macintosh. analyzing and understanding data*. New Jersey: Pearson, Prentice Hall.
- Güney, I. (2007). *Language planning policies in Post Soviet Kazakhstan*. Yüksek Lisans Tezi. Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Habermas, J. (2001). Avrupalı ulus-devlet. (İ. Türkmen, Çev.). M. Armağan (der.), *Tartışılan sınırlar değişen milliyetçilik* (s.79-97). İstanbul: Şehir.
- Hizmetli, S. (2011). Kazak ulusu ve Kazak tarihi üzerine: dünü ve bugünü. *İstem*, 17, 23-43.
- Ianos, M. A. (2014). *Language attitudes in a multilingual and multicultural context. the case of autochthonous and immigrant students in Catalonia*. Doctoral Dissertation, Universitat de Lleida, Lleida, Spain.
- İnan, K. (2018). *Kazakistan’da yaşayan Ahıska Türklerinde Türkçe ana dili bağlılığı*. Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- İnceoğlu, M. (2004). *Tutum algı iletişim*. Ankara: Elips.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2010). *Günümüzde insan ve insanlar sosyal psikolojiye giriş*. İstanbul: Evrim.
- Kalaycı, Ş. (2008). *SPSS uygulamalı çok değişkenli istatistik teknikleri (3. baskı)*. Ankara: Asil.
- Kanbolat, H. (1997). Bağımsızlık sürecinde Türkmenistan Cumhuriyeti. *Yeni Türkiye*, 16, 1330- 1346.
- Kanjira, T. J. (2008). *Motivation and attitudes towards English as second language among learners in Rural Kwazulu-Natal High Schools*. Master’s Thesis, Michigan Üniversitesi: USA.
- Karasar, N. (2012). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel.

- Kassymbay, A. (2016). *Kazakistan'da ulus-devlet inşası sürecinde dil politikası*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kazazoğlu, S. (2011). *Anadili ve yabancı dil derslerine yönelik tutumun akademik başarıya etkisi*. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Keskin, F.(2013). *Soğuk Savaş sonrası dönemde Türk Dış Politikası'nda entegrasyon sürecinde Orta Asya ve Özbekistan*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kırca, A. C. (2003). Neden milli devlet? neden tekil devlet? karşılaştırmalı bir deneme. *Türkiye Günlüğü*, 75, 153-173.
- Kirkwood, M. (1991). Glasnost, 'the national question' and Soviet language policy. *Soviet Studies*, 43(1), 61-81.
- Korth, B. (2005). *Language attitudes towards Kyrgyz and Russian Discourse, Education, and policy in Post Soviet Kyrgyzstan*. Bern, Switzerland: Peter Lang.
- Kurubaş, E. (2006). SSCB sonrası Türk Cumhuriyetlerinde yeni uluslaşma süreçleri üzerine bir değerlendirme. *Uluslararası Hukuk ve Politika*. 2(5), 112-133.
- Landau, J. M., & Kellner-Heinkele, B. (2001). *Politics of language in the Ex-Soviet Muslim States: Azerbaijan, Uzbekistan, Kazakhstan, Kyrgyzstan, Turkmenistan and Tajikistan*. London: Hurst & Company.
- Landau, J., & Kellner-Heinkele, B. (2011). *Language politics in contemporary Central Asia: national and ethnic identity and the Soviet Legacy*. London and New York: I. B. Tauris.
- Lee, T. S. (1999). *Sources of influence over Navajo adolescent language attitudes and language use*. Doctoral Dissertation, Stanford University, Stanford, CA. USA.
- Liportal (2011). *Results of the 2009 national population census of the republic of Kazakhstan analytical report*.

https://www.liportal.de/fileadmin/user_upload/oeffentlich/Kasachstan/40_gesellschaft/Kaz2009_Analytical_report.pdf sayfasından erişilmiştir.

Malallaha, S. (2000). English in an Arabic environment: current attitudes to English among Kuwait University students. *International Journal of Bilingual Education and Bilingualism*, 3, 19-43.

Mamytov, B. (2016). *Orta Asya Cumhuriyetleri'nde ulus-devlet inşa süreci ve Rus azınlığın temel sorunları*. Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.

Miller Hill, D. M. (1998). *Teachers' attitudes toward the use of Ebonics on cognitive and intellectual abilities of African Americans*. Education Thesis. Texas Southern University, Houston, USA.

Millî Eğitim Bakanlığı (2018). *Bişkek Eğitim Müşavirliği*. <http://biskek.meb.gov.tr>

Millî Eğitim Bakanlığı (2018). *Astana Eğitim Müşavirliği*. <http://astana.meb.gov.tr>. Sayfasından erişilmiştir.

Millî Eğitim Bakanlığı (2018). *Bakü Eğitim Müşavirliği*. <http://baku.meb.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.

Millî Eğitim Bakanlığı (2018). *Taşkent Eğitim Müşavirliği*. <http://taskentem.meb.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.

Morgan, C. T. (1995). *Psikolojiye giriş* (H. Arıcı, O. Aydın, R. Bayraktar, O. Dmamoğlu, S. Karakaş, I. Savaşır, S. Topçu, P. Uçman, S. Hovardaoğlu, D. Şahin, B. Tegin, R. Eski, A. Gülerce, G. Acar, R. Coştur, D. Dinç, G. Uraz, Çev.). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Psikoloji Bölümü.

Musaoğlu, N. (2009). Orta Asya Cumhuriyetlerinde dil, ulusal kimlik ve demokrasi. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11 (1), 261-273.

Oktay, C. (2003). *Siyaset bilimi incelemeleri*. İstanbul: Alfa.

- Olcott, M. B. (1995). *The Kazakhs*. Stanford, CA: Hoover Institution / Stanford University.
- Oppenheim, A. N. (1992). *Questionnaire design, interviewing and attitude measurement*. London: Continuum.
- Özyılmaz, V. E. (2013). Geçmişten günümüze Dağlık Karabağ. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 15/2, 191-208.
- Pavlenko, A. (2008). Multilingualism in Post-Soviet countries: Language revival, language removal, and sociolinguistic theory. *International Journal of Bilingual and Bilingualism*, 11, 275-314.
- Polat, F. (2011). Bağımsızlık sonrası Kırgızistan eğitim politikaları ve uygulamaları üzerine bir inceleme. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 36, 1-18.
- President of The Republic of Kazakhstan. (2018). *The Republic of Kazakhstan*. . http://www.akorda.kz/en/republic_of_kazakhstan/kazakhstan sayfasından erişilmiştir.
- Ramoun, D. (1990). *Parent and student attitudes as predictors of academic achievement among Hispanic bilingual elementary school children*. San Diego, USA: U.S. International University.
- Richards, J. C., Platt, J. & Platt, H. (1992). *Longman Dictionary Of Language Teaching and Applied Linguistics (2nd Ed.)*. Essex, UK: Longman.
- Rinswat, P. (1996). *A comparison between Thai student attitudes toward English as a foreign Language and their English proficiency at four public (state) universities in Bangkok, Thailand*. Doctoral Dissertation, University of Southern California, Los Angeles.
- Roy, O. (2016). *Yeni Orta Asya ya da ulusların imal edilişi*. İstanbul: Metis.
- Sağır, A. (2009). Kimlik inşası bağlamında sosyolojik bir derinlik: Türkmen kimliği ve Ruhnama. *Akademik Bakış*. 17, 1-12.

- Sebba, M. (2006). *Ideology and alphabets in the former USSR*.
https://www.academia.edu/1363428/Ideology_and_alphabets_in_the_former_USSR
R sayfasından erişilmiştir.
- Schendel, H. W. & Zürcher, E. (Ed.). (2014). *Orta Asya ve İslâm dünyasında kimlik politikaları: 20. yüzyılda milliyetçilik, etnisite ve emek içinde*. İstanbul: İletişim.
- Shah, P. (1999). *Low achievement among Malaysian English language students: perceptions of experience*. Paper Presented at The 4th CULI International Conference, Bangkok.
- Smagulova, J.(2008). Language policies of Kazakhization and their influence on language attitudes and use. *International Journal of Bilingual Education and Bilingualism*. 11(3), 440 -475.
- Smith, A. (1971). The Importance of attitude in foreign language learning. *The Modern Language Journal*, 55, 82-88.
- Smith, A. (1994). *Milli kimlik* (B. S. Şener, Çev.). İstanbul: İletişim.
- Şahin, E. (2012). Orta Asya ve Bağımsız Türk Cumhuriyetlerinde yeni dil politikaları bağlamında alfabe değişimi. O. Yeşilot (Ed.), *Bağımsızlıklarının 20. yılında Türk Cumhuriyetler ve Türkiye içinde* (s.377-388). İstanbul: Ümraniye Belediyesi Kültür.
- Şahin, E. (2013). Türk dünyasında yazı birliği: Latin alfabesi temelinde yeni Türk alfabeleri. *Yeni Türkiye*, 53, 449-457.
- Şimşek, Ö.F. (2007). *Yapısal eşitlik modellemesine giriş temel ilkeler ve lisrel uygulamaları*. Ankara: Ekinoks.
- Tabachnick, B. G. & Fidell, L. S. (2007). *Using multivariate statistics*. New York: Allyn and Bacon.
- Tavşancıl, E. (2006). *Tutumlar ölçülmesi ve SPSS ile veri analizi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

- Torgersen, D. G. (2009). *Kto I kuda?: Russia, language and national identity*. Master's Thesis, Naval Postgraduate School, Monterey.
- Türk Dil Kurumu. (2011). *Türkçe sözlük*. Ankara: TDK.
- Türkmenbaşı, S. (2001). *Ruhname*. Aşgabat.
- Uzman, M. (2017). Sovyetler Birliği'nde dil politikası. *Liberal Düşünce Dergisi*, 88, 41-56.
- Ülgen, G. (1997). *Eğitim psikolojisi*. İstanbul: Alkım.
- Vardar, B. (1980). *Dilbilim ve dilbilgisi terimleri sözlüğü*. Ankara: TDK.
- Yalınkılıç, K. (2013). *Bulgaristan Kırcaalı Türklerinin dil durumu - toplumdilbilimsel bir inceleme*. Doktora Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.
- Yardımoğlu, S. (2013). *Sovyet Orta Asyası'nda uluslaşma ve devletleşme süreci*. Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.
- Yılmaz, O. (2015). Türkiye Türkçesi öğrenen Kazakistanlıların karşılaştıkları sorunlar. *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi (TÜBAR)*, 37, 257-275.
- Zardykhon, Z. (2004). Russians in Kazakhstan and demographic change: imperial legacy and the Kazakh way of nation building. *Asian Ethnicity*, 5(1), 61-79.
- Zhemukhov, S., & Aktürk, Ş. (2015). The Movement toward a monolingual nation in Russia: the language policy in the circassian republics of the northern Caucasus. *Kafkasya Çalışmaları*, 1(1), 33-68.

EKLER

EK 1. ÖLÇME ARACI

I. BÖLÜM

Kişisel Bilgi Formu ve Dil Kullanım Anketi

Doktora eğitimim kapsamında “Türk Cumhuriyetlerinde Ana Diline ve Türkiye Türkçesi Öğrenimine İlişkin Tutum (Üniversite Öğrencileri Örneğinde)” konulu tez hazırlıyorum. Sizden yaptığım araştırmaya bu formu doldurarak katılmanızı rica ediyorum. Elinizdeki form 3 bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Kişisel Bilgi Formu, ikinci bölümde Ana Diline İlişkin Tutum Ölçeği, üçüncü bölümde Türkiye Türkçesi Öğrenimine İlişkin Tutum Ölçeği yer almaktadır.

Formun cevaplandırılma süresi yaklaşık 15 dakikadır. Vermiş olduğunuz bilgiler, sadece bilimsel amaçla kullanılacak ve tarafımdan saklanacaktır. İstedığınız takdirde araştırma sonuçları size iletilecektir.

Değerli katkılarınız için çok teşekkür ederim.

1. Yaş Grubunuz

17-20 ☐	23 ve 30 ☐
20-23 ☐	30 ve üstü ☐

2. Cinsiyetiniz

- Erkek ☐ Kadın ☐

3. Medeni Durum

- Evli ☐ Bekar ☐

4. Eğitiminizi hangi dilde aldınız?

İlköğretim (.....) Ortaöğretim (.....)

Üniversite (.....)

5. Annenizin ana dili nedir? :

6. Babanızın ana dili nedir? :.....

7. Kendinizi hangi dilde daha rahat ifade ediyorsunuz?

Ana dilimde () Rusça () İkisinde de () Başka bir dilde () Belirtiniz

8. Günlük iletişimde ne kadar sıklıkla ana dilinizi kullanıyorsunuz?

(Her zaman) ☐ (Genellikle) ☐

(Bazen) ☐ (Hiçbir zaman) ☐

9. Günlük iletişimde ne kadar sıklıkla RUSÇAYI kullanıyorsunuz?

(Her zaman) ☐ (Genellikle) ☐

(Bazen) ☐ (Hiçbir zaman) ☐

10. Hangi dili daha çok seviyorsunuz?

(Türkçe) ☐ (ana dilim) ☐ (Rusça) ☐

(Diğer) ☐.....

11. Türkçeyi ilk nereden öğrendiniz?

(Ailemden) ☐ (Arkadaşımdan) ☐

(Okuldan) ☐ (Televizyondan) ☐

(Kitaplardan) ☐ (Diğer) ☐

12. Türkçe Öğrenme sebebiniz nedir?

Ekonomik nedenler ☐ Eğitim ☐ Ailevi nedenler (Evlilik vb.) ☐ Diğer ☐

(.....)

13.

Aşağıdaki kişilerle en çok hangi dili konuşuyorsunuz?	Sadece ana dilim	Genellikle ana dilim	Hem ana dilim Hem Rusça	Genellikle Rusça	Sadece Rusça
Anne- Baba					
Çocuklarınızla					
Eşinizle					
Kardeşinizle					
Büyük Annenizle / Büyük Babanızla					
Akrabalarınızla					
Arkadaşlarınızla					

14.

Aşağıdaki yerlerde en çok hangi dili konuşuyorsunuz?	Sadece ana dilim	Genellikle ana dilim	Hem ana dilim Hem Rusça	Genellikle Rusça	Sadece Rusça
Evde					
İşte					
Okulda					
İbadethanede					
Hastanede					
Pazarda					

15. Aşağıdaki durumlarda hangi dili tercih edersiniz?

	Sadece ana dilim	Genellikle ana dilim	Hem ana dilim Hem Rusça	Genellikle Rusça	Sadece Rusça
Kitap okurken					
Televizyon izlerken					
Radıo dinlerken					
Gazete okurken					
İnternet, sosyal medya kullanırken (mail, mesaj, facebook, twitter, blog)					
Müzik Dinlerken					
Tiyatro, sinema, konser vb. sanatsal etkinliklerde					

16. Aşağıdaki durumlarda hangi dili tercih edersiniz?

	Sadece ana dilim	Genellikle ana dilim	Hem ana dilim Hem Rusça	Genellikle Rusça	Sadece Rusça
Sayılarla hesap yaparken					
Kendi kendine konuşurken					
Dua ederken					

II. BÖLÜM

Ana Diline İlişkin Tutum Ölçeği

		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
1	Ana dilimden memnunum.	1	2	3	4	5
2	Çocuğumun ana dilimi konuşabilmesi için çaba gösteririm.	1	2	3	4	5
3	Ana dilimin kendimi ifade etmem için yeterli bir dil olduğunu düşünürüm.	1	2	3	4	5
4	Ana dilim kaybolursa kültürümün de kaybolacağına inanırım.	1	2	3	4	5
5	Ana dilimin ulusal kimliğimi korumak açısından önemli olduğunu düşünürüm.	1	2	3	4	5
6	Ana dilimi korumak için yasalar çıkarılmasını desteklerim.	1	2	3	4	5
7	Ana dilim benim için diğer dillere göre ilk sırada gelir.	1	2	3	4	5
8	Ana dilimin okulda öğretilmesi önemlidir.	1	2	3	4	5
9	Ana dilimin ülkemizin geleceği açısından önemli olduğunu düşünürüm.	1	2	3	4	5
10	Ana dilimin öneminin gelecekte artacağına inanırım.	1	2	3	4	5
11	Lokanta, kafe, otel, alışveriş merkezi gibi yerlerin isminin sadece ana dilimde olmasını isterim.	1	2	3	4	5

12	Evleneceğim kişinin ana dilimi bilmesini isterim.	1	2	3	4	5
13	Ana dilimin konuşulduğu ortamlara daha kolay uyum sağlarım.	1	2	3	4	5
14	Ana dilimi ve kültürümü geliştirmek için yapılacak proje, etkinlik, dernek faaliyetleri gibi çalışmalara katılmak isterim.	1	2	3	4	5
15	Ana dilime yabancı sözcüklerin girmesinden rahatsız olurum.	1	2	3	4	5
16	Bir yabancıнын ana dilimi konuştuğunu gördüğümde mutlu olurum.	1	2	3	4	5
17	Ülkemde ana dilim dışında bir dil kullanmaktan hoşlanmam.	1	2	3	4	5
18	Ülkemin vatandaşlarının aralarında ana dilim dışında bir dil kullanmasından rahatsız olurum.	1	2	3	4	5
19	Ana dilimin dışındaki dilleri mecbur kaldığım için konuşurum.	1	2	3	4	5
20	Devletin ana dilimi ve kültürümü geliştirmek için bütçeden para ayırmasını desteklerim.	1	2	3	4	5

Türkiye Türkçesi Öğrenimine İlişkin Tutum Ölçeği

	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
1. Türkçe dünyadaki önemli dillerden biridir.	1	2	3	4	5
2. Türkçenin seçmeli ders olarak okutulmasını isterim.	1	2	3	4	5
3. Ülkemizde Türkçe öğretilmesi devlet politikası olsun.	1	2	3	4	5
4. Türkçe konuşan insanlarla iletişim kurmak isterim	1	2	3	4	5
5. Türkçenin ülkemizde kullanılan yabancı diller arasında öncelikli olmasını isterim.	1	2	3	4	5
6. Türkçe müzik dinlemeyi severim.	1	2	3	4	5
7. Türkçe ile yayın yapan tv programı, film, dizi gibi yapımları takip ederim.	1	2	3	4	5
8. Türkçe öğrenmek iş kariyerim için yararlıdır.	1	2	3	4	5
9. Türkçe öğrenmenin benim için yararlı olacağını düşünüyorum	1	2	3	4	5
10. Ülkemizde ilkokuldan itibaren Türkçe öğretilmesini isterim.	1	2	3	4	5
11. Türkçenin konuşulduğu kültüre karşı ilgim var	1	2	3	4	5
12. Türkçenin konuşulduğu ülkeye karşı ilgim var					
13. Türkçe öğrenmenin zor olduğunu düşünürüm.	1	2	3	4	5
14. Türkçenin kulağa hoş gelen bir dil olduğunu düşünüyorum.	1	2	3	4	5
15. Türkçe öğretimi materyallerine ilgi duyarım.	1	2	3	4	5
16. Türkçe konuşmanın zor olduğunu düşünürüm.	1	2	3	4	5

GAZİLİ OLMAK AYRICALIKTIR..